

Doktori értekezés

Hegedűs Andrea

**Az élettársi kapcsolat
szabályozásának áttekintése,
különös tekintettel
a polgári jogi kodifikációs folyamatra**

Szeged

2008

Doktori értekezés

Hegedűs Andrea

Az élettársi kapcsolat szabályozásának áttekintése, különös tekintettel a polgári jogi kodifikációs folyamatra

(Kézirat lezárva: 2008. április 10.)

Témavezetők:

**Prof. Dr. Besenyei Lajos
dr. Tóthné Prof. Dr. Fábián Eszter – c. egyetemi tanár**

**Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar**

**Szeged
2008**

Tartalomjegyzék

Bevezető gondolatok	6
I. Az élettársi kapcsolat történeti áttekintése és a hazai szabályozás főbb lépcsőfokai	11
A. Római birodalom	11
B. Középkori szabályozás	12
C. A polgári kor	13
D. A rendszerváltást megelőző időszak	15
E. A közelmúlt és napjaink jogalkotási folyamata	19
II. Élettársi kapcsolatok elterjedésének társadalmi, szociológiai és demográfiai jellemzői a házassággal való összehasonlításban	22
A. Általános jellemzők	22
B. Az idősebb korúak élettársi kapcsolatának hátteréről Magyarországon	24
C. Az élettársi kapcsolatok keletkezésének okairól szóló elméletek	24
D. Az egyes kapcsolati formák megválasztásánál irányadó tényezők	32
Összegző gondolatok	36
III. Az élettárs fogalma és a kifejezés tartalmi vonatkozásai	38
A. Az élettárs fogalma	38
B. A jogintézmény elhelyezkedése a jogrendszerben	44
C. Az élettársi kapcsolat tartalmi vonatkozásai	47
1. „Ha jogszabály másként nem rendelkezik”	47
2. Két személy	48
3. Házasságkötés nélkül	49
4. Közös háztartás	50
5. Érzelmi közösség	51
6. Gazdasági közösség	51
7. Az életközösség időtartama	52
8. Kizáró okok	53
Összegző gondolatok	55
IV. Az élettársi kapcsolat keletkezése, regisztrálásának aktuális kérdései és megszűnése	56
A. A jogviszony létrejötte a hatályos szabályozás szerint	56
B. A regisztráció kérdésének megjelenése a hazai jogalkotásban	57
1. Az I. Konceptió	57
2. A II. Konceptió	58
3. Szakmai – szakértői vélemények	59
4. Képviselői önálló indítvány	61
5. Alternatív megoldás – a bejegyzett életpartnerség	62
6. A Családjog Könyv normaszöveg tervezete	62

7. Váratlan fordulat – a bejegyzett élettársi kapcsolatáról szóló törvény megjelenése, és hatása az új Ptk-ra	67
C. Az élettársi kapcsolatok regisztrálásának kérdése egyes európai országokban	69
1. A bejegyzett élettársi kapcsolat	69
2. A törvény által elismert élettársi kapcsolat más formái ..	71
3. A de facto együttélésre vonatkozó jogszabályok	71
4. Töredékes jogok	72
D. Az élettársi jogviszony megszűnése	73
Összegző gondolatok	74
V. Az élettársi jogviszony családi jogi vonatkozásai	76
A. Az élettársi viszony családi kapcsolat jellege	76
B. A családi jogállás rendezése élettárs apa esetén	79
1. Az élettársi kapcsolatból származó gyermek családi jogállásának rendezése	79
a. Az anya házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata	81
b. Teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat	81
c. Apaság bírói megállapítása	82
d. Utólagos házasságkötés, utólagosan létesített bejegyzett élettársi kapcsolat	83
e. Emberi reprodukcióra alkalmas eljárásban való részvétel	83
2. Az apaság vélelmének megdőntése	88
C. A szülői felügyeleti jog gyakorlása élettársi kapcsolatban élő szülők esetén	91
1. Az élettárs szülő jogai és kötelezettségei	91
2. A gyermek nevének meghatározása	93
3. A szülői felügyeleti jog megszüntetésének specialitásai	94
D. Az élettárs, mint nevelőszülő	95
1. A nevelőszülő jogai általában	95
2. A nevelőszülő – nevelt gyermek tartási joga és kötelezettsége	96
E. Az élettárs, mint örökbefogadó szülő – az örökbefogadás lehetőségének vizsgálata az élettársi kapcsolatban	98
F. Névviselés az élettársi kapcsolatban	100
G. Az élettársi tartás	101
1. Hatályos szabályozás	101
a. Tartást pótló járadék	102
b. Tartási szerződés	102
c. Az élettársi kapcsolat kihatása a házastársi tartásra	103
2. A Koncepciók	104
3. A normaszöveg tervezet az élettársi tartás tekintetében	105
H. Az élettársak lakáshasználatának rendezése	109
1. Az élettársak lakáshasználatára tulajdonukban álló lakás esetén .	110
a. A közös tulajdonban lévő lakás jogi helyzete	110
b. A különvagyonba tartozó lakás jogi megítélése	111
2. Az élettársak lakáshasználatára bérleti jogviszony esetén	111

3. Szabályozás de lege ferenda	114
a. A jogviszony szerződéssel való rendezése	115
b. Közös jogcímen használt lakások használatának rendezése	116
c. Kizárólagos jogcímen használt lakások használatának rendezése	116
d. A lakáshasználat újrendezése	118
Összegző gondolatok	
VI. Az élettársi kapcsolat polgári jogi vonatkozásai	120
A. Az élettársak vagyoni viszonyai	120
Bevezetés	120
1. Előzmények	121
2. Hatályos szabályozás	122
a. Jogszabályi rendelkezések – expressis verbis	122
b. A jogszabály értelmezés dilemmái	124
c. Az élettársi közös vagyon használata	126
d. Az élettársak különvagyonra	126
e. Az élettársi viszony megszűnésének vagyoni jogi hatásai	128
f. A jelen nem lévő élettárs felelőssége harmadik személyekkel kötött ügylet esetén	129
g. Az élettársi kapcsolat és a házasság egymásba való „átnövése”	133
3. Szabályozás – de lege ferenda	136
a. A Konceptciók	136
b. A Családjog Könyv – normaszöveg tervezet	138
B. Az élettárs öröklési jogi helyzete	143
1. A hatályos szabályozás, és az ezzel kapcsolatos problémák	143
2. A szabályozás hiányából eredő méltánytalan helyzetek	145
3. Megoldási lehetőségek – a haladás irányába vezető lépcsőfokok	146
a. A koncepciók	147
b. Az Öröklési Jog Könyv – normaszöveg tervezet	149
C. Hozzá tartozói minőség	158
Összegző gondolatok	158
VII. Az azonos neműek élettársi kapcsolatának társadalmi és jogi megítélése az ókortól napjainkig	160
A. A homoszexualitás fogalma, főbb jellegzetességei	161
B. A homoszexualitás megítélése az egyes történelmi korokban	165
C. A homoszexualitás a jogelméleti viták kereszt-tüzeiben	168
D. A homoszexualitás katolikus egyház általi megítélése napjainkban	169
E. Elmozdulás a jogi megítélésben a hazai szabályok tükrében	170
1. Büntetőjogi megközelítés	170
2. A kérdés alkotmányjogi megközelítése, avagy az Alkotmány- bírószak gyakorlati a nemi irányultság kérdésének megítélésében	171
3. Polgári jogi vonatkozások és azok családi jogi vetületei a jogszabályok szintjén	177
F. Az Európai Unió szervezeteinek állásfoglalásai	178

G. Nemzetközi példák az elfogadásra és a szabályozásra	181
H. A „meleg” kérdés megítélése napjainkban	182
Összegző gondolatok	185
VIII. Nemzetközi kitekintés, avagy a szabályozás lehetséges mintái	
A. Egyes országok élettársakra vonatkozó szabályozása	186
B. Élettársi kapcsolatok a nemzetközi egyezmények és az Európai Unió megítélésében	196
Záró gondolatok	203
Bibliográfia	206
Függelék	224

*„Sokkal jobban van dolga a kettőnek, hogy nem az egynek.
Mert azoknak jutalmuk van, az ő munkájukból.
Mert ha elesnek is, az egyik felemeli társát. Jaj
pedig az egyedül valónak, ha az elesik!
Nincs aki őt felemelje.”*

(Prédikátorok Könyve 4. 9-10. vers)

Bevezető gondolatok

Az **ÉLETTÁRS** szót kimondván, és értelmébe mélyen nem belegondolván egy elkoptatott, már-már pejoratív kifejezés üti meg fülünket. Pedig ha ezt a kifejezést összetételeire bontjuk, és így kezdjük el mondogatni, ízlelgetni az ebből kapott két szót, esetleg nagybetűvel magunk elé képzelve azokat: **ÉLET**, **TÁRS** – két magasztos, jelentéstartamában mondhatni a legmagasabb rendű szavainkkal találjuk szembe magunkat. Olyan szavak ezek, amelyek szinonimával sem helyettesíthetők. Mindkettő a legtöbbet jelenti abból, ami egy emberi lénynek egyáltalán megadathat. Szébb hangzású szó talán létezik, de szébb tartalmú aligha.

Miért van az, hogy ha egybeírjuk, az már elcsépelté és jóval degradáltabb tartalmúvá válik? Hiszen ugyanarról van szó, sőt mindkettőről egyszerre. Valaki az élete mellé „kap” egy társat is, aki mellette van jóban és rosszban, aki segíti és támogatja az élet viharaiban.

§

A **jogalkotó és a jogirodalom** igen mostohán kezeli az élettársi kapcsolaton alapuló közösségek jogi helyzetét. A jogalkotó oldaláról megállapítható, hogy eddig teljesen hiányzott a rájuk vonatkozó átfogó jogi szabályozás, ennek megfelelően az a néhány szerző, aki korábban a témával foglalkozott, a meglévő szabályokra támaszkodva esetlegesen csak ötleteket adhatott a téma részletes feldolgozásához. Egészen a közelmúltig kielégítő fejlődés nemigen volt tapasztalható. Rendszerint mindössze annyit tudhattunk meg a vizsgálatunk tárgyával foglalkozó szakirodalomból, hogy az élettársi kapcsolatot hogyan definiálja a Polgári Törvénykönyv, és azt, hogy helyzetük meglehetősen problematikus. A jogvitáik megoldása a bírának is fejtörést okoz, miközben a helyzetükre alkalmazandó jogszabályhelyeket próbálják megtalálni, és azt rájuk vonatkoztatva értelmezni.

A téma elhanyagoltságára következtethetünk abból is, hogy önálló monográfia egyáltalán nem, tanulmány, értekezés, szakcikk pedig igen csekély számban volt fellelhető a közelmúltig.

A magánjogi jogirodalom fejlődését jelzi ugyanakkor, hogy az élettársi viszonyokat tisztázni és szabályozni kívánó törekvések és az ezeket feldolgozó szakirodalom az elmúlt néhány évben egyre inkább fellelhetővé vált.

A téma részletes tárgyalása ugyanakkor nem mellőzhető, hiszen az utóbbi évtizedekben rendkívüli mértékben **megnőtt azok száma**, akik a társadalmi és családi kapcsolatok e formáját választották, mintegy a házasság alternatívájaként. A hazai viszonyokat vizsgálva megállapítható, hogy a fennálló párkapcsolatok között csupán hétszer annyian élnek házasságban, mint élettársi kapcsolatban,¹ és jelentős az élettársi kapcsolatban nevelkedő gyermekek száma is.² Leszögezhetjük azonban azt is, hogy az élettársi kapcsolatok, az abban élők életében ma már sokkal inkább életformaként játszanak szerepet, és nem próbaházasságként funkcionálnak. Az élettársi kapcsolatból kialakult családok pedig, csak jogi értelemben különböznek az intézményesített – házasságban élő – családoktól. Az élettársi kapcsolat tömegessé válásával és „civilizálódásával” jogrendszerünknek is lépést kell tartani.

Jelen doktori értekezésben szeretném bemutatni, hogy az élettársi kapcsolatok **jogi szabályozásának súlypontjai hogyan mozdultak el** a közelmúlt jogalkotási törekvései hatására abból a méltatlan helyzetből, amelyben a jelenlegi viszonyok között szükségképpen létezni kényszerülnek.

¹ PONGRÁCZ Tiborné – SPÉDER Zsolt: Élettársi kapcsolat és házasság- hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón (BKÁE WebOpac) Egyetemi Oktatók Publikációi 2004. I. negyedév. 68-69.p. (Továbbiakban: PONGRÁCZ–SPÉDER 2004.)

² A mikrocenzus 2005-ös felmérése szerint összesen 221.926 élettársi kapcsolatban nevelkedik egy vagy több 18. év alatti gyermek. Az összehasonlíthatóság kedvéért 1.355.673 házasságról mondható el ugyanez. Forrás: http://www.mikrocenzus.hu/mc2005_hun/kotetek/05/tables/load2_2_3-0.html

A szabályozás specifikumát, és egyben a téma aktualitását az adja, hogy jelenleg a **polgári jogba tartozó** jogintézményről van szó, amely azonban a várható változtatások³ eredményeként, a legújabb törekvéseknek megfelelően beépül majd a **családi jogba**, mint jelenleg még önálló jogágba. A helyzet további érdekessége az, hogy mire idővel ez az „átrendeződés” bekövetkezik, azzal egyidejűleg a családi jog elveszíti majd önálló jogági jellegét, tekintve, hogy az új Kódex 3. Könyveként, a polgári jogba fog integrálódni.⁴ A jogintézmény tehát a Családjog Könyvbe átkerülve, de tágabb körben mégis a polgári jogba ágyazódva nyeri majd el rendszerbeli helyét.⁵

³ A 1050/1998 (IV.24.) Kormány határozatával a Kormány elrendelte a polgári jog, ezen belül pedig a Polgári Törvénykönyv átfogó korszerűsítésére irányuló munkálatok megkezdését. A cél, egy a nemzetközi elvárásoknak és gyakorlatnak is megfelelő új Ptk. megalkotása, mely a „gazdaság alkotmányaként” a civilisztika alaptörvénye lesz. A Polgári Törvénykönyvünk újrakodifikálásának folyamata még korántsem zárult le, napjainkban is folynak a részletszabályok kidolgozására irányuló egyeztetések.

⁴ A családjog hagyományosan a magánjog integráns része, abból fejlődött önálló jogággá. A klasszikus nagy magánjogi törvénykönyvek, mint az 1896-os német polgári törvénykönyv (BGB), az 1804-es francia Code Civil, az 1811-es osztrák polgári törvénykönyv (ABGB), és az 1907-es svájci törvénykönyv (ZGB) kivétel nélkül tartalmazták és – bár kiegészülve számos, a családi viszonyokat érintő (gyermekvédelmi, szociális, emberi jogi témájú) külön törvénnyel – a mai napig tartalmazzák a családi jogot. Kivételt csupán az angolszász jogrendszerek képeznek, ahol a családjogot külön jogágként kezelik. (1989-es **Children Act**, és az 1996-os **Family Law Act**-ben találhatjuk meg a főbb, családjogi viszonyokat érintő szabályozást.)

⁵ Megjegyzendő, hogy a kodifikációs folyamat kezdetén még a szakemberek számára sem volt teljesen egyértelmű, hogy szükség van-e a családi jog polgári törvénykönyvbe iktatására, amit mi sem jelez jobban, mint a tudomány képviselőinek igen eltérő véleménye.

Kőrös András úgy fogalmazott, hogy a „beiktatás” szerinte „nem kívánatos.” Forrás: KÖRÖS András: A Ptk. és a családjog kapcsolata - a gyakorló jogász szemével. In.: Polgári Jogi Kodifikáció 1999. I. évf. 1. sz. (továbbiakban: KÖRÖS 1999.) 8.p.;

Weiss Emília is a Csjt. szabályainak a Ptk. rendszerébe való integrálása ellen foglal állást. Forrás: WEISS Emília: Az új polgári törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása. In.: Polgári Jogi Kodifikáció 2000. II. évf. 2. sz. (továbbiakban: WEISS 2000. b)) 4-13.p.;

Tóthné Fábian Eszter is aggályát fejezi ki az újfajta elképzelésekkel szemben, és a családjogi viszonyoknak a polgári jogtól különálló szabályozását tartja továbbra is indokoltnak. Forrás: TÓTHNÉ FÁBIAN Eszter: Családi jog és az új Polgári Törvénykönyv koncepciója. In.: Acta Conventus de Jure Civili Tomus III. A Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének kiadványa LECTUM Szeged, 2005. 29-41.p. (továbbiakban: TÓTHNÉ FÁBIAN 2005.);

Barzó Tímea szerint ugyanakkor: „Bár a családjog, mint egy külön jogterület számos specifikumot tartalmaz, mégis megállapítható, hogy alapintézményei a polgári joghoz kötődnek,” ezért is lenne időszerű, ha „a családjog egyes jogintézményei a polgári jog keretén belül kerülnének szabályozásra”. Forrás: BARZÓ Tímea: A családjog és a polgári jogi kodifikáció. In.: Magyar Jog 2000/5.sz. (továbbiakban: BARZÓ 2000.) 288.p.; Lényegében ugyanez fogalmazódott meg a Miskolci Egyetemen rendezett magánjogi kodifikációs és jogharmonizációs konferencián. Forrás: HEINERNÉ BARZÓ Tímea: Összefoglaló a Miskolci Egyetemen rendezett magánjogi kodifikációs és jogharmonizációs konferencián elhangzott előadásokról. In.: Polgári Jogi kodifikáció. 2000. II.évf. 1.sz. (továbbiakban: HEINERNÉ BARZÓ 2000.a))19.p.;

Kecskés László is megkérdőjelezte a családjog önálló jogágiságát, tekintve, hogy szerinte a szocialista család speciális értékeit kimutató áelvek a jövőben már nem vehetők figyelembe, mindemellett pedig, hogy a családjog klasszikus polgári jogi jegyei sokasodnak.

Bíró György és **Lenkovics Barnabás** a családjogot a polgári joggal, tartalmi szempontból a rész és egész viszonyában állónak, vagyis a polgári jog integráns részeként kezelendőnek tekintik.

Azt követően, hogy elkészül majd, a jelenleg **normaszöveg tervezet**⁶ fázisában lévő új Polgári Törvénykönyvünk (Kódexünk), immár egyhelyütt láthatjuk azon joghatásokat, amelyek egyrészt a Családjog Könyvben, mint a jogintézmény tényleges tartalmához legközelebb álló jogterületen, másrészt pedig amelyek a klasszikusnak mondható polgári jogi (öröklési jogi) viszonyaikat érintően érvényesülnek.

A várható hazai jogszabály-változtatásban is megnyilvánuló elmozdulás azt a – jelen kor viszonyainak teljességgel megfelelő, és régen várt – célt tűzte ki maga elé, hogy a családjogi szabályok mindinkább kapcsolódjanak, illetve igazodjanak a rohamosan változó társadalmi viszonyokhoz és a nemzetközi követelményekhez egyaránt.

A **jelen** önmagában nem teljesen érthető a **múlt** nélkül, a **jövő** pedig a jelen nélkül, éppen ezért a dolgozat végigkíséri a jogintézmény kialakulásának főbb állomásait, annak első megjelenésétől kezdve a hatályos szabályokon át, annak jövőben várható, de immár normaszöveg tervezet formájában megfogalmazott szabályozásával bezárólag.

Az értekezésben felvázolom a **külföldi jogi szabályozás** legspeciálisabb jellegzetességeit, és a témát érintő, immáron jól bevált nemzetközi gyakorlatot, ezáltal sugallva megoldási lehetőségeket a hazai jogalkotás számára. Ugyanakkor felhívom a figyelmet az Európai Unió különböző, most már Magyarországra is irányadó ajánlásaira és irányelveire, amelyek betartása nálunk is kötelező, és megvizsgálom az elvárások megvalósítását nehezítő problémákat, valamint az ezeknek megfelelő, a jogalkotási folyamat gyakorlatban is megvalósuló nehézségeit.

Jobbágyi Gábor a családjogot a polgári jog viszonylagosan önálló részének tekinti, és valószínűsíti, hogy a családjog, mind a jogtudományban, mind a törvényhozásban vissza fog térni „az évezredek óta elfoglalt helyére, a polgári jog rendszerébe”. Az előző négy véleményt ld.: WEISS 2000 b) 4-13.p.

⁶ A Polgári Törvénykönyv vonatkozó része a Harmadik Könyv, Családjog, Javaslat – normaszöveg és indokolás, Budapest, 2006. március 31. (továbbiakban: **Családjog Könyv, normaszöveg tervezet, Javaslat, vagy CSK. 2006-ként** hivatkozva.)

Letölthető: az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapjáról.

http://irm.gov.hu/download/harmadikkonyv_csaladjog.pdf/harmadikkonyv_csaladjog.pdf

A közelmúltban elkészült a Polgári Törvénykönyv normaszöveg tervezetének (hivatalosan a második, munkapéldány jelleggel pedig már a többedik) 2007. október 29-re dátumozott változata, (továbbiakban: **új Javaslat, új normaszöveg tervezet, CSK. 2007.**).

Letölthető: http://www.irm.hu/download/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf

A dolgozat zárásakor már hozzáférhető egy legújabb változat is, mely 2008.03.25. napján jelent meg (továbbiakban: **CSK. 2008.**), amely még mindig nem a végleges, további észrevételezésre szánt.

Letölthető: http://www.irm.hu/download/harmadik_konyv-080325.pdf/harmadik_konyv-080325.pdf

Fel kell ismerni, hogy az élettársi kapcsolatban élők is olyan emberek, akik érzelmi, szerelmi és lelki életet élnek közös fedél alatt, gyermeket nevelnek, közös háztartásban tevékenykednek, közös vagyont szereznek, harmadik személyek vonatkozásában kapcsolatukat általában minden vonatkozásban vállalják, viszont ha kapcsolatuk felbomlik, **jogi védelem nélkül** „sebezhetővé” válnak.

Az elmélkedésre okot adó tárgyanyag **további jellegzetességét** az adja, hogy a jogintézmény fogalmába, 1996 óta⁷ nem csupán a külön-, hanem az **azonos neműek** is beletartoznak, akik az élettársi kapcsolat jogintézményének az utóbbi időben, mondhatni „élharcosaivá” váltak, egyre több jogot követelve az élettársak, ezen belül is saját maguk számára. Az azonos neműek kérdésének tárgyalásánál nem mehetünk el speciális helyzetük áttekintése mellett, ezáltal is elősegítve a velük kapcsolatban, a társadalom tagjainak többségében hordozott előítélet eloszlatását, vagy legalább annak mérséklését, az emberi méltóság, mint velünk született alkotmányos alapjog mindenkinek való „kijárása” alapján.

Dolgozatomban – többnyire lábjegyzetben – mintegy összehasonlításként, kitérek a **házastársakra**, mint az élettársakhoz legközelebb állókra vonatkozó szabályozásra, és ismertetem a **kodifikációs folyamatban** részt vevő, legmarkánsabban **képviselt nézeteket**.

Az új Ptk. **Családjog Könyvének** normaszöveg tervezete megtette a kezdő lépést egy igazságos, előremutató és mindenképp szükséges törvény kialakításához, mely remélhetőleg alkalmas lesz e jogintézmény magánjogi viszonyait érintő fehér foltjainak felszámolására.

Értekezésemben felhívom a figyelmet a szabályozás neuralgikus pontjaira, állást foglalok a Javaslat tervezett rendelkezéseit illetően, ezáltal a szabályozásra lehetséges **megoldási alternatívát** is kínálva.

⁷ Hatályba lépett 1996.06.19. napján, bevezette az 1996. évi XLII. törvény.

I. Az élettársi kapcsolat történeti áttekintése és a hazai szabályozás főbb lépcsőfokai

Vitathatatlan tény, hogy az élettársi kapcsolat nem újkeletű intézmény, szinte egyidős az emberiséggel. Kézzelfogható dokumentumok természetesen csak az ókortól állnak rendelkezésre, de már ez alapján is megállapítható, hogy létezett ez a fajta együttélési forma. Természetesen fogalmilag az egyes korokban még nem feltétlenül élettársaknak nevezték őket, de az adott életviszony tartalmát vizsgálva megállapítható, hogy lényegileg ugyanarról volt szó.

Dolgozatom e fejezetében szeretném röviden áttekinteni, hogy az egyes történelmi korokban milyen formában jelentkezett az élettársi kapcsolat, és hogy az adott időszakban hogyan álltak hozzá a kérdés megítéléséhez.

A. Római birodalom⁸

A római jogban a családi viszonyokat két nagy csoportra, a **házasságra** (**matrimonium**) és a **házasságszerű együttélési formákra** osztották. Bár a téma szempontjából az utóbbinak van nagyobb jelentősége, a teljesség kedvéért engedessék meg mégis a két forma közötti lényegi különbségekre felhívnom a figyelmet.

A házasságon belül további két forma létezett attól függően, hogy a feleség a férj hatalma alatt állt vagy sem. Ezek alapján „manusos” és „manus nélküli” házasságokról beszélhetünk. A **manusos házasság** a régi jogban háromféle módon, így kenyéráldozattal (*confarreatio*), színleges vételi szerződéssel (*coemptio Mancipatio*), valamint elbirtoklás (*usus*) útján jöhetett létre.

A **manus nélküli házassághoz** nem kapcsolódott férji hatalom, ennek megfelelően, ha a feleség a házasság előtt hatalom alatti volt, továbbra is megmaradt eddigi rokonságában (*agnatiójában*), ha pedig eredetileg már önjogú volt, önjogúságát és ezzel együtt vagyonát a házasság ideje alatt is megtartotta. Mindkét házassági forma közös jellemzője a házassági szándék, vagyis az *affectio maritalis*. Mivel a férji hatalom a nő

⁸ A témát részletesebben ld. MOLNÁR Imre – JAKAB Éva: Római jog, Diligens Bt. Szeged, 2003. 152-156.p. és BRÓSZ Róbert – PÓLAY Elemér: Római jog, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 1974. 151-155.p. alapján.

számára igen komoly terhet jelentett, ezért a manusos házasságokat a manus nélküliek fokozatosan háttérbe szorították.

Léteztek az ókori Rómában egyéb, ún. **házasságszerű együttélési formák**, amelyekhez bizonyos joghatások mégis fűződtek. A házassági szándék nélkül megkezdett együttélés csak **ágyasságot (concubinatus)** hozott létre, viszont az ennek ideje alatt keletkezett affectio maritalis a concubinatus matrimoniummá emelte. (Az affectio maritalis külső jele lehetett a nőnek a férj házába való bevezetése, esetleg a censor előtt tett eskü, majd hozományi okirat kiállítása.)

A concubinatus abban az időben a **mai értelemben vett élettársi kapcsolatnak** minősült, melyhez azonban a posztklasszikus jog már bizonyos joghatásokat is fűzött, így csak az ilyen kapcsolatból származó gyermekek voltak törvényesíthetők, és tarthattak igényt tartásra apjukkal szemben, sőt esetleg örökölhettek is utána. Egyebekben pedig a concubinatus házassági akadály alapja is lehetett. Megfigyelhető tehát, hogy már a római korban is az ágyasságnak tekintett, de ténylegesen a mai élettárs fogalmát lefedő együttélések egyre több jogosultsággal bírtak, elsősorban akkor még csak a gyermekek számára.

Ugyancsak házasságszerű együttélési formának tekintették a **szabad emberek rabszolgával, vagy rabszolgák egymás közötti együttélését (contubernium)**, akár volt mögötte házassági szándék, akár nem. A szabadok joga szerint az ilyen kapcsolat mégsem volt házasságnak tekinthető, bár néhány joghatás azért fűződött hozzá. Mondhatni tehát, hogy élettársi jellegű együttélések voltak ezek is.

B. Középkori szabályozás

A középkorban a házasság létrejöttéhez a házassági szándék és az elhálás (consummatio matrimonii) ténye szükségeltetett, az egyház ezért kimondta, hogy azt az együttélést, melyből gyermek is származik, házasságnak kell tekinteni. Az ilyen kapcsolatok házassággá formailag akkor váltak, ha utólagosan egyházi áldásban részesültek. A középkor szigorú egyházi elvei leegyszerűsítették tehát a helyzetet az olyan együttéléseknél, ahol a kapcsolatból gyermek is származott, itt ugyanis eleve kizárt volt az élettársakként való minősítés lehetősége. Tették ezt feltehetőleg már akkor

azon „család- és gyermekvédelmi” indokok alapján, hogy az ilyen kapcsolatból származó gyermekek az egyedül elismert, és szentnek tartott házassági kötelékben élőknek legyenek tekinthetők. Az ilyen utólag szentesíthető házasságokat ún. kladesztin házasságoknak nevezték, amelyek egészen a Tridenti Zsinatig (1545–1563 között, többszöri megszakítással) érvényes házasságnak minősültek. Mivel a nyilvántartások hiánya rengeteg visszaélésre adott okot, a Tridenti Zsinat bevezette lényegileg a házasság ma ismert formáit, melyek a későbbi, XIX. században megjelenő polgári házasságkötés alapjául szolgáltak.⁹

Egyebekben minden más nemi kapcsolat férfi és nő között, mely nem a házasságban létesült, „történjék az erőszakkal vagy erőszakmentesen, illetve az annak lehetővé tételére, megvalósítására irányuló magatartás, valamint bármifajta, akár a házastárssal, akár mással megvalósított természet elleni(nek) tekintett nemi érintkezés bűncselekménynek minősült”¹⁰. A büntetésük Szent István idején testi és szabadságbüntetés¹¹, később a rendi korszakban pedig kisebb – 6-12-24 forint – bírság, testi és megszégyenítő büntetések (pl. Zólyom megyében 1698-ban ez a kaloda) voltak.¹² A szexualitással kapcsolatos bűncselekmények szankcionálása, ide értve a paráznaságot és az ágyasságot is, a 17. századig rendkívül fontos helyet foglalt el a törvényszéki gyakorlatban. A 18-19. században megfigyelhető az ítéletek enyhülése, azonban a cselekmények száma továbbra sem csökkent.¹³

C. A polgári kor

A polgári házasság alapjait a Tridenti Zsinat fektette le a házasságok adminisztratív regisztrálásának bevezetésével.

A magyar jogban a **házasságról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk** óta vált kötelezővé a **polgári házasság**, amely szerint kizárólag az arra illetékes polgári tisztviselő előtt

⁹ TÓTH Ádám: Az élettársak jogainak bővítéséről. In.: Családi jog 2003. évi I. évf. 2. sz. (továbbiakban: TÓTH 2003.a)) 16.p.

¹⁰ BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1999. 200-202.p. A bujálkodás vétkei körébe tartozott az ágyastartás (concubinatus). Ezt a delictumot házasságban nem élő férfi és tisztességes nő – hajadon vagy özvegy – követhette el, amennyiben házasságban élők módjára fenntartott, vagyis tartós nemi kapcsolatban éltek. A tridenti formula megjelenése után, ha a megintés ellenére nem hagytak fel tetteikkel, ugyanúgy büntették őket, mint az „egyszerű” paráznakat (amikor tisztességes hajadon vagy özvegy nő férfival közösült, függetlenül attól hogy házas volt vagy sem).

¹¹ Szt. István I:28,29. Forrás: BÉLI i.m. 201.p.

¹² Forrás: BÉLI i.m. 202.p.

¹³ Magyar Jogtörténet. Szerk.: MEZEI Barna, Osiris Kiadó, Budapest. 1996. 246.p.

kötött házasságot ismerték el, és csak ez a házasság kapott állami elismerést és védelmet.¹⁴

Ekkorra a különböző egyház-felekezetek a középkorhoz képest háttérbe szorultak a házasságkötések szempontjából. A néprajzi források szerint Magyarországon, ha ritkán is, de már a 18. században találkozni lehetett az egyház által nem szentesített párkapcsolatokkal, együttélésekkel, amelyek a 19. században már számszerűen is becsülhető mértékben fordultak elő. Ennek ellenére maga az „élettárs” kifejezés nem volt még társadalmilag elfogadott a 20. század első évtizedeiben sem.

A korábbi bírói gyakorlatban és a köznyelvben is az élettársat „vadházasnak, ágyasnak” nevezték, a törvényes apa nélküli gyermekeket pedig a „fattyú, törvénytelen gyerek, zabigyerek,” megnevezésekkel illették. Az „összeállt pár” legtöbbször törvénytelen állapotának indokait a társadalom megértette és elfogadta. Az alföldi tanyavilágban előfordult, hogy csak a lakodalmat ünnepelték meg, de nem mentek be a városba azt törvényesíteni. Ennek oka, hogy a városban székelő hatóságok messze voltak, de vagyoni okai is lehettek. Volt olyan házaspár, aki csak a negyedik, ötödik gyerek után ment el házasságát megkötni, gyermekeit beírni, megkereszteltetni. Ezeket viszont teljes jogú házasoknak ismerték el, a házasság erkölcsi normáit szigorúan betartották.¹⁵ Csak a hivatkozó terminológiában tettek különbséget a törvényes és nem törvényesített párok között.

Az együttélés társadalmi elfogadottságának példái azonban a 20. század előtti időszakban szintén fellelhetők. A megítélést részben az egyház befolyása, részben vagyoni, vagyoni jogi megfontolások szabályozták. Az egyházi normáknak való megfelelés egy sajátos, a jogi népszokásokban érvényesített gyakorlatként értelmezhető változata az ún. próbaházasság. Bár ez a szokás csak bizonyos vidékeken (elsősorban nálunk a Bakony környékén néhány faluban, a Fekete-Körös völgyében, illetve Erdélyben, pl. Gyimes, Kalotaszeg környékén), népcsoportokban (főként az erdélyi szászoknál és románoknál, a felvidéki némettség és szlovákság körében) volt elterjedt, a közvélekedés mégis jobban elfogadta (mint a nem gyermek-központú együttéléseket), mivel a vallás-erkölcsi normáknak megfelelő, termékeny házasság biztosítékát látták

¹⁴ 1894. évi XXXI. Törvénycikk III. és IV. fejezete.

¹⁵ Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1093.html>

benne.¹⁶ Ez valójában a nő próbája volt (képes-e gyermeket világra hozni), ideje így hosszan, akár évekre is elnyúlhatott. A terméketlenség vagy a halva szülés a próba eredménytelenségét, a házasságkötés céltalanságát indokolta, s így erkölcsi felmentést adott a házasságkötés előtti szexuális kapcsolat vétke alól. A próbaházasságból származó gyermeket olyan esetben is befogadta a család vagy a tágabb közösség, ha a szülők később mégsem kötöttek házasságot – bár ezt ilyen esetben többnyire kikényszerítették.

D. A rendszerváltást megelőző időszak

Ebben a sokat vitatott történelmi korban az élettársi kapcsolat megítélése meglehetősen ambivalens volt. Alapjaiban inkább negatívan álltak a kérdés megítéléséhez, de időnként a tolerancia jegyei is fellelhetőek voltak.

A kiinduló nézet az volt, hogy „A házasságon kívüli együttélés a szocialista erkölcsökkel ellentétes jelenség.”¹⁷ Ehhez képest a korszak saját magát is arcul csapta akkor, amikor álságos módon egyidejűleg a következőket hangoztatta: „A szocialista társadalom nem fordul el azzal a képmutató elítéléssel a házasságon kívüli tartós kapcsolatoktól sem, amint a kapitalista joggyakorlat tette...”¹⁸

A Legfelsőbb Bíróság maga is ellentétesen foglalt állást az élettársak kérdését illetően. Míg a **103. sz. Polgári Kollégiumi Állásfoglalásban**¹⁹ az élettársi viszonyt nem tulajdonított családjogi kapcsolatot keletkeztető szerepet, addig a **94. sz. Polgári Kollégiumi Állásfoglalásban**²⁰ már lényegileg eltérő álláspontra helyezkedett, amikor a következőket mondta: „Családi jellegű társadalmi viszonyok ... nemcsak házastársak és vérrokonok, hanem olyan különmemű személyek között is fennállhatnak, akik házastársak módjára, és házasságkötés nélkül élnek együtt.” Később azonban azt a nem éppen az előző gondolatsort továbbfejlesztő megjegyzést is hozzátette, hogy „az élettársak között tulajdonképpen szerződés van, amely leginkább a polgári jogi társasághoz hasonlít.”²¹

¹⁶ Forrás: Magyar Néprajzi Lexikon. Próbaházasság, házasságon kívül elismert nemi kapcsolat fogalmaknál. <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-752.html>

¹⁷ NIZSALOVSKY Endre: A család jogi rendjének alapjai. Budapest, 1963. Akadémiai Kiadó, 67-72.p.

¹⁸ NIZSALOVSKY im. 67-72.p.

¹⁹ Hatályon kívül helyezte a PK. 272.sz. kollégiumi állásfoglalás.

²⁰ Hatályon kívül helyezte a PK. 272.sz. kollégiumi állásfoglalás.

²¹ Ld. PK. 94. sz.

Tulajdonképpen már az is egyfajta pozitív fejleménynek volt tekinthető, hogy a Legfelsőbb Bíróság egyáltalán foglalkozott a kérdéssel, hiszen ezáltal egy eddig csak társadalmi valósággént létező kérdést vont be a jogi megítélhetőség elvi szintjére. A jogszabályok ugyanis nem határoztak meg ekkor még sem fogalmat, sem más, az ilyen jellegű kapcsolatban élők viszonyait érintő rendelkezéseket. Férfi és nő közötti tartós, érzelmi és gazdasági egységként létező életközösségek azonban jogi szabályozás nélkül is léteztek, éppen ezért jelentett nagy fejtörést, elsősorban a bíróságok számára, amikor egy esetlegesen felmerülő, ilyenfajta, házasságkötés nélkül együtt élő felek kapcsolatának rendezésére kellett jogi megoldást találniuk.

A megoldás pedig általában – a PK. 94. sz. állásfoglalásból levezetve – az volt, hogy úgy álltak hozzá a kérdés eldöntéséhez, mintha egy atipikus szerződéssel találnák szembe magukat.

A ma fennálló élettársi viszonyokkal ellentétben, ebben a korszakban, hazánkban nem a fiatalabb családalapítók választották ezt az együttélési formát, hanem sokkal inkább azok, akik korábban már házasságban éltek.²² Összevetve a hazai állapotokat a nyugati országokéival azt tapasztalhattuk, hogy ott az 1970-es évek elején hirtelen és jelentős mértékű változás volt megfigyelhető a családi élet formáiban. Egyre inkább megszorodtak a házasságon kívüli együttélés különböző formái, és ennek hatására jelentősen megváltozott ezen kapcsolatok társadalmi megítélése is.

Később a fiatalok körében is egyre népszerűbbé vált ez az együttélési forma, elfordulva ezáltal a hagyományos formációktól, de elmondható mindez a középkorúakról is, akik körében szintén számottevő méreteket öltött a házasságon kívüli együttélés.²³

²² TÓTHNÉ FÁBIÁN Eszter: Az élettársi kapcsolat jellegéről és szabályozása mikéntjéről. In.: Magyar jog, 1977. 8. sz., (Továbbiakban: TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977) 701.p.

Az előzőekben említett tényt kvantitatív felmérések is bizonyítják. Egy 1987-es publikáció alapján (Carlson és Klinger 1970-, 1980-, 1984-es felmérése) megállapítható, hogy Magyarországon az özvegy és elvált nők kétszer nagyobb valószínűséggel éltek élettársi kapcsolatban, mint a hajadonok, vagyis ez az együttélési forma Magyarországon egyértelműen az életpályának a későbbi szakaszához köthető, mint Nyugat-Európában. Az élettársi viszony hazai terjedését elsősorban a válás utáni új kapcsolatok képezték a forrását. 1970-ben az elvált és özvegy nők körülbelül egytizede, míg a hajadonok 1,8 %-a élt élettársi kapcsolatban. Forrás: http://demografia.hu/Demografia/2005_2-3/Speder%20Zsolt_tan.pdf (CARLSON és KLINGER kutatási eredményeinek publikált változata).

²³ CSEH-SZOMBATHY László: Családszociológiai előadások és viták. In.: Szociológia 1975/I. sz., 31-35.p. (Rövid beszámoló az 1974-ben Torontóban megtartott Szociológiai Világkongresszus Családszociológiai ülésén elhangzottakról).

Bár sem a Családjogi törvény²⁴, sem a Polgári Törvénykönyv²⁵ nem szabályozta az élettársak helyzetét, számos jogszabályban (és a bírói gyakorlatban) találunk ebből a korszakból is a jogviszony legalább részbeni rendezésére alkalmas előírásokat. A vagyoni viszonyok tekintetében a bíróság a polgári jogi szabályokban találta meg a megoldás kulcsát, amikor az élettársi kapcsolatot polgári jogi tulajdonközösségnek minősítette, és szerzeményük arányában tekintette közös tulajdonuknak mindazt, amit együtt szereztek, kvázi, mint a polgári jogi társaság tagjai.²⁶ A vagyoni jogi kérdések megítélésénél családvédelmi szempontok még akkor sem kerültek szóba, ha a kapcsolatból közös gyermek származott. Ez annál is inkább érthetetlen volt, mivel a „törvénytelen” kapcsolatból született gyermekek helyzete – a múlt század közepére – jogi szempontból már rendezettnek volt tekinthető onnantól kezdve, hogy Magyarországon, – Európában először – hatályba lépett „A házasságon kívül született gyermek jogállásáról” szóló **1946. évi XXIX. törvény**. Ezáltal „a törvény erejénél fogva a törvényes és a törvénytelen származás megkülönböztetése megszűnik,”²⁷ és „a házasságon kívül született gyermek mind az anyjának, mind az atyjának, mind pedig ezek rokonainak egyaránt rokona; amennyiben a jelen törvényből más nem következik, a rokonság alapján mind a gyermeket, mind a rokonait élők közt és halál esetére úgy illetik jogok és úgy terhelik kötelezettségek, mintha a gyermek házasságból született volna.”²⁸

A jogalkotó tehát innentől fogva nem tett különbséget a házasságból, illetve az azon kívüli kapcsolatból született gyermekek között, a szüleik kapcsolata között azonban annál inkább.

A családok védelme indokolta azonban, a különböző, **társadalombiztosítás körébe** tartozó rendelkezéseket, melyben az élettársi kapcsolatok, azok sajátosságai alapján valamelyest mégis elismerést nyertek. Ennél fogva „A dolgozók egységes társadalombiztosítási nyugdíjának szabályozásáról” szóló **1951. évi 30. sz. tvr.** 15.§ (2) bekezdése elismerte az élettárs (nő) **özvegyi nyugdíját**, az egyéb feltételek fennállása esetén, vagyis. ha a férfivel annak halálát megelőzően legalább egy éven át együtt élt, az együttélésből gyermek származott, és a férfi az apaságot elismerte vagy azt bíróság

²⁴ A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. tv. (Továbbiakban: Családjogi törvény vagy Csjt.).

²⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. tv. (Rövidítve: Ptk.).

²⁶ TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977. 701.p.

²⁷ 1946. évi XXIX. tv. 1.§

²⁸ 1946. évi XXIX. tv. 19.§

jogerősen megállapította. Ezen túlmenően a dolgozók betegségi biztosításáról szóló 1955. évi 39.sz. tvr. végrehajtása tárgyában kiadott **71/1955.(XII.31.) M.T. sz. rendelet** 5.§-a és a **6/1955. (XII.31.) SZOT – szabályzat** 6.§-a, továbbá a dolgozók társadalombiztosítási nyugdíjáról szóló **1958. évi 40.sz. tvr.** 13 és 22.§§-i, valamint a **67/1958.(XII.24.) Korm.sz. rendelet** 17.§-a tartalmazott még rájuk vonatkozóan rendelkezéseket, melyek szerint az élettárs többek között pl. jogosult lehetett **özvegyi járadékra** az elhalt élettárs után, **házastársi pótlékra** szintén az élettárs után, valamint **családi pótlékra** az élettársak háztartásában lévő gyermekek után. Ezen kívül a „lakásjog”-ra vonatkozó szabályozásban találunk még élettársakra vonatkozó rendelkezéseket, a lakásbérletről szóló **35/1956. (IX.30.) M.T. sz. rendelet** 31.§-a és ennek végrehajtása tárgyában kiadott **15/1957. (III.7.) Korm. sz. rendelet** 60.§-ában, a bérlő elhalálozása esetére.²⁹

Az esetek elbírálásánál általában az együttélés hosszabb, tartósabb fennállását, vagy a kapcsolatból született gyermek létét vizsgálták feltételként.

A **bírói gyakorlat** már az 1950-es évek elejétől, még a Családjogi törvény megalkotása előtt – illetve hatálybalépését követően nem sokkal – állapított meg tartásdíjat az élettárs javára, különösen, ha a kapcsolat már hosszú ideje fennállott, abból gyermek is származott, és éppen családi kötelezettségek teljesítése miatt az élettárs kereső foglalkozást vállalni nem tudott.³⁰

Az élettársi kapcsolatok megítélésében fejlődésként értékelhető, hogy már nem tekintették az élettársat, elsősorban annak női tagját ágyasnak, vagy háztartási alkalmazottnak. Sőt, gyakran részesítették a házastárshoz hasonlóan szociális juttatásokban, nemegyszer elismerve a háztartásban való közreműködését is. Mindezek mellett számos hiányosság tapasztalható még ebben a korszakban, hiszen az élettársi kapcsolat konkrét definiálása, és jogszabályi háttere is teljesen hiányzott.

Tételes jogi szabályozásra csak az **1977. évi IV. törvénnyel**³¹ került sor, mely nagyrészt a PK. 94. sz. állásfoglaláson alapult. Ezen Ptk. módosítás az 578.§-ba illesztette be az élettársak fogalmát,³² mely közel húsz évig kiállta az idő próbáját.

²⁹ Id. még BAJORI Pál: Az élettárs és az élettársi viszony a polgári ítélkezésben. In.: Magyar Jog, 1959/7.sz. 208.p.

³⁰ BAJORY i.m. 209.p.

³¹ Az I. Ptk. novella, melyet az 1978. évi 2. tvr. léptetett hatályba.

³² A téma részletesebb kifejtését ld. az értekezés III fejezetében.

Csupán a fogalom rendszerbeli helyét illetően történt változás azzal, hogy a rendszerváltást közvetlenül megelőzően megjelent **1988. évi XXV. törvénnyel** bevezetett Ptk. módosítás³³ beiktatta a Polgári Törvénykönyvbe az 578/G.§-t.

A jogalkotó tehát annak ellenére, hogy elmozdult az élettársi kapcsolatok jogi szabályozásának irányába 1952-ben éppen úgy, mint 1977-ben, sőt még gyakran a jelenben is, kizárólag a házasságot tartja alkalmasnak a család összetartására. Kikövetkeztethető ez pusztán abból a korántsem elhanyagolható körülményből is, hogy a Családjogi törvény meg sem említi az élettársi kapcsolatot, mint családalapító tény. Továbbra is fenntartja azt a visszás helyzetet, miszerint egy teljesen érzelmi alapokon álló családi közösséget kirekeszt a családi jog köréből azáltal, hogy azt a polgári jogi viszonyok közé utalja.

E. A közelmúlt és napjaink jogalkotási folyamata³⁴

Az **Alkotmánybíróság a 14/1995. (III.13.) számú határozatával** jelentős változtatást hozott a szabályozás sorsát illetően, amikor megállapította az élettársak fogalmának nemi diszkriminatív voltát. Indokolása szerint ellentétes ugyanis az Alkotmánnyal, hogy a Ptk. az érzelmi, szexuális és gazdasági közösségben együttélő személyek vonatkozásában csak a férfi és nő együttélésében ismeri el az élettársi kapcsolatot, ugyanis a jogviszony ezen jellemvonásait vizsgálva teljesen közömbös, hogy azonos vagy különeműekről van-e szó.³⁵

Az e döntés hatására megszületett **1996. évi XLII. törvény³⁶** megteremtette jogunk élettárs-arculatának mai formáját. A Ptk. 578/G §. (1) bekezdését részben megváltoztatva, ott csupán a vagyoni viszonyait érintő kérdések rendezését hagyta meg, vagyis ismételten deklarálta, hogy az élettársak együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont, míg a törvény 2.§-a a fogalomra vonatkozó definíciót tartalmazó 685/A §-al egészítette ki a Polgári Törvénykönyvet. Innentől kezdve már egyértelműen, nemtől függetlenül is lehetőséget ad valamely

³³ Hatályba lépett 1989.01.01-én.

³⁴ Az egyes állomások a dolgozat későbbi fejezeteiben részletesen is kifejtésre kerülnek.

³⁵ Ld. részletesen a 14/1995. (III.13.) AB. Határozat indokolását. Megjegyzendő, hogy az Alkotmánybíróság elvi érveléssel utasította el az azonos neműek házasságára vonatkozó kezdeményezést, ebből következően a házastársak vonatkozásában természetesen továbbra is különeműség a feltétel.

³⁶ Hatályba lép 1996.06.19. napján.

együttélés élettársi kapcsolatkénti elfogadására.³⁷ Ezen új törvényi értelmező szabály megalkotásával egyúttal megszüntetésre került tehát a hátrányos megkülönböztetés alkotmányos tilalmába ütköző jogi szabályozás.

A jogalkotási folyamat – a dolgozat lezárásához képest – utolsó, bár még korántsem végleges állomásaként említendő az Országgyűlés 2007. december 17-i ülésnapján elfogadott, „**A bejegyzett élettársi kapcsolatáról**” szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény. Megkettőződik ezáltal az élettársakra vonatkozó jogi szabályozás a bejegyzett és a hagyományos értelemben vett élettársakra. Az utóbbira vonatkozó szabályok egyelőre maradnak továbbra is a Ptk. eredeti helyén (Ptk.685/A.§.), a hatályos fogalmat valamelyest kiegészítve,³⁸ míg a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének szabályait az új törvény részletezi. Az új jogszabály hatályba lépését érintően bő egy év áll rendelkezésre, a változásokra való felkészülésre, ugyanis a törvényi előírásokat 2009. január 1-jétől kell majd alkalmazni.

A fogalom és a jogintézmény átgondolásának igénye a Ptk. kodifikációs folyamatában is többször, és többféleképpen jelent meg. Legkonkrétabban az új Ptk. **Családjog Könyvének** – legutóbb megjelent, 2008.03.25-i keltezésű – normaszöveg tervezetében fogalmazódnak meg az ezzel kapcsolatos elképzelések. Szembeötlő különbségként az tűnik fel, hogy a hatályos Ptk. élettársat, míg a Javaslat élettársi kapcsolatot³⁹ említ. A normaszöveg tervezet élettársakra vonatkozó részének az az óriási előnye, hogy itt már nem pusztán a fogalom, hanem a jogintézmény jellegzetességének részletszabályai is megjelennek, és nem csupán a korábbi, szűkszavúan rendezett vagyonjogot illetően. Ezen túlmenően önálló részben szabályozza a tervezet a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét is.

³⁷ „Az élettársak – ha jogszabály másként nem rendelkezik – két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személy.” Ptk. 685/A.§. (hatályos szöveg).

³⁸ Ptk. 685/A.§ hatályba lép: 2009.01.01.: „az élettársak – ha jogszabály másként nem rendelkezik – két, házasságkötés, vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személy”.

³⁹ „Élettársi kapcsolat áll fenn két olyan, házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri (féltestvéri) kapcsolatban.” Családjog Könyv 3:89.§ (2008.03.25-i szövegváltozat).

Összegezve elmondható, hogy az élettársi kapcsolat jogi szabályozásának története nehéz utat tett meg napjainkig. Ennek ellenére a feladat – a fogalmak egységesítése és a részletszabályok összehangolása, mely még a mai napig nem történt meg – továbbra is megoldásra vár, nagy kihívást hagyva napjaink jogászai, kodifikátorai számára.

A következő fejezetben, mielőtt még a téma jogi oldalának kifejtésébe kezdenék, igyekszem megvilágítani és elemezni az élettársi kapcsolatok rohamos terjedésének társadalmi, szociológiai és demográfiai hátterét, összevetve az ahhoz leginkább közelálló jogintézménnyel, azaz a házassággal.

II. Élettársi kapcsolatok elterjedésének társadalmi, szociológiai és demográfiai jellemzői a házassággal való összehasonlításban

A. Általános jellemzők

Az utóbbi néhány évtizedben Magyarországon is tapasztalható az a világszerte elterjedt tendencia, hogy egyre kevesebben kötnek házasságot. Ezzel egyidejűleg egyre inkább nő a bontások száma, illetve – az utóbbi időben főként a fiataloknál, míg korábban többnyire jellemzően az idősebbeknél tapasztalhatóan – kialakult az a társadalmi jelenség, miszerint a mai kor embere házastárs helyett egyre gyakrabban élettársat választ.

Az ilyen típusú együttélés statisztikai felmérésére hazánkban, **első ízben az 1970. évi népszámlálás** keretében adódott lehetőség. Az akkori 62 ezer ilyen párkapcsolat – a családoknak mindössze 2 százaléka – a következő harmincöt év alatt kb. megötszöröződött, 2005-re számuk közel 350 ezerre emelkedett, és ezek a párkapcsolatoknak mára több mint 12,25 százalékát jelentik.

Az arányok az európai közép szintnek felelnek meg. Messze elmaradnak a skandináv országokétól, ahol a párkapcsolatok egynegyede élettársi együttélés, de természetesen meghaladják a hagyományosan katolikus országok adatait is.

A házasodási kedv recessziója nem feltétlenül jelenti azt, hogy a családalapítás ideálisnak tartott korába érkezett fiatalok egyedül élnének, mintsem inkább azt, hogy az élettársi kapcsolatot választják. Születésük idején, a 70-es, 80-as években, meglehetősen ritka és elítélendő volt a „papír nélküli” együttélés, elsősorban az elváltak és az özvegyek körében dívott, és vált valamelyest tolerálhatóvá az effajta együttélési forma. Mára azonban teljesen általánossá és elfogadottá vált a fiatal és az idősebb korosztály körében egyaránt.

A fentiek alátámasztására ld. a következő oldalon elhelyezett táblázatot.

A családok családösszetétel szerint, 1949–2005⁴⁰

Év	Összesen	Házaspáros típusú családok						Egy szülő gyermekkel típusú családok		
		együtt	ebből: gyermekkel	házaspár		élettársi kapcsolat		együtt	ebből:	
				együtt	ebből: gyermekkel	együtt	ebből: gyermekkel		apa	anya
		2 078							39	267
1949	2 385 112	262	1 438 704	306 850	237	613
		2 388							32	335
1960	2 756 591	007	1 539 066	368 584	997	587
	2 890	2 597		2 535		61			37	256
1970	912	458	1 623 092	562	..	896	..	293 454	370	084
		2 686							56	285
1980	3 027 668	441	1 620 728	341 227	045	182
		2 446		2 320		125			89	360
1990	2 896 203	341	1 453 847	948	1 391 555	393	62 292	449 862	125	737
		2 396		2 125		271			58	413
2001	2 868 694	793	1 424 357	152	1 289 005	641	135 352	471 901	428	473
	2 848	2 371		2 022		348			62	415
2005	529	180	1 362 030	290	1 202 669	890	159 361	477 349	145	204
Százalék										
1949	100,0	87,1	60,3	12,9	1,6	11,2
1960	100,0	86,6	55,8	13,4	1,2	12,2
1970	100,0	89,8	56,1	87,7	..	2,1	..	10,2	1,3	8,9
1980	100,0	88,7	53,5	11,3	1,9	9,4
1990	100,0	84,5	50,2	80,1	48	4,3	2,2	15,5	3,1	12,5
2001	100,0	83,5	49,7	74,1	44,9	9,5	4,7	16,5	2,0	14,4
2005	100,0	83,2	47,8	71,0	42,2	12,2	5,6	16,8	2,2	14,6

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2005

Jelen fejezetben megpróbálom körüljárni, hogy az élettársi kapcsolatok utóbbi néhány évtizedben bekövetkezett rohamos elterjedése milyen gyökerekből táplálkozik, betekintve valamelyest a társadalmi változások szociológiai hátterébe, demográfiai és statisztikai adatokkal alátámasztva. Továbbá megvizsgálva a „tömegjelenség” lehetséges jogi hátterét is.

⁴⁰ Forrás: http://www.nepszamlalas.hu/mc2005/mc2005_hun/kotetek/02/tables/prnt1_3_8.html

A KSH felmérésein alapuló táblázatokban is jól látható, hogy az 1970-es évek előtti időszakra, az élettársi kapcsolatra vonatkozóan nincs bejegyzett adat. A népszámlálás adatai szerint 1970-ben 61.896, míg 2005-ben 348.890 volt az élettársi kapcsolatotok száma.

B. Az idősebb korúak élettársi kapcsolatának hátteréről Magyarországon

Magyarországon – kivételes jelleggel – megfigyelhető azon tendencia, hogy ma is igen nagy az élettársi kapcsolatokban élő párok között az idősebb korúak száma, melyre vonatkozó adatok az alábbi táblázatban jól áttekinthetőek.

A családok családösszetétel, a családfő és a feleség, nő élettárs korcsoportja szerint, 1970–2005⁴¹

A családfő korcsoportja (év)	Összesen	A feleség, nő élettárs, apa, anya							
		-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-X
		éves							
		1970							
Férj, férfi élettárs	2 597 458	50 074	227 179	295 174	292 436	307 205	613 035	404 779	407 576
-19	5 904	4 095	1 448	190	68	35	41	9	18
20-24	110 588	29 677	69 874	9 208	1 197	330	171	61	70
25-29	256 320	14 277	121 778	103 237	13 249	2 603	935	140	101
30-34	265 977		27 815	128 713	88 692	14 754	4 198	277	150
35-39	301 018		4 098	42 767	133 092	97 056	22 526	967	219
40-49	615 421		1 659	9 886	53 150	180 357	345 632	22 306	2 194
50-59	444 551		79	335	860	2 431	10 602	208 647	197 671
60-X	597 679		38	172	313	557	1 468	30 885	183 348
Apa	37 370		159	1 142	2 714	2 828	3 383	8 378	6 618
Anya	256 084		3 015	14 960	21 643	23 865	30 276	68 848	42 322
		1980							
Férj, férfi élettárs	2 686 441	42 225	237 658	336 841	303 942	297 883	556 378	516 111	395 403
-19	5 894	4 002	1 503	176	46	49	62	23	33
20-24	122 360	26 507	80 187	13 605	1 410	306	250	63	32
25-29	294 093	10 450	126 214	137 843	15 852	2 568	942	142	82
30-34	299 646		24 596	142 365	112 501	15 377	3 548	308	89
35-39	293 442		3 563	34 943	132 991	102 528	17 911	1 151	175
40-49	544 826		1 088	6 698	37 749	164 837	308 498	24 584	1 247

⁴¹ Forrás: http://www.nepszamlalas.hu/mc2005/mc2005_hun/kotetek/02/tables/prnt1_3_13.html

	50–59	546 088	53	333	917	2 850	11 055	212 228	299 676	18 976
	60–X	580 092	46	174	294	543	1 163	12 939	190 164	374 769
Apa		56 045	100	2 568	6 899	7 120	6 643	11 786	9 403	11 526
Anya		285 182	3 766	22 835	33 634	32 896	33 775	59 299	46 534	52 443
2005										
Férj, férfi élettárs		2 371 180	15 060	90 293	246 411	270 858	260 400	502 695	506 636	478 827
–19		4 138	2 737	809	490	102	–	–	–	–
20–24		42 701	7 223	23 819	9 226	1 971	263	199	–	–
25–29		182 120	3 086	46 780	105 580	22 104	3 267	1 303	–	–
30–34		246 207	1 436	13 559	96 071	109 955	19 960	4 869	298	59
35–39		252 516	538	3 475	25 749	100 123	102 597	18 011	1 776	247
40–49	496 197	40	1 582	7 395	32 057	123 486	299 306	30 399	1 932	
50–59	524 287	–	229	1 745	4 019	9 243	170 351	320 716	17 984	
60–X	623 014	–	40	155	527	1 584	8 656	153 447	458 605	
Apa		62 145	40	508	1 741	2 800	4 210	16 831	19 812	16 203
Anya		415 204	2 363	8 358	24 745	38 150	51 055	111 586	96 490	82 457

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2005

Ez persze, korántsem azért van így, mert nálunk ezek az emberek kezdtek leginkább a skandináv modellért lelkesedni – ahol az együttélések egynegyede élettársi együttélés –, a jelenség kezdetbeni elszaporodásának teljesen más okai voltak.

Az okok meglehetősen „prózaiak”, főként az alábbi, jogszabály adta megszorításokban keresendők. A nyolcvanas években maximálták a család tulajdonában tartható ingatlan vagyont, és ha az meghaladta az „egy lakás, egy nyaraló” mértékét, akkor az ingatlanok határidőhöz kötött elidegenítése kötelező volt.⁴² Mindennek, az lett a következménye,

⁴² 1987. évi I. törvény - a földről, a tulajdoni viszonyokat az alábbi főbb pontokban rendezte:

hogy a 80-as évek közepén a válási arányszám olyannyira megnőtt, amelyet sem a korábbi, sem az azt követő években nem tapasztalhattunk. Akkoriban 27.797. volt a válások száma, mely korábban, a 70-es években és azt megelőzően 12-22 ezerre tehető, míg a 90-es évektől napjainkig 24-25 ezer körül állandósult.⁴³

A házasságok nyilvánvalóan vagyoni szempontoknak estek áldozatul. Ehhez még hozzájárult az a szintén jogi szabályozásra visszavezethető körülmény, hogy az idősebb, nyugdíjas özvegyeket a házasságkötés hátrányosan érintette, hiszen az özvegyi nyugdíj új házasságkötés esetén már nem illette meg őket.⁴⁴ A Legfelsőbb Bíróság egyik állásfoglalásában – szintén ezt a tendenciát alátámasztandó – azt olvashatjuk, hogy a „túlélő házastárs haszonélvezeti (özvegyi) joga nem szűnik meg azáltal, hogy házasságon kívül élettársi viszonyt folytat,”⁴⁵ érthető tehát, hogy „más választás” nemigen lévén, ők is inkább az együttélésnek ezt a formáját választották.

Míg 1990-ben az élettársi kapcsolatban élő párok több mint felének a családi állapota megegyezett; ezen belül a legtöbb pár (28 százalék) elváltakból állt, addig 1996-ra az azonos családi állapotú élettársak aránya 60 százalékra emelkedett, a legelterjedtebbé (34 százalék) pedig a nőtlen-hajadon kapcsolat vált.⁴⁶

Érdekesség továbbá az is, hogy az élettársi kapcsolatokban élők korösszetétele az elmúlt évtized folyamán számottevően fiatalodott. 1994-ben a párkapcsolatban élő nők közül

Ftv. 23. § (1) Magánszemély lakás, üdülő, lakótelek, üdülőkörzetek tulajdonjogát csak olyan mértékben szerkezheti meg, hogy a tulajdonában egy lakás vagy lakótelek és egy üdülő vagy üdülőkörzet legyen.

(2) A család tagjai tulajdonszerzésének mértékét jogszabály eltérően is megállapíthatja.

Ftv. 24. § (1) Magánszemély termőföld tulajdonjogát csak olyan mértékben szerkezheti meg, hogy a tulajdonában legfeljebb hatezer négyzetméter termőföld legyen.

Ftv. 26. § Magánszemély a megszerkezhető mértékét meghaladó tulajdonát - jogszabályban meghatározott esetekben - köteles elidegeníteni; e kötelezettség elmulasztása esetén a többlettulajdon tanácsai értékesítését kell elrendelni.

1989. július 1-től helyezték hatályon kívül a fenti szabályokat az alábbi kimondásával: Ftv. 23. § Magánszemély korlátlan mértékben szerkezhet ingatlan tulajdont. Tulajdonszerzésének korlátozását csak törvényben lehet elrendelni.

⁴³ Forrás: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tabl1_01ic.html

⁴⁴ 1975. évi II. törvény - a társadalombiztosításról, a következőket mondta: 58. § (1) Özvegyi nyugdíjat a feleség, az elvált nő, az élettárs és a férj kaphat.

67. § (1) Az özvegyi nyugdíjra jogosultság megszűnik, ha az özvegy az állandó özvegyi nyugdíjra jogosító életkorának a betöltése előtt házasságot köt.

⁴⁵ PK.83. sz.

⁴⁶ KOVÁCS Tibor: Élettársi kapcsolat. Élet és Tudomány c. folyóirat 1998. évi 31. szám.

már minden harmadik élettársi kapcsolatban élt, míg 1980-ban ugyanez az arányszám csak 3 százalékos volt.⁴⁷

Jól szemlélteti a „fiatalodást” az alábbi táblázat is.

A családok családösszetétel, a családfő és a feleség, nő élettársi kapcsolatainak szerinti megoszlása

A családfő korcsoportja (év)	Összesen	A feleség, nő élettárs, apa, anya							
		-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-49	50-59	60-X
		éves							
1970									
Férj, férfi élettárs	2 597 458	50 074	227 179	295 174	292 436	307 205	613 035	404 779	407 576
-19	5 904	4 095	1 448	190	68	35	41	9	18
20-24	110 588	29 677	69 874	9 208	1 197	330	171	61	70
25-29	256 320	14 277	121 778	103 237	13 249	2 603	935	140	101
30-34	265 977	1 378	27 815	128 713	88 692	14 754	4 198	277	150
35-39	301 018	293	4 098	133 42 767	092	97 056	22 526	967	219
40-49	615 421	237	1 659	180 9 886	53 150	357	345 632	22 306	2 194
50-59	444 551	79	335	208 860	2 431	10 602	197 647	671	23 926
60-X	597 679	38	172	183 313	557	1 468	348 30 885	183 348	380 898
Apa	37 370	159	1 142	2 714	2 828	3 383	8 378	6 618	12 148
Anya	256 084	3 015	14 960	21 643	23 865	30 276	68 848	42 322	51 155
1980									
Férj, férfi élettárs	2 686 441	42 225	237 658	336 841	303 942	297 883	556 378	516 111	395 403
-19	5 894	4 002	1 503	176	46	49	62	23	33
20-24	122 360	26 507	80 187	13 605	1 410	306	250	63	32
25-29	294 093	10 450	126 214	137 843	15 852	2 568	942	142	82
30-34	299 646	862	24 596	142 365	112 501	15 377	3 548	308	89
35-39	293 442	180	3 563	132 34 943	991	528	17 911	1 151	175
40-49	544 826	125	1 088	164 6 698	37 749	837	308 498	24 584	1 247
50-59	546 088	53	333	917	2 850	11 055	212	299	18 976

⁴⁷ BUKODI Erzsébet: Házasság vagy élettársi kapcsolatot: ki mikor mit (nem) választ. In.: Statisztikai Szemle 2002. 80.évf. 3.sz. 229.p.

⁴⁸ Forrás: http://www.nepszamlalas.hu/mc2005/mc2005_hun/kotetek/02/tables/load1_3_13.html

								228	676	
									190	374
	60–X	580 092	46	174	294	543	1 163	12 939	164	769
Apa		56 045	100	2 568	6 899	7 120	6 643	11 786	9 403	11 526
Anya		285 182	3 766	22 835	33 634	32 896	33 775	59 299	46 534	52 443
2005										
		2 371	15		246	270	260	502	506	478
Férj, férfi élettárs		180	060	90 293	411	858	400	695	636	827
–19		4 138	2 737	809	490	102	–	–	–	–
20–24		42 701	7 223	23 819	9 226	1 971	263	199	–	–
					105					
25–29		182 120	3 086	46 780	580	22 104	3 267	1 303	–	–
						109				
30–34		246 207	1 436	13 559	96 071	955	19 960	4 869	298	59
						100	102			
35–39		252 516	538	3 475	25 749	123	597	18 011	1 776	247
							123	299		
40–49		496 197	40	1 582	7 395	32 057	486	306	30 399	1 932
								170	320	
50–59		524 287	–	229	1 745	4 019	9 243	351	716	17 984
									153	458
60–X		623 014	–	40	155	527	1 584	8 656	447	605
Apa		62 145	40	508	1 741	2 800	4 210	16 831	19 812	16 203
								111		
Anya		415 204	2 363	8 358	24 745	38 150	51 055	586	96 490	82 457

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2005

C. Az élettársi kapcsolatok keletkezésének okairól szóló elméletek

Egyes teoretikusok szerint az **élettársi kapcsolat egyenértékű a házassággal**, még akkor is, ha az előző párkapcsolati formából – akárcsak külföldön, itthon is – jóval kevesebb gyermek születik, mint a másikkól. Mégis ez esetben az együttélés az egymáshoz való kötődést és a közös életutat jelenti. Ez a felfogás gyakran az azonos neműek élettársi kapcsolatában érhető tetten, akik közül viszont többen szívesen kötnének házasságot, de ez jogszabályi lehetőség hiányában nem áll módjukban.⁴⁹

Egy másik, szintén szélsőségesnek mondható elképzelés szerint az élettársi kapcsolat **az egyedül álló státus egyik típusa**, melyben a függetlenség képvisel igazi értéket az

⁴⁹ Ld.a 14/1995 (III.13.) AB. számú határozatot.

odaadás, a valakihez tartozás ellenében.⁵⁰ Az élettársi kapcsolat itt nem más, mint az udvarlási periódus része, de a partnereket nem motiválja egy esetleges későbbi házasság, egy szorosabb együttélési forma kialakítása.

Vannak, akik a „hivatalos papír nélküli” együttélést egyfajta **próbaházasságként** fogják fel. Sokan ugyanis azért költöznek össze, hogy idejekorán kiderüljön számukra, tudnak-e, illetve akarnak-e egy életre szóló kapcsolatot kötni a másikkal, vagyis alkalmasak-e a házasság intézményében való együttélésre.

Tulajdonképpen ide kapcsolódik az a megközelítés is, miszerint az élettársi kapcsolatban élés egy bizonyos **szelekciós folyamatnak tekinthető**.⁵¹ Az együttélés ideje alatt ugyanis több ideje és lehetősége van a pároknak egymás megismerésére, az egymáshoz való alkalmazkodás megtanulására, az összecsiszolódásra, saját korábbi elképzeléseik és elveik „életképességének” megvizsgálására. Ha mindez nem működik, akkor a felek útjai különválnak, ellenkező esetben pedig általában házasságkötésre kerül sor. Egy 1994-es vizsgálat szerint a házasok 16 százaléka élt együtt jelenlegi partnerével már házasságkötése előtt is, és ez az arányszám a 25 – 29 éves házasoknál mutatkozott a legmagasabbnak, közel 50 százalékosnak.⁵²

Más elméletek szerint az élettársi viszonyban az együttélést az egymással töltött idő **gyakorlatias, kényelmi szempontjai indokolják**. A nem házas együttélés ugyanis egy flexibilisebb formáját adja a párkapcsolatnak, amelyben egyszerűbbé válik az élet más területein jelentkező bizonytalanságokhoz való alkalmazkodás. Például amíg az egyének munkaerőpiaci karrierje bizonytalan – mert vagy egyáltalán nem találnak munkát, vagy nem a megfelelőre bukkannak – ezáltal nem érznek maguk körül anyagi biztonságot, és nem érzik megerősítve a család eltartására való képességüket, inkább hajlamosak az élettársi kapcsolatot választani a házasság helyett. A jelenség kialakulásában nemcsak az játszik szerepet, hogy **meghosszabbodott az iskolai életút**, hiszen egyre többen vesznek

⁵⁰ RINDFUSS, R. R. – VAN DEN HEUVEL, A. (1990) Cohabitation: A precursor to marriage or an alternative to being single? Population and Development Review, 16. évf. 703-726.p. Feldolgozta: BUKODI i.m. 228.p.

⁵¹ KLIJZING, E. (1992) 'Weeding' in the Netherlands: First-union disruption among men and women born between 1928 and 1965. European Sociological Review, 8. évf. 53-70.p. feldolgozta: BUKODI: i.m. 228.p.

⁵² BUKODI: i.m. 229.p.

részt a felsőoktatásban, hanem tovább nehezíti a helyzetet az is, hogy a karrierkezdés a **diplomás munkanélküliek** számának rohamos növekedése miatt is egyre nehezebbé vált. Fontos tényező az is, hogy **átalakultak a gazdasági, társadalmi normák, az életvezetési értékek** – nevezetesen, hogy a nő hasonló önálló egzisztenciát képes teremteni, mint a korábban az anyagi javakat szinte kizárólagosan előteremteni tudó férfi – valamint, hogy **megszűnőben vannak a konvenciók**, hogy mindennapos lett a válás. A fiatalok sok esetben jelentős áldozatvállalásként fogják fel a házasságot. Azért preferálják az élettársi viszonyt, mert **kevesebb kötöttséggel jár**, és sokkal több lehetőséget és **nagyobb függetlenséget nyújt**, mint a házasság. Utóbbira rendszerint akkor szánják el magukat, amikor már stabil állásuk, keresetük, megélhetésük van.

Sokan vannak olyanok is, akik az egyre terjedő élettársi kapcsolatot a **házasság alternatívájának** azért tekintik, mert a felek egymás iránti kötődésének mértékére, és a hagyományos értékrend változásaira fektetik a hangsúlyt a miértekre adott válaszaikban. Mindez nem jelenti azt, – és ezt az ide vonatkozó felmérések is alátámasztják – hogy hazánkban a **házasság intézményét elítélnék** a fiatalok, csupán inkább arról van szó, hogy azt **későbbre halasztják**.

2007-ben például közel 22 ezerrel kevesebb házasság kötöttet, mint 1990-ben⁵³. Az utóbbi időben az élettársi kapcsolat, mint első párkapcsolati forma vált elterjedtté. Mire a fiatalok megházasodnak, addigra egyharmaduknak nem volt előtte kapcsolata, a többiek egy, esetleg két tartós kapcsolaton is túl vannak. Ld. erről még a következő táblázatot.

⁵³ 1990-ben 66.405-en, míg 2007-ben 44.528-en kötöttek házasságot.

Forrás: http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tabl1_01ia.html

**Az élettársi kapcsolatban élő nők megoszlása családi állapot szerint,
1970, 1984, 1990, 2001/2002 (%)⁵⁴**

Családi állapot	Évek			
	1970	1984	1990	2001
Hajadon	28,1	28,1	35,5	61,3
Házass	27,7	12,0	7,5	3,2
Özvegy	12,7	12,6	7,6	4,7
Elvált	31,5	47,3	49,9	30,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Napjainkban az is tapasztalható, hogy megfontoltabban és idősebb korokban házasodnak az emberek. A házasságkötés korhatára is egyre későbbre tolódik.

Az élettársi kapcsolatok keletkezését, és megszűnését a mai viszonyaink között persze nem lehet évente, folyamatosan regisztrálni, nyomon követni, hiszen ennél nem állítanak ki hatósági bizonyítványt, azonban a statisztikai felmérések alapján levonhatunk jó néhány következtetést.

Az azonos neműek élettársi kapcsolatát érintően statisztikai felmérések, és erre alapuló vizsgálatok Magyarországon nem készültek. Amit egyértelműen tudni lehet velük kapcsolatban, hogy az élettársakként való együttélésüket nagyban befolyásolja azon körülmény, miszerint ők házasságot nem köthetnek egymással. További részleteket, egyéb vonatkozásait érintően, a velük foglalkozó VII. fejezet tárgyalja.

⁵⁴ Forrás: 1970, 1984, 1990: CSERNÁK Józsefné - PONGRÁCZ Tiborné - S. MOLNÁR Edit: Élettársi kapcsolatok Magyarországon, KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest, 1992/5.sz. 36.p. (a népszámlálás és a mikrocensus adatainak felhasználásával; 2001: saját számítás a 2001-es népszámlálás alapján (KSH)). Hivatkozás: SPÉDER 2005 a) 192.p.

D. Az egyes kapcsolati formák megválasztásánál irányadó tényezők

A következőkben a házasság és az élettársi kapcsolat közötti **választás meghatározóit** elemzem, melyhez kiindulópontként Bukodi már korábban idézett tanulmánya⁵⁵ szolgált. Bukodi az életútelelmzések egyik speciális fajtájának, az ún. versenyző kockázati modellek segítségével kutatta, a két jogintézmény statisztikai és demográfiai vizsgálódáson alapuló különbségeit.

A kutatásai eredménye alapján elmondható, hogy a fiatalok párkapcsolat-formálásában nagy szerepe van egyrészt a „**saját erőforrásoknak**”, másrészt a **származási tényezőknek** is. (A „saját erőforrás” alatt az egyén belső meggyőződését értem.)

Bukodi szerint jelentősége van továbbá annak is, hogy az együttélési formákat választók milyen **képzettségűek**, illetve **kereseti státusúak**. A képzetlenek, és a rossz kereseti viszonyok között élők, amennyiben a házasságot választják első párkapcsolatként, ezt fiatalabb korban teszik, mint képzetlenebb és magasabb keresetű társaik. Viszont abban az esetben, ha a húszas éveik közepéig nem sikerül megházasodniuk, később erre egyre kevesebb az esélyük, ugyanis megfelelő anyagi kondíciók hiányában kénytelenek lesznek a nagyobb bizonytalanságot magában rejtő élettársi kapcsolati formát választani.

A családok családösszetétel, a családfő és a feleség, nő élettárs legmagasabb befejezett iskolai végzettsége szerint, 1980–2005⁵⁶

A családfő legmagasabb befejezett iskolai végzettsége	A feleség, nő élettárs, apa, anya legmagasabb befejezett iskolai végzettsége					
	összesen	általános iskola		középiskola		egyetem, főiskola stb.
		8. évfolyamnál alacsonyabb	8. évfolyam	érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	érettségivel	
		1980				
Férj, férfi élettárs	2 686 441	930 375	989 874	174 990	468 530	122 672
általános iskola						
8. évfolyamnál alacsonyabb	867 849	683 153	170 890	4 654	8 426	726
8. évfolyam	804 362	203 529	471 326	49 215	74 506	5 786
középiskola						
érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	374 389	10 858	176 126	85 436	94 450	7 519

⁵⁵ BUKODI i.m. 227.p.

⁵⁶ Forrás: http://www.nepszamlalas.hu/mc2005/mc2005_hun/kotetek/02/tables/prnt1_3_15.html

érettségivel	416 044	27 470	133 855	31 974	190 409	32 336
egyetem, főiskola stb.	223 797	5 365	37 677	3 711	100 739	76 305
Apa	56 045	17 815	14 837	6 817	9 613	6 963
Anya	285 182	104 139	97 790	16 592	52 243	14 418

2005

Férj, férfi élettárs	2 371 180	132 481	701 677	414 406	768 807	353 809
általános iskola						
8. évfolyamnál alacsonyabb	119 026	67 808	46 785	2 248	2 036	149
8. évfolyam	552 640	50 997	341 772	75 978	75 005	8 888
középiskola						
érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	780 141	8 222	221 634	244 220	261 131	44 934
érettségivel	550 889	4 273	73 438	79 351	298 414	95 413
egyetem, főiskola stb.	368 484	1 181	18 048	12 609	132 221	204 425
Apa	62 145	5 301	16 791	19 975	12 248	7 830
Anya	415 204	36 330	128 541	70 160	127 645	52 528

Százalék

Férj, férfi élettárs	100,0	5,6	29,6	17,5	32,4	14,9
általános iskola						
8. évfolyamnál alacsonyabb	5,0	2,9	2,0	0,1	0,1	0,0
8. évfolyam	23,3	2,2	14,4	3,2	3,2	0,4
középiskola						
érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	32,9	0,3	9,3	10,3	11,0	1,9
érettségivel	23,2	0,2	3,1	3,3	12,6	4,0
egyetem, főiskola stb.	15,5	0,0	0,8	0,5	5,6	8,6
Apa	100,0	8,5	27,0	32,1	19,7	12,6
Anya	100,0	8,7	31,0	16,9	30,7	12,7

© KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL, 2005

A kapcsolati forma megválasztásában a **vallásos** (elsősorban keresztény) **neveltetésnek** is jelentős szerep jut. Az ilyen nevelésben részesülők ugyanis inkább a házasság intézményét választják, a vallásos értékrend, és a tradíciók alapján. Más a helyzet az ún. **csonka – egyszülős – családban nevelkedett** fiataloknál, akik szüleik rossz házassági tapasztalataiból okulva eltávolodnak a partnerkapcsolat „legális vállalásának felelősségétől”, ezért nagyobb valószínűséggel választják az élettársi kapcsolatot, a házasság helyett.

Hipotézis jelleggel megemlíthető Hernádi Miklós véleménye, miszerint⁵⁷ a pusztai együttélés azért is vonzóbb a házasságnál, mert a „házasság felbomlásának előre látható rendkívüli érzelmi és anyagi költségessége” jóval nagyobb terhet ró az abban szereplő felekre, mint az az élettársi kapcsolatoknál tapasztalható.

A dolog érzelmi oldalát tekintve egy házasság véleményem szerint is nagyobb elköteleződést jelent. Nem csupán a nők romantikus beállítottságából fakadó, az esküvőt érintően olykor szentimentalizmusba is áthajló érzelmvilága miatt, hanem a házasságnak a tradíciókból eredő szentsége miatt is. De természetesen a jelenség sok más szubjektív és objektív okot is takar.

Az anyagi oldalt tekintve azonban nem biztos, hogy kedvezőbb a helyzet. Egy bontóperbe vitt anyagi viszonyok rendezésénél a peres eljárás illetéke egy fix, relatíve nem túl nagy összeg.⁵⁸ Ha pedig külön perben döntenek a közös vagyon sorsáról, akkor az illeték mindkét esetben a vagyon értékéhez igazodik. Természetesen, ha az élettársi kapcsolat rövidebb kimenetelű és ráadásul abból túl sok vagyon sem keletkezett, akkor igaz a feltételezés, hogy az anyagi viszonyok rendezése ez esetben kevésbé költséges, főként, ha a felek megegyezése a bírósági utat mellőzhetővé teszi. Egy házasság esetén hasonló feltételekkel (rövid kimenetelű és kevés közös vagyont magában foglaló), az esetleges menyasszonytáncpénz és a nászajándék „bonyolítja” a helyzetet. Az ügyvédi költség pedig minden esetben megállapodás kérdése, abban lényegi különbség szintén nemigen tapasztalható.

Hernádi⁵⁹ kissé ironikusan, de elgondolkodtató módon további magyarázatokat is említ a két együttélési forma közötti választásra. Az élettársi kapcsolatok elszaporodására nézve, a következőket mondja: „Úgy látom, hogy legnagyobb részt **nem választás dolga ez**, hogy ki milyen kapcsolatban él, hanem **„eszi - nem eszi, nem kap mást”** alapon

⁵⁷ HERNÁDI Miklós: Reflexiók Bukodi Erzsébet "Házasság vagy élettársi kapcsolat: ki mikor mit (nem) választ" c. tanulmányára. [StatSZ 3/2002.] In.: Statisztikai Szemle 2002/5-6.sz. (továbbiakban: HERNÁDI 2002.) 601-602.p.

⁵⁸ 1990. évi XCIII. törvény – az illetékekről, 43. § (1) A házassági bontóper illetéke 12 000 forint. (2) A házassági perben érvényesített lakáshasználat rendezése iránti igény, valamint az egyező akaratnyilvánításon alapuló bontóperben a házastársi közös vagyon megosztása iránti igény esetében ezek pertárgyértékét az illeték megállapításánál nem lehet külön figyelembe venni. Ha a fél egyéb vagyoni jogi igényt érvényesít, ez után csak a házassági per illetékét meghaladó részt kell megfizetni.

⁵⁹ HERNÁDI 2002. 602.p.

folyó alkalmazkodás a kínálkozó lehetőségek momentán legvonzóbbikához.”⁶⁰ „Mást” pedig több okból nem kap valaki, pl. **férfihiány, helyi előítéletesség, a női vonzerő csökkenése, és még sok más körülmény** miatt, azonban mint a magány alternatívája, annál feltétlenül jobb. Mint családszociológus, ő inkább arra a kérdésre keresi a választ, hogy vajon a többséghez vagy a kisebbséghez tartozik-e azon véleményével, miszerint a házasságot „többre” értékeli a pusztá együttélésnél, illetve, hogy azok akik az utóbbit választják, ugyanilyen értékpreferenciával élnek-e, amikor beérik a „kevésbé becsessel”.

Az **élettársi kapcsolat házassággá történő átalakulására** is van azonban példa. Ez általában akkor következik be a legnagyobb eséllyel, ha a pár férfi tagjának sikerül legalább középtávon kiszámítható, és tervezhető jövőt lehetővé tevő viszonylag stabil állást találnia, vagy sikerül olyan képzettséget szereznie, amellyel a család anyagi jóléte megalapozható. Ld. erről az alábbi táblázatot, amelyből kiolvasható, hogy az élettársi kapcsolatok hány százalékából lett 1, 2, és 5 év elteltével házasság.

Az első élettársi kapcsolatok átmenetei 12, 24, 60 hónappal az élettársi kapcsolat létesítését követően⁶¹

Élettársi pályák	12 hónap	24 hónap	60 hónap
Folyamatos élettársi kapcsolat	70,8	50,7	22,6
Az élettársi kapcsolatból házasság lett	18,3	33,0	54,8
Felbomlott élettársi kapcsolat	6,0	8,8	9,3
Az élettársi kapcsolatból született házasság felbomlott	5,0	7,4	13,3
Összesen %	100	100	100
N	2312	2216	2023

⁶⁰ HERNÁDI 2002. 602.p.

⁶¹ Forrás: SPÉDER 2005 a) 201.p.

Összegző gondolatok

Összegzésként elmondható, hogy a házastársi kapcsolatok statisztikai tipikusságának megrendülése a házasságok mindkét oldaláról, tehát a kezdet és a vég oldaláról is megmutatkozik, hiszen egyrészt az egyre terjedő élettársi kapcsolatok, legnagyobb részben éppenséggel a házasulandók táborát csökkentik, nagyrészt oly módon, hogy nincs előre jelezhető átmenet a későbbi házastársi kapcsolatba, másrészt pedig a már felbontott házasságok nem újabb házasságokba „transzformálódnak”, hanem inkább élettársi együttélésekké⁶², vagy magányos életvezetéssé alakulnak át.⁶³

Az élettársi kapcsolatok terjedése nem jelenti szükségszerűen azt, hogy a házasság jelentősége csökkenne, ugyanakkor a két változat „kölcsonkapcsolatának” egyértelmű átrendeződését vonja maga után.⁶⁴

Felmérések szerint a teljes népesség meghatározó többsége tekinti a házasságot a partnerkapcsolati formák kívánatos végállapotának, mely alól sem a fiatalok, sem pedig a már élettársi kapcsolatban élők nem jelentenek kivételt. Ugyanakkor a népesség elsőprő többsége – beleértve a házasságban élőket is – elfogadottnak, sőt ajánlotttnak tekinti a házasságot megelőző élettársi kapcsolatot (próbaházasság). Ezt támasztják alá a túloldali táblázat adatai is.

⁶² SPÉDER Zsolt: Az élettársi kapcsolat térhódítása Magyarországon, és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez. Egyetemi Oktatók Publikációi 2005. IV. negyedév. Forrás: http://www.lib.uni-corvinus.hu/up/up200504hun/auth_1427.html (továbbiakban: SPÉDER 2005 a)) Spéder szerint a elvált nők élettársi kapcsolatai a mai Magyarországon az összes élettársi kapcsolatok jelentős részét, 30,7%-át teszik ki.

⁶³ Megjegyzendő, hogy Utasi Ágnes szociológus több kutatást végzett az egyedül élőkkal (szinglikkel) kapcsolatban. Azt mondja egyértelmű, hogy egy „szingli” az átlagosnál nagyobb eséllyel indul a munkaerőpiacon, nagyobb műveltségű, és önálló háztartást vezet.

Forrás: <http://www.magyarhirlap.hu/cikk.php?cikk=99804> (DOBOZI Pálma: Egyedül nem megy – vagy mégis? Magyar Hírlap. 2005. 12. 23) Kérdésem, hogy vajon boldogabbak is?

⁶⁴ SPÉDER 2005 a) 201.p.

Az adott születési korcsoporton belül a 20, 25, 30 éves korukig első partnerkapcsolatként házasságot, illetve élettársi kapcsolatot választók részaránya⁶⁵

	20 éves koráig		25 éves koráig		30 éves koráig	
Születési év	házasság	élettársi kapcsolat	házasság	élettársi kapcs.	házasság	élettársi kapcsolat
1947–1951	37,9	2,8	79,4	4,3	86,6	5,4
1952–1956	37,5	4,7	79,0	6,9	85,6	8,5
1957–1961	38,7	6,6	75,7	9,8	82,5	12,1
1962–1966	34,3	11,6	66,9	20,2	71,1	22,5
1967–1971	19,6	18,4	49,4	29,4	55,5	34,1
1972–1976	14,0	19,7	32,6	36,6	-	-
1977–1981	5,0	22,3	-	-	-	-

Meg kell ugyanakkor jegyezni azt is, hogy még az élettársi kapcsolatban élők többsége is – függetlenül attól, hogy volt e korábban házassági tapasztalata vagy sem – az életútban megjelenő „átmeneti” életformának tekinti az együttélés ezen formáját.⁶⁶

Azt is látni kell azonban, hogy társadalmi és gazdasági mutatókat tekintve alig van különbség az élettársi kapcsolatban élők és a házastársak között, de a vallott értékekben és a „gyermekvállási magatartásban” viszont lényeges eltérések mutatkoznak.⁶⁷

⁶⁵ Forrás: SPÉDER 2005 a) 196.p.

⁶⁶ PONGRÁCZ – SPÉDER 2004. 64.p. Id. még tovább folytatva a gondolatsort: „Nem elhanyagolható, ám mégis kisebbségi azok aránya, akik az élettársi kapcsolatot a házasság alternatívájának tekintik. Ez jellemzi az „új típusú” élettársi kapcsolatban élők egynegyedét (24,1%), a teljes 30 év alatti lakosság egytizedét (9,7%). Ezen arányok arra utalnak, hogy a házasság nélkül együtt élők többsége vagy egy későbbi házasságkötésben gondolkodik, vagy jelenlegi életformáját külső körülmények hatására választotta. Ha kisebbség is, nem jelentéktelen az élettársi kapcsolat minden formáját elvető népesség. A párkapcsolatban élő népesség egyharmada tartozik ide, ám közöttük a legidősebbek vannak többségben. A fiatalok között kevesebben vélekednek így: a 18–29 évesek egytizede (11,2%). A középkorúak megengedő vélekedése azért különösen érdekes, mert a fiatalok számára a közösségi kontrollt játszó legmeghatározóbb közeget ők adják. Közöttük is kevesebben vannak az élettársi kapcsolat minden formáját elvetők (csak házasság), és többségben az élettársi formát átmenetileg ajánlottak tartók. Az életformák teljes körét áttekintve érdemes azt is megjegyezni, hogy a „single” státus sem a fiatalok, sem az idősebbek, sem a házasok, sem az élettársi kapcsolatban élők körében nem követendő, nem ajánlott életforma, és az egyedül élőknek is csak egy elhanyagolható kisebbsége (3,4%) tekinti azt ideálisnak.”

⁶⁷ SPÉDER 2005 a)

III. Az „élettárs” fogalma és a kifejezés tartalmi vonatkozásai

A. Az élettárs fogalma

Általános jelleggel megállapítható, hogy minden egyes társadalmi jelenséget hűen tükröz, hogy a jogalkotó milyen szintű szabályozással él az adott jelenséghez illeszthető jogintézményt illetően.

Az élettárs fogalmát és rendszerbeli helyét tekintve, az egyes szintek valóban a jogintézmény társadalom általi megítélésének változásaihoz – bár többnyire csak utólag – igazodva, az idők folyamán jelentős változáson estek és napjainkban is esnek át.

Előzményként kanyarodjunk vissza az 1945-t megelőző, majd a Ptk. megalkotása körüli időszakhoz, melyben az élettársak fogalmára nézve – jogi szabályozás hiányában – a kor szellemét idéző sajátos megfogalmazásokkal találkozhattunk a korabeli jogirodalomban. **König Endre** egyik tanulmányában az élettársi viszonyt olyan házasságon kívüli viszonytnak tekinti, amidőn egymással házassági kötelékben nem élő férfi és nő között tartósabb jellegű nemi kapcsolat áll fenn.⁶⁸ Ez a fogalom meghatározás eléggé leegyszerűsíti a tényeket, kifejezve ezáltal a korabeli „burzsoá” felfogást, melyet König is képviselt, kiegészítve mindezt azzal, hogy már önmagában az élettársi viszony létesítésére vonatkozó ígéretet és megegyezést is erkölcstelen és érvénytelen megállapodásnak tekintette. Néhány évtizeddel később valamelyest megváltozott az élettársi kapcsolatok társadalmi megítélése, ezért a fenti fogalom meghatározást a kor kiemelkedő jogtudósai sem tartották már teljes mértékben kielégítőnek. **Bajory Pál** és **Rakvác József** is éles kritikát fogalmazott meg a korábbi felfogással szemben. **Bajory** szerint „az élettársi viszony nem egyszerű nemi viszony, hanem annál több: életközösséget jelent, amelynek tényállása lényegében a házassági életközösséggel azonos, a lényeges különbség a házassági kötelék hiányában jelentkezik”.⁶⁹

⁶⁸ KÖNIG Endre: Házasságon kívüli jogviszonyok. Az élettárs (barátnői, maitresse) és a törvénytelen gyermek joga. Budapest, 1932. 5.p.

⁶⁹ BAJORY Pál: Az élettárs és az élettársi viszony a polgári ítélkezésben. In.: Magyar Jog 1959.VI.évf. 7.sz., 208.p.

Rakvács egyik fogalmat sem tartja megfelelőnek, azokról a következőképpen vélekedik: „Az élettársi viszonynak lehet ugyan eleme a tartós nemi viszony, de enélkül is lehet férfi és nő között élettársi kapcsolat.”⁷⁰ Példaként azt az esetet hozza fel, amikor idős korban özvegyen maradt személyek élettársi kapcsolatáról beszél, amelyek korántsem a tartós nemi viszony kialakítása céljából jönnek létre. Mindkét fogalom fogyatékoságát továbbá abban látta, hogy azok egyáltalán nem utalnak az élettársak gazdasági kapcsolataira, ugyanis szerinte ez is a fogalom szükségképpen eleme. Nézete szerint „élettársi viszonyról akkor lehet beszélni, ha férfi és nő házastársak módjára, de házasságkötés nélkül tartósan együttélnek, s az együttélés ideje alatt közös gazdálkodást folytatnak.”⁷¹ Kiegészíti mindezt azzal, hogy a kapcsolat velejárója lehet ugyanakkor a tartós nemi viszony, esetleg az élettársi viszonyból gyermek születése. Hogy a kép még árnyaltabbá váljon, el is határolta az élettársi kapcsolattól az alkalmi, esetleg tartósabb nemi viszonyt, az önmagában való gazdasági kapcsolatot (közös vállalkozás, üzleti kapcsolatok), az alkalmi formális együttélést, a szerződésen alapuló tartási viszonyt, és az alkalmazotti viszonyt, egyértelműen leszögezve, hogy az utóbbiak nem minősíthetők élettársi kapcsolatnak.

Tóthné Fábíán Eszter már említett tanulmányában a következő meghatározást adja: „élettársi kapcsolatnak csak egy férfi és egy nő közötti tartós, folyamatos életközösség ismerhető el, amely érzelmi és gazdasági közösséget jelent éppen úgy, mint a házasság, de házasságot nem kötöttek a felek.”⁷²

Az 1959-ben megalkotott **Polgári Törvénykönyvünk** még mindig nem tartalmazott rendelkezést az élettársi viszonyról, de a státushoz a különböző jogágak már a kodifikálása előtt is fűztek valamilyen jogkövetkezményt.⁷³

A szabályozás hiányát polgári jogi vonatkozásban csak a **Legfelsőbb Bíróság gyakorlata** pótolta annak kimondásával, hogy az élettársak között vagyoni közösség jön létre, amelynek rendezésénél – ellenkező megállapodás hiányában – a polgári jog

⁷⁰ RAKVÁCS József: Az élettársi viszony és az ebből eredő vagyoni jogi viták rendezése. In.: Magyar Jog 1969/3.sz., 160.p.

⁷¹ RAKVÁCS i.m. 160.p.

⁷² TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977.701.p.

⁷³ Ld. korábban az I. fejezetben.

szabályait kell megfelelően alkalmazni.⁷⁴ A Legfelsőbb Bíróság ezzel az együttélés e formáját nem a családi jog körébe tartozóként, hanem a polgári jogi társaság atipusos eseteként határozta meg.⁷⁵ A bírói gyakorlattal és a PK. 94. sz. állásfoglalással a jogirodalom több képviselője is szembehelyezkedett. Rakvác vitathatónak tartotta a Legfelsőbb Bíróság azon megállapítását, miszerint az élettársi kapcsolat leginkább a társasághoz hasonlítható. Fel is teszi a kérdést, hogy „miért kell az élettársi viszonyt megállapodásnak tekinteni, miért kell a Ptk. szabályaiból levezetni?”⁷⁶ Véleménye szerint a fogalmat a társadalmi jelenségből kell meghatározni, a jelenség legfontosabb jegyeinek figyelembevételével. S ha pedig már mindenképpen össze kell azt valamivel hasonlítani, akkor az miért ne lehetne inkább a házasság, mely az egyetlen olyan jogintézmény, amelynek tartalmi elemei az élettársi viszonyban fellelhetők, figyelemmel továbbá arra is, hogy mindkettő elsősorban személyes, nem pedig vagyoni viszony.

A Ptk. módosításáról szóló 1977. évi IV. törvény⁷⁷ nagy előrelépést jelentett a fogalom meghatározása terén, ugyanis a PK. 94. számú állásfoglalás szövegét átültette a törvénybe, (mintegy „jogszabályi rangra emelve” az abban foglaltakat) azáltal, hogy beiktatta a törvény 578. §-ába a következő, élettársakra vonatkozó rendelkezéseket:

„Az élettársak – házasságkötés nélkül, közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő nő és férfi – együttélésük alatt a szerzésben való közreműködésük arányában szereznek közös tulajdont. Ha a közreműködés aránya nem állapítható meg, azt azonos mértékűnek kell tekinteni. A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít.”⁷⁸

⁷⁴ A 369. számú állásfoglalással módosított 94. számú PK állásfoglalás.

⁷⁵ „Az élettársak sajátos polgári jogi viszonya a Ptk. nevesített szerződéstípusainak egyikébe sem illeszthető be, leginkább azonban a polgári jogi társaság elemeit tartalmazza, mert az élettársak közös háztartásban élnek, gazdasági tevékenységet is igénylő közös céljuk elérése érdekében együttműködnek, egymást támogatják, egymással akarategységben járnak el, s anyagi eszközeiket is a közös cél elérésének szolgálatába állítják.” Polgári Jogi Döntvénytár, Bírósági Határozatok 1953-1956. A polgári jogi társaság, 341. Az élettársak vagyoni viszonyainak rendezése c. rész magyarázata 271-274.p.; valamint ld. még LB. 827.sz. Polgári Kollégiumi Állásfoglalása.

⁷⁶ RAKVÁCS i.m. 160.p.

⁷⁷ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről (I.Ptk. Novella, hatályba lép: 1978. március 1.).

⁷⁸ Ptk. 578. § (1) bekezdése.

Mindezzel a jogalkotó egyrészt definiálta az élettársak fogalmát, másrészt szükséztlenül bár, de rendezte a vagyoni viszonyait is.

Bár a fogalom rendszerbeli helyét illetően, a Ptk. 1988. évi XXV. törvénnyel történt módosítása egy apró változtatást eredményezett, amikor azt áttette az 578.§-ból az újonnan létrehozott 578/G.§-ba, de a szövegezés maga teljesen érintetlenül maradt. Mivel azonban a jogi szabályozás és a korábbi bírói gyakorlat is, akkor még csupán a különmű párokat sorolta a fogalomkörbe, a társadalmi változások hatására a fogalom újragondolása egyre inkább elkerülhetetlenné vált.

Az Alkotmánybíróság – már említett – 14/1995. (III.13.) számú határozata hatására megalkották az 1996. évi XLII. törvényt⁷⁹, melynek vonatkozó rendelkezései tartalmazzák a hatályos fogalom-meghatározást is egyben. A fogalmat új helyen, az akkor létrehozott 685/A.§-ban helyezte el, megváltozott tartalommal, immár leválasztva róla a vagyoni viszonyait érintő rendelkezéseket. Az új fogalom nemtől függetlenül ad lehetőséget, valamely együttélés élettársi kapcsolatkénti elfogadására, mely által megszüntetésre került a hátrányos megkülönböztetés alkotmányos tilalmába ütköző jogi szabályozás. Az új fogalom a következőképpen hangzik:

„Az élettársak - ha jogszabály másként nem rendelkezik - két, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személy.”⁸⁰

A külső szemlélő számára meglepő csupán az a tény lehet, hogy a mára oly jelentőségteljessé vált jogintézmény a Családjogi törvény helyett a Polgári Törvénykönyv záró rendelkezései között nyert elhelyezést a fogyasztói szerződés, illetve az összefonódás fogalommagyarázata között.

⁷⁹ Hatályba lép 1996.06.19. napján.

⁸⁰ Ptk. 685/A.§ Összehasonlításként jegyzem meg, hogy az élettársakkal ellentétben, a házasság fogalmára nincs jogszabályi meghatározás. A jogirodalom a fogalmat apró eltérésekkel, lényegében egységesen határozza meg, mely szerint a házasság: „Egy férfi és egy nő, szabad és önkéntes szövetsége, amely házastársi jogokat és kötelezettségeket keletkeztet, az egyenjogúság jegyében, melynek célja önálló család alapítása, és mely a törvény által meghatározott formai (alaki) követelmények betartásával jön létre.” Forrás: HEGEDŰS Andrea: Családi jog. Egyetemi Jegyzet. Szeged. Kis-ker Bt. 2006. 29.p. A fogalom talán a PAP Tibor általi fogalom meghatározáshoz áll a legközelebb. (PAP Tibor: Magyar családjog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1979. – átdolgozta SOMFAINÉ DR. FILÓ Erika 75.p.).

A fogalom továbbfejlesztett változata az új Ptk. Családjog Könyvének normaszöveg tervezetében jelenik meg, mintegy a fogalom meghatározás következő állomásaként, mely azonban – első változataiban⁸¹ – lényegileg és tartalmában a hatályos fogalommal megegyező, a jogviszony kizártságára tartalmaz csupán néhány jogszabályi feltételt. Igazából szembeötlő különbségként még az is megállapítható, hogy a hatályos Ptk. élettársat, míg a Javaslat élettársi jogviszonyt említ.

A Családjog Könyvben elhelyezni tervezett fogalom tehát, a következőképpen hangzik:

„Élettársi jogviszony áll fenn két olyan, házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége vagy élettársi kapcsolata és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri (féltestvéri) kapcsolatban

A fogalmat illető legjelentősebb változást a 2007. decemberének végén megjelent bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény kihirdetése jelentette. Az új jogszabály hatályba lépését érintően bő egy év áll rendelkezésre, ugyanis a törvényi előírásokat 2009. január 1-jétől kell majd alkalmazni. Az új törvény további új fogalmakkal szolgált azáltal, hogy megkettőzte az élettársakra vonatkozó jogi szabályozást a bejegyzett és a hagyományos értelemben vett élettársakra. Az utóbbira vonatkozó fogalom eszerint, egyelőre marad továbbra is a Ptk. eredeti helyén (Ptk.685/A.§.), azonban némileg módosított tartalommal, az alábbiak szerint:

„az élettársak, ha jogszabály másként nem rendelkezik – két, házasságkötés, vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személy”.

Ebből következően, ha valakik bejegyzett élettársi kapcsolatban élnek, nem tekinthetők „sima” élettársaknak, és viszont. Hozzá kell azonban tenni, hogy ezen új fogalom nem egyezik meg teljesen az előbb hivatkozott Javaslat fogalmával, tehát etéren egységesítésre van még szükség. A Javaslat által meghatározott fogalomban ugyanis – lévén az korábbi – még nem szerepel a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése kitétel.

⁸¹ Családjog Könyv (2006 és 2007-es változat; továbbiakban CSK. 2006., és CSK. 2007.) 3:86.§.

A magam részéről egyetértek a két fogalom egységesítéséből alkotott azon fogalommal, mely a Családjog Könyv normaszöveg tervezetének 2008-as változatában olvasható, az alábbiak szerint:

„Élettársi jogviszony áll fenn két olyan, házasságkötés vagy bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben (életközösségben) együtt élő személy között, akik közül egyiknek sem áll fenn mással házassági életközössége, bejegyzett élettársi életközössége vagy élettársi kapcsolata és akik nem állnak egymással egyenesági rokonságban vagy testvéri (féltestvéri) kapcsolatban.

Ezáltal úgy tűnik lehetővé válik a Ptk, a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény és az új Javaslat teljes összhangja. Sőt a korábbi elképzelésekhez képest az is pozitívumként említendő, hogy nem a bejegyzett élettársi kapcsolat megléte, hanem azon belül – a házassági életközösséghez hasonlóan – a bejegyzett élettársi életközösség fennállása jelenik meg kizáró okként. Ha tehát az életközösség megszűnt, de a kapcsolat törlése még nem következett be, ez nem akadályozza új – jogilag is elismerhető – élettársi jogviszony létesítésének. Ehhez természetesen a Javaslat szerint is módosítani kell a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényt (és a Ptk-t).

Az új, regisztrált élettársi kapcsolatról szóló törvény új jogintézményként tartalmazza a ***bejegyzett élettársi kapcsolat*** (és most már nem élettársi jogviszony, mint az előzőekben) létrejövetelének szabályait, mely szerint az – a házasság jogintézményéhez hasonlóan –

„akkor jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két tizennyolcadik életévét betöltött személy személyesen kijelenti, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatban kíván élni”.(1.§ (1) bek.)

Kiskorú még gyámhatóság előzetes engedélyével sem teheti ezt meg.

B. A jogintézmény elhelyezkedése a jogrendszerben

Azon kérdés eldöntése, hogy az élettársak, akárcsak fogalmilag is, a polgári jog vagy az attól elkülönülő, önálló jogágot alkotó családi jog kereteibe tartoznak-e, nem volt egyértelmű a jogi szabályozást megelőzően sem, annál is inkább, mivel a mértékadó legfelsőbb bírósági állásfoglalások is egymásnak ellentmondanak. „Az élettársi viszony családjogi kapcsolatot nem teremt” – mondja a Legfelsőbb Bíróság 103. számú Polgári Kollégiumi Állásfoglalása, majd némileg ugyan másként, de a lényegyet tekintve hasonló elvet fogalmaz meg a PK 94. sz. is, a következők szerint: „Családi jellegű társadalmi viszonyok nemcsak házastársak és vérrokonok, hanem olyan különmű személyek között is fennállhatnak, akik házastársak módjára, és házasságkötés nélkül élnek együtt”. Eddig mindenki számára egyértelmű, hogy a családjogba tartozó jogintézményről van szó. Azonban később ugyanezen kollégiumi állásfoglalás a következő, nem éppen az előbb elmondottakból levezethető következtetést állapít meg: „az élettársak között tulajdonképpen szerződés van, amely leginkább a polgári jogi társasághoz hasonlít.” Most aztán feladva a lecke, hogy eldöntsük, miről is van szó. A családi jog, vagy mégis inkább a polgári jog kell, hogy adja a jogintézmény kereteit?

A választ megkaptuk az első törvénybeli elhelyezéssel. A jogalkotó akkor ugyanis a **Polgári Törvénykönyvben** jelölte ki az élettársak helyét. A törvény ezen eredeti szövegváltozatában⁸² a fogalom az **578.§-ban** nyert elhelyezést, melyben az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó utalás is fellelhető volt.

Az 1989. január 1-től hatályos módosítás⁸³ új alcím alá helyezte a fogalmi meghatározást, amely azóta, és jelenleg is „**A közös háztartásban élők vagyoni viszonyai**” címet viseli, és egyúttal áttette a fogalmat az újonnan megalkotott **578/G.§-ba**, bár változatlan szöveggel.

Jelentős változást az alkotmánybírósági határozat nyomán létrehozott módosítás⁸⁴ tartalmazott, mely érintette egyrészt a fogalom szűkítését azáltal, hogy az élettársak vagyoni viszonyainak meghatározása magából a fogalomból kikerült, másrészt pedig a

⁸² I.Ptk. Novella (1977. évi IV. törvény).

⁸³ 1988. évi XXV. törvény - a Polgári Törvénykönyv módosításáról.

⁸⁴ 1996. évi XLII. törvény - A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról.

férfi és nő helyett most már nemtől független két személyről esett szó. A fogalom ezzel átkerül **685/A.§-ba**, míg a továbbra is szüksézáuan rendezett vagyoni viszonyaik, immár a fogalomtól elkülönítve megmaradtak korábbi helyükön, az **578/G.§-ban**.

A fogalom-meghatározás azóta is külön, az **értelmező rendelkezések között** helyezkedik el, mely arra utal, hogy e rendelkezést nem csak a Ptk. alkalmazása során, hanem egyrészt valamennyi polgári jogi jellegű jogviszonyban, ezen túlmenően pedig minden olyan esetben is alkalmazni kell, amikor jogszabályi rendelkezés az élettársra utal. Ez alól kivétel az az eset, ha külön jogszabály az általa szabályozott sajátos élethelyzetre tekintettel az élettárs fogalmát ettől eltérően határozza meg.⁸⁵

Az **I. Konceptió**⁸⁶ a fogalom elhelyezkedésére vonatkozó konkrétumot nem tartalmazott.⁸⁷ A kodifikátorok nagy többsége számára azonban nyilvánvaló volt, hogy a fogalomnak a **Családjog Könyvbe** kellene kerülni, de körvonalazott elképzelések is csupán arra vonatkozóan keletkeztek, hogy a rájuk vonatkozó vagyoni jogi rendelkezéseket a házassági vagyoni jogi részt követően, az egymás tartására vonatkozó részt pedig a házastársi tartást követően kell majd elhelyezni, megemlítve az esetleges regisztráció lehetőségét is.⁸⁸

⁸⁵ Complex DVD jogtár, a 685/A. §-hoz fűzött indokolás.

⁸⁶ A Kormány 1061/1999. (V.28.) Korm. határozatával módosított 1050/1998. (IV.24.) Korm. határozata alapján elkészült az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója, amelyet a Kodifikációs Főbizottság 2001. november 8-i ülésén elfogadott. A Kormány az 1009/2002. (I.31.) Korm. határozatával elrendelte a koncepciónak a Magyar Közlönyben történő közzétételét. (Megjelent a Magyar Közlöny 2002. év 15. szám II. kötetben.) (továbbiakban: I. Konceptió).

⁸⁷ Weiss Emília az élettársi kapcsolatot a polgári jog és a családjog határán álló jogintézménynek tekinti. Utal ugyanakkor arra, hogy a jogrendszerek többsége, annak ellenére, hogy az ilyen kapcsolatok elterjedtsége egyre nő, mégsem a családjogi viszonyok, hanem – legalábbis az élettársak vagyoni viszonyait illetően – a polgári jog más részében helyezi el. Forrás: WEISS 2000 b) 12.p.;

⁸⁸ Megjegyzendő, hogy a Konceptiónak az élettársi kapcsolatok szabályozására vonatkozó javaslataival szemben a Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma határozott ellenvéleményt fogalmazott meg. A L.B. szerint nem szükséges túlterjeszkedni a jelenlegi szabályozáson, sőt vitatják a jogintézmény Családjogi Könyvbe kerülésének felvetését is, hiszen ez azt sugallná, hogy a „törvény az élettársi kapcsolatot családjogi kapcsolattá minősítené”, és „egyébként sem lenne beilleszthető a családjog „házasság – rokonság – gyámság” hármasság pillérén alapuló szabályozásba”. Forrás: KISFALUDI András: A Ptk. koncepciójának vitája a Legfelsőbb Bíróságon. In: Polgári jogi Kodifikáció 2002. IV.évf.5-6.szám. (Továbbiakban: KISFALUDI 2002), 31.p.; Ide kapcsolódóan említtem meg, hogy a Vékás Lajos által megfogalmazott kompromisszumos javaslat felel meg leginkább az I. Konceptióban foglaltaknak. Szerinte csak azokkal a területekkel kellene „megterhelni” a Családjog Könyvet, amely szabályok máshol nem helyezhetők el (ideértve a vagyoni jogi és tartásra vonatkozó szabályokat), míg pl. a lakáshasználatra vonatkozó szabályozást a lakásbérleti szerződés szabályaihoz, a hagyatékhöz tartozó lakás továbbhasználatára vonatkozó szabályokat pedig a törvényes öröklés szabályai között kellene elhelyezni. Forrás: Id előbb. KISFALUDI 2002. 31.p.

A **II. Koncepció**⁸⁹ úgy foglalt állást, hogy az élettársi kapcsolat magánjogi szabályai az új Kódexben ne a hagyományos polgári jogi részekben (kötelmi jog vagy dologi jog), hanem a Családjogi Könyvben kerüljenek szabályozásra. Az eddigi, kizárólag a közös vagyon megszerzésére vonatkozó rendelkezések pedig bővüljenek ki a tartási és lakáshasználati jogokkal.

A **2006-ban** megjelent **Javaslat** teljesen konkréttá tette az eddigi elképzeléseket, ugyanis a Családjog Könyv Harmadik részében önálló jogintézményként helyezte el az élettársi jogviszonyt, annak fogalmával, és részletszabályaival együtt.⁹⁰

További fejleményként értékelhető a Családjog Könyv **2007-es** változata, mely az élettársi jogviszony mellé helyezi a bejegyzett élettársi kapcsolatot is, önálló cím alatt szerepeltetve.⁹¹

A **2008-as** változat szerint viszont a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozása megelőzi a „sima” élettársi kapcsolatét, az előbbi a harmadik, az utóbbi a negyedik részben elhelyezve.⁹²

Persze a szabályozás korántsem ilyen egyértelmű, amilyennek első látásra tűnik – bár a változások követése már-már így is embert próbáló feladat –, hiszen a **bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény** szerint (bár a parlamenti előterjesztés szerint ez csak arra az átmeneti egy évre szól, amíg a Családjog Könyv előreláthatólag hatályba nem lép), az élettársak fogalma továbbra is a Ptk-ban marad, valamelyest módosítva annak tartalmát, míg a bejegyzett élettársak fogalmát egyelőre az erről szóló külön törvény tartalmazza.

Úgy tűnik, hogy az új Ptk. Családjog Könyvében elhelyezett fogalommal, amely mind a élettársat, mind pedig annak bejegyzett változatát is tartalmazza, sikerül majd feloldani azt a korábbi, dogmatikailag vitatható helyzetet, mely a jogintézményt – „természetes tartalmával” ellentétben, néhány mondattal „elintézve” – a Polgári Törvénykönyv hátsó soraiba tartozó szabályozásra „kárhoztatta”, ezért az ezirányú törekvések mindenképpen üdvözlendők.

⁸⁹ Az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója, a Kormány 1003/2003. (I.25) Korm. határozatával elfogadott szöveg, amely e határozat mellékleteként megjelent a Magyar Közlöny 2003. évi különszámában. (továbbiakban: II. Konceptió) C/II/3.

⁹⁰ CSK. 2006. 68-101.§ Az élettársi jogviszony nyilvántartásba itt még beolvad a szabályozásba. (3:88.§)

⁹¹ CSK. 2007. Az élettársi jogviszony marad a 68-100.§-ban, míg a bejegyzett élettársi kapcsolat 5.cím alatt a 101.§-ba kerül.

⁹² CSK. 2008. Harmadik Rész, 3:86-3:88.§§. – A bejegyzett élettársi kapcsolat; Negyedik Rész, 3:89-3:102§§. – Az élettársi kapcsolat.

C. Az élettársi kapcsolat tartalmi vonatkozásai

A továbbiakban az élettárs fogalmi elemeire térek ki, amelyekből az élettársi kapcsolat lényegi tartalma alaposabban átláthatóvá válik, és amelyek áttekintésével közelebb kerülhetünk a kodifikációs folyamatban felmerülő, a jogintézményt érintő néhány lényeges kérdés megválaszolásához is. A fogalmat nyolc lehetséges elemre osztva vettem vizsgálat alá, többnyire a hatályos törvényi sorrendet alapul véve.

1. „Ha jogszabály másként nem rendelkezik”

A hatályos szabályozás tartalmazza ezt a kitételt, lehetőséget adva más jogszabályok⁹³ számára az eltérésre, amennyiben ez a jogszabály által szabályozott sajátos élethelyzetre tekintettel indokolt. Ilyen az Egészségügyi törvény⁹⁴, amely a reprodukciós eljárást kizárólag különmeműek közötti élettársi kapcsolatban álló személyeknél teszi lehetővé. A sajátos élethelyzet itt nyilvánvalóan abból adódik, hogy gyermek nemzésére férfi és nő csupán együttesen alkalmas.⁹⁵ Két nő vagy két férfi nemi kapcsolatából gyermek természetes úton ugyanis egyébként sem származhat. Amennyiben akár a férfinél, akár a nőnél fennálló egészségi ok (meddőség) következtében a kapcsolatból természetes úton, nagy valószínűséggel egészséges utód nem származhat, sor kerülhet tehát ebben az eljárásban való részvételre.⁹⁶

Hasonlóan eltérő élethelyzetre vonatkozik az előző jogszabály fent hivatkozott szakaszához kapcsolódó azon Csjt-beli szabály, mely apasági vélelmet keletkeztet azon férfi vonatkozásában, aki az anyával külön törvény rendelkezései szerint lefolytatott emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásban (a továbbiakban reprodukciós eljárás) vett részt, és a származás a reprodukciós eljárás következménye.⁹⁷ A Csjt. itt nem emeli ki konkrétan a különmemű élettárs kritériumot, de abból következtetve, hogy

⁹³ Ptk. 685.§.a) pontja határozza meg, hogy a fogalom szempontjából mit kell jogszabály alatt érteni.

⁹⁴ 1997. évi CLIV. törvény – Az egészségügyről (továbbiakban: Egészségügyi törvény, vagy Etv.) 167.§.(1) bekezdése (hatályos: 1998. július 1-től).

⁹⁵ Nem térek ki most arra az esetre, ha a gyermek születése az un. klónozás eredménye, mely számos jogi és bioetikai kérdést is felvet, és amely számos országban, beleértve hazánkat is, tilos eljárás, mely a Btk. 173/G.§-a értelmében büntettnek minősül.

⁹⁶ Mellékesen megjegyzem, hogy a különmemű élettársakon kívül természetesen házastársak számára is adott ez a lehetőség.

⁹⁷ Csjt. 36.§. d) pontja.

apaként férfiről beszél (és nőről még esetlegesen sem), valamint hogy külön törvény rendelkezéseire utal, mely nem más mint az egészségügyi törvény. Ha nem is *expressis verbis*, de az *argumentum a contrario* elvéből adódóan kikövetkeztethető, hogy itt is az élettársak fogalmának különmeműek körére szűkítéséről van szó.

Egyebekben eltérő jogszabályi rendelkezés nincs.

A korábbi, élettársakra vonatkozó fogalom meghatározás ilyen jellegű kitélt még nem tartalmazott, sőt nem találunk ilyet a jövőben elfogadásra váró normaszöveg tervezetben sem. A Javaslat azzal indokolja a jogszabály eltérő rendelkezésének lehetőségére utaló jelenleg hatályos szabály mellőzését, hogy mind a magánjog, mind más jogágak számára irányadó, egységes élettárs fogalmat kíván megalkotni. Kérdés, hogy milyen technikai bravúrral oldható így meg a reprodukció? Esetlegesen nem különmemű élettársakról, hanem együttélő férfiről és nőről beszél majd a törvény? Vagy úgy fogalmaz, hogy rájuk kivételesen nem alkalmazhatók bizonyos, konkrétan megjelölt bekezdések. Lényegét tekintve azt hiszem ugyanott vagyunk, mert ezen elképzelés ismételten a diszkrimináció határát súroló alkotmányjogi kérdéseket vethet fel, persze első ránézésre a szabályozás így mindenképpen egységesnek mondható.

2. Két személy

Az, hogy élettársi kapcsolatnak azok az együttélések minősíthetők, amelyben két fő szerepel, onnan következtethetjük ki, hogy a korábbi törvényi szóhasználat férfi és nő kapcsolatáról beszélt anélkül, hogy bármelyik szót többes számba tette volna. Jelenleg pedig még következtetés levonására sincs szükség a kapcsolatban élők számát illetően, ugyanis a törvény 1996. óta kifejezetten két személy kapcsolatát tekinti élettársi kapcsolatnak. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy teljesen nyilvánvalóan és magától értetődően, személy fogalom alatt itt kizárólag a természetes személyeket érthetjük.)

A Javaslat a két személyre vonatkozó szövegezés tekintetében nem tartalmaz változást. Ha a házasságnál elvárt monogámia elvéből levezetve jutunk el az élettársi jogviszonyhoz, mint a hozzá leginkább hasonlatos jogintézményhez, erről az oldalról is csupán két személy együttélésére következtethetünk. Magyarországon, mint ahogy a nyugati és keresztény kultúrájú országokban is megfigyelhető, a monogám

kapcsolatokat ismeri el a társadalom és az állami hatalom, szemben a poligámiával, melyet ezen kultúrák társadalmi berendezkedésében elsősorban erkölcsi megvetés övez, sőt házasság esetében büntetőjogi következménye is van.

Felmerül ugyanakkor mégis a kérdés, hogy az esetlegesen – házasságon kívül – együttélő több személy, akik között érzelmi és gazdasági közösség is létezik, kapcsolatuk rendezését várhatják-e, együttélésük ugyanis nem tilos. A jelen szabályok szerint gyakorlatilag élettársként megjelölhető egy személy akkor is, ha emellett ugyanazon háztartásban többen is élnek együtt. A tényleges helyzetet ugyanis senki nem jogosult vizsgálni, nyilvántartás pedig nem készül róluk. A helyzetet ilyenkor a benne szereplőket tetszőlegesen „párosával állítva” lehet értékelni, és vagyoni viszonyaikat a Ptk, a szülő – gyermek viszonyt pedig a Csjt. alapján megítélni. A Javaslat már körültekintőbb volt akkor, amikor olyan rendelkezés bevezetését tűzte ki célul, mely szerint új élettársi jogviszony keletkezését kizárja egy már fennálló élettársi kapcsolat megléte. Itt most már csak azt kell bizonyítani, hogy melyik volt az első, főként ha valaki folyamatosan „kétlaki” életet élt anélkül, hogy erről a másik fél tudott volna.

3. Házasságkötés nélkül

Ez a pont túl sok magyarázatra nem szorul. A felek úgy tekinthetők csak élettársaknak, ha nem kötnek házasságot. Ha az élettársi kapcsolat egy sikeres próbaházasságnak tekinthető, és ezt követően megtörténik a tényleges házasságkötés is, innentől kezdve a feleket már nem élettársaknak, hanem házastársaknak hívjuk. A bírói gyakorlat szerint ennek – többek által részben vitatott – vagyoni jogi következményei is vannak, hogy ugyanis a házastársi vagyontársaság kezdete nem a házasságkötéssel esik egybe, hanem visszaható hatályú lesz az élettársi kapcsolat keletkezésének időpontjára.⁹⁸ A Családjog Könyv 2006-os, és 2007-es szövegváltozata ugyancsak a fenti kitételt tartalmazta, a 2008-as azonban kizáró okként kezeli a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését is. Erre a szövegezésre azt követően került sor, hogy a Ptk-beli fogalmat a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény szintén tekintetben módosította, 2009.01.01. hatállyal.

⁹⁸ Ld. Complex DVD Jogtár 578/G.§-hoz fűzött indokolás. Részletezést ld. Az élettársak vagyoni viszonyai c. résznél.

4. Közös háztartás

A feleknek közös fedél alatt, egyazon háztartásban kell élniük, amely jelenti egyúttal a közös életvitelt, valamint azt is, hogy az életfenntartást közösen kell végezniük, melybe beletartozik a közös háztartás költségeinek viselése, illetve az ahhoz való valamilyen formában történő hozzájárulás.⁹⁹ Mindez általában kifelé is megnyilvánul pl. abban, hogy rendszeresen közösen mutatkoznak, együtt szórakoznak, kirándulnak. A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntése is érvként hivatkozott azon körülményre, hogy a feleket a környezetük is élettársaknak tekintette, ami elsősorban a környezet részben objektív és szubjektív értékelésén alapul.¹⁰⁰

A bírói gyakorlat az egy háztartásban élést nem tekinti azonban minden körülmények között elvárható feltételnek. Ezt támasztja alá az a jogeset is, amelyben a bíróság úgy foglalt állást, hogy nem feltétele az élettársi viszony megállapíthatóságának az egy közös lakásban való együttélés, amennyiben az egyéb körülmények, feltételek fennállnak.¹⁰¹

Egy másik jogesetben azonban a bíróság nem állapította meg az élettársi kapcsolat fennállását, amikor is úgy ítélte meg, hogy a felek között bár kialakult a baráti kapcsolaton túlmenő bensőséges viszony, ennek alapján közös vállalkozás indítását is tervezték, kapcsolatuk azonban az élettársi együttélés törvényben meghatározott szintjét nem érte el. Hiányzott ugyanis a közös lakásban élés, tekintve, hogy az egyik fél életvitelszerűen Németországban tartózkodott, és felperesnél csupán akkor töltött el néhány hetet, ha alkalomszerűen Magyarországra látogatott. Mindez pedig a közfelfogás szerint sem tekinthető közös háztartásban való együttélésnek.¹⁰²

A fenti feltétel az élettársakat érintő új elképzelésekben változatlanul fennmarad.

⁹⁹ BESENYEI Lajos: Az élettársi viszonyról. In.: Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Acta Universitas Szegediensis Tomus LVIII. Fasc. 3., Szeged, 2000. (Továbbiakban: BESENYEI 2000.) 29.p.

¹⁰⁰ BH1988.184

¹⁰¹ Pf.II.20 035/1990/4.

¹⁰² Legf. Bír. Pfv.II.20.104/2000. Forrás: KÖRÖS 2002. b) 18.p.

5. Érzelmi közösség

Fogalmilag nehezen meghatározható, szubjektív kategória, ezért nehezen is bizonyítható. Az egymásról való kölcsönös gondoskodás, a rendszerint szexuális kapcsolatban is megnyilvánuló érzelmi élet és az összetartozásukról a külvilág számára megnyilvánuló kép a meghatározó. Ám, ha ezen ideálisnak mondható feltételek valamelyike nem teljesül maradéktalanul, mondhatni a felek érzelmi összetartozása igen laza és ellentmondásos, de együtt élnek, és nem folytatnak külön gazdálkodást, sőt vagyoni kérdésekben közösen rendelkeznek, és harmadik személyekkel szembeni kapcsolatukban összehangoltan léptek fel, ez a Legfelsőbb Bíróság gyakorlata szerint is megalapozta az élettársi kapcsolat megállapíthatóságát, főként akkor, ha korábban házastársakként éltek együtt, de azt a bíróság időközben felbontotta.¹⁰³

Megjegyzendő, hogy a kodifikációs folyamat nem érinti a fogalmi elemet.

6. Gazdasági közösség

Az élettársi kapcsolat fennállásának megállapításához elengedhetetlenül szükséges, és ez a jövőben is fenntartandó elvárás, hogy a felek között az érzelmi kapcsolat mellett gazdasági közösség is fennálljon. A gazdasági együttműködés számtalan formában jelentkezik, ezért a bírói gyakorlatnak kellett kialakítani azokat az elveket, amelyek mellett megállapítható, hogy melyik a gazdasági együttműködésnek az a formája, amely alapot ad az élettársi kapcsolat megállapítására. Ennek tekintetében elsősorban a felek „közös cél érdekében való együttműködésének” szentel nagy jelentőséget a bírói gyakorlat, valamint a közös életvitelnek és jövedelmük közös célra történő felhasználásának. Ezt támasztja alá a következetes bírói gyakorlat is, pl. abban a határozatban¹⁰⁴ amelyben kimondta, hogy „az élettársi kapcsolat keletkezése csak akkor állapítható meg, és akkor jár közös tulajdon keletkezésével, ha a felek közössége vagyoni viszonyaikra is kiterjed.”

Egy másik ítélet szerint: „Az élettársi kapcsolat fennállását nem zárja ki az, hogy a feleknek külön néven álló folyószámlája van, és arról önállóan, egymástól függetlenül rendelkeznek. Önmagában a pénzkezelés módja sem dönti el az élettársi viszony létezését. A vagyontársi közösségi igényt azonban pusztán az élettársi kapcsolat fennállása

¹⁰³ BESENYEI 2000. 29.p., BH1994.33

¹⁰⁴ FPK 1996/57. sz.

még nem alapozza meg, ahhoz szükséges ugyanis a közös vagyonszerzés és annak bizonyítása is, hogy a közösen szerzett vagyon az élettársi közösség megszűnésekor még megvan.”¹⁰⁵

A közös gazdasági cél kitűzése és az együttes tevékenykedés ennek elérésére tehát elengedhetetlen kritérium. Lényegtelen azonban, hogy a „pénzt ki kezeli”, csupán a közös tevékenység a meghatározó.¹⁰⁶ Ezt támasztja alá az is, hogy a hatályos Ptk. elsősorban a vagyoni viszonyok oldaláról rendelkezik az élettársi kapcsolatról, így ennek a tényezőnek mindenképpen kiemelt jelentőséget kell tulajdonítani.

7. Az életközösség időtartama

Bár a megfogalmazás folyamatos eseménysort sugall, kérdésként vetődik fel, hogy az érzelmi és gazdasági közösségnek mennyi ideig kell fennállnia ahhoz, hogy élettársi kapcsolatról beszélhessünk.

A hatályos szabályozás szerint nincs meghatározott időtartam, amit a feleknek „teljesíteni” kellene, azonban a törvényi fogalom-meghatározás, mivel „együttélő” személyeket említ, mégis valamiféle elvárást tartalmaz velük szemben.

A nyelvtani értelmezés szerint itt egy folyamatnak kell megvalósulni, amelynek időtartamát jogszabályi elvárások megfogalmazása híján a bírói gyakorlatnak kellett kialakítani. Két szélső álláspont foglалható el.¹⁰⁷ Az egyik szerint tulajdonképpen nincs szükség a felek tényleges együttélésére, elegendő, ha kifejezésre juttatják azon akarat-elhatározásukat, hogy életközösséget akarnak létrehozni, és innentől kezdve, minden további jogcselekmény nélkül élettársaknak kell őket tekinteni, feltéve, hogy az egyéb jogszabályi elvárásoknak megfelelnek. A másik szélsőséges álláspont szerint, meghatározott, viszonylag hosszabb időtartamú együttélés alapoz meg csupán élettársi kapcsolatot. (Megjegyzendő, hogy a Javaslat sem vár el az élettársi viszony megállapíthatóságához huzamos időt, azonban meghatározott jogkövetkezményeket pl. a tartás, a lakáshasználat, és öröklési jogi viszonyaik rendezése terén, csupán konkrét ideig tartó együttélésekhez fűz.)

A bírói gyakorlat sokszor inkább az arany középutat választja, amikor is elegendőnek tartja a viszonylag rövid ideig tartó együttéléseket is ahhoz, hogy megállapítsa az

¹⁰⁵ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság I. Pf. 20 543/2000/5., ld. erről még BDT 2002/560.

¹⁰⁶ Hasonló álláspontra helyezkedik Besenyei is. Ld. BESENYEI 2000. 29.p., BH1996.258., BH1988.184

¹⁰⁷ BESENYEI 2000. 28.p.

élettársi viszonyt. Mindebből az is következik – argumentum a minori ad maius – hogy teljességgel elegendő az is, ha a felek csupán megkezdik a közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben való együttélést – melynek külső megnyilvánulása a közös lakhely megválasztása – és akár néhány napig, hétig, vagy hónapig élnek csak együtt. Egy konkrét esetben például, a bíróság megállapította az élettársi kapcsolatot akkor is amikor a felek együttélése 1994. decemberétől 1995. május közepéig tartott.¹⁰⁸

Véleményem szerint az időtartam helyett inkább arra kell hangsúlyt fektetni, hogy ezekben az esetekben nem a felelőtlen, futó párkapcsolatokról, kalandokról van pusztán szó, hanem mindenképpen valamiféle tartós, érzelmi és gazdasági kötelékről.

8. Kizáró okok

A Ptk-beli fogalom a „házasságkötés nélkül” kitétellel kizárja az élettársak köréből azokat, akik között egyidejűleg házastársi kapcsolat, vagy a később hatályba lépő vonatkozó szabályozás szerint¹⁰⁹ bejegyzett élettársi kapcsolat is fennáll. Ezen fogalmi elem kifejtése a 3. pontban már részletesen megtörtént, ezért erre jelen esetben már nem térek ki, lévén, hogy ugyanarról van szó, részint negatív megközelítésben.

További kizáró okot a hatályos szabályozásban, egy külön jogszabályban, az Egészségügyi törvényben lelhetünk fel, mely szerint élettársak esetén reprodukciós eljárás csak abban az esetben végezhető, amennyiben az élettársak egyike sem áll házastársi kapcsolatban.¹¹⁰ Látszólag, bár mindkét esetben a házasság a kizáró ok, de míg az első esetben a felek egymás közötti házasságát, addig a másodikban valamelyik, vagy mindkét fél más személlyel fennálló házasságát kell kizáró oknak tekinteni az adott törvényi tényállásban.

Az újonnan jelentkező társadalmi igények hatására a fogalom meghatározása további pontosításokra szorul, elsősorban a kizáró okok körének bővítését illetően. Etekintetben igen nagy szerepe volt a **Legfelsőbb Bíróság 2002-ben hozott precedens értékű ítéletének**¹¹¹, mely szerint ha a felek egyike házastársi élet- és vagyonközösségben él, ennek ténye kizárja az élettársi vagyonközösség egyidejű létrejöttének, és fennállásának

¹⁰⁸ BESENYEI 2000. 28.p., ld. még BH 1999.111

¹⁰⁹ Ptk. 685/A.§ módosítása, hatályba lép 2009.01.01. napján.

¹¹⁰ Etv. 167.§.(1) bekezdés.

¹¹¹ BH2004.504.; L.B.Pfv.II.25.710/2002

lehetőségét.

A kizáró okok körének részletezését a normaszöveg tervezetben találjuk meg. A **Javaslat** ugyanis már nem csupán az előbb említett kizáró okot nevesíti, hanem jónéhány olyan esetet is, amelyekkel jelenleg a házasság jogintézményénél, a házassági akadályok körében találkozhatunk. Kizárt tehát a **legújabb elképzelések** szerint az élettársi jogviszony azon személyek között is, akik közül az egyik valaki mással házassági életközösségben, bejegyzett élettársi életközösségben¹¹² vagy élettársi kapcsolatban él. A monogámia tehát nem csupán a kettős (esetleg többes) házasság tilalmát, hanem azt is jelenti, hogy aki élettársi kapcsolatban él, az nem élhet másvalakivel házassági vagy pedig bejegyzett élettársi életközösségben, vagy élettársi kapcsolatban. Megjegyzendő, hogy egyik Javaslat – több külföldi ország gyakorlatával és jogirodalmi véleményével is szemben – sem mondta ki, hogy maga a házassági kötelék zárna ki más személlyel az élettársi kapcsolat létrejöttét,¹¹³ ugyanis életközösség hiányában a házasság pusztán létét nem sorolta a kizáró okok körébe. Tehát a kettős házasság tilalma, ahol ugyanis elegendő a kötelék megléte, nem ültetődött át maradéktalanul az élettársi jogviszonyra.

Ezen túlmenően kiemelendő, hogy a Ptk. 2009.01.01. napján hatályba lépő fogalom-meghatározása még nem a bejegyzett élettársi életközösségről, hanem csupán a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítéséről szól, amihez képest a 2008-as CSK. előrelépést jelent.

A két forrás összehangolása a jövőben megoldandó feladat, melyre a CSK. egyébként utal is.

A fentiekén túlmenően a Javaslat az egymással egyenesági rokonságban és a testvéri vagy féltestvéri kapcsolatban lévők közötti élettársi kapcsolatot is kizárja, mely kapcsolatok egyben, nemi viszony esetén a Büntető Törvénykönyv¹¹⁴ vérfertőzés tényállásába is beleütköznek.

¹¹² CSK. 2008. 3:98.§ (1) bekezdés.

¹¹³ Ld. Családjog Könyv 3:86.§-hoz fűzött indokolás 2. bekezdése.

¹¹⁴ 1978. évi IV. törvény – A Büntető Törvénykönyvről (továbbiakban: Btk.) 203.§ (1) és (3) bekezdései.

Összegző gondolatok

Mint láthatjuk, a bírói gyakorlat nem követeli meg valamennyi tényállási elem szoros értelemben vett együttes fennállását – vagyis a feltételek nem szigorúan konjunktívak, – hanem a körülményeket együttesen vizsgálva dönt az élettársi kapcsolat fennállása kérdésében.

Egy konkrét ügyben megfogalmazott indokolása szerint ugyanis, – mellyel magam is messzemenően egyetértek – „ha a körülmények által indokoltan a teljes körű élettársi kapcsolat egy-egy eleme adott esetben, bizonyos időszakban nem állapítható meg, ez egymagában nem akadályozza a kapcsolat élettársi jellegének megállapíthatóságát”.¹¹⁵

Egy tipikusan a gyakorlatban előforduló eset szerint mindez úgy nyilvánul meg, ahogy azt Besenyei Lajos korábban idézett tanulmányában összefoglalóan megfogalmazta, hogy ugyanis „ha a felek közösen gondoskodnak egymásról, az életvitel költségeit közösen fedezik, esetlegesen rendszeres szexuális kapcsolatot tartanak fenn, de külön fedél alatt élnek, megállapíthatónak tartjuk az élettársi kapcsolatot, ha ehhez a gazdasági közösségben élés is járul.”¹¹⁶

¹¹⁵ BH2001.596

¹¹⁶ BESENYEI 2000. 29.p.; Az életközösség fennállását „tágan” értelmezi a bírói gyakorlat. Pl. Az élettársi kapcsolatot megállapította a bíróság egyik ítéletében, közös lakás hiányában is, az ugyanis nem akadályozta a hétközi közös étkezéseket, az anyagi kérdések közös és rendszeres megtárgyalását, továbbá az is megállapítható volt, hogy az egyik fél rendszeresen elment a munkája végeztével a másikért a munkahelyére és onnan együtt távoztak. (SZENTMIKLÓSI Péter: Ügyvéd a családban, Raabe Klett Könyvkiadó, Budapest, 1999. p.23.) De még a házasság vonatkozásában is tapasztalható a hasonló gyakorlat, ugyanis az életközösséget fennállónak tekintette a bíróság abban az esetben is, amikor a házastársak között az érzelmi és szexuális kapcsolat, valamint a gazdasági együttműködés megvalósult, de a felek egyikük áttelepüléséig nem laktak együtt. (BH2003.323.)

IV. Az élettársi kapcsolat keletkezése, regisztrálásának aktuális kérdései és megszűnése

A. A jogviszony létrejötte a hatályos szabályozás szerint

A **hatályos szabályozás** szerint az élettársi kapcsolat jelenleg az együttélés tényével – ipso facto – keletkezik, mindenféle jogi procedúra igénybevétele nélkül.¹¹⁷

A jelenlegi faktuális rendszer előnye, hogy semmiféle adminisztratív eljárás nem szükséges a kapcsolat létrejöttéhez. A hátránya viszont az, hogy az életközösség megszakadása után, illetve valamelyik fél halála esetén végeláthatatlan bizonyítási problémák adódhatnak akár a volt élettársak, akár pedig a leszármazók és a túlélő élettárs között.

Az élettársi jogviszony fennállása megállapításánál ma még ugyanis nem túl széles a felek mozgástere a bizonyítás terén, noha az egyes törvényhelyek gyakran a keletkezés és a megszűnés időpontjához bizonyos joghatásokat fűznek.¹¹⁸

A bizonyítást valamelyest megkönnyítendő, jelenleg három lehetőség áll az élettársi kapcsolatban élők rendelkezésére.

- a) Nincs akadálya annak, hogy a felek egymást élettársként elismerő nyilatkozatot tegyenek közokiratban,¹¹⁹
- b) vagy e kapcsolatuk létéről a jegyzőtől kérjenek egyfajta tanúsítványt.¹²⁰
- c) Végső esetben a tanúbizonyítás jöhet még szóba.¹²¹

¹¹⁷ Összehasonlításként jegyzem meg, hogy szemben az élettársi kapcsolattal, a **házasság** létrejöttéhez formai szempontból három konjunktív feltétel szükséges, ugyanis a személyesen megjelent házasulandóknak, az anyakönyvi szakvizsgával rendelkező és házasságkötésre felhatalmazott anyakönyvvezető előtt ki kell mondaniuk, a házasságkötésre irányuló egybehangzó akaratnyilatkozatukat, vagyis az egybehangzó „igen”-t [Csjt.2.§.(1) bekezdés, és a 12.§. b. pontja]. Ha ezen három feltétel megvalósul, akkor a házasság létrejöttnek tekintendő (matrimonium existens). (Az egyéb formai követelmények a házasság létezését már nem érintik, csupán annak érvényességét (Csjt. 12.§.a) és b) pontja: anyakönyvvezető hivatalos minősége és a felek együttes jelenléte), vagy esetlegesen az anyakönyvvezető felelősségét vonják maguk után (anyakönyvi bejegyzés, tanúk jelenléte, 30 napos várakozási idő betartása stb.)).

¹¹⁸ Jelenleg a bírói gyakorlat szerint, ha az élettársi kapcsolatban élők később házasságot kötnek, a házastársi vagyontközösség kezdő időpontja az élettársi kapcsolat kezdete lesz.

¹¹⁹ Ezt követeli meg az Egészségügyi törvény 168.§ (1) bekezdése amikor az emberi reprodukcióra alkalmas eljárásban részt venni kívánó élettársak számára a következőket írja elő: „Az élettársi kapcsolat fennállásáról az élettársak közokiratban nyilatkoznak.”

¹²⁰ pl. egy banki hitelkérelem elbírálásánál ez elegendő.

Arra is van azonban példa, hogy a hatóságok minden igazolás nélkül, csupán bemondásra elfogadják az élettársi viszony fennállását.¹²²

B. A regisztráció kérdésének megjelenése a hazai jogalkotásban

Az előbb említett hátrányok kiküszöbölését sürgetően, egyre inkább nő azok száma, akik a jogviszony keletkezését regisztrációhoz kötnék. További kérdés, hogy ha bevezetnék is a regisztrációt, az kötelező legyen-e, vagy sem, illetve keletkeztesse-e a jogviszonyt, vagy csupán deklaratív hatállyal állapítsa-e meg a keletkezés megtörténtét. Az utóbbi évek regisztrációval kapcsolatos „szárnypróbálgatásait” elemezve arra a következtetésre juthatunk, hogy ugyanúgy, mint az élettársi kapcsolat általános megítélésénél, azon belül pedig elsősorban az azonos neműek élettársi kapcsolatának megítélésénél, a regisztráció igen vagy nem kérdését illetően is meglehetősen szélsőséges elképzelések alakultak ki.

1. Az I. Konceptió

Az I. Konceptió még nem zárja ki egyértelműen a regisztráció lehetőségét, melyre való utalás a Konceptió szövegében több helyen is megfigyelhető. Így a hosszabb időn át fennállt tartós élettársi kapcsolat esetén, amikor a volt élettárs tartásra való jogosultságának igényként való felmerüléséről szól, ezt különösen arra az esetre tartja elképzelhetőnek, „amennyiben a regisztrálható élettársi kapcsolat elfogadásra kerül”.¹²³ Másrészt „Az élettársak vagyoni viszonyai” c. részben¹²⁴ pedig már további konkretizálódás is megfigyelhető akkor, amikor a Konceptió a regisztrált élettársi kapcsolatokhoz fűződő vagyoni jogi hatásokat elhatárolja, a nem regisztrált élettársak számára más jogterületeken, más jogszabályokban, továbbá a családi jogi viszonyok területén meglévő egyes vagyoni jogi hatásoktól. Kiemeli továbbá azt is, hogy a nem regisztrált élettárs szülői jogait, vagy egyes családjogi viszonyokban a hozzátartozói minőségük elismerését az eltérő szabályozás nem érintené.

¹²¹ Pl. egy bírósági eljárás során a szomszédok igazolják, hogy az adott két személy egy háztartásban él együtt.

¹²² Nyilvánvalóan olyan esetben fordulhat ez elő, ahol egy eljárás során ennek túl sok jogkövetkezménye nincs. Pl. népszámláláskor, vagy egy egyszerű személyes adatfelvétel kapcsán.

¹²³ Az I. Konceptió - Második Könyv Családjog, II. Házassági jog, A házastársi tartás 10. pontja utal erre.

¹²⁴ Az I. Konceptió - Második Könyv Családjog, II. Házassági jog, A házassági vagyoni jog részt követően.

További érdekesség azonban, hogy az I. Konceptió a regisztrált élettársi kapcsolat intézményét nem csupán az egynemű élettársak számára ismerné el, mint ahogy az Dániában és Németországban bevezetésre került, hanem a holland mintát alapul véve, azt a különeműek számára is lehetővé tenné.

2. A II. Konceptió

A 2003. februárjában megjelent II. Konceptió gyökeresen szakít a korábbi elgondolásokkal, ugyanis a regisztrált élettársi kapcsolatok bevezetését már nem javasolja. Erre egyrészt a „hallgatásból” következtethetünk, ugyanis az I. Konceptió ezirányú felvetéseiről immár egyáltalán nem ejt szót az élettárs tartáshoz való jogának egyébként jóval részletesebb elemzése során.¹²⁵ Amikor ugyanis a témán belül a „hosszabb időn át fennállt” élettársi kapcsolatról beszél, nemhogy annak kezdete és vége körüli bizonyítási kérdések kapcsán egyáltalán felvetné a regisztráció lehetőségét, a „hosszúság” eldöntésének kérdését egyenesen bírói mérlegelésre utalná.

A hallgatásra a magyarázat azután megtalálható az élettársak vagyoni viszonyai c. részben, amikor a Konceptió szövegéből immáron *expressis verbis* kiderül: „A Konceptió nem javasolja regisztrált élettársi kapcsolatok bevezetését.”¹²⁶ Zárójelben ugyanakkor az is megjegyzésre kerül, hogy aki bizonyítani szeretné, hogy élettársi kapcsolatban él, természetesen közokiratba foglalt elismerő nyilatkozatot tehet, vagy a kapcsolat fennállásáról a jegyzőtől kérhet tanúsítványt. Teljesen nyilvánvaló, hogy az ilyenfajta igazolások a kapcsolat fennállásának bizonyítékaiként ugyan elfogadhatók, de a jogkövetkezmények szempontjából ez nem jelent semmiféle különbségtételt az elismerő nyilatkozatot tevők, illetve a tanúsítvánnyal rendelkezők, és azok között, akik ilyen dokumentumok híján vannak.

¹²⁵ A II. Konceptió - Második Könyv Családjog, II. Házassági jog, Az élettárs tartáshoz való joga c. részénél.

¹²⁶ A II. Konceptió - Második Könyv Családjog, II. Házassági jog, Az élettársak vagyoni viszonyai c. részénél.

3. Szakmai – szakértői vélemények

A regisztráció lehetőségének elmaradását megemlíti **Kőrös András**¹²⁷ is az egyik tanulmányában, anélkül hogy a kérdés megítélésében konkrétan állást foglalna. **Tóthné Fábián Eszter** ugyanakkor helyesli, hogy a Koncepció nem javasolja az élettársi kapcsolatok regisztrálását, mert véleménye szerint – legalábbis annak kötelező változata – már rendkívül közel hozná az élettársi kapcsolatot a házasság intézményéhez, amit több okból sem tart kívánatosnak.¹²⁸

A véleményeket elemezve, vannak akik egyenesen „felelőtlenségnek” tekintik azt a jogalkotói elképzelést, amely szerint a Ptk. öröklési jogi részében minden esetben tanúbizonyításhoz kötnék annak igazolását, hogy az együttélés mikor kezdődött, melyből ily módon annak hosszára lehetne következtetni egy esetleges élettársi öröklés bevezetése esetén.¹²⁹ **Tóth Ádám** szerint teljesen egyértelmű, hogy szükség van valamilyen egyszerű és alacsony költségű nyilvántartásra, ahová az élettársi együttélési szándékot be lehet jelenteni. A nyilvántartással kapcsolatban konkrét megoldási javaslatot is felvet a szerző. A nyilvántartás felállítását a már létező közjegyzői nyilvántartások mellett tartja elképzelhetőnek, a szintén később bevezetendő Végrendeletek Országos Nyilvántartásához hasonlóan.

Elképzeléseit három részre bontva taglalja a) a bejelentés, b) a tanúsítás és c) a törlés esetköreit.

ad a) A bejelentésben elsősorban az élettársak személyi adatait, és az együttélés kezdő időpontját kellene feltüntetni, sőt véleménye szerint arra is szorítani kellene a feleket, hogy egyidejűleg a közöttük fennálló vagyoni jogi rendszerről is nyilatkozzanak, ezzel ugyanis sok felesleges bizonyítás lenne megelőzhető. A szerző elképzelései szerint a bejelentés egy formanyomtatványon történne, melyen az aláírásokat a közjegyző hitelesítené, de szerinte a közokirati forma is szóba jöhet.

¹²⁷ KÖRÖS 2005. b) 11-19.p. A szerző erről szóló előadása elhangzott a Debreceni és a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karainak Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékei által 2004. áprilisában Debrecenben megtartott Konferencián.

¹²⁸ TÓTHNÉ FÁBIÁN 2005. 29-41.p. Az erről szóló előadás elhangzott Szegeden 2004.03.26-án, a SZTE-ÁJTK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszéke és a Polgári Jogi, Polgári Eljárásjogi és Családjogi Tudományos Diákkör által szervezett vitanapon.

¹²⁹ TÓTH Ádám: Élettársi nyilvántartás. In.: Közjegyzők Közlönye 2003/4.sz. (továbbiakban: TÓTH 2003. b)) 12-14.p.

ad b) Magát a nyilvántartást azonban korlátozni kellene, hasonlóan az anyakönyvekhez, vagyis tanúsítványt a feleken kívül az arra feljogosított hatóságok, elsősorban a bíróságok kérhetnének. A nyilvántartás tartalmáról a tanúsítványt bármely közjegyző jogosult lenne kibocsátani.

ad c) Amennyiben az élettársi kapcsolat megszűnt, annak nyilvántartásból való törlését természetesen mindkét fél kérhetné, egyszerűen, a bejelentésre előírt alakiságok szerint.

Mindenekelőtt egyetértek Tóth Ádám azon gyakorlati probléma-felvetésével, hogy amennyiben a nyilvántartásra nézve nem születik valamilyen jogszabályi megoldás, a közjegyzők igen kellemetlen helyzetbe kerülhetnének a hagyatéki eljárás megkezdése kapcsán, ugyanis amíg adott esetben, egy bírósági eljárásban nem bizonyítják megfelelően az élettársi viszony hosszát, addig a hagyatéki eljárást nem tudják lefolytatni. Természetesen amennyiben a jelenlegi rendszer maradna érvényben, akkor csupán vitamentes – a kapcsolat létét és hosszát a lehetséges örökösök által meg nem kérdőjelezett – esetben lenne lehetőségük a közjegyzőknek a gyorsabb eljárás lefolytatására, egyéb esetekben ugyanis az előkérdés eldöntése bírósági útra tartozna.

A regisztrációnak – véleményem szerint – nem csak az esetleges örökösödési vitákban lenne jelentősége, hanem a családi jog is nagy hasznát venné. A jelenlegi bírói gyakorlat szerint ugyanis, ha az élettársi kapcsolatban élők később házasságot kötnek, a házastársi vagyontöbbség kezdő időpontja az élettársi kapcsolat kezdete lesz.

A szerző egy **későbbi tanulmányában**¹³⁰ már további pontosításokat fogalmaz meg a megoldási javaslatát illetően. Itt már például egyértelműen közjegyzői okiratban javasolja a bejelentést, mellyel egy okiratban vagy esetleg külön okiratban (de javasoltan ott is a közjegyzői okiratba foglalást) szerepelhetne a vagyoni jogi megállapodás is.

Itt szeretném megjegyezni, hogy egyébként sem a Konceptiók, sem pedig a Javaslat nem szól élettársak esetében a vagyoni jogi rendszerek közötti esetleges kötelező választás nyilvántartásba vételének lehetőségéről. Ez véleményem szerint sem indokolt, mert akkor a vagyoni vonatkozásokat illetően már ténylegesen „túlszabályozottak” lennének a házastársakhoz képest is. Ilyen jellegű nyilatkozatot ugyanis a

¹³⁰ TÓTH 2003. a) 12-18.p.

házasulandóktól sem követel meg jogszabály, csupán lehetőségként említi a törvény vagyoni jogi rendelkezéseitől való eltérést.¹³¹

A nyilvánosságot illetően annyi kiegészítést tartalmaz még Tóth Ádám tanulmánya, hogy a fennálló élettársi viszony ténye lenne csupán nyilvános, a többi adatra a korábban ismertettek szerinti korlátozott nyilvánosság vonatkozna azzal a kiegészítéssel, hogy a bíróságok jogosultak lehetnének a rendszer adatainak elektronikus úton történő lekérdezésére is. A törlés vonatkozásában annyiban revideálta a szerző korábbi álláspontját – mellyel én is messzemenően egyetértek – miszerint az élettársi viszony megszűnéséről szóló nyilatkozatot egyszerűsíteni, vagyis már nem kötné a bejelentéssel azonos formához kötött alakításokhoz, hanem elegendőnek tartaná a két tanú által hitelesített aláírással ellátott magánokirati formát is. A bejelentéssel feltüntetésre kerülne az élettársi kapcsolat megszűnésének időpontja, ezzel egyidejűleg pedig hatályát vesztené az ahhoz kapcsolódó vagyoni jogi szerződés.

4. Képviselői önálló indítvány

A regisztráció egyik további állomásának tekinthető, egy a 2005. májusában benyújtott **képviselői önálló indítvány**, melyet az Országgyűlés Hivatala **T/16349.** számon vett nyilvántartásba.¹³² Ez tulajdonképpen egy önálló törvény elfogadására vonatkozó javaslat, mely az élettársi kapcsolat regisztrálásáról címet viseli.

A törvényjavaslat lehetővé tenné az élettársi kapcsolat anyakönyvvezető általi regisztrálását, amennyiben egyik fél sem él házassági kötelékben. Az ily módon regisztrált kapcsolatok lényegi következménye, hogy az élettársat az öröklés, valamint a közös lakás használatára nézve a házastársakkal azonos jogállásúnak ismerné el.

¹³¹ A hatályos szabályok sem rendelkeznek kötelezően választható vagyoni jogi rendszerekről, de a Csjt. házassági vagyoni jogra vonatkozó rendelkezéseitől házassági vagyoni jogi szerződésben a felek természetesen eltérhetnek. A Javaslat pedig lehetőséget teremt ugyan a vagyoni jogi rendszerek közötti választásra, a házassági vagyoni jogi szerződés keretein belül, de nem rendeli el az esetlegesen választott vagyoni jogi rendszerek kötelező nyilvántartását. Erről sem a házasságkötéskor, sem az élettársak nyilvántartásba vételekor nem kell nyilatkozni.

¹³² T/16349 Törvényjavaslat, Általános indokolás. Letölthető:
<http://www.mkogy.hu/irom37/16349/16349.pdf>

5. Alternatív megoldás – a bejegyzett életpartnerség

Kárpáti József szerint¹³³ a szabályozás jövője az igazi jogi garanciákkal körülbástyázott, a házasság jogintézménye és az élettársi kapcsolat közé illeszthető, **bejegyzett életpartnerség** intézményének a bevezetése, mely hatósági bejegyzéssel, azaz konstitutív hatállyal jönne létre, és a nyilvántartásból való törléssel ugyanilyen módon szűnne meg. Az ilyen jellegű kapcsolatok már egyértelműbben tekinthetők majd családnak, és jogaikat tekintve azok közeledhetnének a házasságban élőkéhez.

Kárpáti utal arra is, hogy ez a fajta jogintézmény megalkotása valamelyest megoldás lehetne, a nem csupán heteroszexuális kapcsolatot felvállalni tudókon kívüli – meleg, leszbikus, biszexuális, és transznemű – személyek jogi követeléseire anélkül, hogy a házasság védelmének alkotmányos elvét ismételt viták keresztüzzébe állítanánk.

A konstitutív, skandináv típusú bejegyzés – elképzelése szerint – további pozitív eredménnyel is járna, így hatósági igazolásként számottevően megkönnyítené a bíróságok munkáját, és stabilizálná az ilyen jellegű kapcsolatokat.¹³⁴

6. A Családjog Könyv normaszöveg tervezete

A regisztráció kérdését illetően jelentős előrelépést hozott a Családjog Könyv normaszöveg tervezete¹³⁵, amely az I. Koncepció – bár még csak elvi szinten felvetett – fejtegetéseiből kanyarodik vissza akkor, amikor lehetőséget ad a regisztrálásra. Nem teszi azt kötelezővé, ahogyan azt a skandináv modell alapján sokan szorgalmazták, csupán lehetőséget ad a nyilvántartásba vétel igénybevételét illetően azok számára, akik élni kívánnak ezzel a lehetőséggel. A nyilvántartás tehát fakultatív azáltal, hogy a felek élhetnek a választás jogával, leszögezve azonban, hogy a jogkövetkezmények szempontjából nem tehető különbség a Javaslat szerint az alternatív megoldások között. Természetesen ebből az is következik, hogy az élettársi kapcsolat továbbra is ipso facto jön majd létre, a nyilvántartásba vételnek tehát jogviszony keletkeztető funkciója nem lesz, csupán deklarálja egy már létrejött tényleges állapot meglétét. A nyilvántartás

¹³³ KÁRPÁTI József: A regisztrált élettársi kapcsolat az új Ptk. koncepciójában. Fundamentum, 2005/2. 87.p.

¹³⁴ KÁRPÁTI i.m. 86.p.

¹³⁵ CSK. 2006. 3:88.§

szerepe tehát annyi, hogy az ellenkező bizonyításig tanúsítja a kapcsolat fennállását, annak időtartamát, illetve megszűnését.

A bizonyítás kétirányú lehet:

- a) eleve nem is állt fenn élettársi kapcsolat az adott személyek között, vagy
- b) annak időtartama tér el a nyilvántartásban foglaltaktól.

A nyilvántartás deklaratív jellegével összefüggésben fogalmazott meg kritikát **Kárpáti**,¹³⁶ aki szerint a Javaslat által említett regisztráció valójában nem jelent lényeges változást, ugyanis jelenleg is megvan a lehetőség arra, hogy hatósági bizonyítvánnyal igazoljuk az együttélés tényét, melyhez a jogszabály ugyanazokat a deklaratív joghatásokat fűzi, mint a majdani regisztrációhoz. A különbség pusztán abban jelentkezik majd, hogy a hatóságoknak nem lesz mérlegelési jogköre a nyilvántartásba vételt illetően, ugyanis jogszabály kötelezi őket arra, míg a jelenlegi helyzetben az ügyfélnek meg kell jelölnie, hogy a bizonyítvány kiadására mi célból van szüksége.¹³⁷

A szerző zárójelben azonban azt is megjegyzi, hogy a regisztráció a mindennapok során várhatóan mégis komoly tartalommal bír majd, hiszen ismerve a magyarországi közigazgatási és közszolgáltatási gyakorlatot, számos életviszony során a jogalkalmazó elvárja majd, hogy – amennyiben az ügyfél a kapcsolatra hivatkozva kíván valamely kedvezményt igénybe venni, vagy kötelezettségtől mentesülni – a regisztrálást vegyék igénybe.

A Javaslat szerint a nyilvántartásba vételt a felek közösen kérhetnék, a nyilvántartás megszüntetésére ugyanakkor – mint ahogy erre számos külföldi példa is rendelkezésre áll – akár közös, akár valamelyik fél egyoldalú kérelmére sor kerülhetne,¹³⁸ természetesen utóbbi esetben a másik fél értesítése mellett. A nyilvántartást az eredeti elképzelések szerint a helyi önkormányzat jegyzőjétől lehetne kérni, aki sem a

¹³⁶ KÁRPÁTI i.m. 87.p.

¹³⁷ Ld. A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (továbbiakban: Ket.) alábbi rendelkezéseit: „Ha jogszabály másként nem rendelkezik, a hatósági bizonyítványban fel kell tüntetni, hogy azt kinek, milyen célból, mely szerv eljárásában történő felhasználásra és milyen bizonyítékok alapján adták ki.” (83.§ (3) bekezdés) és „Hatósági bizonyítványt akkor lehet kiállítani, ha ezt jogszabály előírja, vagy ennek szükségességét az ügyfél valószínűsíti.” (84. § (1) bekezdés).

¹³⁸ Ld. Hollandia, az élettársi kapcsolatot akár egyoldalú kérelemre is megszünteti a bíróság, de ugyanígy megszüntethető a kapcsolat egyoldalú kérelemre pl. Spanyolországban is.

nyilvántartásba vételkor, sem annak megszüntetésekor nem jogosult azt vizsgálni, hogy a nyilatkozatnak megfelelő tényleges állapot bekövetkezett-e, ami a nyilvántartás deklaratív jellegét is egyértelműen jelzi.¹³⁹

Fontos alapelv, hogy ugyanannak a személynek egy időben egy élettársi kapcsolata tartható nyilván. Ha esetleg egy korábbi már nyilvántartásban van, akkor azt előbb törölni kell ahhoz, hogy újat lehessen bejegyezni. Technikailag mindez az önkormányzatok számítógépes adatbázisának zártkörű összekapcsolásával oldható meg. A technika mellett sincs viszont lehetőség annak megakadályozására, illetve „szankcionálására”, hogy valakinek egy még bejegyzett, de a gyakorlatban már nem létező élettársi kapcsolata esetén mással – be nem jegyzett – élettársi kapcsolata lehessen.

A törvénynek nincs ugyan lehetősége megtiltani a párhuzamos kapcsolatok kialakulását, de családvédelmi indokok miatt a Javaslat jogosan állít fel ilyen akadályokat. Ellenkező esetben előfordulhatna, hogy egyazon személyt több személlyel – adott esetben külön háztartásban is akár – folytatott élettársi kapcsolata alapján, többszörösen megillessék azok a jogok és terheljék azok a kötelezettségek, amelyeket jogszabály az élettársi kapcsolathoz fűz. (Hozzáteve, hogy a kérdés felvetése inkább elméleti jellegű, de pl. ha valaki egyszerre venne igénybe lakásszerzés vagy társadalombiztosítás alapján járó kedvezményeket, az nyilvánvalóan ellentétes lenne a jogalkotó céljával, ezáltal visszaélésekre adhatna lehetőséget.) Az ilyen, nyilvánvalóan részleges együttéléseket, amelyek egy regisztrált élettársi kapcsolat vagy egy házassági kötelék mellett működnek, a Javaslat nem ismeri el élettársi jogviszonynak.¹⁴⁰ Ide kapcsolódva kell megemlíteni azokat a konkrét bírósági határozatokat is, amelyek egy-egy ügy kapcsán, a fenti jogalkotói célnak megfelelő döntést tartalmaznak.¹⁴¹

A Javaslat indokolása kitér továbbá arra is, hogy az említett fakultatív nyilvántartás mellett a feleknek természetesen fennáll a lehetősége, közjegyző előtt a kapcsolatukra vonatkozó jognyilatkozatot tenni, bár véleményem szerint ennek gyakorlati

¹³⁹ Megjegyzendő, hogy az anyakönyvvezető sem ellenőrzi, hogy ténylegesen fennáll-e a házassági együttélés, avagy a kánonjog szerint megtörtént-e az elhálás, vagy csupán névházasság kötésére került sor.

¹⁴⁰ Családjog Könyv 3:86.§-hoz fűzött indokolás.

¹⁴¹ LB Pfv.II.21 375/1999., Pfv.II.25 710/2002., BH 2004/12. sz. 504.

valószínűsége a regisztrálás – akkori szintjén álló – lehetőségének ismeretében elhanyagolható.

Magát az élettársi nyilvántartást egy e célra létrehozott, „**speciális regiszterként**”¹⁴² kell elképzelni, amelybe a bejegyzést az eddigi elgondolásoktól eltérően¹⁴³ nem a közjegyző, hanem a felekhez legközelebb álló hatóság, a helyi önkormányzat jegyzője rendeli majd el, határozati formában. Ez a határozat az eljárásjogi szabályok szerint közokiratnak minősül.¹⁴⁴ A nyilvántartás azonban nem lenne teljesen nyilvános, így csak az erre feljogosítottak, vagyis a feleken kívül csupán azok a szervek tekinthetnek majd bele, amelyek az élettársi kapcsolat jogkövetkezményei felől határoznak. Természetesen maguk az élettársak a regisztráció tényét nyilvánosságra hozhatják. A nyilvántartás részletes szabályai, mint pl. az illetékesség, az eljárás menete, vagy a nyilvántartott adatok köre nem a Kódexben, hanem külön törvényben nyernének majd elhelyezést.

A Javaslat¹⁴⁵ külön bekezdésben szabályozza azt az esetet, amikor a **16. életévét betöltött**, korlátozottan cselekvőképes kiskorú szeretné élettársi kapcsolatát nyilvántartásba vetetni, vagy az arról szóló nyilvántartást megszüntetni, melyre a Javaslat akár a törvényes képviselő hozzájárulása nélkül is lehetőséget ad. Teszi ezt azon rendelkezésekkel összhangban, ami a jelenlegi Ptk-beli szabályokban és a Személyek Könyv rendelkezései között is szerepel, miszerint az ilyen személyes jellegű nyilatkozatok kívül esnek azon főszabályon, amely a jognyilatkozataik érvényességéhez törvényes képviselő hozzájárulását követeli meg.

A rendelkezések összhangban vannak azon Csjt-beli hatályos és ugyanazt megismétlő Javaslatbeli szabállyal is, miszerint a 16. életévét betöltött kiskorú házasságkötéséhez sincs szükség a szülő (gyám) hozzájárulása – bár meg kell hallgatni őket, – hanem csupán a gyámhatóság engedélyére,¹⁴⁶ továbbá azon rendelkezéssel is, mely szerint a 16.

¹⁴² Id. CSK 2006. 3:88.§-hoz fűzött indokolás 5. pontjában foglaltakat. Itt jegyezném meg, hogy a házasság kötést is „regisztrálják” hazánkban a helyi önkormányzatoknál. Ez azt jelenti, hogy a már megkötött házasság bizonyítékeként, az anyakönyvvezető a házasságkötés tényét bejegyzí a **házassági anyakönyvbe**, melyről a feleknek kivonatot állít ki.¹⁴² Ezzel tudják igazolni később azt – amennyiben arra bármilyen eljárás során, vagy egyéb okból szükség van, – hogy kivel, mikor és hol kötöttek házasságot. A házassági anyakönyvi kivonat közokiratnak minősül. Az anyakönyvi bejegyzés maga deklaratív hatályú, vagyis nem ez keletkezteti a házasságot, csupán igazolja annak megkötését.

¹⁴³ pl. korábban Tóth Ádám elképzelései ld. a IV/B/3. pontban.

¹⁴⁴ Pp. 195.§.

¹⁴⁵ Megjegyzendő, hogy a korábbi, széles körben nem publikált 2005. januári lezárású Javaslat erre vonatkozóan még nem tartalmazott rendelkezéseket.

¹⁴⁶ Csjt.10.§ (2)-(4) bekezdés és Javaslat 10.§ (2) bekezdése.

életévét betöltött gyermek a szülők által kijelölt lakóhelyét a gyámhatóság engedélyével – ha ez fontos okból érdekében áll – elhagyhatja.¹⁴⁷ Az élettársi kapcsolat nyilvántartását kérő 16. életévüket betöltöttük vonatkozásában azonban a Javaslat szerint nincs szükség gyámhatósági engedélyre sem, hiszen egyrészt a szülői lakóhely elhagyásánál azt már feltehetőleg megkapták, másrészt pedig amiatt sem, mert az élettársi kapcsolat jogkövetkezményei nem azonosak az érvényes házasságéival, például ha azt a szempontot vesszük alapul, hogy a házasságkötésnek, szemben az élettársi kapcsolat létrejöttével, vagy esetleges bejegyzésével, nagykorúsító hatása van.

Felmerül a kérdés ugyanakkor, hogy ha a gyámhatóság nem járul hozzá a szülői lakóhely elhagyásához, vagy azt eleve nem is kéri a gyermek, a szülők pedig ahhoz nem járulnak hozzá, hogy gyermekéhez valaki odaköltözzön élettársi kapcsolat létesítése céljából, akkor mégis ki lesznek zárva az együttélés ezen „hivatalos” formájából? Ugyanakkor továbbgondolásra érdemes kérdés az is, hogy vajon valaki jogosult-e a szülői ház elhagyására való jogosultságot, vagyis az erre vonatkozó gyámhatósági jóváhagyást vizsgálni akkor, amikor regisztrálja az élettársakként jelentkező 16 és 18 év közötti személyt?

A 16 évesnél fiatalabb korban lévők számára – elsősorban a gyermek érdekeit, így különösen az egészséges testi, lelki és szellemi fejlődését szem előtt tartva – a Javaslat jogilag nem ismeri el, nem támogatja élettársi kapcsolat kialakítását, még a szülő beleegyezése esetén sem.

A bejegyzett élettársi kapcsolat önálló együttélési formaként való megjelenése CSK. 2007-ben

A 2007. októberének végén nyilvánosságra hozott újabb Javaslat legszembetűnőbb változtatása az élettársi kapcsolatot érintően az volt, hogy az élettársi jogviszony nyilvántartása címet viselő 3:88.§ rendelkezései új elnevezéssel és megváltozott tartalommal önálló 5. cím alatt (3:101.§ alatt) nyertek elhelyezést, az élettársi lakáshasználat újrendezését követően. A cím alatt a bejegyzett élettársi kapcsolat szerepel. Az eddigi rendelkezésektől eltérően a bejegyzett élettársi kapcsolat

¹⁴⁷Csjt. 77.§ (2) bekezdés és Javaslat 155.§ (4) bekezdése.

egy önálló együttélési forma, mely szabályozását, joghatásait tekintve – most már deklaráltnak is – csaknem a házassággal vált azonossá. A kapcsolat létrejöttének feltételeit az új normaszöveg tervezet akként határozza meg, hogy az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két tizennyolcadik életévét betöltött természetes személy személyes nyilatkozata szükséges hozzá, mely arra irányul, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatban kívánnak élni. Ez a lehetőség kiskorúak esetén teljességgel kizárt, még a gyámhatóság sem adhat előzetesen engedélyt az ilyenfajta kapcsolat létesítésére.¹⁴⁸

A kapcsolat létrejöttére és megszűnésére vonatkozóan utaló szabályt tartalmaz a tervezet szövege, melyben a házasságkötésre és a házasság megszűnésére vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni, különösebb részletezés nélkül. A nyilvántartás részletes szabályait is külön törvény kereteibe utalja. További utalás található a joghatások és a bejegyzés érvénytelenségét illetően is. Ezek szerint a bejegyzett élettársak tartására, közös lakásuk használatára és az egymás közötti vagyoni viszonyaik rendezésére, valamint a bejegyzés érvénytelenségére, a házastársakra irányadó rendelkezéseket kell alkalmazni.

7. Váratlan fordulat – a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény megjelenése, és hatása az új Ptk-ra

Az Országgyűlés a 2007. évi utolsó ülésnapján, félresöpörve a kodifikációs folyamat eddigi elképzeléseit, a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló külön törvényt alkotott. A regisztráció kérdésének eldöntése a jogalkotás szintjén ezáltal megvalósult, figyelmen kívül hagyva a korábbi egyeztetések eredményeit.

Az új törvény, melynek hatályba lépését megelőzően közel egy év áll azonban rendelkezésre, megalkotta az élettársi kapcsolat új formáját, a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét. A törvény szerint a kapcsolat azzal jön létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött személy személyesen tesz nyilatkozatot avonatközásban, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatban kíván élni. A kapcsolat létesítése fakultatív jellegű, az ezt tanúsító anyakönyvi bejegyzés pedig deklaratív hatályú.

¹⁴⁸ A házasságkötés esetén a 16. életévét betöltött kiskorúak a gyámhatóság előzetes engedélyével köthetnek házasságot, mely által nagykorúvá is válnak. Csjt. 10.§

A joghatások terén a Csjt. házastársakra és házasságra vonatkozó rendelkezései lesznek irányadóak azzal, hogy közös örökbefogadásra és egymás nevének felvételére azonban semmilyen formában nem kerülhet sor.

Az új törvény rendelkezései kihatással vannak a Csjt. érvénytelen házasságra vonatkozó szabályaira, mert mindkét jogintézmény vonatkozásában kizárt az egyidejűleg fennálló akár házasság, akár bejegyzett élettársi kapcsolat. (A fentiek alapján megfontolandó a Btk. kettős házasság tilalmára vonatkozó rendelkezéseit is felülvizsgálni, és kiegészíteni a bejegyzett élettársi kapcsolattal.)

A kapcsolat létesítését be kell jegyezni a bejegyzett élettársi kapcsolatok anyakönyvébe. Az élettársi kapcsolat bejegyzésére irányuló eljárásra az az anyakönyvvezető az illetékes, aki előtt a felek bejelentik ezirányú szándékukat. A bejegyzésre jogosult anyakönyvvezetők körét az anyakönyvekért felelős miniszter rendeletben kell, hogy kijelölje. A bejegyzés időpontját a felek kívánságát is figyelembe véve, a létesítésre irányuló szándék bejelentésétől számított 6 hónapon belül kell kitűzni. A bejegyzés nyilvános és ünnepélyes, tanúk előtt zajlik.

Az új jogszabály megjelenése igen nagy felháborodást váltott ki szakmai körökben, tekintettel arra, hogy az rendkívül elsietett, elnagyolt, a kodifikáció eddigi eredményeit, és más, a jogviszonyt érintő jogszabályokat is figyelmen kívül hagyó, illetve azzal ellentmondó rendelkezéseket tartalmaz. A kodifikátorok, mintegy reagálva is az új jogszabályra, a 2008-as Javaslatban már figyelemmel voltak az új törvény visszasságaira, melyek alapján felülvizsgálva korábbi elképzeléseiket, igyekeztek összhangot teremteni az új törvény és a készülő új Ptk. között.

A bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét, lévén, hogy joghatásait tekintve egy-két kivételtől eltekintve azok a házassággal azonosak, a házasságot követően, az élettársi kapcsolat elé illesztette a 2008-as Javaslat, közvetlenül a két jogintézmény közé iktatva azt. Az újonnan róluk elnevezett Harmadik Rész¹⁴⁹ önálló cím alatt részletezi a kapcsolat létrejöttét, érvénytelenségét, joghatásait, és megszűnését. Az első három témát illetően az előző tervezethez képest nem történt érdemi változtatás. A kapcsolat megszűnését érintően viszont igen, azonban arra az azt feldolgozó külön fejezetben térek ki.

¹⁴⁹ CSK. 2008. 3:85 – 88. §§

A Javaslát – figyelemmel arra, hogy még mindig egyeztetésre szánt – a fejezet végén kiemelten megjegyzi azt is, hogy a tervezet elfogadása értelemszerűen szükségessé teszi a bejegyzett élettársi kapcsolatáról szóló törvény módosítását. A tervezet ugyan korábban is utalt arra, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó részletszabályokat indokolt külön törvényben elhelyezni, de amennyiben családjogi jogintézményről van szó, úgy annak jellegét adó legfontosabb szabályokat mindenképpen az új Ptk. Családjog Könyvének kell tartalmazni. Az összhangba hozás szándéka a kodifikátorok részéről mindenképpen értékelendő és támogatandó, kiküszöbölendő ezáltal a felesleges átfedéseket és egy jelentős jogintézmény lényegének külön jogszabályba utalását.

C. Az élettársi kapcsolatok regisztrálásának kérdése egyes európai országokban¹⁵⁰

Az alábbiakban azt mutatom be, hogy a jogkövetkezmények szempontjából az egyes európai országokban milyen jogi jelentőség kapcsolható a legtipikusabban előforduló, szabályozott együttélési formákhoz, így a bejegyzett élettársi kapcsolatokhoz (regisztrálás), a törvény által elismert egyéb formákhoz, a de facto élettársi kapcsolatokhoz, és az élettársi kapcsolatokat egyáltalán el nem ismerő esetekhez.¹⁵¹

1. A bejegyzett élettársi kapcsolat

Ez a házassághoz közel álló, de a törvény alapján mégis különböző jogállás Dániában,¹⁵² Norvégiában,¹⁵³ Svédországban¹⁵⁴, Izlandon,¹⁵⁵ Hollandiában,¹⁵⁶ Finnországban,¹⁵⁷ Belgiumban¹⁵⁸ Nagy-Britanniában¹⁵⁹ és Luxemburgban¹⁶⁰ került

¹⁵⁰ A témához kapcsolódóan ld. még a VIII.A. pontban – Az egyes országok élettársakra vonatkozó szabályozása c. részben foglaltakat. Az egyes törvények részletezése, és fellelhetősége is itt található meg.

¹⁵¹ A témát részletesen ld. BELL, Marc: The family, the concubinage and the children in the European Union. ILGA-political monography, 2003. (Mark BELL: A család az élettárs és a gyermek az Európai Unióban. Az ILGA-EUROPE politikai tanulmánya, 2003. április, letölthető magyarul: <http://www.hatter.hu/pdf/ILGAcsaladjogi2003.pdf> , valamint GYÖNGYÖSI Zoltán: Változások az élettársi jogviszony szabályozásában, Jogi Fórum Publikáció, 2006. márc. 6. Letölthető: [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-valtozasok_elettarsi_jogviszony\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-valtozasok_elettarsi_jogviszony[jogi_forum].pdf) alapján.

¹⁵² Az 1989. évi 372. sz. tv. vezette be a regisztrációt.

¹⁵³ 1993. évi 40. tv. rendelkezik róla.

¹⁵⁴ A bejegyzett társkapcsolatról szóló 1994. évi 1117. sz. törvény rendelkezik erről.

¹⁵⁵ Az 1996. évi 87. sz. törvény tette lehetővé Izlandon.

¹⁵⁶ 1997. évi 324. sz. törvény vezette be.

¹⁵⁷ A 950/2001-es sz. törvény adott rá lehetőséget.

¹⁵⁸ Az erről szóló jogszabály 2003. június 1-jén lépett hatályba.

bevezetésre. 2005-ben **Spanyolországban**¹⁶¹ – Hollandia és Belgium után – Európában harmadikként lehetővé vált az azonos neműek házassága, ezáltal a kapcsolat regisztrált voltának lehetősége. A közelmúlt legújabb fejleménye pedig a **Csehországban** bekövetkező változás, ahol szintén elfogadták a regisztrált partnerkapcsolatról szóló törvényt.¹⁶²

A "bejegyzett élettársi kapcsolat" áll legközelebb a házassághoz, ugyanis ez a jogintézmény biztosítja a legtöbb, házassághoz is kapcsolódó jogot a felek számára. Eltérések ugyan adódhatnak a két jogintézmény között, különösen a szülőket megillető jogok, pl. a reprodukcióra irányuló eljárásban való részvétel vagy az örökbefogadás lehetősége tekintetében, azonban etéren is megfigyelhető bizonyos fajta elmozdulás a jogok kiterjesztése érdekében¹⁶³, csökkentve ezzel a különbséget a két jogintézmény között. Meg kell jegyeznünk, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat az előbb említett tagállamokban csak azonos nemű pároknak áll rendelkezésére, kivétel ez alól Hollandia, ahol ez a lehetőség nemtől függetlenül nyitva áll. 2001-ben **Németország**¹⁶⁴ szintén elfogadott egy bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó törvényt, bár az a fent említett jogok csupán szűk körét biztosítja a bejegyzett élettársak számára.

Összességében megállapítható, hogy a legmagasabb szintű regisztrációs rendszer Hollandiában jött létre. További fontos előrelépést pedig az jelentette, hogy az előbb említett országok nagy része, így Dánia, Svédország, Norvégia, és Izland között olyan megállapodás is létrejött, mely a bejegyzett élettársi kapcsolatok kölcsönös elismerését valósította meg.¹⁶⁵

¹⁵⁹ Civil Partnership Act, 2004. november 17-én fogadta el a Lordok Háza, és 2005. december 5-én lépett hatályba.

¹⁶⁰ 2004. évi 4946. sz. törvény vezette be a regisztrációt.

¹⁶¹ Akkor jelent meg ugyanis, az óriási társadalmi ellenállásba ütköző azon egységes törvény, mely a világ országai közül harmadikként lehetővé tette az azonos neműek házasságát. A 13/2005. törvény, 2005. július 4-én lépett hatályba.

¹⁶² Az erről szóló 115/2006. törvény 2006. július 1-jén lépett hatályba. (ld. Nemzeti jelentések – Milana HRUSÁKOVA (Csehország), Zeitschrift für das gesamte Familienrecht 2006. évi 18. szám. Feldolgozta: SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: Azonos neműek házasságát, regisztrált partnerkapcsolatát érintő változások Európában. In.: Családi jog 2006. IV. évf. 4. szám. (továbbiakban: SZEIBERT – ERDŐS 2006.) 32-34.p.)

¹⁶³ Svédországban 2005 júliusában lépett hatályba az a jogszabályi rendelkezés, amely lehetővé tette együttélő leszbikus párok számára, hogy mesterséges megtermékenyítésre irányuló eljárásban vegyenek részt. (ld. Nemzeti jelentések – Maarit JÄNTERÄ-JAREBOERG (Svédország), Zeitschrift für das gesamte Familienrecht 2006. évi 18. szám. Feldolgozta: SZEIBERT-ERDŐS 2006. 35-36.p.)

Belgiumban 2006. júniusában lépett hatályba az a törvény, amely lehetővé tette az azonos nemű partnerek általi közös örökbefogadást. (ld. Nemzeti jelentések – Walter PINTENS (Belgium) Zeitschrift für das gesamte Familienrecht 2006. évi 18. szám. Feldolgozta: SZEIBERT-ERDŐS 2006. 34.p.)

¹⁶⁴ 2001. február 16-án kelt törvény, 2001. augusztus 1-jén lépett hatályba.

¹⁶⁵ Mindegyik állam jogi szabályozása is utal egyúttal a többire is.

2. A törvény által elismert élettársi kapcsolat más formái

Az együttélés elismerésének ezen más keretei azzal a közös sajátossággal bírnak, hogy bár jogszabályi szinten több jogosultságot biztosítanak az élettársak számára, mint a de facto együttélés esetén, mégis élesen elhatárolják azt a házasság jogintézményétől. Ilyen szabályozás figyelhető meg pl. Franciaországban és Belgium korábbi (2000 – 2003 közötti időszakra vonatkozó jogrendszerében. 1999-ben **Franciaországban** a törvényhozás megalkotta a Pacta Civil de Solidarité (PaCS) elnevezésű törvényt¹⁶⁶, mely részletesen megszabja az élettársi együttélés kereteit. Igen sokféle joggal és kötelességgel látja el mind az azonos nemű, mind a külön nemű párokat, akik az együttélés e formáját választják.

Mindezen szabályok ellenére tudatos erőfeszítések történnek, hogy ezt a jogállást megkülönböztessék a házasságtól. Megmutatkozik mindez különösen abban is, hogy az élettársak polgári jogállása változatlan, azok továbbra is egyedülállók maradnak.

Belgiumban igen szűk körű jogosultságot nyújtott az élettársi törvény.¹⁶⁷ A "törvényes együttélés" megengedte ugyan mind az azonos, mind a külön nemű párok kapcsolatának bejegyzése útján azok szimbolikus elismerését, a nekik juttatott jogok viszont inkább a többi európai ország törvényeiben megtalálható – a de facto együttélésre vonatkozó – jogokhoz hasonlíthatók, melyek elsősorban vagyoni jogi – tulajdoni kérdéseket érintenek. Jelentős változást eredményezett azonban az, amikor holland mintára 2003-ban lehetővé tették az azonos neműek házasságát.¹⁶⁸

3. A de facto együttélésre vonatkozó jogszabályok

Az ebbe a körbe tartozó államok jogszabályai a pároknak általában egy bizonyos ideig tartó együttélése után biztosítanak jogokat és kötelezettségeket anélkül, hogy a bejegyzés megerősítő aktusára szükség lenne. A biztosított jogok igen szűk körben érvényesülnek, lényegileg a közös otthont és az ingóságokat érintik.

A közelmúltban, 2001-ben **Portugália** is elfogadott egy törvényt a de facto együttélésről, amelyben az azonos neműekre is kiterjesztette a korábban csak a több

¹⁶⁶ 1999. évi 944. sz. törvény.

¹⁶⁷ 2000. január 1-én lépett hatályba a „Loi Instaurant la Cohabitation Légale” nevű törvény.

¹⁶⁸ Az erről szóló jogszabály 2003. június 1-jén lépett hatályba.

mint két éve együtt élő különnemű párokra vonatkozó jogokat. Hasonló eljárást követtek **Franciaországban**, ahol a PaCS bevezetésével párhuzamosan az együttélésre (concubinage) vonatkozó jogszabályokba az azonos neműeket is felvették. Ilyen, az együttélésre vonatkozó jogszabályok **Spanyolország** egyes tartományában is megtalálhatók voltak a 2005-ös, már említett változásokat megelőzően.

Megjegyzendő, hogy Magyarország is jelenleg ebbe a csoportba tartozik az élettársakra vonatkozó szabályozást illetően anélkül, hogy a hatályos szabályok időbeli feltételt szabnának a tartamot illetően, a kapcsolat ilyenkénti elismerésének.¹⁶⁹

4. Töredékes jogok

Az Európa néhány államának – **Írország, Ausztria, Görögország és Olaszország** – jogrendszere formálisan sem ismeri el a házasságon kívül élő élettársak kapcsolatát, így számukra semmiféle törvényi elismerés nem biztosított, az együtt élő párok kívül esnek a jogi szabályozás keretein. Az azonban itt is előfordulhat, hogy egyes területeken bizonyos véletlenszerű és töredékes jogi biztosítékok mégis biztosítottak számukra. Így például Írországban nem létezik élettársi törvény, de a szellemileg cselekvőképtelen személy gondozásáról döntést hozó családtag kijelölésére vonatkozó rendelkezéseket olyan tágan fogalmazták meg, hogy akár a nem házas élettársat – nemétől függetlenül – is ki lehet jelölni erre a célra.

¹⁶⁹ Az élettársakat érintő egyéb jogszabályokban néhol azért találunk időtartambeli megkötést, de nem a jogviszony elismerésének, csupán bizonyos jogaik gyakorlásának feltételeként. Pl. Özvegyi nyugdíjra jogosult a házastársra előírt feltételek fennállása esetén az is, aki élettársával ennek haláláig

a) egy év óta megszakítás nélkül együtt élt és gyermekük született, vagy

b) megszakítás nélkül tíz év óta együtt élt. (Id. Tny. 45.§.);

D. Az élettársi kapcsolatok megszűnése

Az **élettársi kapcsolat** megszűnése a hatályos szabályok szerint, szintén semmiféle hatósági eljáráshoz nem kötött. Önmagában, ipso facto szűnik meg azáltal, ha a felek között az életközösség véget ér. Ezen kívül természetesen az élettársi kapcsolatot is megszünteti valamelyik fél halála, speciális esetként pedig házassággá „alakulása”.¹⁷⁰

Újszerű megoldással – sokakat meglepve ezáltal – jelentkezett a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló új törvény, a kapcsolat megszűnését illetően. Azon túlmenően, hogy arra a házasság bíróság általi felbontására vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni, lehetővé teszi közös megegyezés esetén a kapcsolat közjegyző előtti megszüntetését, részletesen szabályozva annak feltételeit, melyek a következők: azt közösen, befolyásmentesen kell kérni a feleknek; ne legyen közös kiskorú, vagy tartásra jogosult gyermekük; közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglaltan egyezzenek meg, az őket egymással szemben terhelő tartás, lakáshasználat és a közös vagyon megosztása kérdésében (ez utóbbi alól kivétel az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése).

(Megjegyzendő, hogy a normaszöveg tervezet a házasságra vonatkozó rendelkezéseknél a közös vagyon megosztását teljes egészében kiveszi a közös megegyezéssel történő bontás feltételei közül. Az új törvény ezt érthetetlen módon nem teszi meg. Felmerül az a kérdés is egyben, hogy ha már mindenképpen meg kell egyezni a közös vagyon megosztásáról, az üzleti vagyont a törvény vajon miért nem sorolja a kivételek körébe, lévén, hogy az azzal kapcsolatos megegyezés legalább ugyanannyira komplikált? Hangosan gondolkodva továbbá, a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvénynek is vannak a házastársakra vonatkozó rendelkezései a házastársi közös vagyon megosztásával összefüggésben. Ennek a bejegyzett élettársakra való kiterjesztése azonban eddig szintén nem merült fel.)

A törvény szerint nincs helye a kapcsolat közjegyző általi megszüntetésének abban az esetben, ha az élettársak valamelyike cselekvőképtelen, vagy korlátozottan

¹⁷⁰ Megjegyzendő, hogy a házasság megszűnése két módon következhet be, az egyik a bíróság általi felbontás, a másik pedig valamelyik fél halála. Tág értelemben a megszűnés fogalmi körébe vonható esetlegesen a házasság érvénytelenné nyilvánítása is. A felek akaratából történő megszüntetést, vagyis a bontást, kizárólag bíróság mondhatja ki, abban az esetben, ha a felek között a kapcsolat teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott. Az eljárást bármelyik fél kezdeményezheti, de a keresetlevél közös kérelemre történő benyújtására is van lehetőség (Csjt. 18.§ (1) bekezdés).

cselekvőképes, valamint ha a kapcsolat érvénytelenné nyilvánításának, vagy nemlétezése megállapításának lenne helye.

A kapcsolat megszüntetésére irányuló közjegyzői eljárás polgári nemperes eljárásként, a Pp. vonatkozó szabályainak alkalmazásával történik majd azzal, hogy ezekben az eljárásokban bizonyításnak, felfüggesztésnek, szünetelésnek és igazolásnak helye nincs. Az eljárás számos apró részletszabálya közül kiemelendő, hogy a feleknek a járulékos kérdésekben való egyezségét a közjegyzőnek jóvá kell hagyni, és ezt követően kerülhet sor a kapcsolat végzés útján történő megszüntetésére.

A 2008 márciusában megjelent Javaslat beemelte szabályai körébe, a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvénynek a kapcsolat megszüntetésére vonatkozó azon főbb szabályait, amelyek a megszűnés lényegét érintik, így a közjegyző általi megszüntetés lehetőségét, annak eseteit, és kizártságát, mely kérdések először merültek fel a normaszöveg szintjén.¹⁷¹ Összhangban a korábbi szabályokkal, a Tervezet utal arra is, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat nem szűnik meg azáltal, hogy valamelyik fél a nemét megváltoztatja, tekintettel arra, hogy az ilyen kapcsolatban élésnél az abban érintettek nemének nincs jelentősége.

Minden más kérdés, mely a megszüntetés eljárási vonatkozásait elemzi, maradhatna a külön törvényben, lévén, hogy azok csupán eljárási jellegű részleteket taglalnak, vagy megfontolandó lenne azoknak a közjegyzőkről szóló törvényben való elhelyezése.¹⁷²

Összegző gondolatok

Az előbb említett európai példák mintaként szolgálhatnak a hazai jogalkotás számára, leszűrve azokból a negatív tapasztalatokat, a pozitívakat pedig a szabályozás alapjai közé emelve.

A hazai iránymutató elképzelések egyértelműen a regisztráció bevezetése mellett tették le voksukat, azon belül is annak lehetőségét és nem kötelező jellegét hangsúlyozva. Azok, akik a regisztráció konstitutív voltának követelményét szorgalmazzák a deklaratív, és egyúttal fakultatív elképzelésekkel szemben, általában azon hiányosságokra próbálnak rámutatni, miszerint a fakultatív nyilvántartást – és ezt a külföldi tapasztalatok is alátámasztják – elsősorban az azonos nemű párok fogják

¹⁷¹ CSK. 2008. 3:88.§

¹⁷² 1991. évi XLI. törvény

igénybe venni. A fakultatív nyilvántartás további hibájaként róják fel, hogy az megduplázza az élettársi kapcsolatok fajtáit, lesznek ugyanis a de facto együttélések, és a nyilvántartott élettársak.

Véleményem szerint az előbb felsorolt tények önmagukban nem jelentenek majd problémát az élettársi kapcsolat bármely két formáját választók életében. Eredetileg úgy tűnt, és a 2006-os Javaslatból is ez volt kiolvasható, hogy családjogi jogkövetkezmények tekintetében a normaszöveg tervezet nem tesz semminemű különbséget a bejegyzett és a be nem jegyzett élettársi kapcsolatot választók között,¹⁷³ azonban a későbbi elképzelések (2007-és és 2008-as Javaslat) nyilvánvalóvá tették ennek ellenkezőjét. Az öröklési jog terén mutatkozó különbségekre már a 2006-os Javaslatból is fény derült. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a be nem jegyzett élettárs minden jogtól megfosztatna, csupán kevesebb jogosultsággal rendelkezik majd, ezáltal elvi élel el lehet határolódni azon kritikai megjegyzésektől is, miszerint a jogok csak a bejegyzett élettársakat illetik meg, ezáltal a de facto élettársak csoportja minden jogosultságtól megfosztatik.

Arra a kérdésre, hogy kik fogják választani ezt az együttélési formát, nem lehet egyértelmű választ adni, de valószínűsíthető, hogy az azonos neműek élnek inkább ezzel a lehetőséggel. A különeműek miért is tennék, hiszen a házassággal ugyanolyan jogokat szerezhetnek, sőt a közös örökbefogadással és a házastársi névviselés lehetőségével még többet is. A kapcsolat megszüntetésének közjegyző előtt történő változata azonban házastársak számára nem lehetséges, bár hasonló feltételek esetén a bírói út sem különösebben komplikált.

Úgy gondolom, hogy a Javaslat olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek a bizonyítási nehézségekkel kapcsolatban felvetődött alapproblémára kielégítő megoldási javaslatot jelentenek, figyelembe véve a szabályozási jellemzők kialakításánál a nemzetközi szinten jelentkező negatív tapasztalatokat, valamint a magyar társadalom tagjai többségének azon jellemzőjét, miszerint „nem szívesen vállalnak semmiféle bürokratikus kötelezettséget.”¹⁷⁴

¹⁷³ Bár úgy tűnik az öröklési jog terén mégis lesznek különbségek, a korábbi elképzelésekkel ellentétben, de ez nem jelenti azt, hogy a be nem jegyzett élettárs minden jogtól megfosztatna, csupán kevesebb jogosultsággal rendelkezik majd. Ld. még Ptk. Hatodik Könyv – Öröklési jog normaszöveg tervezet, mely 2006. december 31. dátummal lezártan jelent meg az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján. Letölthető: http://irm.gov.hu/download/eoroklesi_jog.pdf/eoroklesi_jog.pdf

¹⁷⁴ Id. a CSK. 2006. 3:87.§-hoz fűzött indokolás.

V. Az élettársi jogviszony családi jogi vonatkozásai

A. Az élettársi viszony családi kapcsolat jellege

Abból a körülményből, hogy a Családjogi törvény meg sem említi az élettársi kapcsolatot, mint családalapító tény, az a visszás helyzet áll elő, hogy egy teljesen érzelmi alapokon álló, nem vitásan családi közösséget látszólag kirekeszt a családi jog köréből,¹⁷⁵ mely tényből első látásra arra következtethetünk, hogy nem családjogi jogintézménnyel állunk szemben.

1959-ben **Bajory Pál** még egyértelműen leírta, hogy „az élettársi viszony nem létesít családi vagy rokoni kapcsolatot”¹⁷⁶, illetve **Nizsalovszki Endre** is konkrét kijelentést tett avonatközásban, hogy „a család rendjéhez nem tartoznak – a két nem közötti – azok a kapcsolatok, amelyeket a társadalom és a jog nem ismer el házasságnak. Ha ezekhez bizonyos jogi következmények fűződnek is, legalább a férfi és a nő viszonyában, azok nem családjogiak, hanem csak polgári jogiak lehetnek.”¹⁷⁷

Az idő múlásával mind a hazai jogirodalomban, mind a gyakorlatban a fenti tétel mindinkább cáfolódni látszik, ugyanis ha a kapcsolat jellegét vesszük szemügyre, annak pusztán polgári jogivá „degradálását” egyre inkább elutasító nézetekkel találkozhatunk.

Rakvács József szerint,¹⁷⁸ ha az élettársak házasságkötés nélküli tartós együttélést folytatnak, és az együttélés során közösen gazdálkodnak, akkor közös gyermek születése esetén igenis létrejön a családi kapcsolat közöttük. Ezt a családi kapcsolatot azonban Rakvács lazábbnak tekinti, a házasságban együttélők családi kapcsolatánál. Előbbire a családi jog szabályait ugyanis csak annyiban tartja alkalmazhatónak, amennyiben ezt a jogszabály rendeli, így rájuk elsősorban a gyermekelhelyezésre, gyermektartásra, szülők vagyonkezelői jogára stb. vonatkozó szabályozás tekinthető irányadónak, de pl. a házassági vagyonjog, vagy a házastársakra vonatkozó lakáshasználat rendezésének szabályai már nem alkalmazhatóak. A szerző kijelenti továbbá azt is, hogy amennyiben az élettársi kapcsolatból gyermek nem származott, akkor családi kapcsolatról valóban nem beszélhetünk.

¹⁷⁵ TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977. i.m. 704.p.

¹⁷⁶ BAJORY i.m. 209.p.

¹⁷⁷ NIZSALOVSZKI i.m. 62.p.

¹⁷⁸ RAKVÁCS i.m. 161.p.

Kulcsár Kálmán tovább megy a családi jogi jelleg hangsúlyozásával, amikor a következőket mondja: „az élettársi kapcsolatban élők de facto éppen úgy családi közösséget alkotnak, mint az együttélő házastársak, illetve az olyan kis közösségek, amelyben a szülők, illetve az egyik szülő él együtt a gyermekkel”¹⁷⁹.

Amióta megszűnt a különbség a házasságból és a házasságon kívül született gyermekek között – a „törvénytelen” gyermeket egyenrangúvá téve a „törvényes” gyermekkel¹⁸⁰ – minden szülő és gyermek kapcsolatot, valamint a rokonság családjogi jellegű következményeit egységesen rendez a törvény. **Tóthné Fábián Eszter** szerint ezáltal családjogi jogviszony jött létre az egymástól származók között, de a két szülő között is, mégpedig ugyanolyan, mintha házasság lett volna közöttük a gyermek születése idején.¹⁸¹

Az élettársi kapcsolat családi kapcsolat jellegére vonatkozó kérdés konkrét megválaszolására a **család védelmének** alkotmányos¹⁸² és családjogi¹⁸³ elvét hívom segítségül, melynek lényegi tartalma szerint a családokat védeni és támogatni szükséges, tekintettel annak tartalmából fakadó felbecsülhetetlen értékekre, amelyek az ember mindennapi létét körülhatárolják. „A család a társadalom természetes és alapvető egysége, melynek joga van a társadalom és az állam védelmére”,¹⁸⁴ és amelyet nem csupán egy házasság képes megalapozni, megteremteni, hanem egy élettársi kapcsolat ugyanúgy¹⁸⁵, tekintettel arra, hogy a szülők és gyermek(ek) szeretetteljes, érzelmeken alapuló együttélése ilyen formában is megvalósulhat.¹⁸⁶ A család fogalmába tehát a szülők és a gyermekek együttesen értendők, függetlenül a szülők egymáshoz tartozásának jogi jellegétől.

¹⁷⁹ KULCSÁR Kálmán: A család helye és funkciója a modern társadalomban. Megjelent a Család és a házasság a mai magyar társadalomban c. kötetben. Budapest, KJK.1971. 27.p.

¹⁸⁰ Az 1946. évi XXIX. tv. törölte el a különbségtételt, és evonatkozásban a törvényes - törvénytelen szóhasználatot.

¹⁸¹ TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977. 705.p.

¹⁸² A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. tv. (Továbbiakban: Alkotmány) 15.§.

¹⁸³ Csjt. 1.§ (1) bekezdés.

¹⁸⁴ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (ENSZ Közgyűlés 1948) 16. cikk. 3. bekezdés.

¹⁸⁵ Az Európai Emberi Jogi Bíróság szerint nem csak a jogi értelemben vett családi élet részesül védelemben, hanem annak tényleges, szociológiai formája is. ld. LÁBADI Tamás: A magánélet alkotmányos védelme (A házasság és a család védelme, a magánszférához való jog), Acta Humana, 1995. 18-19.p.

¹⁸⁶ TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977. tanulmányában az élettársak jogrendszerbeli helyének vizsgálatakor már felhívta a figyelmet arra, miszerint „tudomásul kell venni, hogy a de facto élettársi kapcsolatban élők lényegében családi közösséget alkotnak.” 706.p.

Az élettársi viszony családi kapcsolatkénti megítélése európai viszonylatban is egyre inkább erősödni látszik, melyet nemzetközi egyezmények és ehhez kapcsolódóan az Európai Unió gyakorlat is alátámasztanak. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkelye rendelkezik többek között a családi élet védelméről.¹⁸⁷ A családi élet fogalmát tágan értelmezi mind az egyezmény, mind az azon alapuló strasbourgi ítélkezési gyakorlat. Abba tartozónak tekintik nem csupán a de jure, hanem a de facto családokat is, vagyis az olyan házasságon kívüli kapcsolatokat, amelyben kialakult az érintettek állandó együttélése és közös háztartása.¹⁸⁸

A fentiek alapján, a polgári jogi kodifikációs folyamatot alapul véve egyre inkább az a tendencia figyelhető meg, hogy az élettársi kapcsolat családi jogi jellegét hangsúlyozzák, mely egyértelműen kifejezésre jut azáltal is, hogy a kodifikátorok az élettársi kapcsolatot a Családjog Könyvbe kívánják elhelyezni és szabályozni.¹⁸⁹ Megvitatandónak tartják továbbá a nevelőszülő – nevelt gyermek kapcsolatot „tényleges családi kapcsolat”-ként minősítve, azoknak a családjogi szabályozás körébe történő elhelyezését.¹⁹⁰ A Javaslát pedig már egészen konkrétan úgy fogalmaz,¹⁹¹ hogy a családnak az élettárs is tagja, sőt azt is megtudhatjuk, hogy az élettársi jogviszonyt a Házasságot követően, a harmadik részben tervezik elhelyezni.

A következőkben az élettársi kapcsolatok családi jellegéből fakadó jogkövetkezményeit tekintem át, vizsgálat tárgyává téve az élettársi kapcsolatból származó gyermek családi jogállásának rendezését, az élettárs szülő jogait és kötelezettségeit, az élettársat, mint nevelőszülőt érintő szabályozást, az örökbefogadás lehetőségére vonatkozó jogi szabályozást, valamint az élettársi tartás, lakáshasználat és névviselés témakörét.

¹⁸⁷ Az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki Magyarországon az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezményt és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvet. (Továbbiakban: Emberi Jogok Európai Egyezménye).

8. Cikk: „Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog

1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.

2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

¹⁸⁸ MAVI Viktor: A magán- és családi élet, a lakás és levelezés tiszteletben tartása a strasbourgi szervek gyakorlatának szemszögéből. In.: Acta Humana. Emberi jogi közlemények 5. sz. 1991. 55-76.p.

¹⁸⁹ Weiss felhívja azonban a figyelmet arra, hogy „az élettársi viszony választása ne biztosítson kedvezőbb jogállást az ezt az életformát választóknak, mint amit a házasság biztosítana, hogy ne hátrányok elkerülése készítse a feleket házasságkötés helyett élettársi viszonyra lépésre.” Forrás: WEISS 2000. b) 12.p.

¹⁹⁰ Ld. az I.Koncepció, Második Könyv – Családjog, III. A rokonság – a család részhez fűzött indokolás. 57.p.

¹⁹¹ Családjog Könyv (2006), Negyedik rész, A rokonsághoz fűzött indokolás 145.p.

B. A családi jogállás rendezése, élettárs apa esetén

1. Az élettársi kapcsolatból származó gyermek családi jogállásának rendezése

Bár hatályos jogszabály konkrétan nem mondja ki¹⁹², de a szabályozás jellegéből az következik, hogy a gyermek **anyjának** azt kell tekinteni, aki a gyermeket megszülte, függetlenül attól, hogy az adott nő házassági kötelékben, vagy élettársi kapcsolatban, sőt akár mindkettőn kívül – egyedülállóként – él-e. Az anyai jogállásban lévő nők között tehát semmiféle különbség nem tehető.

Részint más a helyzet az **apával**, a római jogi „pater semper incertus” elvből következően is. Az apai jogállás ugyanis mindig csak valamely vélelem fennállásával tölthető be.

Ha a gyermek anyjának kiléte tisztázott, valamint valamely férfi a törvényben szabályozott apasági vélelmek egyike alapján az apai jogállásba került, akkor ezáltal a gyermek családi jogállása rendezettnek tekinthető. Ha csak az egyik szülő jogállása kerül betöltésre, akkor egyszülős családról beszélünk. Nagyon fontos alapelv azonban, hogy a gyermekek között nem tehető különbség sem amiatt, hogy melyik vélelem alapján került az apai jogállás betöltésre, sem pedig amiatt, hogy egyáltalán tekinthető-e valaki jogi szempontból a gyermek apjának.

Az apai jogállás kérdéskörét megvizsgálva elmondható, hogy élettársi kapcsolat esetén az élettárs férfi ezen „státuszából” adódóan **automatikusan nem válik apává**, hanem mindig valamely többlet magatartás, plusz tényállási elem megvalósításával kerülhet csupán az apai jogállásba.¹⁹³ (Ezen a szabályon változtat a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló új törvény megjelenése, mely hatálybalépését követően a bejegyzett férfi élettárs vonatkozásában, automatikusan apasági vélelmet keletkeztet, az anya házasságán alapuló vélelemhez hasonlóan. Erről – feltehetőleg a kellő oda nem figyelésből adódóan – konkrétan nem rendelkezik ugyan a törvény, viszont azon rendelkezésből, mely a háromszáz napon belül fennálló második házasságnak vagy

¹⁹² A CSK (2006) 3:120.§ rendelkezik róla először, és ugyanez található meg a 2007-es és 2008-as szövegváltozatban is.

¹⁹³ A házasságban élő nő **férjét** viszont automatikusan apának kell tekinteni, függetlenül attól, hogy ténylegesen ő e a vérszerinti apa vagy sem, mert rá vonatkozóan a vélelmet a házasság ténye keletkezteti.

bejegyzett élettársi kapcsolatnak apasági vélelmet keletkeztető hatást rendel, az előzőekre is következtetni lehet. Az, hogy a második férjre, vagy bejegyzett élettárs férfire vonatkozó vélelem megdőlt-e esetén miért feledkezett meg a jogalkotó a korábbi bejegyzett élettársról, ismételt magyarázatra szoruló kérdés.)

A Csjt. eredeti szövegváltozata¹⁹⁴ az előbb tárgyaltaikhoz képest némileg eltérő módon – ha nem is kifejezetten, de közvetve mindenesetre – az apasági vélelmeknél utalt az élettársi kapcsolat quasi automatikus voltára, amikor a következőket mondta: „A bíróság a gyermek apjának nyilvánítja azt a férfit, aki az anyával a fogantatási időn belül életközösségre utaló körülmények között huzamosabb ideig együtt élt”¹⁹⁵ **Bajory** szerint ez azt jelenti, hogy az élettársi viszony fennállása is megalapozza az apaság vélelmét a házassághoz hasonlóan.¹⁹⁶ Persze ehhez bírósági határozatra van szükség. **Rakvác**s értelmezésében ugyanakkor a fenti szakasz nem feltétlenül csak az élettársakat jelenti, hiszen az „életközösségre utaló” együttélés lazább formációt takar, ott ugyanis nincs feltétlenül szükség az életközösségben élésre, és a megszakítás nélküli együttélés sem feltétel, elég csupán a huzamos ideig tartó együttélés.¹⁹⁷ A fenti törvényhelyre utalva **Tóthné** véleménye szerint mindenesetre egyértelműen leszögezhető, hogy az apaság megállapításának kérdésénél a jogalkotó már kifejezetten számolt az élettársi kapcsolatok léteivel.¹⁹⁸

Az **Európa Tanács Családjogi Szakértői Bizottsága** (Committee of Experts on Family Law, rövidítve: CE-FL) által nyilvános vitára bocsátott „White Paper” on Principles Concerning the Establishment and Legal Consequences of Parentage („Fehér Könyv” az apaság/anyaság megállapítását és jogkövetkezményeit érintő alapelvekről – a továbbiakban: „Fehér Könyv”) az apasági vélelmekkel kapcsolatban kiemeli, hogy az apaság elsősorban az anya házasságán alapulhat, de az 5. Alapelv értelmében az államok a vélelmet alkalmazhatják akkor is, ha az anya házasságkötés nélkül él vagy élt együtt egy férfival.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Az 1953.01.01. napján hatályba lépett szöveg.

¹⁹⁵ Csjt.38.§ (2) bekezdés a) pontja, 1953.01.01-1987.06.30. napjáig hatályos szöveg.

¹⁹⁶ BAJORY i.m. 209.p.

¹⁹⁷ RAKVÁCS i.m. 161.p.

¹⁹⁸ TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977. i.m. 705.p.

¹⁹⁹ Strasbourgban fogadták el 2002. január 15-én. Letölthető: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/family_law_and_children%27s_rights/Documents/white%20paper.pdf 8.p.

Ehhez képest tekintsük át a hatályos és de lege ferenda szabályozást. Természetesen itt nem vállalkozom az egyes vélelmek részletes kifejtésére és elemzésére, csupán abból a szempontból vizsgálom azokat, hogy egy élettárs férfit érintően milyen specialitásokat hordoznak magukban.

A hatályos szabályozás szerint az apai jogállás az alábbi vélelmek alapján tölthető be:

- a. Az anya házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata²⁰⁰
- b. Teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat
- c. Apaság bírói megállapítása
- d. Utólagos házasságkötés, utólagosan létesített bejegyzett élettársi kapcsolat
- e. Az emberi reprodukcióra alkalmas eljárásban való részvétel

a. Az anya házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata

A leoptimálisabb megoldásnak talán az tekinthető, amennyiben az élettárs férfi – aki akkor még jogilag nem minősül a gyermeke apjának – **feleségül veszi** a várandós élettársát, vagy amennyiben különmeműek, vele bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít. Ezáltal a gyermek házasságban vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban születettnek lenne tekinthető, ami az alapvélelem kategóriáját valósítja meg.²⁰¹

b. Teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat²⁰²

Az apasági vélelmek, élettárak szempontjából egyik legkézenfekvőbb formája a **teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat** tétele. Az élettárs férfi már a gyermek fogantatásától kezdődően jogosult a nyilatkozatot megtenni, amennyiben az apai jogállás üres, és a gyermek, valamint közte legalább 16 év korkülönbség fennáll. A nyilatkozat több fórum előtt is megtehető, így anyakönyvvezető, bíróság, gyámhatóság, közjegyző,

²⁰⁰ A jogintézményt és a vonatkozó szabályt bevezette a 2007. évi CLXXXIX.tv. 15.§-a. Hatályos 2009.01.01-től.

²⁰¹ Csjt.35.§ (1) bekezdés. A törvény által szabályozott öt apasági vélelem közül a fennálló házasságon alapulót (illetve most már ide sorolhatjuk a bejegyzett élettársi kapcsolaton alapulót is) szokás alapvélelemnek tekinteni, mely akkor keletkezteti az apaságot, ha a házasság bármilyen rövid ideig fennállt, a gyermek születése és az attól visszafelé számított háromszázadik nap (vélelmezett fogamzási idő kezdete) között, a két határnap hozzászámításával.

²⁰² Csjt. 37.§ (1)-(5) bekezdése szabályozza. Meg kell jegyezni, hogy ilyen nyilatkozatot nem csupán az anyával élettársi kapcsolatban álló, hanem bármely más férfi is tehet, a törvényi feltételek fennállása esetén.

és magyar külképviseleti hatóság áll a felek rendelkezésére. A nyilatkozat teljes hatályához szükség van az anya, a kiskorú gyermek törvényes képviselője, és ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte, a gyermek hozzájárulására egyaránt. Ha az anya, illetőleg a gyermek nem él, vagy nyilatkozatában tartósan gátolva van, a hozzájárulást a gyámhatóság adja meg.

Nem kizárt olyan eset előfordulása sem, amikor az élettárs férfi nem vérszerinti apja a gyermeknek, de szívből – a család egységét szem előtt tartva – mégis elismeri az élettársa egyéb kapcsolatából született, de rendezetlen családi jogállású gyermeket. Teheti ezt abból kifolyólag, hogy egyetlen hatóság sem jogosult vizsgálni, ki a gyermek vérszerinti apja, még akkor sem, ha a jogszabály kimondja: ilyen nyilatkozatot az a férfi tehet, akitől a gyermek származik. Tekintve, hogy ez a szabály a törvény szövegében feleslegessé vált, az új Ptk. Családjog Könyve (Javaslat) törölni is tervezi a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat feltételei közül.²⁰³

c. Apaság bírói megállapítása²⁰⁴

Amennyiben az apai jogállás üres, és az apai elismerő nyilatkozatok törvényes feltételei hiányoznak, pl. nincs meg a 16 év korkülönbség az elismerni szándékozó férfi és a gyermek között, vagy ha a terhesség alatt az élettárs férfi pl. baleset folytán cselekvőképtelen állapotba kerül, mely ok miatt az elismerő nyilatkozat tételének törvényi akadály van, akkor az élettárs férfi apaságát **bírói határozat** állapíthatja meg. (Igazából más törvényes feltétel hiányáról beszélni itt nemigen lehet, tekintve, hogy nehezen képzelhető el a gyakorlatban, az élettársi kapcsolatban élőknel a hozzájárulás hiánya, bár a kapcsolat későbbi megromlása esetén persze adódhat olyan eset, amelyben az mégsem kizárt. Ekkor azonban már feltehetőleg maga az élettársi kapcsolat is megszűnik.)

Az apaság bírói megállapításánál a bíróság az eset körülményeinek gondos mérlegelése alapján, apának nyilvánítja azt a férfit, aki az anyával a fogamzási időben nemileg érintkezett, és alaposan következtethető, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik.

²⁰³ CSK.(2006., 2007., 2008.) 3:107.§ (1)-(7) bekezdés.

²⁰⁴ Csjt.38.§ (1)-(4) bekezdés.

Az élettárs férfivel szemben egyéb esetben indított apasági per a gyakorlatban ritkán képzelhető el, legfeljebb akkor, ha az élettársi kapcsolat megszűnt, és a volt élettárs férfi nem hajlandó elismerni a gyermeket magáénak.

d. Utólagos házasságkötés,²⁰⁵ utólagosan létesített bejegyzett élettársi kapcsolat

Az apai jogállás betöltésének egyik lehetséges módja az is, amikor valamely férfi az anyával a gyermeke születése után – **utólagosan köt házasságot, vagy létesít bejegyzett élettársi kapcsolatot**. Természetesen arra is találunk példát, hogy a korábban élettársi kapcsolatban álló felek a gyermek születésére tekintettel, a családi jogállás rendezése érdekében, ily módon utólag rendezik a gyermek „sorsát”. Ezesetben az eredetileg élettárs férfi az anyakönyvvezető előtt, a házasságkötést megelőző eljárás keretein belül, a házasság megkötésével, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésével beálló hatállyal, a gyermeket magáénak ismeri el. Ezen apasági vélelem további feltételei nagyrészt megegyeznek a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatnál elmondottakkal.

Itt jegyzem meg, hogy a Javaslat egyébként – általam is messzemenően támogatva az elképzelést – a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat, és az utólagos házasságkötéssel történő elismerés feltételeinek különválasztását nem tartja indokoltnak, ezért a kettőt összevontan, apai elismerő nyilatkozatként kívánja szabályozni.²⁰⁶

e. Az emberi reprodukcióra alkalmas eljárásban való részvétel²⁰⁷

Ha az élettársi kapcsolatban élő feleknek természetes úton nem sikerül utódot nemzeni, vagyis bármely félnél fennálló egészségi ok (meddőség) következtében, a kapcsolatból természetes úton nagy valószínűséggel egészséges gyermek nem származhat, akkor számukra is rendelkezésre áll az **emberi reprodukcióra alkalmas**

²⁰⁵ Csjt.39.§ (1)-(3) bekezdés.

²⁰⁶ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:107.§ (1)-(7) bekezdés.

²⁰⁷ Csjt. 36.§ d) pontja, és az Eü.tv. IX. fejezet, 166-169.§§.

eljárásban való részvétel lehetősége.²⁰⁸ Az élettárs szót itt sem használja kifejezetten a törvény, de a férfi kitétel magától értetődően az élettárs férfit is magában foglalja. Ebből is látszik, hogy a Csjt. kiegészült ugyan az ilyen eljárásban részt vevő élettárs férfi apaságát megállapító szabályozással, de mindez anélkül történt meg, hogy annak az apasági vélelmek rendszerébe való beépítése egyértelműen megtörtént volna. A kérdéshez kapcsolódóan tehát indokolt lenne konkretizálni a Csjt-ben is, az ilyen eljárásban részt vevő élettárs férfi apaságát megállapító szabályozást, mint ahogy azt már az I. Koncepció is felvetette.²⁰⁹

– Az élettárs fogalmának szűkítése a reprodukciós eljárásokban

Fontos hangsúlyozni továbbá, hogy bár a Ptk. fogalom meghatározása szerint élettársak azonos nemű személyek is lehetnek, az Egészségügyi törvény értelmében viszont reprodukciós eljárásban kizárólag különmemű élettársakról lehet szó.²¹⁰

Az előbb elmondottakat árnyalva megemlítendő, hogy ha nem is általános jelleggel, de kivételesen találunk eltérő – azaz az egynemű élettársak számára a reprodukciós eljárásban való részvételt engedélyező – példát is a nemzetközi gyakorlatban. **Svédországban** 2005 júliusában lépett hatályba az a jogszabályi rendelkezés, amely lehetővé teszi együttélő lesbikus párok számára, hogy mesterséges megtermékenyítésre irányuló eljárásban vegyenek részt, mégpedig akkor is, ha nem regisztrált partnerek. Amennyiben az eljárásból gyermek születik, mindkét nőt a gyermek szüleinek kell tekinteni, az apaság megállapítása pedig – értelemszerűen – kizárt.²¹¹ Tiltó rendelkezések hiányában az azonos nemű párok reprodukciós eljárásban való részvételére **Finnországban** is lehetőség van.²¹² **Belgiumban és Hollandiában** szintén van erre lehetőség.²¹³ Az **Egyesült Királyságban** sem tiltott az azonos nemű regisztrált partnerek általi reprodukciós eljárásban való részvétel, bár ez nem automatikus

²⁰⁸ Eü.tv. 167.§ (1) bekezdés. Megjegyzendő, hogy valamennyi élettársakat érintő rendelkezés a házastársakra is vonatkozik, kivéve a kapcsolat elismerésének közokirati formáját, hiszen az utóbbiaknál a házassági anyakönyvi kivonat szolgál igazolásként.

²⁰⁹ Ld. az I.Koncepció, Második Könyv – Családjog, III. A rokonság – a család részhez fűzött indokolás. 59.p.

²¹⁰ Eü.tv. 167.§ (1) bekezdés. Mindez úgy fordulhat elő, hogy a Ptk. vonatkozó rendelkezései (685/A.§) permisszívek, vagyis jogszabály számára eltérést engednek. Ez Eü.tv. ez alapján határozhat meg szűkítést.

²¹¹ Id. Nemzeti jelentések – Maarit JÄNTERÄ-JAREBOERG (Svédország), Zeitschrift für das gesamte Familienrecht 2006. évi 18. szám. Feldolgozta: SZEIBERT-ERDŐS 2006. 35-36.p.

²¹² GYÖNGYÖSI i.m. 5.p.

²¹³ GYÖNGYÖSI i.m. 9-10.p.

lehetőség, hanem a klinikák esetről esetre döntenek el, hogy engedélyeznek-e ilyet. A konzervatív **Spanyolországban** sem gördít akadályt a jogi szabályozás az azonos neműek mesterséges megtermékenyítésben való részvétele elé.²¹⁴

– Az eljárás alapjául szolgáló okiratok

A reprodukciós eljárás kérelmek benyújtásával indul, melyeket teljes bizonyító erejű – két tanú által aláírt – magánokiratba kell foglalni.²¹⁵ Az élettársi kapcsolat fennállásáról pedig az élettársaknak közokiratba foglalt nyilatkozatot kell tenni.²¹⁶

A kodifikációs eljárás során felmerült, hogy célszerű lenne a reprodukciós eljárásra irányuló – egyébként is megfelelő alakiságokhoz kötött – kérelmet egyúttal apai elismerő nyilatkozatnak tekinteni, mely egyúttal a gyermek apaságának megállapítására, és ez alapján az anyakönyvezésre is alapul szolgálhatna.²¹⁷ Ezen szabály bevezetése – az azt szorgalmazók véleménye szerint – azért is fontos lenne, mert jelenleg nem teljesen egyértelmű az apasági vélelem keletkezésének módja, és előfordulhat olyan eset is, hogy az anya a reprodukciós eljárás igénybevétele után nem a korábbi élettársával, hanem egy másik férfival köt házasságot. A fenti eset – a hatályos szabályok szerint – a reprodukciós eljáráson alapuló, és az anya házasságán alapuló vélelmet versenyezteti egymással anélkül, hogy konkrét megoldással szolgálna.

A Konceptiók a reprodukciós eljárásban való részvétel nem kellően egyértelmű kérdéseinek rendezését már felvetették, de konkrét elképzeléseket csak a Javaslat fogalmazott meg azokkal kapcsolatban. Az egyik legfontosabb tétel, hogy kimondta a Javaslat a fenti vélem alapjaként, az egyedüli élettársi kapcsolatot.²¹⁸

Arra a kérdésre, hogy vajon a reprodukciós eljárásra irányuló kérelem tekinthető-e apai elismerő nyilatkozatnak, a Javaslat indokolásában nagyon frappáns és logikus választ kapunk. Ez a válasz pedig azonos a jelenlegi megoldással, vagyis azzal, hogy mégis

²¹⁴ GYÖNGYÖSI i.m. 12.p.

²¹⁵ Ld. Függelék.

²¹⁶ A nyilatkozattal egyenértékű lesz, ha a felek élnek majd a Javaslat szerinti regisztráció lehetőségével.

²¹⁷ Ld. I. Konceptió 61.p.; II. Konceptió 56.p. (részletezve ld. következő pont.)

²¹⁸ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:106.§ (1) bekezdése. (Megemlítem, hogy házastársak esetén is van mód reprodukciós eljárásban részt venni, csak ott a vélelmet nem az eljárásban való részvétel, hanem a házasság fennállása, mint alapvélelem keletkezteti.)

inkább maga az eljárásban való részvétel legyen az apasági vélelem alapja, nem pedig az eljárást megelőzően tett nyilatkozatok. Ezen utóbbi megoldás ugyanis több szempontból aggályosnak minősíthető.

Az egészségügyi törvény a reprodukciós eljárás lefolytatásához a felektől két, megfelelő alakításokhoz kötött nyilatkozat előterjesztését kívánja meg. Az egyik az eljárás megindításához szükséges együttes írásbeli kérelmet jelenti²¹⁹, a másik megtételére pedig a feltételek igazolását és az orvosi tájékoztatást követően kerülhet sor, melyben a felek együttesen, írásbeli beleegyező nyilatkozatukat adják a beavatkozás megkezdéséhez.²²⁰ A két nyilatkozat közül azonban egyik sem olyan, amely teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatként – a jogszabály megfelelő pontosítása nélkül – elfogadható lenne. A jogképesség szabályait is figyelembe véve ugyanis nem képzelhető el, hogy egy még meg sem fogant gyermeket valaki magáénak ismerjen el.²²¹ A fogamzás ugyanis még egyik nyilatkozat megtételekor sem következik be, viszont jogokról, kötelezettségekről, képviseltről csak jogképes, azaz legalább megfogant ember esetén lehet csak szó.²²² A „gyermek” esetleges törvényes képviselte és érdekeinek védelme egyébként is fontos feltétele a teljes hatályú elismerésnek, ami ez esetben – lévén, hogy gyermekről még méhmagzat formájában sincs szó – fogalmilag is kizárt. Az esetleges fogamzás esetére tehát nem tehető elismerő nyilatkozat, különösen ha azt is figyelembe vesszük, hogy a szabályosan lefolytatott reprodukciós eljáráson alapuló apasági vélelem utóbb meg sem támadható.²²³

A kérdés további problémákat is felvet, ha továbbvisszük a gondolatsort abba az irányba, hogy akkor a fogamzást követően kötelezzük majd az élettársat elismerő nyilatkozat tételére? Ez ugyanis az elismerés önkéntességének elvével kerülne szembe, nem szólva arról az esetről, ha a megtermékenyítést követően az élettársi kapcsolat megszűnne, viszont a reprodukciós eljárást az egyedülálló nő kérelmére tovább folytatnák, tekintve, hogy erre az egészségügyi törvény egyik közelmúltbeli módosítása lehetőséget ad.²²⁴ Ezen esetben a nyilatkozat kikényszeríthetőségének hiányában a reprodukciós eljárásból született gyermek apai jogállása üres maradna. A fenti indokok

²¹⁹ Eütv. 168. § (1) bekezdés, ld. Függelékét.

²²⁰ Eütv. 168. § (4) bekezdés, ld. Függelékét.

²²¹ Ptk. 9.§

²²² A polgári jog csak a megfogant személy részére ismeri el – az élve születés feltételétől függően – a jogszerezés lehetőségét.

²²³ Egyedüli megtámadási eset az, hogy az adott férfi az eljárásban nem vett részt.

²²⁴ Eütv. 167. § (2) és 168. § (4) bekezdés.

alapján – általam is helyesnek tartva és támogatva az elképzelést – a Javaslat megmarad azon jól bevált szabálynál, miszerint az élettárs férfinak a reprodukciós eljárásban való részvételéhez köti az apasági vélelem keletkezését, azzal a feltétellel, hogy a származás a reprodukciós eljárás következménye. Az apaság vélelmének megtámadására ilyenkor is csak az esetben kerülhet sor, ha az élettárs férfi az eljáráshoz nem járult hozzá.²²⁵

– A vélelmek konkurálásának feloldása

A hatályos szabályokban élettársak esetén a reprodukciós eljárás további feltétele még, hogy az élettársak egyike sem állhat házastársi kapcsolatban.²²⁶ Az azonban előfordulhat, hogy valamelyik félnek a vélelmezett fogamzási idő kezdete és a gyermek születése közötti időben újabb házassága is keletkezett, azt követően, hogy az élettársi kapcsolata megszűnt. Sőt arra is lehet példa, hogy a reprodukciós eljárás kezdetét megelőzően, de a születéstől visszafelé számított 300 napon belül volt valamelyik fél házas.²²⁷

A Javaslat a fenti helyzetekre további részletszabályokat tervez megállapítani – és ezzel egyúttal kiküszöbölésre kerülnének a vélelmek konkurálásával kapcsolatos aggályok – miszerint azon férj vonatkozásában nem keletkezik apasági vélelem, aki az anyával az eredményes reprodukciós eljárás – természetesen élettárssal együtt történő – lefolytatását követően, a gyermek születéséig terjedő időszakban kötött házasságot.²²⁸ A reprodukciós eljáráson illetve a házasságon alapuló vélelem összeütközése tehát feloldásra kerülne. Feloldásként jelentkezik azon szabály is, miszerint az anya reprodukciós eljárásban részt vett élettársát kell a gyermek apjának tekinteni akkor is, ha az anya korábbi házasságának megszűnésétől az ilyen eljárásból származó gyermek születéséig a vélelmezett fogamzási idő nem telt el.²²⁹ Természetesen az élettárs apaságának vélelme megtámadható ilyenkor azon az alapon is, hogy a származás nem a reprodukciós eljárás következménye.

²²⁵ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:112. § (3) bekezdés. A 2008-as szövegváltozat már a bejegyzett élettársat is nevesíti a megtámadásra jogosultak körében.

²²⁶ Eü.tv.167.§ (1) bekezdés.

²²⁷ Itt csak arról lehet szó, hogy ez a házasság az eljárás kezdete előtt megszüntetésre került, viszont a 300 napot magában foglaló vélelem alapján a korábbi férj is elvileg szóba jöhet vélelmezett apaként. A valóságban igen ritka az ilyen eset, és az is, hogy a gyermek „kihordási ideje” ténylegesen a 300 napnak felel meg, tekintve, hogy ez ténylegesen kb. 260-280. napig tart.

²²⁸ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:106.§ (2) bekezdés.

²²⁹ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:106.§ (3) bekezdés.

– Az eljárás folytatásának lehetősége egyedülállóvá vált nő esetén

Az eljárásról az Egészségügyi törvény további részletszabályokat is tartalmaz az élettársakat érintően.²³⁰ Ennek megfelelően a reprodukciós eljárás – amennyiben a női ivarsejt megtermékenyítése már megtörtént – az élettársi kapcsolat megszűnése után az egyedülállóvá vált nőnél tovább folytatható. Amennyiben azonban a megtermékenyítés testen kívül történt és az embrió beültetésére még nem került sor, az élettársak a reprodukciós eljárás megkezdése előtt, együttes kérelmükben az eljárás folytatását az élettárs halála esetére előzetesen kifejezetten kizárhatják.²³¹

2. Az apaság véelmének megdöntése

A hatályos Csjt. egyáltalán nem említette az élettársi jogviszonyt, egészen az 1997. évi CLIV. törvénnyel történt módosításáig, amikor is az apasági véelmek megtámadása körében, minden előzmény nélkül úgy rendelkezett, hogy „az apaság véelmét meg lehet támadni, ha az, akit a vélelem alapján apának kell tekinteni, a gyermek anyjával a fogamzás idejében nemileg nem érintkezett, vagy a körülmények szerint egyébként lehetetlen, hogy a gyermek tőle származik, illetőleg ha a származás reprodukciós eljárás következménye, és az anya férje, illetve **élettársa** az eljáráshoz nem járult hozzá.”²³²

Természetesen valamennyi apasági vélelmet megtámadhat az élettárs is, de a reprodukciós eljárásnál ez külön is nevesítésre került. A Javaslat a véelmek megtámadásával kapcsolatban új szabályként tervezi bevezetni, hogy kizárt a megtámadás lehetősége amennyiben az apaságot bíróság állapította meg.²³³ Kizárt továbbá általános jelleggel akkor is, ha a származás reprodukciós eljárás következménye,²³⁴ kivéve azt az esetet, ha az élettárs az ilyen eljáráshoz nem járult hozzá. További újdonság, hogy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat megtámadhatóvá válik a Javaslat szerint akkor is, ha az tévedés, meg tévesztés, vagy

²³⁰ Eü.tv. 168.§ (1) bekezdés.

²³¹ Eü.tv. 167.§ (2) bekezdés.; ld. még a Függelékét.

²³² Csjt. 43.§ (1) bekezdés.

²³³ Ezesetben amennyiben új bizonyíték merülne fel, a sérelem a perújítás indítványozásával, és nem pedig a vélelem megtámadásával orvosolható, mint korábban.

²³⁴ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:113.§

jogellenes fenyegetés hatása alatt jött létre.²³⁵ A hatályos szabályozás szerint akarat hiába hivatkozva a vélelem nem megtámadható.

Az apasági vélelem megdöntése a jogrendszerek jelentős többségében bírósági hatáskörbe tartozik, bár találunk ezzel ellentétes példát is.²³⁶ A hazai gyakorlatban is előfordulhatnak olyan esetek, amikor a szabályozás túl szigorú, nem egészen életszerű, ezért változtatást kíván. Tipikusan ilyen esetről van szó akkor, ha az anya házassági kötelékben él, de ez már nyilvánvalóan csak de jure áll fenn, hiszen az életközösségük legalább a vélelmezett fogamzási idő kezdete, vagyis a gyermek születését megelőző 300 napja megszűnt, és a felek esetleg nem is egy országban vagy kontinensen élnek. Ez esetben sokszor gyakran a gyermek nemző apja – rendszerint az anya élettársa – kész is volna a gyermek elismerésére, azonban ezt az anya férjére vonatkozó apasági vélelem fennállása megakadályozza. A hatályos szabályok szerint ilyenkor előbb meg kell dönteni a fennálló alapvélelmet perben, és az erről szóló határozat jogerőre emelkedése után kerülhet sor a megszületett gyermek, élettárs vagy egyéb férfi általi elismerésére. A pert alapul véve tulajdonképpen itt formális eljárásról van csupán szó, hiszen valódi jogvita nincs a felek között.

A kodifikátorok a szükségteül bonyolított joggyakorlat megszüntetésére, a Javaslatban jóval egyszerűbb megoldást vázoltak fel,²³⁷ amikor is peren kívüli megoldást kínálnak a fenti esetekre. Ily módon nemperes eljárásban lehetővé válna az apaság vélelmének megdöntése, feltéve, hogy a határozat meghozatalával egyidejűleg a megüresedő apai státusz elismeréssel betölthető. Az érintetteknek, így a vélelmezett apának, az anyának és a gyermek vér szerinti apjaként fellépő férfinak közösen kell kérnie a vélelem megdöntését kimondó határozat meghozatalát. Az ilyen formában történő elismerésre pedig a teljes hatályú elismerés szabályai alkalmazandók.²³⁸ Értelemszerű annak kimondása is, hogy az ilyen eljárás megindítására az egyebekben irányadó megtámadási határidők²³⁹ nem vonatkoznak.

²³⁵ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:112.§ (2) bekezdés b) pontja.

²³⁶ Pl. Portugáliában 2001-től a férj apasága anyakönyvi eljárás keretében dönthető meg akkor, ha az anya, a férj és az elismerő „új” apa ehhez együttesen hozzájárul „(megjegyzendő, hogy Portugáliában anyakönyvvezető csak jogász végzettségű személy lehet). (Vö. portugál beszámoló a Nemzetközi Személyállapot Bizottság (CIEC) 2002. szeptember 10-13-i dubrovniki ülésén – IM 106/A-15/2/2002. sz. Jelentés.)” Forrás: CSK. 2006. 3:119.§-hoz fűzött indoklás, 172.p.

²³⁷ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:119.§

²³⁸ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:107.§

²³⁹ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:116.§

Az előzőekhez kapcsolódóan a normaszöveg tervezet a családi jogállásra vonatkozó perek eljárásjogi szabályainak további egyszerűsítését javasolja, ugyanis indokolatlannak tartja azt a mostani szabályozást, miszerint a Pp., az apaság vélelmének megdöntése és az apaság megállapítása iránti per összekapcsolását nem teszi lehetővé.²⁴⁰ A fenti tervezett változtatással magam is egyetértek.

Egy további, igen jelentős változás bevezetését tervezi a Családjogi Könyv, azon férfi vonatkozásában, akire nézve a vélelem megdőlt. A hatályos szabályok szerint, ha a bíróság az apaság vélelmét megtámadó keresetnek helyt adott, innentől kezdve a gyermek és az eredetileg vélelmezett apa között minden jogi kapcsolat végetért, vagyis megszűnt a gyermeknek az addigi apai családban a jogállása. A Javaslat figyelembe véve az ebből eredő méltánytalan helyzeteket, a gyermek mindenek felett álló érdekét szem előtt tartva, indokolt esetben, kérelemre lehetővé teszi a bíróságok számára, hogy azt a férfit, aki a gyermeket hosszabb időn keresztül a családjában a sajátjaként nevelte, feljogosítsa a gyermekkel való kapcsolattartásra.²⁴¹ Ugyanilyen ún. továbbélő jogként jelenik meg azon lehetőség is, hogy a bíróság a gyermeket kérelemre feljogosíthatja családi nevének további viselésére.²⁴² A tervezett változtatás mindenképpen időszerű és méltányosnak mondható.

²⁴⁰ Pp. 296.§

²⁴¹ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:118.§

²⁴² CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:118.§

C. A szülő felügyeleti jog gyakorlása élettársi kapcsolatban élő szülők esetén

1. Az élettárs szülő jogai és kötelezettségei

A Családjogi törvény szabályaiban *expressis verbis* nem szerepel, de a szülői felügyelet szabályaiból kikövetkeztethetően megállapítható, hogy családjogi vonatkozásban a Csjt. nem tesz különbséget a szülői felügyeleti jogok tekintetében aszerint, hogy házastárs vagy élettárs szülőkről van-e szó. Amennyiben ugyanis egy férfi és egy nő az apai, illetve az anyai jogállást betöltötte, akkor szülőnek tekinthető. Az előbb elmondottakat a Javaslat is hangsúlyozandónak tartja, és azt az általános indokolásnál ki is mondja, hogy nem tehető különbség a szülői felügyeleti jogok és kötelezettségek tekintetében attól függően, hogy a szülők házastársak, élettársak (illetve azok voltak), vagy közöttük még élettársi kapcsolat sem áll(t) fenn.²⁴³

Mindkét szülő felügyeleti joga ugyanazt a tartalmi kört foglalja magában, vagyis a gondozást, nevelést és tartást, a törvényes képviselést, a vagyonkezelést, és a gyámnevezést, illetve gyámságból való kizárást mindaddig, amíg a szülői felügyelet jogát a bíróság meg nem szünteti, az nem szünetel, vagy annak valamely tartalmi eleme, hatósági határozat alapján korlátozásra nem kerül. Ez azonban a házastársi vagy élettársi minvottól teljesen független kérdés.²⁴⁴

Együttélő élettársak közös gyermeke felett az élettársak mindegyike teljes joggal gyakorolhatja a fenti szülői felügyeleti jogokat. Az apa szülői jogait ez esetben valamely apasági vélelem alapozza meg. Külön költöző élettársak közös gyermekének elhelyezésére²⁴⁵ és a szülői felügyeletre vonatkozóan, a volt élettársat a volt házastárssal azonos jogok illetik meg, illetve azonos kötelezettségek terhelik.

Jelentős elképzelésnek tekinthető, miszerint a gyermeküktől külön élő szülők jogait és kötelezettségeit az I. Konceptió felvetése külön címben tervezi szabályozni, a szülői felügyeleti jog tartalmát szabályozó címet követően, tekintettel az ilyen helyzetek igen nagy számára. A fenti elképzelés a Javaslatban már konkrétummá is vált, egyrészt az

²⁴³ CSK. 2006. 202.p.

²⁴⁴ HEGEDÜS Andrea: Élettársi kapcsolat kontra házasság. Hasonlóságok és különbségek a hatályos magánjogban. *Acta Jur. et Pol. Szeged*, Tom. LXVIII. Fasc. 9. 2006. 10.p.

²⁴⁵ Ez erre irányuló gyermek-elhelyezési perben történik.

egyreszről felügyeleti jogok gyakorlására való feljogosítás rögzítésével,²⁴⁶ másrészt pedig a külön címen deklarált „A gyermekétől különélő szülő jogai és kötelezettségei” önálló rész beiktatásával. A kötelezettségek elsősorban az együttműködést²⁴⁷, egymás kölcsönös tájékoztatási kötelezettségét²⁴⁸, a közösen gyakorolt felügyeleti jogokat²⁴⁹, és a közvetítő eljárás igénybevételére való kötelezhetőséget²⁵⁰ érintik. Nyomatékosan hangsúlyozza ugyanakkor a Konceptió azt is, hogy a jogok gyakorlása és kötelezettségek teljesítése a szülők részéről valamiféle tisztes együttműködést kíván meg, és tudomásul kell továbbá venniük azt is, hogy gyermekeiknek mindketten változatlanul a szüleik maradnak.²⁵¹

²⁴⁶ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:171. § rendelkezik erről. „[A különélő szülő feljogosítása egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlására]

(1) Ha a bíróság a szülői felügyelet gyakorlására az egyik szülőt jogosítja fel, a gyermekétől különélő szülő – a bíróság eltérő rendelkezésének hiányában – a szülői felügyeleti jogokat a gyermek sorsát érintő lényeges kérdések kivételével nem gyakorolhatja.

(2) A gyermekétől különélő szülő a bíróság feljogosíthatja a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő egyes feladatok ellátására, valamint kivételesen a vagyonkezelés és a gyermek vagyoni ügyeiben a törvényes képviselő teljes körű vagy részleges gyakorlására is, illetve, ha a gyermek érdekei megkívánják, a gyermek sorsát érintő valamely lényeges kérdésben való döntés jogát korlátozhatja vagy megvonhatja.”

²⁴⁷ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:175. § „[A szülők együttműködési kötelezettsége]

A szülői felügyeletet gyakorló szülőnek és a gyermekétől különélő szülőnek a gyermek kiegyensúlyozott fejlődése érdekében – egymás családi életét, nyugalma tiszteletben tartva – együtt kell működniük.”

²⁴⁸ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:176. § „[A gyermekkel együttélő szülő tájékoztatási kötelezettsége]

A szülői felügyeletet gyakorló szülőnek a gyermek fejlődéséről, egészségi állapotáról, tanulmányairól a különélő szülőt megfelelő időközönként tájékoztatnia kell, és a különélő szülő érdeklődése esetén a gyermekkel kapcsolatos felvilágosítást meg kell adnia.”

CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:178. § „[A különélő szülő tájékoztatási kötelezettsége]

Ha a bíróság a gyermekétől különélő szülőt feljogosítja a gyermek gondozásával, nevelésével összefüggő egyes feladatok ellátására, illetve a vagyonkezelés és a gyermek vagyoni ügyeiben a törvényes képviselő gyakorlására, a szülői felügyeletet e tekintetben a különélő szülő gyakorolja, tevékenységéről azonban a szülői felügyeletet egyébként gyakorló szülőt tájékoztatni köteles.”

²⁴⁹ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:177. § „[Közösen gyakorolt felügyeleti jogok]

(1) A különélő szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben közösen gyakorolják jogaikat, akkor is, ha a szülői felügyeletet a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapján csak az egyik szülő gyakorolja, kivéve, ha a gyermekétől különélő szülő felügyeleti jogát a bíróság e tekintetben korlátozta vagy megvonta.

(2) A gyermek sorsát érintő lényeges kérdés: a kiskorú gyermek nevének meghatározása és megváltoztatása, a szülői házon kívüli, illetve külföldi tartózkodási helyének kijelölése, állampolgárságának megváltoztatása, továbbá iskolájának, életpályájának megválasztása.

(3) Ha a különélő szülők egyes, a (2) bekezdésben meghatározott, közösen gyakorolt felügyeleti jogosítványok tekintetében nem tudnak megegyezni, a döntést a gyámhatóság hozza meg.

(4) *Jogellenes a gyermek tartós vagy végleges letelepedés szándékával történő külföldre vitele, amennyiben arra a szülők megegyezése, illetőleg a gyámhatóság határozata hiányában kerül sor.*” (A negyedik bekezdést a 2008-as szövegváltoztatásban találjuk meg először.)

²⁵⁰ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:179. § „[Közvetítői eljárás]

A szülői felügyeletet gyakorló szülő és a gyermekétől különélő szülő közötti megfelelő együttműködés kialakítása, a különélő szülő jogainak biztosítása érdekében a gyámhatóság – kérelemre vagy a gyermek érdekében hivatalból – a szülők számára külön törvényben meghatározott közvetítői eljárás igénybevételét rendelheti el.”

²⁵¹ I. Konceptió ... A szülői felügyelethez fűzött indoklás 68.p.

2. A gyermek nevének meghatározása

Az élettársi kapcsolatból származó gyermekek esetén, természetesen csak azt követően, hogy az apai jogállás valamelyik lehetséges vélelem alapján betöltésre került (és ez esetben akkor is, ha a szülők nem élnek együtt), a gyermek a szülők választása szerint vagy az apa, vagy az anya családi nevét viseli. Közös családi név viselésére ilyen esetben – a házasságból született gyermekkel ellentétben – jogszabályi felhatalmazás hiányában nincs lehetőség. A Javaslat azonban már változtatást tervez ezen a szabályon, és a szülők és gyermekeik érdekében kiterjeszti immár az élettársi kapcsolatból származó gyermek névviselésére is a fenti szabályt azáltal, hogy lehetővé teszi a gyermek családi neveként szüleinek összekapcsolt családi nevének viselését akkor is, ha a szülők nem kötöttek házasságot, – illetve a 2008-as szövegváltozat szerint konkretizálva, akkor is, ha nem létesítettek bejegyzett élettársi kapcsolatot – ezáltal összekapcsolt családi (házassági, bejegyzett élettársi) nevük értelemszerűen nem is lehet.²⁵²

A Tervezetben arra vonatkozóan sincs jogszabályi előírás, hogy minden közös gyermek csak ugyanazt a családi nevet viselheti. Erről azonban a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény már egyértelműen rendelkezik.²⁵³

A gyermek utónevét az élettárs szülők is jogosultak meghatározni²⁵⁴, mely sorrendben legfeljebb két, a gyermek nemének megfelelő utónév lehet, a Magyar Tudományos Akadémia által összeállított utónévjegyzék alapján.

Amennyiben a gyermek nevével kapcsolatban a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők között nincs egyetértés, – legyen szó akár együttélő, akár különélő élettársokról (erről az esetről van szó mindaddig, amíg a szülők között nem kerül sor gyermekelhelyezési perre) – a kérdésben a gyámhatóság dönt. A közös szülői felügyeletet gyakorló, különélő szülők (volt élettársak, ha a bíróság gyermek-elhelyezési perben a közös szülői felügyeleti jogot a felek közös kérelmére elrendelte) esetén pedig a bíróság rendelkezik hatáskörrel.²⁵⁵

²⁵² CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:153.§

²⁵³ Ld. a hivatkozott törvény 13.§ (4) bekezdését.

²⁵⁴ Csjt. 42.§ (3) bekezdésben ugyanis csak a szülő kitétel szerepel.

²⁵⁵ Csjt. 73.§ (1)-(2) bekezdés. Ide kapcsolódóan szeretném megjegyezni, hogy nem értek egyet sem a Complex DVD Jogtár (lezárva: 2007. július 31.) 42.§ (4) bekezdése után elhelyezett magyarázatának

3. A szülői felügyeleti jog megszüntetésének specialitásai

A szülői felügyeleti jog megszüntetésének egyes eseteinél nincs eltérés a kétféle (házasságon alapuló, és azon kívüli) szülői státusz között. Egyetlen speciális helyzetet kell megemlíteni, mely a következő: amikor a szülő életközösségben él a felügyelettől megfosztott másik szülővel, és ezért alaposan lehet tartani attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekeinek megfelelően ellátni. Ez a helyzet ugyanis a hatályos szabályok szerint a szülői felügyeleti jog megszüntetését vonhatja maga után.²⁵⁶ Az életközösségben élés itt természetesen az élettársakra is vonatkozik.

Véleményem szerint a fenti esetre vonatkoztatva életszerűtlennek tűnik a felügyeleti jog megszüntetése, ugyanis az együttélések hosszabb - rövidebb, gyakran átmeneti jellege nem indokolja, a bírói döntéshozatal szükségességét. Elegendő lenne, ha csupán a szülői felügyeleti jog szünetelését rendelné alkalmazni a törvény. Megjegyzendő, hogy a Javaslat már számolt a logikailag nehezen indokolható szabályozással, ezért nem a megszüntetésre, csupán a szülői felügyeleti jog szünetelésére vonatkozó szabályokat tervezi elrendelni.²⁵⁷ Az új elképzeléssel magam is messzemenően egyetértek, tekintettel arra, hogy a korábbi szabályozás etéren indokolatlanul szigorúan rendezte az efajta együttéléseket.

utolsó előtti bekezdésével, sem pedig Izsóné dr. Ács Alexandra: Házastárs vagy élettárs? – a két kapcsolati forma magánjogi következményeinek összehasonlítása c. tanulmányának ide kapcsolódóan a 10. pontban foglalt elemzésének – hasonló tartalmú – utolsó mondatával. In: Családi Jog 2005. III.évfolyam 4. sz., 27.p., a kérdés megválaszolásának túlzott leegyszerűsítése és emiatti pontatlansága miatt. Mindkét hivatkozott forrás a kérdés eldöntését együttélő vagy különélő szülőkre egyszerűsíti le. Véleményem szerint ez nem tehető meg, hiszen a törvény együttes és közös szülői felügyeletet említ, mely fogalmak az előzőekben megjelöltekkel nem szinonimák. Az együttes szülői felügyeleti jognál ugyanis nem feltétel az együttélés, arról van szó csupán, hogy a gyermekelhelyezés kérdésében a bíróság nem döntött, mert az egyik fél sem kérte.

²⁵⁶ Csjt. 88.§ (2) bekezdés.

²⁵⁷ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:188.§ (2) bekezdés.

D. Az élettárs, mint nevelőszülő

1. A nevelőszülő jogai általában

Ha egy különélő szülő létesít élettársi viszonyt, a szülő élettársa az anya vagy apa előző kapcsolatából származó gyermeke felett nem rendelkezik szülői jogokkal; e jogok továbbra is a vérszerinti szülőt illetik meg. Az élettárs pedig hagyományos értelemben vett nevelőszülőnek minősül. Megfigyelhető, hogy Magyarországon immár tömegesen fordul elő a nevelőszülővé válás – ami újabb érzelmi problémákkal terheli mind a felnőtteket, mind a gyermekeket – anélkül azonban, hogy a nevelőszülő jogi helyzete, felelőssége tisztázott lenne.²⁵⁸

Bár a szülői felügyelet gyakorlásának külön kiemelt elvei között nem szerepel, de a gyakorlat szempontjából fontos a Javaslat azon felvetése, miszerint az ún. tényleges családi kapcsolatokat védelemben kell részesíteni, figyelemmel a Gyermejjogi Egyezmény elvárásaira is.²⁵⁹ Ennek érdekében a Javaslat több rendelkezést is tartalmaz. „A gyermek gondozása, nevelése során egyes jogok és kötelezettségek gyakorlásában – a felügyeletet gyakorló szülő hozzájárulásával – részt vehet az a személy is, akinek saját vagy a szülővel közös háztartásában a gyermek huzamos időn át nevelkedik.”²⁶⁰ Ezáltal lehetővé válik a gyermekekkel tényleges – de facto – családi kapcsolatban álló személyek részvétele a gyermek gondozásában és nevelésben, vérségi kötelék hiányában is. Ezt juttatja kifejezésre az a szabály, amely a gyermek mostoha- vagy nevelőszülőjét, vagyis azt, aki hozzájárul házastársa vagy élettársa gyermeke számára a személyi és környezeti állandóság biztosításához – a felügyeletet gyakorló szülő hozzájárulásával – feljogosítja a gondozás és nevelés körében egyes szülői felügyeleti jogok gyakorlására.²⁶¹

²⁵⁸ CZENNER Zsuzsa – HAJNAL Ágnes: A gyermek-elhelyezések – pszichológus szakértői szemmel. Családi jog 2004. II. évf.1.sz. 23-26.p.

²⁵⁹ A gyermek jogairól szóló New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991.évi LXIV. tv. 8.cikk. 1.pont: „Az Egyezményben részes államok kötelezik magukat arra, hogy törvénysértő beavatkozás nélkül tiszteletben tartják a gyermeknek saját személyazonossága – ideértve állampolgársága, neve, családi kapcsolatai – megtartásához fűződő, a törvényben elismert jogát.”

²⁶⁰ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:157.§

²⁶¹ Hasonló szabályt tartalmaz a cseh Csjt. 33. §-a. Forrás: CSK. 2006. 3:157.§-hoz fűzött indokolás. 212.p.

A tényleges családi kapcsolatok védelemben részesítése érdekében a Javaslat további új szabályként tervezi bevezetni, a volt nevelő- vagy mostohaszülő számára kapcsolattartási jog biztosítását, abban az esetben, ha a nevelt vagy mostohagyermekét háztartásában hosszabb időn át nevelte.²⁶²

2. A nevelőszülő – nevelt gyermek tartási joga és kötelezettsége

A törvényen alapuló tartás - rokонтartás témakörénél érdekes helyzetet vet fel a nevelőszülő - nevelt gyermek egymás iránti tartási kötelezettségének kérdése. Bár tény, hogy a fenti relációban lévő személyek nem rokonok, azonban a rokonság hiánya ellenére a jogalkotó a mostohaszülő - mostohagyermek viszonylatában is előír – bizonyos feltételekkel – tartási jogot, illetve kötelezettséget.²⁶³ Talán célszerű lenne ezt a szabályozást valamelyest a nevelőszülő - nevelt gyermek viszonylatára is kiterjeszteni, hangsúlyozva, hogy elsődleges ilyen jellegű kötelezettsége természetesen továbbra is a vérszerinti szülőnek van.²⁶⁴ Kisegítő jelleggel azonban ez a nevelőszültől is elvárható, főként hosszabb ideje fennálló kapcsolat esetén. Viszonosság alapján persze fordítva is működne a tartás.²⁶⁵ Megjegyzendő, hogy a gyakorlatban az esetek nagy többségében a nevelőszülő által nyújtott esetleges tartás a családi kapcsolatokból adódó olyan, szinte magától értetődő szolgáltatás, amelyben az érintettek nem is érzékelik és nem is mérlegelik, hogy van-e erre irányuló jogi kötelezettségük, csupán a kapcsolat érzelmi jellegéből adódóan nyújtják azt.

²⁶² CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:181. § (3); A hatályos szlovén szabályozás 2004-es módosítása is a kapcsolattartásra jogosultak körébe emeli a szülők bármelyikének korábbi vagy jelenlegi élettársát is, feltéve, hogy közte és a gyermek között fennáll-e az a valós érzelmi kapcsolat, amely tartalmában családi viszonyoknak felel meg. A kérdésről a bíróság jogosult dönten. Forrás: SZEIBERT 2006 a) 37-38.p.

²⁶³ Csjt.62.§ (1)-(2) bekezdés.

²⁶⁴ A külföldi gyakorlatból is találunk példát az élettárs, mint nevelőszülő tartási kötelezettségének előírására. Pl. a szlovén szabályozásban, feltéve, hogy a gyermeket szülei nem tudják tartani. Ez a kötelezettség az élettársi kapcsolat végéig tart, kivéve azt az esetet ha az élettársi kapcsolat a vérszerinti szülő halálával szűnik meg. Barbara Novak szerint azonban nem megfelelő kiterjeszteni az élettársra a fenti kötelezettséget, hiszen a modern európai államok éppen arra törekednek, hogy a szabályozásaikban a tartásra kötelezettek körét szűkítsék. Egyébként sincs családi kapcsolat a szlovén jog szerint a szülő házastársa (élettársa) és a gyermek között. Forrás: Barbara NOVAK: „Neue Regelung des Unterhaltsrechts in der Republik Slowenien. In.: Familienrecht in Europa, 2005. évi októberi, 19. szám. Feldolgozta: SZEIBERT 2006 a) 36.p.

²⁶⁵ Egy érdekes példa ismét Szlovéniából, hogy a 2004. évi „a házasságról és a családi kapcsolatokról” szóló törvény új novellája megszüntette azt a szabályt, mely szerint a nagykorú gyermek szülőjének élettársát viszonosság alapján eltartani köteles. Mindezt azzal indokolta a jogalkotó, hogy nem szükséges a tartási igény fenntartása, lévén, hogy nincs szó sem kiskorú gyermek védelméről, sem pedig vérrokonságról. Forrás: ld. SZEIBERT 2006 a) 37.p.

Úgy tűnik, hogy az I. Konceptió már számol az előbb elmondottakkal, ugyanis a tartásra jogosultak körét kiegészíteni tervezi a nevelőszülőt illető tartási joggal – a mostohaszülőnél említett szabályokhoz hasonlóan.

A normaszöveg tervezet megjelenésével azt tapasztalhatjuk, hogy a felvetődött kérdésekre – első látásra – félmegoldás született, ugyanis külön szakaszban nem találunk a nevelt gyermek tartására vonatkozó kötelezettség előírást, annak ellenére, hogy a mostohagyermek vonatkozásában ugyanakkor a Javaslat erről mégis rendelkezik.²⁶⁶ A nevelőszülő tartása viszont megtalálható a szövegben, arra az esetre, ha mint jogosult jelentkezik. Erre pedig akkor van lehetősége a mostohaszülőre előírt feltételekkel – ha a nevelőszülő az ő eltartásáról hosszabb időn át gondoskodott –, amennyiben a nevelőszülő a gyermeket nem ellenszolgáltatás fejében látta el.²⁶⁷

A Javaslat a nevelt gyermek fogalmát tágan értelmezi, és abba beletartozónak tekint minden olyan gyermeket, aki nem a szülő vérszerinti vagy örökbefogadott gyermeke, és akit a szülő saját háztartásában nevel.²⁶⁸ Nevelőszülő pedig az, aki ilyen kapcsolat hiányában a gyermekről saját háztartásában gondoskodik, tehát a mostohaszülő is – feltehetően helyes értelmezés szerint – ide tartozik. A nevelt gyermeknek viszont akkor is tartási kötelezettsége van a nevelőszülőjével szemben, ha nem a vérszerinti szülője házastársáról (volt házastársáról) van szó, mivel itt a kötelezettséget az alapozza meg, hogy a gyermek mintegy „viszonzásképpen” köteles annak a rászorulóknak tartást nyújtani, aki az ő eltartásáról hosszabb időn át gondoskodott, mégpedig oly módon, hogy nem részesült azért ellenszolgáltatásban.²⁶⁹

A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény szerint a bejegyzett élettárs, a vele együttélő bejegyzett élettársának tartásra szoruló gyermekét, mostohaszülő módjára köteles eltartani, ha a gyermek az ő beleegyezésével került a közös háztartásba. A tartási kötelezettség mindkét bejegyzett élettársat egysorban terheli.²⁷⁰

²⁶⁶ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3:199.§

²⁶⁷ CSK. (2006., 2007., 2008.) 3: 200.§ (1)-(2) bekezdések.

²⁶⁸ CSK. (2006) 3:200.§-hoz fűzött indokolás. 246.p.

²⁶⁹ CSK. (2006) 3:200.§-hoz fűzött indokolás. 246.p.

²⁷⁰ Ld. a hivatkozott törvény 13.§ (5) bekezdését.

E. Az élettárs, mint örökbefogadó szülő – az örökbefogadás lehetőségének vizsgálata az élettársi kapcsolatban

Az örökbefogadásra vonatkozó anyagi jogi szabályokat a Csjt-ben, míg az eljárásjogi szabályokat a közigazgatási jogszabályokban²⁷¹ lelhetjük fel.

A Csjt. tartalmazza az örökbefogadás személyi feltételeit, vagyis azt, hogy ki fogadhat örökbe. Eszerint örökbefogadó szülők lehetnek – a törvény által előírt egyéb feltételektől függően²⁷² – házastársak, illetve egyedülállók, ez utóbbi esetben nemtől függetlenül.

Közös örökbefogadásra csak házastársaknak van lehetőségük,²⁷³ míg élettársak esetében ez kizárt, ugyanis, ha az örökbefogadó nem házas, a gyermeket más személy nem fogadhatja örökbe. Ennek értelmében kizárt, hogy az örökbefogadó élettársa utólag felléphessen örökbefogadóként, az viszont elképzelhető, hogy az élettársi kapcsolatban élők valamelyike, úgymond „egyedülállóként” gyermeket fogadjon örökbe, akit az élettársával közösen nevelnek majd fel. Ez esetben a másik élettárs a gyermek nevelőszülője lesz, és ő mindaddig, amíg kapcsolatuk megmarad az élettársi együttélés szintjén, később sem lesz a gyermek utólagos örökbefogadására jogosult. Más a helyzet természetesen, ha az örökbefogadó szülő és annak élettársa utóbb házasságot kötnek.

Egyetlen eset képzelhető el atéren, hogy mindkét élettárs örökbefogadó szülője legyen ugyanannak a gyermeknek. Amennyiben házassóként fogadtak közösen örökbe, majd házasságukat a bíróság felbontotta, ezt követően viszont élettársakként később mégis együtt élnek. Természetesen a közös örökbefogadásra itt nem az élettársi kapcsolat ideje alatt került sor, ezért a kérdés inkább az elméleti továbbgondolás szintjén merül fel.

Az örökbefogadás terén avonatkozásban, hogy élettársak fogadhatnak-e együtt örökbe vagy sem, elmozdulás nemigen várható, egyik Konceptió sem veti fel, ezen kérdés

²⁷¹ Pl. 149/1997. (IX.10.) Korm. Rendelet VII. fejezet, 37-53. §§

²⁷² Csjt. 47. § (1)-(5) bekezdések.

²⁷³ Házasságban élő személyek örökbe fogadhatnak közösen, és oly módon is, hogy csak az egyik házastárs lesz az örökbefogadó szülő. Ez utóbbi esetben azonban, ha még együtt élnek, akkor a másik házastárs hozzájáruló nyilatkozatára is szükség van az örökbefogadás engedélyezéséhez, tekintettel arra, hogy a csak egyik fél által örökbe fogadott gyermekkel, immár mindketten egy háztartásban fognak élni. Ha az életközösség közöttük már az örökbefogadási eljárást megelőzően megszakadt, akkor a különélő házastárs hozzájárulása szükségtelenné válik. Arra is van lehetőség, hogy valamelyik házastárs által örökbefogadott gyermeket később a másik házastárs is örökbe fogadja. Ezt az esetet közös gyermekké fogadásnak hívjuk (Csjt. 47. § (5) bekezdés).

megvitatásának szükségességét sem. A Javaslat pedig egyértelműen leszögezi, hogy a hatályos szabályozással egyezően, továbbra is **csak a házasságban** élők részére engedi meg a közös gyermekként történő örökbefogadást. Mindezt az európai államok többségére (pl. **Dánia, Norvégia, Izland, Franciaország, Németország, Svájc**, stb.) hivatkozással támasztja alá,²⁷⁴ elismerve azonban, hogy vannak ezzel ellentétes kívánalmak, sőt ellentétes jogi szabályozás is.²⁷⁵

A fenti elképzelésekhez képest a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló új törvény sem tartalmaz „fejleményt”, sőt annak ellenére, hogy a kapcsolatot – joghatásait tekintve – a házassággal teszi azonossá, ehhez képest az örökbefogadás lehetőségét a kivételek között egyértelműen kizárja.²⁷⁶

A Csjt. szerint a gyámhivatal elsősorban – az örökbefogadás céljának megfelelően – a házasságban élők által történő örökbefogadást engedélyezi az egyedülállók

²⁷⁴ A dán, norvég, izlandi szabályozás nem teszi lehetővé a regisztrált – azonos nemű – élettársak számára, hogy közösen fogadjanak örökbe. Arra van csupán lehetőség, hogy az egyik bejegyzett fél örökbe fogadja a másik fél gyermekét, meghatározott feltételekkel. A francia PACS sem nyitja meg a lehetőséget a közös örökbefogadásra. A regisztrált élettárs egyedülállóként fogadhat örökbe, de egymás gyermekének örökbefogadására sincs lehetőség. Forrás: GYÖNGYÖSI i.m.1-29.p.

A német szabályozásban sincs lehetőség a közös örökbefogadásra, arra viszont van mód, hogy az egyik fél természetes (nem örökbefogadott), gyermekét a másik örökbefogadja, a különélő másik szülő hozzájárulása esetén. (BGB.1741.§), további forrás: TOLDI Judit: Élettársak szülői státusa a német jogban. In.: Közjegyzők Közlönye 2005/11. szám. 20.p.

²⁷⁵ Hollandiában az 1997. évi 772. tövénnyel, (1998.04.01. óta) – a különmemű élettársak, illetve az egyedülállók számára akkor is, ha egynemű párkapcsolatban álltak – vált lehetővé az örökbefogadás, majd 2001.04.01. óta ez az azonos neműek számára is megadatott.

Svédországban 2003 februárjától szintén lehetővé vált az azonos nemű párok számára, hogy közösen fogadjanak örökbe gyermeket akár külföldről is. Korábban csak a másik féltől született gyermek lehetett ennek alanya. Forrás: GYÖNGYÖSI i.m. 4-5.p.

Belgiumban a 2003-ban lezajlott, az örökbefogadással kapcsolatos nagyobb jogi reform lehetővé tette a házasságkötés nélkül együttélő személyek számára a közös örökbefogadást, bár csak különmemű szülők esetén. 2006. júniusában lépett hatályba azonban az a törvény, amely lehetővé tette az azonos nemű partnerek általi közös örökbefogadást is. (ld. Nemzeti jelentések - Walter PINTENS (Belgium) Zeitschrift für das gesamte Familienrecht 2006. évi 18. szám. Feldolgozta: SZEIBERT-ERDŐS 2006. 34.p.)

Spanyolországban a Código Civil házassággal kapcsolatos rendelkezéseit kiegészítették – a 13/2005. törvény valósította ezt meg – azzal a mondattal, mely szerint az azonos neműek által kötött házasságnak ugyanazok a feltételei és jogkövetkezményei, mint a különmeműek által kötöttnek. Ebből következően a 2005. júliusában hatályba lépett módosítással lehetővé vált a közös gyermek azonos neműek általi örökbefogadása is. Forrás: SZEIBERT-ERDŐS 2006. 31.p.

Az Egyesült Királyságban közös örökbefogadás, külön törvény (Children and Adoption Act 2002., hatályba lép: 2005. december 30.) szabályai alapján lehetséges.

2003-ban a Dél-Afrikai Köztársaságban is lehetővé tették az egyneműek általi örökbefogadást. Forrás: GYÖNGYÖSI i.m. 9.p.

Szerbiában az új Családjogi törvény, mely 2005.07.01-én lépett hatályba, lehetővé tette a heteroszexuális élettársak számára a közös örökbefogadást. Homoszexuálisok számára a lehetőség továbbra is kizárt. Forrás: DÓCZI Márta: Beszámoló a Nemzetközi Családjogi Társaság Salt Lake Cityben megtartott XII. Világkonferenciájáról. Családi jog c. folyóirat 2005, III. évfolyam 4. szám. 34.p.

²⁷⁶ Ld. a hivatkozott törvény 2.§ (1) bekezdését.

szemben,²⁷⁷ mely szabály szintén az élettársi kapcsolatba kerülhető gyermekek számának lehetséges növekedését gyengíti.

Véleményem szerint indokolatlan az örökbefogadás lehetőségétől a különnemű élettársakat (beleértve immár a bejegyzett élettársakat is) megfosztani, különösképpen akkor, ha egy esetleg konkrétan meghatározott, hosszabb időn át tartó együttéléssel bizonyossá vált, hogy kapcsolatuk nem átmeneti jellegű, hanem tartós és működőképes. Az persze megfontolás tárgyát képezi, hogy hogyan bátyázható mindez körül az azonos nemű élettársak illetve bejegyzett élettársak kizárására vonatkoztatva, a gyermek mindenek felett álló érdekére tekintettel.

F. Névviselés az élettársi kapcsolatban

A házastársakkal ellentétben,²⁷⁸ az élettársak az élettársi kapcsolat létrejöttére tekintettel, nem jogosultak egymás nevének felvételére, ugyanis ún. élettársi név viselésére egyetlen jogszabály sem ad lehetőséget. Ezen a helyzeten nem változtat a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény sem.²⁷⁹

Ettől függetlenül névváltoztatásra **bármely magyar állampolgár** – az anyakönyvi ügyekért felelős miniszter²⁸⁰ engedélyével – jogosult, viszont az erre vonatkozó szabályok már nem a Csjt-ben, hanem külön jogszabályban²⁸¹ találhatók meg, tekintettel arra, hogy ez a névváltoztatás teljesen független akár a házassági, akár pedig az élettársi, bejegyzett élettársi kötelék meglététől vagy hiányától.

²⁷⁷ Csjt. 49.§ (1) bekezdés.

²⁷⁸ A leendő házastársaknak a házasságkötést megelőző eljárás során nyilatkozniuk kell az anyakönyvvezető előtt, hogy a házasságban milyen nevet kívánnak viselni. A feleség a törvényben taxatív felsorolt hatféle névváltoztatból választhat, mely magában foglalja mindkettejük családi nevéből képezett kéttagú, közös családi név viselésének lehetőségét is. 2004. január 1. óta a férj számára is lehetővé vált – az újonnan bevezetett utóbbi névváltozaton kívül – , hogy felesége családi nevét felvegye (Korábban erre ugyan nem volt lehetősége, de mivel az 58/2001. (XII.07) Alkotmánybírósági határozat rendelkezése szerint mulasztásban megnyilvánuló alkotmány sértés valósult meg azáltal, hogy a Csjt. a férj számára nem tette lehetővé a házasságkötés utáni névviselés megváltoztatásának lehetőségét, a jogalkotó záros határidőn belül eleget tett az Alkotmánybíróság elvárásának.). Ld. erről a 2002. évi XLIV. tv. – A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról.

²⁷⁹ Ld. a hivatkozott törvény 2.§ (1) bekezdését.

²⁸⁰ Jelenleg ez az Igazságügyi és Rendészeti Miniszter (2006. évi LV. tv. 2.§ab) pontja.).

²⁸¹ 1982. évi 17. tvr. - Az anyakönyvekről a házasságkötési eljárásról és a névviselésről 28.§. 28/A.§.

G. Az élettársi tartás

1. Hatályos szabályozás

A tartás tekintetében az élettársaknak különleges helyzete van, ami abban rejlik, hogy egyik élettársnak sem lehet törvényen alapuló tartásai igénye a másikkal szemben, és ebből következően ugyanilyen kötelezettség sem terheli őket.²⁸²

A kapcsolat érzelmi-gazdasági közösség jellegéből adódóan, törvényi kötelezettség hiányában is elvárható azonban a felektől, hogy együttélésük során egymásról gondoskodjanak. Nem lehet ezért a későbbiekben elszámolás tárgya az életközösség idején valamelyikük által a közös létfenntartáshoz biztosított összeg. Az előbbi gondolatsort tovább fűzve a bírói gyakorlatban is mind többször felmerül a kapcsolat jellegéből adódó támogatási kötelezettség. Egy közelmúltbeli, 2005. évi bírósági határozat²⁸³ az alábbiak szerint deklarálta a gondoskodási kötelezettség határát akkor, amikor a szokásos háztartási munkát és gondoskodást meghaladó ápolás már többletként, külön értékelhetőnek tekintette. Ez figyelembe vehető a szerzési arány megállapításánál de hagyatéki hitelezői igényként is értékelhető.

Ugyanez az elv jut kifejezésre egy korábbi döntésnél is, amikor a bíróság arra utalt, hogy az élettársi viszony tartalmi körébe tartozik az élettárs által nyújtott szolgáltatások egy bizonyos szintje, mely ugyanis az együttéléssel szükségszerűen együtt járó tevékenység körébe tartozik. Csak ezen szintet meghaladóan keletkezik a felek között elszámolási viszony az élettársak között létrejött tartási szerződés megszüntetése esetén.²⁸⁴

²⁸² Megjegyzendő, hogy a házasságban élés önmagában megalapozza a törvényen alapuló tartási jogot és kötelezettséget az egyenjogúság jegyében, a felek nemétől függetlenül. Nincs jelentősége annak sem, hogy a házassági kötelék milyen hosszú ideig állt fenn. A jogosultság minimális feltétele az érvényes házasság. Különböző felek vonatkozásában – akár a házassági kötelék fennállása, akár annak megszűnése esetén, sőt azt követően is – a tartás további feltétele, hogy valamelyik fél önhibáján kívül szoruljon rá, és a tartásra ne legyen érdemtelen. A realizálás feltétele a kötelezett oldalán pedig, hogy ne veszélyeztesse a saját, valamint annak a megélhetését, akinek eltartására a házastársával egysorban köteles (ez a volt házastárs, illetve őt még megelőzi a tartásra szoruló gyermek), azaz képes legyen a tartást nyújtani.

²⁸³ BH2005.141

²⁸⁴ BH2002.268

a. Tartást pótló járadék

A Ptk. két rendelkezésében is utal a tartásra jogosult hozzátartozóra. Eszerint, egyrészt járadékot kell megállapítani kártérítésként abban az esetben, „ha a kártérítés a károsultnak vagy a vele szemben tartásra jogosult hozzátartozójának tartását, illetve tartásának kiegészítését hivatott szolgálni.”²⁸⁵ Másrészt pedig, a baleset következtében meghalt személy vonatkozásában, az általuk „eltartottak olyan összegű tartást pótló járadékot igényelhetnek, amely szükségleteiknek – a tényleges, illetőleg az elvárhatóan elérhető keresetüket (jövedelmüket) is figyelembe véve – a baleset előtti életszínvonalon való kielégítését biztosítja.”²⁸⁶

A bíróság, a fenti szakaszokból kiindulva konkrét választ adott az előtte felmerülő azon kérdésre, hogy vajon az élettárs jogosult lehet-e ilyen járadékra. Döntése szerint a tartást pótló járadék csupán annak jár, akivel szemben a baleset folytán elhunyt személyt tartási kötelezettség terhelte, ezért mivel az élettárs nem igényelhet tartást az élettársától az életközösség megszakadása esetén, így nem lehet igénye tartást pótló járadékra sem.²⁸⁷

Mivel törvény alapján tartási kötelezettség a házastársat és a rokонтartás szabályai szerint a rokonok egy bizonyos körét terheli, az élettárs egyértelműen kívül reked ezen a körön.

b. Tartási szerződés

A jogszabály általi kötelezettség, illetve jogosultság megállapításának hiánya természetesen nem zárja ki, hogy valamelyik fél saját elhatározása alapján vállalja arra rászoruló élettársa tartását, azonban erre a jogviszonyra nem a Családjogi törvény házastársi tartásra vonatkozó szabályai, hanem a Ptk. tartási és életjáradéki szerződésre vonatkozó rendelkezései lesznek az irányadóak.²⁸⁸ A tartási szerződés rendeltetése, hogy ellenszolgáltatás fejében, vagy ingyenesen biztosítsa az eltartott élete végéig annak megélhetését, létfenntartását.

²⁸⁵ Ptk. 355.§ (3) bekezdés.

²⁸⁶ Ptk. 358.§ (1) bekezdés.

²⁸⁷ BH1983.195

²⁸⁸ Ptk. 586-591. §§

E szerződés alaki érvényességi feltétele az írásba foglalás, melyet gyakran elmulasztanak a felek, főként a közeli hozzátartozók között érvényesülő ingyenes tartási szerződések esetén. Tekintettel azonban arra, hogy az élettárs nem közeli hozzátartozó, hanem a Ptk. szerint a hozzátartozó fogalmába tartozik,²⁸⁹ rájuk nézve az ingyenességet nem lehet vélelmezni. Az élettársak esetére nézve a gyakorlatban is tipikus az írásba foglalás, ha más miatt nem, az ellenszolgáltatás egyértelművé tétele végett.

Lehetőségük van tehát az élettársaknak arra, hogy egymással tartási - gondozási, illetve életjáradéki szerződést kössenek. Az ilyen jellegű szerződést érintően a bíróság egy konkrét ügy kapcsán a polgári jog alapelveire hivatkozással a jó erkölcsbe ütközés alapján semmisnek nyilvánította azt a tartási szerződést, amelynek megkötésére a gyógyíthatatlan betegségben szenvedő élettárs halálának közeli bekövetkezése időpontjában került sor.²⁹⁰

A tartási szerződés a jogosult halálával megszűnik, míg a kötelezett halála csak az ingyenes tartási szerződés megszűnését vonja maga után.

c. Az élettársi kapcsolat kihatása a házastársi tartásra

A volt házastárs, amennyiben élettársi kapcsolatot létesít, e tény önmagában nem szünteti meg tartási jogát.²⁹¹ Természetesen azonban, ha ezáltal megélhetése lényegesen javul, a tartásra kötelezett a házastársi tartásdíj összegének mérséklését, esetlegesen kötelezettségének megszüntetését is kérheti.

²⁸⁹ Ptk. 685.§ (b) pontja.

²⁹⁰ BH 2002.310 II. „A Ptk. 200. §-ának (1) bekezdésében meghatározott szerződéses szabadság elvéből az következik ugyan, hogy a felek szabadon döntenek abban, hogy kötnek-e, kivel és milyen tartalmú szerződést, e joguk azonban csak a jogszabályok keretei között érvényesülhet. Meg kell vonni ezért a jogi hatást, a közérdeket sértő szerződésektől, és azokat semmisnek kell nyilvánítani. Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy nyilvánvalóan sérti a jó erkölcsöt a tartási szerződés akkor, ha az eltartó a szerződéskötéskor tudta, hogy közeli hozzátartozója, az eltartott gyógyíthatatlan beteg, és így tartási kötelezettségét rövid ideig kell teljesítenie. Az általános társadalmi közfelfogással sem volna ugyanis összeegyeztethető az, hogy a családtagok egymás öröklési igényeinek megrövidítése érdekében ilyen módon illetéktelen vagyoni előnyhöz jussanak. (BH1995. 158.). A Legfelsőbb Bíróság azonban több eseti döntésében rámutatott arra is, hogy a semmisség csak akkor állapítható meg, ha a szerződés megkötése az örökösök vagy mások jogait és törvényes érdekeit sérti. Nem lehet semmisnek tekinteni a tartási szerződést abban az esetben, ha a magatehetetlen, súlyosan beteg, ápolásra szoruló eltartott gondozása más módon nem volt biztosítható, különösen akkor, ha az eltartó már a szerződés megkötése előtt is jelentős értékű szolgáltatásokat nyújtott az eltartottnak (P. törv. V. 21 241/1978.).”

²⁹¹ Ellenben nem ez a helyzet az új házasság létesítésével, ami a jogosultság megszűnését vonja maga után. (Csjt. 22.§ (2) bekezdés.)

Ha a kötelezett köt új házasságot, vagy létesít élettársi kapcsolatot, ez sem vonja maga után tartási kötelezettségének automatikus megszűnését. A volt házastárs a jelenlegivel ugyanis egysorban jogosult tartásra, az élettársnak pedig nincs törvényen alapuló tartási joga. Legfeljebb a teljesítési képességének jelentős romlására hivatkozva kérheti a tartásdíj mérséklését, vagy a kötelezettség megszüntetését.

2. A Konceptiók

Az élettárs **tartáshoz való jogának** témakörénél a **Konceptiók** még csak óvatosan mertek állást foglalni, bár abban végül kialakult az egyetértés, hogy a hosszabb időn át fennállt élettársi kapcsolat esetén ismerjék el az élettársi kapcsolat megszűnése esetére, az erre rászoruló élettárs tartáshoz való jogát. Az I. Konceptió ezen az egyszerű felvetésen nem is merészkedett túl. A II. Konceptióban is inkább az indokolás rész van kissé részletezve. Egyik Konceptió sem foglal azonban tudatosan állást abban a kérdésben, hogy mi minősüljön a tartáshoz való jog szempontjából „hosszabb időn át fennállt” élettársi kapcsolatnak. Ennek a kérdésnek az eldöntését ugyanis a bírói gyakorlatra akarták bízni, hiszen ellenkező esetben – az indokolás szerint – lényeges körülmények, mint pl. az élettárs életkora, egészségi állapota stb. nem tudnának kellő értékelést nyerni. Problémát jelentene ugyanakkor az is – lévén, hogy a II. Konceptió az élettársak regisztrálásának lehetőségét teljesen elvetette – hogy az élettársi jogviszony kezdő időpontjának tisztázása a jogalkalmazót bonyolult bizonyítási procedura elé állítaná.

Az mindenesetre nagy eredménynek tekinthető, hogy a tartás szükségességét mindkét Konceptió indokoltnak tartotta. Az élettárs tartási jogának elismerésén túlmenően a részletszabályok megalkotásához a házastársi tartás feltételeiből indulhatunk ki. Egyértelmű, hogy sem a házastárs, sem az élettárs tartásra való rászorultsága nem általános. Az élettárs tartásra való rászorultságát nagyrészt ugyanazok a körülmények tehetik indokolttá, mint a házastárs tartásra való rászorultságát. Nem ritka, hogy az élettárs – a házastárshoz hasonlóan – azért nem folytat önálló kereső tevékenységet, mert közös gyermeküket neveli, gondozza, sőt az is előfordulhat, hogy élettársa gyermekét neveli, gondozza; illetve esetleg élettársa gazdasági tevékenységében vagy más foglalkozása gyakorlása körül fejti ki tevékenységét, esetleg élettársa gondozása, ápolása

körüli teendőket lát el stb.²⁹²

Ezekben az esetekben súlyosan méltánytalan a jogi szabályozás hiánya önmagában is, hiszen az “önfeláldozó” felet hátrány éri. Amennyiben pedig valamelyik fél, a családi közösséget összetartó érzületeiből fakadó feladatai maradéktalanabb ellátása miatt önálló kereső tevékenységét hosszabb ideje feladta, a mai gazdasági, piaci viszonyok mellett nem sok esélye van az újbóli elhelyezkedésre és ezáltal saját megélhetéséről való önálló gondoskodásra. Ezen körülmények felett pedig egy egészségesen szociális érzékenységgű személy, illetve jogalkotó a mai társadalmi-gazdasági viszonyok között nem hunyhat szemet.

A körülményektől függően persze az élettársi tartás is – a házastársakéhoz hasonlóan – lehetne csak meghatározott időre pl. betegség, vagy GYES időtartamára szóló.

Nyilvánvalóan az élettársi tartásnak is feltétele lenne továbbá a tartásra kötelezett oldalán a tartás nyújtására való képessége, valamint önmagában az az objektív körülmény, hogy az életközösség hosszabb időn át álljon fenn. Ez utóbbi jelentené gyakorlatilag a lényeges eltérést a házastársak és az élettársak között.

3. A normaszöveg tervezet az élettársi tartás tekintetében

A Javaslat az élettársi jogviszony családjogi hatásai között tesz említést először arról, hogy az élettárs a kapcsolat megszűnését követően, a törvényben meghatározott esetekben, volt élettársától – a volt közös lakás használatának és vagyoni viszonyaik rendezésén túlmenően – tartásra is igényt tarthat.²⁹³ Ezzel a normaszöveg tervezet a magyar jogban teljesen új jogintézményként tervezi bevezetni az élettársak egymással szemben fennálló tartási kötelezettségét. A kodifikációs bizottság azért hívta segítségül a családjogból már ismert szabályozási témát, mert jogi értékelést kívánt adni annak a ténynek, hogy a volt élettárs rászorultsága a tartásra, tipikusan a közös háztartásban és a

²⁹² Ld. II. Konceptió, Második könyv, Családjog, Az élettárs tartáshoz való joga c. ponthoz fűzött indokolás. 42.p.

²⁹³ CSK. 2006. 3:89.§ (2) bekezdése. A 2007-es és a 2008-as CSK is átszámozza a vonatkozó részt, változatlan tartalommal. A továbbiakban valamennyi témakörét érintően csupán az első hivatalos (2006-os) tervezet szakasz számát jelölöm meg. A másik két későbbi tervezetben általában 1-2-vel csúszik a sorszámozás, melynek részletezésére csak abban az esetben fogok kitérni, amennyiben az egyben tartalmi változást is jelent.

közös, vagy nem ritkán akár a másik fél gyermekének nevelésében való lekötöttségre vezethető vissza.

A kodifikátorok meghatározott együttélési idő feltételként történő előírása mellett döntöttek, a bírói joggyakorlatra utalás ugyanis a jogbizonytalanságon túl a perbeli bizonyítás nehézségeit is jelentette volna – különösen, ha nem nyilvántartott kapcsolatról van szó.

A tervezet vonatkozó szakasza²⁹⁴ két időtartamot jelöl meg az élettárs tartási jogának feltételül, amelyek mind a közfelfogásban, mind a társadalombiztosítási jogszabályokban²⁹⁵ hosszú ideje fennállnak. Az élettársi kapcsolatnak tehát legalább tíz évig kell fennállnia, vagy amennyiben a kapcsolatból gyermek született, elegendőnek tartja a tervezet az egy évet is. Az utóbbi időtartam alkalmazásához nem feltétel, hogy a gyermek az élettársi kapcsolat fennállása alatt szülessen, elegendő csupán hogy a szülők korábban vagy később élettársak legyenek.²⁹⁶ A bíróság indokolt esetben – a szabályozás merevségét lazítandó – a tíz évnél rövidebb időtartamú élettársi kapcsolat esetén is megállapíthatja a tartási kötelezettséget. Ez a szabály nem más, mint a családjogban érvényesülő méltányosság elvének konkrét normában való megjelenítése. Meg kell azonban jegyezni, hogy az egy éves minimális határidő a méltányosság alkalmazásával sem léphető át.

Ha valamelyik fél az életközösség megszűnését követő egy év után válik rászorulttá, már csak különös méltánylást érdemlő esetben követelheti a tartást.

A bíróság egyébként szokatlanul rugalmas feladatot kapott egyrészt a méltányosság elbírálásakor, másrészt az együttélés megszakadására vonatkozó beszámítási szabályok alkalmazásakor, mely utóbbi vonatkozásában a házassági életközösség vagyoni jogi következményei körében kialakult bírói gyakorlatbeli „válaszok” itt is messzemenően alkalmazhatóak. Annak eldöntését ugyanis, hogy az együttélés mennyire volt folyamatos, illetve, hogy megszakadás esetén a közbenső időt hozzá kell-e számítani vagy sem az élettársi kapcsolat idejéhez, a bírói mérlegelés körébe utalja a Javaslat.

²⁹⁴ CSK. 2006. 3:90. § (1) bekezdés a) és b) pontja.

²⁹⁵ Ld. pl. az 1997. évi LXXXI. tv. 45. §-t - az özvegyi nyugdíj feltételeinél.

Tny. 45. § (1) „Özvegyi nyugdíjat a házastárs, az elvált házastárs és az élettárs (a továbbiakban együtt: házastárs) kaphat. (2) Özvegyi nyugdíjra jogosult a házastársra előírt feltételek fennállása esetén az is, aki élettársával ennek haláláig

a) egy év óta megszakítás nélkül együtt élt és gyermekük született, vagy

b) megszakítás nélkül tíz év óta együtt élt.”

²⁹⁶ A korábbi kapcsolatnak azért lehet jelentősége, mert a megszűnését követő egy éven belüli rászorultságnál még értékelhető a korábbi kapcsolat megléte.

Noha a házastársak utólag, a házasság megszűntét követő öt éven belüli rászorultságuk esetén igényelhetnek tartást, az élettársak pedig csupán a kapcsolat megszűnését követő egy éven belüli rászorultságuk esetén – feltéve, hogy a kapcsolat megszűnésével egyidejűleg ezt nem tették meg – kijelenthető, hogy a tartás kérdése vált az egyik „legcsaládjogiasabb” kiváltsággá. Ezen kívül az egyéb feltételekkel, érdemtelenégi okok és a megfelelő teljesítőképességgel kapcsolatban a házasságnál megismert szabályok az irányadók.

A tartásra jogosultság feltétele élettársak esetében is az **önhibán kívüli rászorultság**.

A Tervezet meghatározza az **érdemteleniség** azon eseteit is, amelyek a tartásra jogosultságot kizárják.²⁹⁷ Eszerint tehát érdemtelennek tekintendő a tartásra az a volt élettárs, akinek súlyosan kifogásolható életvitele, magatartása járult hozzá alapvetően az élettársi kapcsolat megszűnéséhez, valamint az, aki az életközösség megszűnését követően volt élettársának, vagy vele együtt élő hozzátartozójának érdekeit durván sértő magatartást tanúsított.²⁹⁸ Természetesen az érdemteleniségre hivatkozó fél magatartását is figyelembe kell venni az érdemteleniség elbírálásánál.²⁹⁹

A tartás további feltétele, hogy a **kötelezett arra képes legyen**, vagyis ezáltal saját szükséges tartását, illetve kiskorú vagy nagykorú gyermekének tartását ne veszélyeztesse.³⁰⁰ Figyelemre méltó szabály továbbá, hogy a tartásra az élettárs a különélő házastárssal és a volt házastárssal egy sorban jogosult, tehát a Tervezet etekintetben egyenlőség jelet tett a házastárs és az élettárs közé.³⁰¹ A rokонтartás jogosulti sorrendjébe illesztve pedig a gyermek és a szülő közé helyezte el azokat.³⁰² Ha a rokонтartás szabályait a kötelezett oldaláról vizsgáljuk, akkor pedig a házastárs (volt házastárs), illetve a volt élettárs tartása a rokonokat megelőzi.³⁰³ Garanciális szabály ugyanakkor – a kodifikátorok elleni támadásokat is kivédendő –, hogy az élettársi kapcsolat mégsem mindenben azonos a házassággal, melyet a tartáshoz való jog megszerzéséhez szükséges hosszabb időtartam feltételének törvénybe iktatása garantálja.

²⁹⁷ CSK. 2006. 3:91.§ Mellékesen megjegyzem, hogy a hatályos Csjt., a házastársi tartásra való érdemteleniség részleteit nem tartalmazza, hanem arról csupán a Legfelsőbb Bíróság V. sz. Polgári Elvi Döntése rendelkezik. A Tervezet azonban az érdemteleniség kérdésének megválaszolását egységesítve rendezi a házastársak és az élettársak esetén egyaránt (CSK.3:31.§).

²⁹⁸ CSK. 2006. 3:91.§ (1) bekezdés.

²⁹⁹ CSK. 2006. 3:91.§ (2) bekezdés.

³⁰⁰ CSK. 2006. 3:92.§

³⁰¹ CSK. 2006. 3:93.§ és 3:203.§ (1) bekezdés.

³⁰² CSK. 2006. 3:203.§ (1) bekezdés a)b)c) pontjai.

³⁰³ CSK. 2006. 3:196.§ (1) bekezdés.

Az esetleges konkurálást érintő konfliktus pedig, ezen törvényi időközszöb beépítésével elkerülhető a két jogintézmény között. Ugyanez a helyzet két egymást követően fennállott hosszabb élettársi kapcsolat esetében is. Az azonban kivételesen előfordulhat, hogy az egy éven belül megszűnt élettársi kapcsolatot követően valaki tartásra kötelezetté válik, és azt éveken át teljesíti is, majd néhány év elteltével egy újabb élettársi kapcsolatból adódóan, ezen kötelezettségének az „újabb” élettársa vonatkozásában ismételten eleget kell tennie.

Megjegyzendő, hogy az élettárs tartása felmerül a nagykorú testvér, kiskorú testvérének tartási kötelezettségénél is. Az előbbi az utóbbit ugyanis csak akkor köteles eltartani, ha ezt saját maga, házastársa (élettársa) és tartásra rászoruló egyenes ági rokonai szükséges tartásának veszélyeztetése nélkül képes teljesíteni.³⁰⁴ A korábbi felsorolás kiegészül tehát az élettárssal, aki a tartásra a házastárssal és a volt házastárssal egy sorban jogosult.³⁰⁵ Ezen a szabályon a 2007-es szövegváltozat annyit pontosít, hogy élettárs helyett a volt élettársat, a házastárs helyett pedig a különélő házastársat említi.³⁰⁶ A 2008-as változat pedig már ide sorolja a különélő és a volt bejegyzett élettársat is.³⁰⁷

A tartással összefüggésben végezetül egy **utaló szabályt** találunk a Tervezet szövegében, azonban érdekesség, hogy az utalás nem a házastársi tartásra, hanem a rokontartásra vonatkozik. Ennek az a magyarázata, hogy valamennyi családi kapcsolaton alapuló tartás közös szabályai a Rokonság rész V. címének I. fejezetében kerültek elhelyezésre, melyhez képest a házastársi és a gyermektartás is valamelyest kivételt képez. A rokontartás közös szabályait kell tehát alkalmazni a „tartás mértékére, szolgáltatásának módjára és időtartamára valamint ezek megváltoztatására, a tartási igény visszamenőleges érvényesítésére, továbbá a tartáshoz való jog megszűnésére és a tartás megszüntetésére, ... azzal, hogy az élettársi tartáshoz való jog megszűnik akkor is, ha az arra jogosult újabb élettársi kapcsolatot létesít vagy házasságot köt.”³⁰⁸

Több mint érdekesség, hogy – mint ahogy láthattuk – a hatályos családjogi szabályozás szerint az élettársak nem kötelezhetőek tartásra, ám a szociális igazgatásról szóló törvény³⁰⁹ értelmében, mivel ők is családtagnak minősülnek, így bizonyos körülmények

³⁰⁴ CSK. 2006. 3:198.§ (4) bekezdés.

³⁰⁵ CSK. 2006. 3:203. § (1) bekezdés c) pontja

³⁰⁶ CSK. 2007. 3:92.§

³⁰⁷ CSK 2008. 3:94.§

³⁰⁸ CSK. 2006. 3:94.§

³⁰⁹ A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény. 4. § (1) bekezdés. E törvény alkalmazásában

fennállása esetén a velük közös háztartásban élő élettársuk tartására kötelezhetőek.³¹⁰

H. Az élettársak lakáshasználati joga

A jelenleg hatályos jogszabályok nem rendezik az élettársi kapcsolatban élők lakáshasználati jogát, sem a kapcsolat fennállása, sem annak megszűnése esetére.³¹¹

A kérdés rendezése azonban – elsősorban a közös kiskorú gyermek lakáshasználatára tekintettel – feltétlenül indokolt lenne. Előfordulhat ugyanis az a nem kívánatos eset, hogy egy gyermekelhelyezési perben az a szülő lesz a gyermek gondozására, nevelésére alkalmasabb, aki az életközösség megszűnése után saját jogcímen nem rendelkezik lakáshasználati joggal, törvény feljogosítása hiányában pedig, a volt közösen használt lakás továbbhasználatára sem jogosult. Természetesen a kapcsolat megléte alatt a megegyezés az irányadó, és ez egyben alapvető feltétel, hiszen az élettársi kapcsolat keletkezésének szükségképpen fogalmi eleme a közös lakásban, háztartásban való együttélés. A kapcsolat megszűnése esetére azonban nincs jogszabályi előírás.

A továbbiakban áttekintem az egyes jogcímek szerinti lakáshasználat lehetséges módjait – konkrét szabályozás hiányában – nem kifejezetten csupán az élettársakra, hanem az általában bármely személyekre meghatározott jogszabályi rendelkezések tükrében, előrebocsátva ugyanakkor azon öröndetes előrelépést, miszerint a probléma megoldására lehetséges elképzelések a Családjogi Könyv normaszöveg tervezetében már megtalálhatóak.

c) *család*: egy háztartásban életvitelszerűen együtt lakó közeli hozzátartozók;

d) *közeli hozzátartozó*, ha e törvény másként nem rendelkezik: a házastárs, az **élettárs**, az egyenesági rokon, az örökbe fogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbe fogadó, a mostoha- és a nevelőszülő;

f) *háztartás*: az egy lakásban életvitelszerűen együttlakó személyek;

g) *tartásra köteles és képes személy*: a d) pontban meghatározott az a közeli hozzátartozó, akinek családjában az egy főre jutó jövedelem a tartási kötelezettség teljesítése mellett meghaladja az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének kétszeresét, továbbá a tartást szerződésben vállaló, illetve az a személy is, akit a bíróság tartásra kötelezett.

³¹⁰ (Sztv. 114. §.)

³¹¹ Megjegyzendő, hogy a házastársakra vonatkoztatva a Csjt., bontás esetére rendezi a lakáshasználat kérdését. Jogcím szerinti elkülönítésben a tulajdoni és a bérlakások, valamint a szolgálati lakások használatáról rendelkezik. A megoldási eseteket aszerint is részletezi, hogy közös vagy különvagyoni lakásról, valamint közös vagy önálló bérlétről van-e szó. További részletszabályok a Csjt-n kívül külön törvényben találhatók. (A lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény.) Arra is lehetőséget ad a Csjt., hogy a házaspár a törvény rendelkezéseitől, erre irányuló szerződésben eltérjenek, bár a bíróság a közös kiskorú gyermek lakáshasználatára tekintettel a szerződéstől eltérően is határozhat.

1. Az élettársak lakáshasználata tulajdonukban álló lakás esetén

a. A közös tulajdonban lévő lakás jogi helyzete

Amennyiben a szóban forgó, közösen használt ingatlan a felek **közös tulajdonát** képezi, akkor a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó szabályait kell alkalmazni a felek belső viszonyaira (a lakás birtoklására, használatára, hasznosítására, hasznai szedésére, kezelési és fenntartási költségeinek, egyéb terheinek és a kárveszélynek a viselésére, stb.), valamint a kívülálló harmadik személyekkel kötött ügyleteikre (a lakással való rendelkezés, és a tulajdonvédelem kérdéseire) vonatkozóan. Azt, hogy melyik fél milyen arányban tulajdonosa az ingatlannak, általában a felek szerződése határozza meg. Kivételesen azonban előfordulhatnak az ingatlan-nyilvántartásban szereplő adatoktól eltérő tulajdoni hányadok is, viszont ilyen esetben élettársi közös vagyon jogcímén lehet kérni a valós állapotoknak megfelelő rendezést. A tulajdoni hányadok ezen kívül alapulhatnak részben a törvényen is pl. a törvényes öröklés szabályainak érvényesüléskor.³¹² Ha a tulajdoni hányadok nem állapíthatók meg egyértelműen, azokat egyenlőnek kell tekinteni.

Ha az élettársak között megromlik a viszony, akkor mindkét félnek fennáll a lehetősége a közös tulajdon megszüntetését kérni, tekintettel arra, hogy senki sem kényszeríthető arra, hogy másokkal tulajdonközösségben maradjon. Az élettársnak, mint bármely más tulajdonostársnak is a Ptk. szerinti lehetőségek állnak rendelkezésre a közös tulajdonuk megszüntetését illetően.³¹³

Amennyiben a közös vagyonhoz tartozó ingatlan mindkét élettárs nevén van, azt egyik vagy másik nem jogosult önállóan értékesíteni. A másik félnek ugyanis személyesen kell jelen lenni az ügyletkötéskor, vagy legfeljebb minősített okiratba foglalt

³¹² Bár az élettársak a hatályos szabályok szerint nem törvényes örökösei egymásnak, de az az eset pl. előfordulhat, hogy valamelyik fél által örökölt ingatlan rész mellett a fennmaradó részt a másik fél a tulajdonostól megvásárolja.

³¹³ Ptk. 148-149.§ Amennyiben az ingatlan műszakilag és építésügyi szempontból megosztható, és az ingatlan-nyilvántartásban két önálló helyrajzi számon szerepeltethető, akkor a természetbeni megosztás az első lépcsőfok. Amennyiben ez nem lehetséges, akkor az egyik tulajdonostárs a másik tulajdoni hányadát magához válthatja, vagy elhatározhatja az ingatlan közös értékesítését is, amennyiben egyik élettárs sem ragaszkodik az ingatlanhoz. Ha a közös tulajdon megszüntetését a felek a bíróságtól kérik, akkor itt még az árvezetés elrendelése is szóba jöhet. Ha az ingatlanban legalább két önálló lakás kialakítható, és fennállnak az egyéb feltételek, az épület végső soron társasházzá is alakítható.

meghatalmazással járhat el helyette a másik fél. A jelen nem lévő fél hozzájárulásának vélelme nem érvényesül az élettársak között, de megjegyzendő, hogy ingatlanról lévén szó, ez házastársak esetén sem érvényesül.

Ha csak az egyik élettárs nevén van a közös tulajdont képező ingatlan, akkor az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének elvéből adódóan az ingatlan egésze feletti rendelkezéshez, harmadik személy vonatkozásában elegendő csupán az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett tulajdonostárs közreműködése. Ilyen esetben az élettársak belső viszonyában azonban elszámolási viszony, kötelmi igény keletkezik. Persze más a helyzet akkor, ha az élettársak által közösen lakott lakásról van szó, mert ezesetben a harmadik személy jóhiszeműsége megkérdőjelezhető.

Ha a felek megtartják a közös lakásukat az életközösség megszűnését követően, erre az esetre nézve a törvény semmiféle támpontot nem ad a bíróságok számára, a lakás használat rendezése kérdésének eldöntéséhez.

b. A különvagyonba tartozó lakás jogi megítélése

Ha az ingatlan valamelyik fél **különvagyonában** van, akkor teljesen egyértelműen az ő döntésétől függ, hogy azt választják-e közös otthonul, és hogy a kapcsolat megromlását illetve megszűnését követően közösen maradnak-e továbbra is a lakásban, vagy a kizárólagos tulajdonos a másik, nem tulajdonos felet a lakásból való távozásra kötelezi.³¹⁴

2. Az élettársak lakáshasználata bérlőtársi jogviszony esetén

A bérleti jogviszonyra a Ptk. általános rendelkezésein túlmenően a lakások és helyiségek bérletére valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény tartalmaz rendelkezéseket. Amikor bérlakásokról beszélünk, a lakáshasználat kérdését tárgyalandó, legyen szó akár élettársakról akár házastársakról, általános jelleggel megállapíthatjuk, hogy önkormányzati bérlakásokat kell a fogalom alatt elsősorban érteni. Magánbérlemények esetén ugyanis a bérbeadó viszonylag szabadon jogosult a bérleti jogviszonyt befolyásoló döntést hozni, így akár a

³¹⁴ Természetesen előfordulhat olyan eset is, hogy a kizárólagos tulajdonos önként átadja a lakás használatát a másik, nem tulajdonos félnek.

bérleti jogviszonyt megszüntetni, míg önkormányzati bérlakás esetén a bérbeadó ugyanezt csak nagyon szűk körben teheti meg, tekintettel az arra vonatkozó részletes jogi szabályozásra és arra, hogy ennek a fajta bérleti jognak vagyoni értéke van.

Ha egy lakást két személy (élettárs) együttesen bérel, akkor őket bérlőtársaknak nevezzük,³¹⁵ amely azt jelenti, hogy jogaik és kötelezettségeik egyenlőek. Fizetési kötelezettségük pedig a bérbeadóval szemben egyetemleges.

Ha eredetileg csak az egyik élettárs volt a bérlő (önálló bérlet), akkor az élettársak közös kérelmére lehet bérlőtársi szerződést kötni, ehhez azonban az önkormányzatnak hozzá kell járulnia.

Hozzájárulás hiányában a bérleti jogviszonnyal nem rendelkező élettárs csak – jogcím nélküli – szívességi lakáshasználónak minősül, ezért lakáshasználata bármikor, indoklás és alakszerűség nélkül megvonható.³¹⁶ A szívességi lakáshasználat tehát az élettársi kapcsolatot fennállásához igazodik. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság eseti döntése szerint – mellyel magam is messzemenően egyetértek – a jogcím itt tulajdonképpen nem is a szívességi lakáshasználaton, hanem magán az élettársi kapcsolat fennállásán alapul, ezért az élettársi kapcsolat megszűnését követően a jogalap nélküli birtoklás szabályai lesznek az irányadók.³¹⁷

A hatályos szabályok szerint tehát, az önálló jogcím nélküli lakáshasználó élettárs, semmiféle védelemben nem részesül, az élettársi kapcsolat megszűnésekor az élettársával közösen használt lakás tekintetében, és a lakásból való távozásra kötelezést

³¹⁵ Megkülönböztetve őket a társbérlőktől, akik szintén többen bérelnek közösen lakást, de mindegyik félnek van kizárólagosan használható helyisége, és emellett vannak a lakásban közös helyiségek is, kötelezettségük pedig egymástól független.

³¹⁶ BH2001.221 (Ptk. 193. § (1) bek., 1993. évi LXXVIII. tv. 2. § (1) és (5) bek.).

³¹⁷ A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság I. Pf. 21 769/1999/3. szerint:

„Az alperes, mint élettárs költözött a felperes tulajdonát képező ingatlanba, lakáshasználatának jogcíme tehát az élettársi kapcsolat fennállásán alapult. Ebből következően az alperes lakáshasználata nem szívességi lakáshasználat volt, s mint ilyen megszűnésre nem a Ptk. 583. § (1) bekezdésében szabályozott haszonkölcsön szerződés felmondására vonatkozó szabályok az irányadók.

A felek között az élettársi kapcsolat 1995-ben megszakadt, melynek következtében megszűnt az alperes lakáshasználatának jogcíme is. Ezen időponttól kezdődően az alperes az ingatlant jogcím nélkül használja, s jogalap nélkül tartja birtokában. A Ptk. 193. § (1) bekezdése szerint, aki jogalap nélkül van a dolog birtokában köteles a dolgot a birtoklásra jogosultnak kiadni. Mivel az alperes a fentiek szerint jogalap nélkül van a lakás birtokában, ezért köteles azt a birtoklásra jogosult felperesnek kiadni, vagyis az ingatlant elhelyezési igény nélkül kiűriteni.

Figyelemmel arra, hogy jelen perben nem a lakásügyi jogszabályok kerültek alkalmazásra, ezért szükségtelen az ítéletben annak kimondása, hogy az alperes elhelyezésre nem tarthat igényt, hiszen a lakásügyi jogszabályok alkalmazása esetén is az elhelyezésről csak abban az esetben kell rendelkezni a bíróságnak, ha a kiköltözésre kötelezett elhelyezésre igényt tarthat.

követően elhelyezési igénnyel sem rendelkezik, sem az önkormányzat, sem a másik fél részéről.³¹⁸

Az élettársi kapcsolatra tekintettel biztosított lakáshasználat egyébként az élettárs halálával is megszűnik, a lakás kiürítésének kötelezettsége elhelyezési jogosultság nélkül terheli a szívésségi lakáshasználót.³¹⁹

Az, hogy a bérleti jogviszony egyébként hogyan szüntethető meg, arról a fent hivatkozott jogszabályok rendelkeznek, azonban továbbra is megválaszolatlan a kérdés, hogy a kapcsolat megszűnését követően az ilyen jogcímen használt lakások további használata miként rendezhető.

Amennyiben tehát az élettárs tulajdonostárs vagy bérlőtárs, akkor természetesen ezen jogcímeknek megfelelő jogosultságok illetik meg, illetve kötelezettségek terhelik. Viszont a közösen használt lakás tekintetében, amelyre vonatkozóan az élettárs jogcímmel nem rendelkezik, a kapcsolat megszűnésekor nem is részesül védelemben, mert bármilyen hosszú élettársi együttélést követően, az élettársi kapcsolat befejezésével megszűnik a lakás használatának joga, ezért minden további követelés nélkül köteles a lakást elhagyni.

Ez a jogi helyzet ma már nem felel meg az élettársi kapcsolat családjogi jellegének, és ellentétes az élettársak, különösen azok kiskorú gyermekének a lakás használatához fűződő érdekével.

Ezen felismerés hatására egyébként, a bírói gyakorlat is kezd elmozdulni, mellyel kapcsolatos konkrét bírói döntés értelmében a nem bérlőtárs élettárs esetén, tekintve hogy a közös kiskorú gyermek a nem bérlő szülőnél került elhelyezésre, a bíróság a nem bérlő szülő lakáskiürítésére kötelezését nem látta elrendelhetőnek a Csjt.77.§-ára hivatkozva.³²⁰

³¹⁸ BH2005.141., valamint ld. még a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 1. Pf. 21 769/1999/3.sz.

³¹⁹ BH1999.113

³²⁰ BDT2000.19., Az élettársi kapcsolatból származó két kiskorú gyermek a különváltan élő szülők ráutaló megegyezése alapján az anya ellátásában van, ugyanis nála nyertek elhelyezést. A gyermekek lakhatásának a biztosítását pedig a Csjt. 77. § (1) bekezdése alapján a szülőnek - az ő állandó lakásában - saját háztartásában kell biztosítani. Mivel arra nincs adat, hogy az anya ezt máshol, mint a perbeli lakásban meg tudná oldani, ezért a kiskorú gyermekek lakhatásának az őket gondozó szülővel együtt történő biztosítása érdekében, a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatva a felperes – lakás kiürítésére irányuló – keresetét elutasította. (Fővárosi Bíróság 54. Pf. 28 036/1998/2.)

Az élettársi kapcsolatok társadalmi jelentőségének változása és az erre reagáló bírói gyakorlat hatására a Ptk. kodifikációs folyamatában várhatóan nagy elmozdulás mutatkozik a jogi szabályozás téren is. A következőkben ezen változások lépcsőfokait tekinthetjük át.

3. Szabályozás de lege ferenda

Az **I. Konceptió** még nem tartja indokoltnak az élettársak vonatkozásában a lakáshasználat kérdésének rendezését, legalábbis erre vonatkozóan nem találunk abban semmiféle felvetést.

A **II. Konceptió**, ha óvatosan is, de tovább merészkedik, amikor bár nem külön cím alatt, hanem „Az élettársak vagyoni viszonyai” c. résznél arról beszél, hogy hosszabb élettársi viszonyt követően elképzelhetőnek tartja az élettárs részére a volt élettárs tulajdonában lévő lakás – határozott vagy határozatlan ideig tartó – használatának biztosítását. Mindemellett kidolgozandók az élettársi közös lakásban lakó kiskorú gyermek – különösen az élettársak közös gyermeke – lakáshasználati jogosultságát védő szabályok.³²¹

A **normaszöveg tervezet** 2005 januárjában lezárt – nem hivatalosan megjelentetett – változata már speciális rendelkezéseket alkotott az élettárs és gyermekeik érdekeinek védelmében: egyrészt a Családjog Könyvben, a IV. cím alatt, eredetileg még a 212-215.§§-ban, majd többszöri átszámozást követően a 2006. márciusában megjelent hivatalos változatban – bár cím szerint továbbra is a IV. címben, de számozását tekintve már a 3:97-101.§§-ig terjedő részben kerültek elhelyezésre a részletszabályok. Ha pedig az élettársi kapcsolat az egyik élettárs halálával szűnik meg, a túlélő élettárs védelmében az Öröklési Jog Könyv is tartalmaz majd rájuk nézve a lakáshasználatot érintő „védelmi” rendelkezéseket.

Ezek a szabályok részben hasonlítanak a házastársi lakáshasználat szabályaihoz (főként a közös jogcímen használt lakás esetén), részben eltérnek attól (különösen az egyik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás tekintetében), de elsődleges elv e szabályok körében is a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek védelme, amely mindkét esetben döntő tényező a további használat szempontjaiból.³²²

³²¹ II. Konceptió 50-51.p.

³²² CSK. 2006. 3:99.§ (2) bekezdés, 3:100.§ (1) bek. b.) pont és (3) bekezdés.

a. A jogviszony szerződéssel való rendezése

A Javaslat szerint az élettársaknak is lehetőségük lenne arra, hogy az élettársi jogviszony létrejöttkor vagy annak fennállása alatt, az életközösség megszűnése esetére szerződéssel rendezzék az általuk közösen használt lakás használatát.³²³ Ennek tartalmát a felek szabadon állapíthatják meg, és a bíróság, az eredeti, 2006-os Javaslat szerint a szerződéstől – a házastársakkal ellentétben – még a közös kiskorú gyermek lakáshasználati joga érdekében sem térhet el.³²⁴ A 2007-es szöveg változatban azonban, belátva a gyermek mindenek felett álló érdekeinek sérelmét, a vonatkozó szakaszt egy új bekezdéssel bővítette, melyben a házasságból született gyermek lakáshasználatának szerződéssel való rendezése esetére vonatkozó szabályt rendeli alkalmazni az élettársi kapcsolatból származó gyermekekre is.³²⁵

A szerződést indokolt közokiratba foglaláshoz kötni, ahol „a közjegyző tájékoztatási kötelezettsége biztosítja, hogy a felek jogaik és kötelezettségeik teljes tudatában rendelkezzenek.”³²⁶ (Itt jegyzem meg, hogy a 2007-es Javaslat a házassági vagyoni jogi szerződés vonatkozásában meghagyja az eredeti szabályokat is, egyelőre nem eldöntve, hogy azokat, vagy az újonnan elképzelt kizárólagos közokirati formát tekintse-e véglegesnek. A lakáshasználatot rendező szerződésnél azonban a választás dilemmája nem merül fel.) A 2008-as Tervezet visszaállítja a jelenleg is hatályos, a felek választásán múló formai feltételeket, vagyis a közokirati forma lehetőségén kívül, a jogi képviselő által ellenjegyzett magánokirati forma is lehetővé válik.³²⁷

A fenti elképzelésekkel magam is egyetértek. Véleményem szerint nem indokolt az ilyen szerződéseket csupán a közokirati formához kötni, másrészt pedig a vonatkozó szabályokat nem szerencsés a házassági vagyoni jogi szerződés alakszerűségeihez képest eltérően megállapítani, lévén, hogy mindkettő jelentősége nagyjából azonos, és a korábbi szabályozásban sem került a formai szabályozás elválasztásra.

Az élettársak az életközösség megszűnése után is dönthetnek közösen a lakás további használatáról, mely megállapodásuk azonban már nincs alakszerűséghez kötve. Amennyiben sem szerződés, sem egyéb megállapodás a felek viszonyát nem rendezi,

³²³ CSK. 2006. 3:97.§

³²⁴ CSK. 2006. 3:79.§ (2) bekezdés.

³²⁵ CSK. 2007. 3:96.§ (2) bekezdés.

³²⁶ CSK. 2006. 3:97.§-hoz fűzött indokolás.

³²⁷ CSK. 2008. 3:98.§ (1) bekezdés.

vitás esetben bármelyik élettárs kérheti a bíróságtól a lakáshasználat rendezését a törvény keretei között.

b. Közös jogcímen használt lakások használatának rendezése

Az élettársak **közös jogcíme** (közös tulajdon, közös hasznélvezeti jog, bérlőtársi jogviszony) alapján használt lakás további használatáról, a bíróság a **házastársak közös jogcíme** alapján használt lakás használatának rendezésére vonatkozó szabályok (osztott használat elrendelése, kizárólagos lakáshasználat elrendelése a másik fél távozásra kötelezésével egyidejűleg) alapulvételével dönt,³²⁸ sőt arra is van lehetősége, hogy a lakáshasználati jog ellenértéke fejében pénzbeli térítést ítéljen meg a lakásból távozó élettárs javára.³²⁹

A bíróságnak a közös jogcímen használt lakás további használatáról való döntése során figyelemmel kell lenni a lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek megfelelő lakáshoz fűződő jogára.³³⁰ A gyermeknek nem feltétlenül a közös lakásban kell biztosítani a lakáshasználati jogát, de a bíróságnak olyan megoldást kell választania, hogy a gyermek ne váljon hajléktalanná. Amikor ezen szakasz vonatkozásában a Tervezet gyermekről beszél, szándékosan nem kíván különbséget tenni az élettársi kapcsolatból származó közös kiskorú gyermek, vagy bármelyik élettárs egyéb kapcsolatából származott, de a közös háztartásban nevelt gyermeke között, ugyanis a szabályozás elsődleges célja a kiskorú gyermek védelme.

c. Kizárólagos jogcímen használt lakások használatának rendezése

A lakáshasználat kérdését illetően valamelyest más a helyzet abban az esetben, ha a közösen használt lakás valamelyik fél **kizárólagos jogcíme** alapján illeti meg a feleket. Főszabály szerint ilyenkor az élettársi kapcsolat megszűnése, a jogcímmel nem rendelkező élettárs lakáshasználati jogának megszűnését vonja maga után.

Kivételesnek tekinthető ugyanakkor az eset megítélése akkor, ha az élettársi kapcsolat hosszabb ideig – a tartásra való rendelkezésekkel egyezően 10 évig, vagy amennyiben az

³²⁸ CSK. 2006. 3:99.§ (1) bekezdés.

³²⁹ CSK. 2006. 3:84.§

³³⁰ CSK. 2006. 3:99.§ (2) bekezdés.

élettársaknak közös kiskorú gyermeke született, akkor egy évig – állt fenn. A lakás használatának biztosítása a gyermek számára ugyanis alapvető létfeltétel, amihez az egy éves együttélést – amely szükséges ahhoz, hogy egyáltalán az élettársi kapcsolat feltételei megállapíthatóak legyenek – meg kell követelni, azonban az ennél hosszabb időtartam előírása a gyermek érdekét sértheti, és ezen időkorlátot érintő előírástól a bíróság – a tartásra vonatkozó szabályokkal azonosan – még méltányosságból sem térhet el. A 10 évre vonatkozó eltérés lehetőségét viszont – ellentétben a tartásra vonatkozó szabályokkal – a Javaslat nem tartalmazza. A fenti indokok alapján tehát sor kerülhet arra, hogy amennyiben a lakást valamelyik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használták, a bíróság – kérelemre – a volt élettársat ilyen esetben is feljogosíthatja a lakás további használatára, elsősorban osztott használat formájában. Az oszthatóság kérdése ezesetben – a házastársak lakáshasználatának osztott rendezésére vonatkozó szabályok szerint – objektív és szubjektív oldalról is vizsgálendő.

Ha az ingatlan használata nem megosztható, akkor kivételesen indokolt esetben, amennyiben a lakáshasználatra jogosult közös kiskorú gyermeket a jogcímmel nem rendelkező élettársnál helyezték el, illetve ez az élettárs legalább a gyermekek egyike feletti szülői felügyeleti jogot gyakorol, és a közös kiskorú gyermek lakáshasználatát másként nem biztosítható, a másik élettárs kizárólagos tulajdonjoga vagy haszonélvezeti joga alapján használt lakás, kizárólagos használatára is feljogosíthatja a bíróság a volt élettársat. Az indokolás szerint erre bérlakás esetén azért nincs mód, mert annak használata felett az élettárs nem rendelkezik szabadon.

A bíróság az osztott, illetőleg kizárólagos használatot meghatározott időre, vagy feltétel bekövetkezéséig is biztosíthatja. A lakás kizárólagos használatára feljogosított volt élettársat a bérlő jogállása illeti meg azzal, hogy lakáshasználati joga rendes felmondással csak megfelelő cserelakás felajánlása esetén szüntethető meg. Ezen két szabály megegyezik a házastársakra vonatkozó jogi szabályozással.

Nem tarthat igényt a másik élettárs kizárólagos jogcíme alapján használt lakás osztott vagy kizárólagos használatára az a volt élettárs, akinek más beköltözhető, vagy egyoldalú nyilatkozatával beköltözhetővé tehető lakása van. Itt ugyanis családvédelmi érdekek már nem indokolják a másik élettárs tulajdonosi jogainak korlátozását.

d. A lakáshasználat újrarendezése

A bíróság döntését követően, bármelyik volt élettárs kérheti a lakáshasználat **újrarendezését** arra történő hivatkozással, hogy az alapul szolgáló körülményekben oly mértékű változás következett be, melynek folytán a használat módjának változatlan fenntartása lényeges jogos érdekét (pl. életkörülményeik, anyagi helyzetük megváltozott) vagy a közös kiskorú gyermek érdekét (pl. nagykorúvá válása, tartózkodási helyének megváltozása miatt) sérti.³³¹

Ez a rendelkezés nem érinti a volt élettársnak azt a jogát, hogy a használat rendezését követően volt élettársa bérlőtársi jogviszonyának megszüntetését a törvénynek a bérlőtársakra vonatkozó rendelkezései alapján kérje. Jelenleg a hatályos lakástörvény ugyanis a bérlőtársi jogviszony megszüntetésének egyéb eseteit is ismeri.³³²

Összegző gondolatok

Az élettársi kapcsolatnak, bár ez a hatályos szabályokban *expressis verbis* nem mindig jelenik meg, számos jogkövetkezménye van, illetve a kodifikációs folyamat lezárulásáig úgy tűnik méginkább lesz.

Elsőként leszögezhetjük, hogy az élettársi kapcsolatban lévő szülők, és az ilyen kapcsolatból származó gyermekek közötti különbségtételre jogszabályi lehetőség nincs. Mivel a Családjogi törvény külön rendelkezéseket nem is tartalmaz rájuk nézve, ebből következően az ott lévő szabályozás valamennyi szülőre, illetve valamennyi gyermekre egyformán vonatkozik. A jövőben várható szabályozás sem tervez ehhez képest változásokat annál is inkább, mivel számos nemzetközi egyezmény is köti a hazai jogalkotót ebben.

A Javaslat további vívmánya, hogy a különélő szülő jogaira, illetve az élettárs, mint nevelőszülő jogaira is igen nagy hangsúlyt fektet.

Az élettársak általi közös örökbefogadás lehetőségének kérdése olyan terület, ami eltérő jogi értékelést nyert a házastársakra vonatkozó szabályozáshoz képest. Abban az esetben, amikor hosszabb ideje fennálló, ténylegesen működő élettársi kapcsolatról van szó, megfontolandó lenne ezen tilalom feloldása. Ugyanúgy, mint a reprodukciós

³³¹ CSK. 2006. 3:101.§

³³² 1993. évi LXXVIII. tv. 30.§

eljárásban való részvétel feltételeinél, itt is meghatározható lenne, hogy ez a lehetőség – egyelőre – csak különmemű élettársak számára állna fenn. A hazai viszonyok között ugyanis, a társadalom hozzáállása még nem annyira mondható liberálisnak e kérdéskört illetően, bár hozzátéve, hogy sok szempontból mégis jelentősnek mondható elmozdulás tapasztalható az azonos neműek párkapcsolatához való hozzáállás terén.

A tartás és lakáshasználat kérdésköréhez kapcsolódóan láthattuk, hogy a kodifikációs bizottság igyekezett újabb garanciális feltételeket beépíteni a Javaslatba, ezáltal is figyelembe véve a gyakorlatban igényként felmerülő, és a bíróságok által mindinkább alkalmazni kívánt rendezési lehetőségeket. A mindkét kérdésre adott válaszok tehát sok szempontból közelítenek a házastársakra vonatkozó szabályokhoz azzal, hogy az időtartambeli korlátok azért mégis – jogosan – valamelyest elhatárolási szempontot jelentenek.³³³

³³³ Érdekességként említeném meg a vonatkozó csehországi szabályozást – melyhez sok szempontból hasonlítanak a magyar Javaslatban megfogalmazott elképzelések is. A cseh regisztrált partnerkapcsolatról szóló külön törvény ugyanis, lakáshasználati joggal kapcsolatos rendelkezéseket is tartalmaz. A bérlakással kapcsolatos jogviszonyt alapul véve ott is megállapítható, hogy a regisztrált partnerkapcsolat keletkezésével nem jön létre automatikusan közös bérleti jog (szemben a házastársakra vonatkozó jogi szabályozással). A Ptk. értelmében ugyanakkor a nem bérlő regisztrált partner a kapcsolat fennállása idejére megszerzi a partner által bérelt lakás használatának a jogát. A kapcsolat megszűnését követően azonban a lakáshasználati jog anélkül szűnik meg, hogy a nem bérlő partner elhelyezésre tarthatna igényt. Amennyiben viszont a kapcsolat halál okából szűnik meg, a túlélő nem bérlő partner folytathatja a lakásbérleti jogviszonyt, feltéve, hogy bizonyítást nyer az a tény, hogy regisztrált partnerével a halál időpontjában közös háztartásban éltek, és saját lakással nem rendelkezik. Az erről szóló 115/2006. törvény 2006. július 1-én lépett hatályba. Forrás: Nemzeti jelentések – Milana HRUSÁKOVA (Csehország), Zeitschrift für das gesamte Familienrecht 2006. évi 18. szám. Feldolgozta: SZEIBERT – ERDŐS 2006. 34.p.

VI. Az élettársi kapcsolat polgári jogi vonatkozásai

A. Az élettársak vagyoni viszonyai

Bevezetés

Az élettársi viszonyban élők jelentős része abban a hiszemben él, hogy kapcsolatuk könnyebben szüntethető meg, mint egy házastársi kapcsolat, sőt hiedelemként különféle határidők élnek arra nézve, amikor az élettársi kapcsolat vagyoni jogi hatása megegyezik a házasságéval, vagy ahhoz hasonlóvá válik, egy bizonyos idő elteltével. Természetesen a kapcsolat önmagában való megszüntetése valóban egyszerűbb, mint házasság esetén, azonban a járulékos kérdésekben való döntés sok esetben legalább ugyanannyira komplikált. A laikusok többsége **tévedésben** van a jogintézményt illetően, még a benne élők közül is.

Az élettársak közös gazdálkodásával kapcsolatos elszámolás szabályait a **Ptk. 578/G. § (1) bekezdése** tartalmazza, egyedüli jogszabályhelyként rendelkezve a közös háztartásban élők, azon belül az élettársak vagyoni viszonyairól.

A bírói gyakorlat szerint „a közös háztartásban élők vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályok alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha a közös háztartásban élő hozzátartozók gazdasági tevékenységet is igénylő közös céljuk elérése érdekében járnak el, és – ha nem is kifejezett megállapodással, de legalábbis hallgatólagosan – egyetértenek abban, hogy a közös gazdasági tevékenység eredményeként szerzett vagyon közös legyen. Nincs azonban jogi lehetőség a közös szerzés megállapítására akkor, ha a közösség abban áll, hogy egy lakásban lakva, egymást az élet fenntartásához szükséges körön belül gazdaságilag is támogatják, rokoni és érzelmi alapon kölcsönös szívességi szolgáltatásokat teljesítenek egymás javára.”³³⁴

³³⁴ BH1998.588

Persze az előbb említett közös háztartásban élőkhez képest az élettársak valamelyest szűkebb kört képeznek. A következőkben azt teszem vizsgálódás tárgyává, hogy milyen specialitások jellemzik az élettársak vagyoni viszonyait.

1. Előzmények

A szabályozás a **Ptk-t megelőző időszakban** a vagyoni viszonyokat illetően teljesen hiányzott, azonban a bírói gyakorlatban a jelenlegi szabályozás csírái már megfigyelhetők voltak. A XX. század első felében a „magyar joggyakorlat szűk körben elismerte az ágyastársnak nevezett nő munkáját, és ezért díjat ítelt meg részére. Közös vagyon viszont csak akkor keletkezett, ha ahhoz mindkét fél hozzájárult saját keresetével vagy vagyonával.”³³⁵

Egy másik korábbi jogesetben pedig az állapítható meg, hogy a bíróság az élettársi kapcsolat idején szerzett vagyont, az életközösség fennállásának kezdetétől közös vagyonnak minősítette külön bizonyítás nélkül is, ha az élettárs a gazdaságban tevékenykedett.³³⁶

A **Ptk. hatálybalépésével** sem javult túl sokat a helyzet a szabályozást illetően, ugyanis a törvény eredeti szövegváltozata még nem tartalmazott rendelkezéseket sem az élettársakra, sem pedig az együttélő személyek vagyoni viszonyaira vonatkozóan. A bírói gyakorlat az élettársi kapcsolatot vagyoni vonatkozásban polgári jogi tulajdonközösségnek minősítette, amelyben a közös tulajdon a szerzeményük arányában oszlik meg az élettársak között. Ebben az időszakban családvédelmi szempontok szóba sem kerültek, még közös gyermek esetén sem.

A **PK. 94. sz. állásfoglalás**³³⁷ – ahogy már korábban utaltam rá – az élettársi kapcsolatot valójában egy atipikus polgári jogi szerződésnek tekintette, amely leginkább a polgári jogi társaságra hasonlít. Mindemellett nagy előrelépést jelentett, hogy a hivatkozott kollégiumi állásfoglalás elismerte az élettársi kapcsolat érzelmi és szociális közösségi jellegét, a gazdasági egység hangsúlyozása mellett. Ez az állásfoglalás szolgált alapul az

³³⁵ TÓTHNÉ DR. FÁBIÁN 1977. 701.p.

³³⁶ BH1956. évi 4. szám, 1237. sz. jogeset. 87.p.

³³⁷ Módosította a PK. 369. sz., hatályon kívül helyezte a PK. 412. sz.

1977-es Ptk. Novellához melybe elsőként került be az élettársak fogalma, és vagyoni viszonyaik szükségű rendezése.

Mivel a **Csjt.** csupán házastársi életközösség idejére tartalmaz speciális vagyontársasági szabályokat, azokat az élettársak vagyoni viszonyaira – mint ahogy arra a bírói gyakorlat már korábban is többször rámutatott³³⁸ – alkalmazni nem lehet, így az élettársi jogviszonyokra továbbra is csak a **Ptk.** szabályai alkalmazhatóak. Ezzel kapcsolatosan **Bajory Pál** már 1959-ben leszögezte, hogy „egységes az elmélet és a bírói gyakorlat felfogása abban a tekintetben, hogy az élettársak között a Csjt-ben szabályozott házastársi vagyontársaság nem jön létre.”³³⁹

Az élettársakra vonatkozó rendelkezés elhelyezése továbbra is egyértelműen jelzi, hogy a hatályos szabályozás még mindig képtelen a családvédelmi szempontokat markánsan képviselni. Bár jogokat biztosít, mégis méltánytalanságok forrása lehet.

A rendszerbeli elhelyezkedést tekintve az élettársakra vonatkozó vagyoni jogi szabályok 1989. január 1-jétől kerültek a Ptk-ban a jelenlegi helyükre,³⁴⁰ a polgári jogi társaságra vonatkozó jelentős kiegészítések miatt. A jogszabály vonatkozó szövege azonban még azonos a korábbi 578.§-al. Majd az 1996. évi XLII. tv. 1.§-a módosította ismét a szabályokat, de ez vagyoni jogi vonatkozásban nem hozott változást. Ezzel az állomással érkezünk el a hatályos szabályozáshoz.

2. Hatályos szabályozás

a) Jogszabályi rendelkezések – expressis verbis

A házastársakra vonatkozó közös vagyon vétele helyett³⁴¹ az élettársi kapcsolatban élők között **speciális vagyoni jogi szabályok** érvényesülnek, melyek szerint

³³⁸ BH1956. évi 4.sz. 1237.sz. jogeset. 87.p., valamint BH1958. évi 11.sz. 2108.sz. jogeset 331.p.

³³⁹ BAJORY i.m. 211.p.

³⁴⁰ Az 578/G.§-t beiktatta az 1988. évi XXV. törvény.

³⁴¹ A házastársak vonatkozásában azt mondhatjuk, hogy a házaspár osztatlan tulajdonközösségébe tartozik mindaz, amit a felek házassági együttélésük ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve a törvényben taxatív felsorolt különvagyonba tartozó vagyontárgyakat. (Csjt.27.§ (1) bekezdés.) Ezen a rendelkezésen alapul a bírói gyakorlatban alkalmazott „közös vagyon vétele”, mely szerint tehát a házaspár vagyona a törvény szerint közös. Ha az egyik fél valamely vagyontárgy különvagyonként jellegére hivatkozik, azt neki bizonyítania kell.

az élettársak olyan arányban lesznek tulajdonosai a közös vagyonnak, amilyen arányban annak megszerzésében közreműködtek. A törvény tehát az együttélés ideje alatt szerzett ingó és ingatlan vagyona, a **szerzésben való közreműködés arányában** az élettársak javára tulajdoni igényt biztosít. A szabályozás értelmében a közös gazdálkodás eredményeként megszerzett vagyon és a létrejött vagyonszaporulat tehát az élettársak közös tulajdonává válik.

A bírói gyakorlat szerint a szerzési arány a teljes élettársi együttélés idejére csak egységesen állapítható meg, ezért egy-egy vagyontárgy megszerzésében való közreműködés mértékét a bíróság külön nem vizsgálhatja.³⁴²

Ha a közreműködés aránya nem állapítható meg, – folytatódik a Ptk-ban a vonatkozó szabály, akkor a bizonyítás leegyszerűsítése érdekében – azt azonos mértékűnek kell tekinteni. További **korrekciós elv** a Ptk. fentebb hivatkozott rendelkezése szerint, hogy a bíróságnak kellően tisztázni és értékelni kell az élettársi együttélés teljes időszakára kiterjedően, a szerzésben való közreműködés arányát befolyásoló egyéb tényezőket, vagyis az élettársak által kifejtett tevékenységeket, így elsősorban a háztartásban, és a gyermek nevelésében, gondozásában végzett munkát, amely szintén a szerzésben való közreműködésnek számít.³⁴³ Ehhez kapcsolódó további konkrét esetben a Legfelsőbb Bíróság azt is kimondta, hogy a szerzésben való közreműködés arányának megállapítása során nem csupán a felek által ténylegesen elért jövedelem összegét, hanem többek között a különvagyonaikat, a közös háztartásban személyesen végzett, az ingatlanok felújításán végzett szervező munka értékét stb. is figyelembe kell venni.³⁴⁴

Mivel az élettársak közös szerzésén alapuló igények **tulajdoni igénynek** minősülnek, így azok jellemzője, hogy nem évülnek el.

Érdekes kiegészítése a PK. 94. sz. állásfoglalásnak ehhez kapcsolódóan az a közelmúltban hozott bírósági határozat, amely az ingatlanok szerzését illetően kimondja, hogy az élettársi kapcsolat fennállása alatt vásárolt ingatlannak az ingatlan-

³⁴² Legf.Bír.Pfv.II.22.499/2001. Forrás: Az élettársak vagyonszerzése a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. Összeállította: dr. BENCZE Lászlóné, in: Családi jog 2004. II. évf. 3.sz. 28.p.

³⁴³ LB Pf. II. 25 137/2000/5.; Előfordulhat olyan eset is, hogy a háztartást bejárónő vezeti, de emellett az élettárs nő pl. három közös gyermeknek viseli gondját.

³⁴⁴ BH1996.258., ugyanezre a következtetésre jutott a LB. egy korábbi döntésében is, amikor azt mondta, hogy a szerzési arány megállapításánál az együttélés alatti jövedelmi viszonyokat és háztartási munka ellátásában való részvételük mértékét egyaránt fel kell támasztani. ld. BH1981.189.

nyilvántartásba egyenlő arányban történt bejegyzése esetén, a szerződés megtámadása nélkül lehet az eltérő szerzési arányra hivatkozással, közös vagyon megosztása iránti igényt érvényesíteni.³⁴⁵ Maradva továbbra is a közösen szerzett ingatlan megosztásánál, ott adott esetben nem a ráépítésre, hanem az élettársi közös vagyon megosztására vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

Amennyiben valamelyik fél nem kíván élettársával közös tulajdont szerezni, akkor nincs akadálya annak sem, hogy bármelyik fél az őt törvény alapján megillető e jogáról lemondjon. Ha azonban a lemondásra bizonyítottnak a felek azon közös téves feltevése vezetett, miszerint a lényegesen fiatalabb élettárs túléli az idősebbet, ellenkező esetben párja halála után – a nyilatkozat kötelmi jellege folytán – az egyoldalú joglemondó nyilatkozatát az érintett fél megtámadhatja.³⁴⁶

b. A jogszabály értelmezés dilemmái

Nem csak a laikus jogkeresők, de a **bírói gyakorlat** számára **sem egyértelmű és egységesnek sem mondható** a vagyoni jogi kérdések megítélése. A jogi szabályozás kezdetétől fogva³⁴⁷ két egymást sok tekintetben fedő, ám néhol teljesen ellentmondó **irányzat** van jelen a bírói ítélkezésben.

Az **egyik** szerint az élettársak vagyoni kapcsolata teljes körű vagyonközösség, amelyre a házassági vagyonközösség szabályait kell alkalmazni, azzal a különbséggel, hogy nem egyenlő arányú szerzés, hanem a szerzésben való közreműködés határozza meg a vagyoni részesedés arányait.³⁴⁸ Ez a felfogás a korábbi jogirodalomban, és bírói döntésekben egyaránt megfigyelhető volt. A Legfelsőbb Bíróság (mint ahogy azt egy konkrét esetben jól láthatjuk) vélelmet állított fel huzamos élettársi viszonyról a közös szerzésre vonatkozóan, amikor a következőket mondta: „Az élettársak között a huzamos együttélés azzal a jogkövetkezménnyel jár, hogy nem kell kimutatni minden egyes vagyontárgyra nézve a megszerzésben való közreműködést, hanem közösen szerzetteknek kell tekinteni az együttélés ideje alatt szerzett vagyontárgyakat akkor is, hogy az igénylő nem bizonyítja, hogy a szerzésben gazdasági értékű tevékenységével

³⁴⁵ BH2002.229

³⁴⁶ BH1999.498

³⁴⁷ A Ptk. 1977. évi IV. törvénnyel történő módosításával került be a törvényszövegbe.

³⁴⁸ BH1997.24

vett részt.”³⁴⁹ **Bajory** szerint – egészen az abszurditásig élezve a helyzetet – vélelem áll fenn továbbá a szerzés arányára is, hiszen fele-fele arányúnak kell tekinteni a tulajdonszerzést mindaddig, amíg valamelyik fél nem bizonyítja, hogy a szerzésben ennél nagyobb mértékben közreműködött. Az egyik – korábban már más összefüggésben is hivatkozott – nem túl régi jogeset indokolása is egyértelműen törvényes vélelemről beszél, nemcsak a közös szerzés tényét, hanem a szerzéshez való hozzájárulás azonos mértékét illetően egyaránt, a Ptk. 578/G.§-a (1) bekezdésében foglaltakat magyarázva.³⁵⁰ Az élettársi vagyontörség kifejezés más jogesetben is megjelenik.³⁵¹

Bajory a vélelem fennállását a bizonyítás oldaláról tekinti indokolhatónak, ugyanis véleménye szerint a vélelem mellőzése a birtokban lévő élettársra jelentene előnyt, mert a bizonyítás terhét kizárólag a másik, birtokon kívüli félre hárítaná.

A magam részéről nem tudom ezt a – bár részben látszólag valamelyest védhető – álláspontot elfogadni, hiszen ezáltal a vagyoni viszonyok tekintetében teljes egyenlőségjelet tennénk az élettársak és a házastársak közé, kiterjesztve ezáltal a házastársakra vonatkozó jogi szabályozást az élettársakra is. Ehhez kapcsolódóan egyetértek Rakvácscsal, aki a szabály kiterjesztő alkalmazásának kizártságát hangsúlyozza, amikor a következőket mondja: „a jogalkalmazás során vélelmet felállítani nem lehet, ezt csak jogszabály teheti.”³⁵²

„A másik irányzat az élettársi kapcsolat alatt létrejött vagyonszaporulatra vonatkozóan ismeri el a közreműködés arányában a közös tulajdon létrejöttét, azonban ennél szorosabb vagyoni köteléket az élettársak között nem lát fennállóknak.”³⁵³

Az utóbbi időben azt tapasztalhattuk, hogy a második irányzat követőinek száma emelkedett. A közelmúltban meghozott néhány ítélet indokolása markánsan tükrözi ezt az irányvonalat. Az egyik konkrét esetben a bíróság a következőket mondta: „az élettársak foglalkozásából szerzett kereső tevékenységből eredő jövedelme és annak felhasználásával szerzett vagyontárgy csak akkor minősül közös vagyonnak, ha az a

³⁴⁹ BH 1956.III.1237

³⁵⁰ Legf.Bír.Pfv.II.23.997/1998. Forrás: KÖRÖS 2002. b) 20.p.

³⁵¹ Ld. erről pl. a Zala Megyei Bíróság 2. Pf. 20 078/2000/27. sz. határozatát., megjelent a BDT2002/559. sz. esetként.

³⁵² Ld. RAKVÁCS i.m. 162.p.

³⁵³ Ld. a CSK 2006. 3:96.§-hoz fűzött indokolás 1. pontját.

közös gazdálkodás körében, illetve a közös szerzéshez ténylegesen felhasználást nyer.”³⁵⁴ Ugyanez szűrhető le egy másik közelmúltbeli esetből is, mely szerint „a vagyontársasági igényt pusztán az élettársi kapcsolat fennállása még nem alapozza meg, ahhoz szükséges ugyanis a közös vagyonszerzés és annak bizonyítása is, hogy a közösen szerzett vagyon az élettársi közösség megszűnésekor még megvan.”³⁵⁵

Magam is ezen utóbbi irányzattal értek egyet. Véleményem szerint huzamos ideig tartó élettársi viszony esetén sem lehet vélelmet felállítani a közös szerzésre vonatkozóan, mert a szerzéshez való hozzájárulás tényét, módját, és körülbelüli idejét ilyenkor is kell bizonyítani. Egymagában az élettársi viszony ugyanis nem lehet alapja a közös szerzés megállapításának.

c) Az élettársi közös vagyon használata

Az élettársak a közösen szerzett vagyontárgyakat rendeltetésszerűen közösen használhatják. Megállapodhatnak azonban a megosztott használatban is, sőt arra is van nemegyszer példa, hogy a közöttük lévő viszonyra, akár hallgatólagos megállapodásra tekintettel az élettársat használati jogosultság illeti meg élettársának különvagyonába tartozó dolgán.

d) Az élettársak különvagyon

Többször felmerülő és tisztázásra váró kérdés, hogy a házastársakra irányadó különvagyon fogalom használható-e az élettársak esetében is.³⁵⁶ Tény, hogy a különvagyonra hivatkozást több eseti bírói döntésben is fellelhetjük.³⁵⁷ A különvagyon

³⁵⁴ LB.Pfv.II.22986/2001. számú ítélet indoklása.

³⁵⁵ Ld. a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság I. Pf. 20 543/2000/5.sz. határozatát., és a BDT2002/560. esetet.

³⁵⁶ A Complex DVD Jogtár (lezárva: 2007.07.31.) Ptk. 578/G.§-hoz fűzött indoklása szerint: Az élettársak esetén – a bírói gyakorlat szerint – „különvagyonnak minősülnek a Csjt. 28. § (1) bekezdésének analóg alkalmazásával az ott meghatározottak.”

³⁵⁷ A gyakorlati példák között válogatva, egy jogesetben, amelynek a tárgya a szerzési arányok megállapítása, a bíróság azt állapította meg, hogy a perbeli lakásingatlan megszerzése nem az élettársi közös vagyontól, hanem mindkét fél **különvagyonának** a felhasználásával történt, ezért az egyes különvagyonok szerzéshez való hozzájárulási arányát kell kétséget kizáróan bizonyítani. Ld. az eset leírását Legf.Bír.Pfv.II.23.997/1998. Forrás: KÖRÖS 2002. b) 20.p.;

fogalmától élesen elhatárolódva a jogirodalom azonban gyakran inkább használja a kizárólagos tulajdon kifejezést,³⁵⁸ értve ez alatt mindazt a vagyontárgyat, amelynek szerzéséhez a másik élettárs semmivel sem járult hozzá.³⁵⁹

Mivel a gyakorlatban a különvagyon kifejezés terjedt el leginkább, a következőkben is ezt a fogalmat helyezem előtérbe. Ennek megfelelően a különvagyon tárgyainak a bírói gyakorlat többnyire az alábbi vagyontárgyakat tekinti:

- az élettársi viszony létesítésekor már megvolt vagyontárgyak,
- az élettársi viszony alatt öröklés vagy ajándékozás útján szerzett vagyontárgyak,
- személyes használatra szolgáló szokásos mértékű és mennyiségű vagyontárgyak,
- a különvagyon helyébe lépő, vagy értékén vásárolt vagyontárgy,
- amit a felek vagyoni jogi szerződéssel a különvagyonukba utalnak,
- a különvagyon haszna.

A felsorolás nagyjából megegyezik a házastársak esetén különvagyonnak tekintett tárgyakkal, az alábbi **eltérésekkel**.

Az élettársaknak is lehetősége van – bár erről a törvény külön nem tesz említést – a **vagyoni jogi szerződéssel** biztosítani kizárólagos vagyonszerzésük lehetőségét. Ehhez azonban, jogszabályi előírás hiányában, nincs szükség különösebb formai követelmények betartására, ugyanis a Ptk. szerint³⁶⁰ a felek ráutaló magatartásával kifejezésre juttatott kölcsönös és egybehangzó nyilatkozata is elegendő a szerződés érvényességéhez.³⁶¹

Egy másik jogesetben az alábbiakat találjuk: „Az élettársak között létrejött tartási szerződés megszüntetése esetén az eltartó élettárs csak akkor tarthat igényt megfelelő kielégítésre, ha élettársát a **különvagyonából** tartotta el, és az általa nyújtott szolgáltatások mértéke meghaladta az élettársi viszony tartalmát kitevő, az együttéléssel szükségszerűen együtt járó tevékenység kereteit.” Forrás: BH2002.268.

³⁵⁸ Ld. RAKVÁCS i.m. 161.p.

³⁵⁹ RAKVÁCS szándékosan nem használja a „különvagyon” kifejezést, amit a Csjt. sajátos intézményének tekint, és amelyet az élettársak vagyoni viszonyaira szerint nem is lehet vonatkoztatni. Ld. RAKVÁCS i.m. 162.p.,16.lábjegyzet.

³⁶⁰ Ptk. 205.§ (1) és 216.§ (1) bekezdése.

³⁶¹ Megjegyzendő, hogy a házastársaknak az 1986. évi IV. törvénnyel történt Csjt. módosítás óta vált lehetővé, hogy – a házasságkötést megelőzően, vagy a házasság fennállása alatt – szigorú alakszerűségi szabályok betartásával házassági vagyoni jogi szerződést kössenek, melyben a Csjt. vagyoni jogi rendelkezéseitől eltérően rendezhetik vagyoni viszonyait, a házassági életközösség tartamára, vagy annak megszűnése esetére. Ezáltal a jogi szabályozás vagyoni jogi kérdésekben diszpozitívá vált. A szerződés alaki érvényességi feltétele a közokiratba vagy jogi képviselő (általában ügyvéd) által ellenjegyzett magánokiratba foglalás. Az élettársakra ezen szigorú alakszerűségi követelmények nem vonatkoznak.

A bírói gyakorlat általi felsorolásból az is kitűnik, hogy a házastársakra vonatkozó szabályozástól eltérően, általában hozzájárulásként kell elszámolni az azzal rendelkező élettárs javára a **különvagyon hasznát** is. Az élettársak vagyoni viszonyainál ugyanis nem alkalmazható az a speciális családjogi rendelkezés, mely szerint az egyik házastárs különvagyonának haszna a házastársak közös vagyona.³⁶² Ha azonban annak keletkezésében a másik élettárs hozzájárulása megállapítható, a haszon a közreműködés arányában az élettársi közös vagyon részévé válik.³⁶³

Az élettársak által külön-külön szerzett vagyontárgyakkal, mint kizárólagos tulajdonukkal mindketten maguk rendelkezhetnek. A külön tett rendelkezéseik érvényességét és joghatásait is ennek megfelelően kell megítélni, ezért ebből eredően a különvagyonukat érintő rendelkezéseikért és kötelezettség vállalásukért is önállóan felelnek.

e) Az élettársi viszony megszűnésének vagyoni jogi hatásai

Mivel az élettársak között vagyontársaságról – a házastársakra vonatkozó szabályozás szempontjait figyelembe véve – nem beszélhetünk, ezért annak megszüntetéséről sem lehet szó.³⁶⁴ Az élettársi viszony megszüntetésének azonban vannak vagyoni jogi hatásai. Az élettársak jogközösségének felszámolására irányuló megállapodás nincs semmiféle alakszerűséghez kötve, így a felek közötti ezen megállapodások szélesebb körben figyelembe vehetők, mint a házastársakéi.

Amennyiben a felek megállapodni nem tudnak, a vagyoni viszonyaikat érintő kérdésekben bírósághoz fordulhatnak. Az ilyen perekben az élettársaknál is szükségessé válhat vagyonmérleg felállítása, melyet a bíróság a házastársakra vonatkozó vagyoni

³⁶² Csjt. 27. § (1) bekezdése.

³⁶³ BH1980.245.; ld. még ehhez a Complex DVD Jogtár Ptk. 578/G.§-hoz fűzött indokolását.

³⁶⁴ Megjegyzendő, hogy a házastársi életközösség megkezdése viszont házastársi vagyontársaságot keletkeztet. Ehhez kapcsolódóan a vagyontársaság megszűnésének eseteit a Csjt. részletezi. A vagyontársaságot megszünteti a felek végleges különélése (az életközösség átmeneti megszakadása nem befolyásolja a vagyontársaságot, azt úgy kell tekinteni, mintha az életközösség meg sem szakadt volna), ezen túlmenően a házasság megszűnése is, akár bontás, akár pedig valamelyik fél halála okából kerül erre sor. (Ugyanilyen hatása van a házasság érvénytelenné nyilvánításának is. Ezt tág értelemben tekinthetjük megszüntetésnek.). A felek erre irányuló szerződésbe is belefoglalhatják, hogy a jövőre nézve egy meghatározott időponttól kezdve külön szereznek. Innentől kezdve szerzésük az élettársak vagyonszerzéséhez válik hasonlatossá. Végző soron pedig a házasság fennállása alatt is kérheti valamelyik fél a bíróságtól a vagyontársaság megszüntetését, bár ezen lehetőséggel csak fontos okból lehet élni.

viszonyok analógiájára rendelhet el. A vagyonmérlegbe nem szükséges felvenni azokat a vagyontárgyakat, amelyek az élettárs kizárólagos tulajdonában vannak, abban az esetben, ha a vagyoni viszonyok felszámolásánál azoknak nincs jelentőségük. A meglévő vagyonból a megtérítendő vagyon levonása után fennmaradó részt kell megosztani az élettársak között, a szerzésben való közreműködés arányában.³⁶⁵

Élettársak esetén megtérítési igényről külön nem rendelkezik a jogszabály, de analógia alapján természetesen, az ő vagyonrészeik keveredésekor is helye van megtérítésnek.³⁶⁶

Nincs helye megtérítésnek, ha az élettárs vagyonának csökkenése vagy a vagyonnövekedés elmaradása nem hozható összefüggésbe az élettársi viszonyal, különösen akkor, ha az nem szolgált a másik élettárs előnyére.

Ha azonban az egyik élettárs vagyonának felhasználódása a másik előnyére szolgált, akkor már szóba jöhet a megtérítés, figyelembe véve, hogy egymás iránti kötelezettségeik jóval „lazábbak”, mint az a házastársak esetén megfigyelhető.³⁶⁷ Az élettársak között fennálló érzelmi és gazdasági közösségből ugyan az is következik, hogy a felek elvárhatóan gondoskodnak egymásról. Adott esetben azonban az egyik élettárs által kifejtett és az elvárható mértéket meghaladó gondozási, betegápolási tevékenység, értékelhető megtérítési igényként.

f) A jelen nem lévő élettárs felelőssége harmadik személyekkel kötött ügylet esetén

Mint ahogy az a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatából,³⁶⁸ úgy a korábban hatályon kívül helyezett 531. számú Elvi Határozatból is egyértelműen kitűnik, az élettárs – külön kötelezettségvállalás hiányában – nem tartozik helytállni a másik élettárs által kötött szerződésből eredő kötelezettségeikért.

³⁶⁵ Ld. még ehhez kapcsolódóan a BDT2001/485 és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 1. Pf. 20 474/2000/6. sz. határozatát, mely szerint: „A felek szerzési arányának meghatározása az élettársi vagyonszövetség megosztás iránti perben nem mellőzhető.”

³⁶⁶ A házasságfelek esetére a Csjt. úgy rendelkezik, hogy a közös és különvagyonának keveredése esetén megtérítési igénynek van helye, akár a közös, akár a különvagyon javára illetve terhére történt korábban a beruházás vagy ráfordítás. Ld. erről Csjt. 31.§ (2) bekezdés.

³⁶⁷ RAKVÁCS József szerint megtérítésre tarthat igényt az a fél, aki élettársának gyógyíttatására, ápolására fordította vagyonának egy részét, mert szerinte ilyen kötelezettség az élettársat akkor sem terheli, ha a legbensőbb volt köztük a viszony. Forrás: RAKVÁCS i.m.162.p.

³⁶⁸ EBH2001.531.; Megjegyzendő, hogy házastársak esetén, amennyiben csak az egyik fél van jelen az ügyletkötésnél, és visszatérő ügyletről van szó, a törvény ez esetben a jelen nem lévő házastárs hozzájárulását vélelmezi. Ld. erről Csjt. 30.§ (1)-(5) bekezdés.

Ezzel kapcsolatosan azonban a jogirodalom – a hitelezők védelmét szem előtt tartva – részint ellentétes nézeteket vall.

Bajory szerint harmadik jóhiszemű személyek ilyenkor is védelemre szorulnak, különösen ha az élettársak kifelé, mint házastársak szerepelnek. Véleménye szerint az ügyletből harmadik személyek irányában keletkezett kötelezettségekért, az ügyletkötésben közvetlenül részt nem vett élettárs felelőssége megállapítható, ha a jogügyletbe kifejezetten vagy hallgatólag hozzájárult, vagy ha az ügylet az ő érdekét is szolgálta.³⁶⁹ **Vukovics István** szerint azonban az élettárs felelőssége egyértelműen kizárt, ha az ő hozzájárulása nélkül szerződött harmadik személlyel az élettársa.³⁷⁰

Rakvács nem tartja a kérdés megítélését ennyire leegyszerűsíthetőnek, hiszen szerinte nem hagyható figyelmen kívül a szerződésben közvetlenül részt nem vett élettárs érdeke sem. Annál is inkább, mivel rá nem vonatkozik a házastársakra irányadó hozzájárulási vélelem, ezért eleve ezen szó használata sem szerencsés. Ha ugyanis pusztán „hozzájáráról” van szó, akkor ebből rá nézve sem jogosultság, sem kötelezettség nem származhat. Az más kérdés, hogy a jelen nem lévő élettárs a szerződési akaratát kifejezésre juttathatja írásban, szóban, és ráutaló magatartással is, és ezáltal mindkét fél a szerződés alanyává válik, de ez nem tévesztendő össze a „hozzájárással”.

Ezzel összhangban álló rendelkezést tartalmazott, a már hatályon kívül helyezett 827. sz. PK. állásfoglalás is, mely szerint a vagyonközösségben élő élettársak vagyonszerzésénél élesen külön kell választani az élettársak külső és belső viszonyát.

Máig is helytállónak mondható és a viszonyokat jól elhatárolja a Legfelsőbb Bíróság 94. sz. PK. állásfoglalásából vett azon szabály, amely a fentiek összefoglalását adja. Eszerint „Az élettársak külső viszonyban szerepelhetnek külön-külön szerzőként, belső viszonyukban azonban akarategységük folytán együttes szerzők, vagyis a harmadik személlyel kötött szerződés tartalmától és a telekkönyvi bejegyzéstől függetlenül közös tulajdonosai annak, amit együttélésük alatt közös gazdálkodásuk eredményeként szereztek.”

A kérdés megítélése tehát az akarategység meglétén vagy hiányán múlik. A felek külső viszonyukban szerepelhetnek ugyanis külön-külön szerzőként, belső viszonyukban

³⁶⁹ BAJORY i.m. 210.p.

³⁷⁰ VUKOVICS István: Az élettársi viszony joghatásai. In.: Ügyvédi Közlöny 1963. II.évf. 3-4.p.

azonban akarategységüktől függően lehetnek együttes szerzők. Ilyenkor a jelen nem lévő fél a közös vagyontól ráeső résszel tartozik felelősséggel. Szerződési akarat hiányában azonban a szerződés jogosultja illetve kötelezettje egyedül a szerződést kötő fél lesz, a kívülálló harmadik személy irányában pedig egyértelműen csak ő maga tartozik ilyenkor felelősséggel.

Sopovné Bachmann Katalin szerint át kellene gondolni, az élettársak harmadik féllel kötött ügyleteinél a házastársakra vonatkozó hozzájárulási vélelem³⁷¹ alkalmazhatóságát, ugyanis ennek kizárólag a házastársakra vonatkoztatott fenntartása, a házastársak negatív megkülönböztetéséhez vezethet, amely ezáltal a jogalkotó szándékával ellentétben, az élettársi kapcsolatot juttathatja előnyhöz.³⁷² A hivatkozott szabály átvételének hiánya továbbá – véleménye szerint – az üzleti biztonságot is sértené, hiszen azáltal, hogy harmadik személy csak azzal az élettárssal kerül szerződéses viszonyba, akivel az ügyletet kötötte, nyilvánvalóan a másik féltől a szerződés teljesítését jogszabály alapján nem követelheti. Problémát jelenthet továbbá az is, hogy a harmadik fél az élettársi kapcsolatot annak külső látszata alapján házastársi kapcsolatnak véli, feltételezve ezáltal a szerződés teljesítése szempontjából az élettársak egyetemleges kötelezettségét.

Magam nem értek egyet a szerző által felvetett, üzleti biztonságot érintő aggodalmakkal, ugyanis napjainkban az élettársi kapcsolatok ilyen mértékű elterjedése alapján elvárható lehet a harmadik személytől a viszonyok tisztázása, illetve saját üzleti pozíciója védelmében, egyéb szerződési biztosítékok beépítési lehetősége is rendelkezésre áll.

Speciális kérdésként jelenik meg az egyik élettárs nevén szereplő, de közös tulajdonban lévő ingatlanok átruházásának problémája, melynek jogi megítélésére a jogirodalomban és a bírói gyakorlatban – még a házastársak hasonló esetére vonatkozóan – is különböző megoldások születtek. A problémát a házastársakra irányuló konkrét szabályozásból levezetve, kiemelendő, hogy a Csjt. szerint a vagyontársaságba tartozó tárgyakat csak a házastársak közös egyetértésével lehet elidegeníteni, illetőleg általában a közös vagyona vagyoni jogi rendelkezést tenni, mely kötelezettség egészen a házastársi közös

³⁷¹ Csjt. 30.§ (2) bekezdés.

³⁷² SOPOVNÉ BACHMANN Katalin: Gondolatok a Ptk. módosítása koncepciójához, a házassági jog és az élettársi kapcsolat viszonyrendszerében. In.: Magyar Jog 2003/1. sz. 31.p.

vagyon megosztásáig fennáll.³⁷³ A bírói gyakorlat etekintetben akkor tesz kivételt, ha az egyoldalú kötelezettségvállalás a közös vagyonnak előnyt nyújt, és nem jár elidegenítéssel vagy súlyos megterheléssel. Az egyetértési kötelezettség nemcsak a vagyonszösséghez tartozó egyes tárgyakra, hanem az osztatlan közös tulajdonú tárgyakon fennálló eszmei hányadra is kiterjed (pl. az ingatlanra vonatkozó 1/2 eszmei hányadát a házastárs a házastársának a hozzájárulása nélkül még a közös gyermeknek sem ajándékozhatja el). Ebben a vonatkozásban tehát a Csjt. szabályai – a házastársak sajátos vagyoni viszonyainak megfelelően – a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó szabályainál³⁷⁴ szigorúbbak. Az élettársakra, a fentiekből egyértelműen csak a Ptk. közös tulajdonra irányadó szabályai vonatkoztathatók, mely azonban az egész tulajdon feletti rendelkezéshez valamennyi tulajdonostárs hozzájárulását megkívánja.

Egyértelműen a fenti szabály megsértését jelenti az a gyakorlatban tipikusan előforduló eset, amikor a (volt) házastárs / élettárs a közös vagyonhoz tartozó, ám az ingatlan-nyilvántartás szerint az ő tulajdonát képező ingatlant elidegeníti a másik fél hozzájárulása nélkül. E súlyos jogsértés jogkövetkezményének a megítélése a gyakorlatban többféleképpen nyilvánul meg..

A leggyakrabban érvényesülő felfogás szerint a jóhiszeműen és visszatérően szerződő vevő az ingatlan-nyilvántartás közhitelességében bízva a teljes ingatlan tulajdonát megszerzi, tehát az ingatlan-nyilvántartásban fel nem tüntetett fél eszmei hányadát is, és az elidegenítő házastársat / élettársat a másik házastárssal / élettárssal szemben – annak jogellenes magatartása és károkozása miatt – kártérítési felelősség terheli. Ezesetben maga a sérelmet szenvedett fél, a szerződés megtámadása nélkül, a felek egymás közötti viszonylatában kívánja az igényét érvényesíteni.

A szigorú felfogás szerint viszont az ilyen jogügylet, mint jogszabályba ütköző szerződés (a nemo plus juris elvének sérelme miatt) a Ptk. szerint³⁷⁵ semmis. A dolog tulajdonosától lehet ugyanis csak tulajdonjogot megszerezni, függetlenül az ingatlan-nyilvántartásba való bejegyzéstől, illetve a szerző fél jó- vagy jóhiszeműségétől. Ezért csak az egyik házastárs / élettárs tulajdonaként nyilvántartott, de közös tulajdonban lévő ingatlan átruházása tárgyában a tulajdonosként nyilvántartott fél által kötött szerződés,

³⁷³ Csjt. 30. § (1) bekezdés.

³⁷⁴ Ptk. 144. §

³⁷⁵ Ptk. 200. § (2) bekezdés.

mint tiltott jogügylet érvénytelen lesz, amelynek következtében az eredeti állapotot kell helyreállítani.

A köztes álláspont pedig, a Ptk. fedezetelvonó szerződéseire vonatkozó szabályaiból kiindulva az, hogy a vonatkozó szerződés az ingatlan-nyilvántartásban nem szereplő házastárssal / élettárssal szemben hatálytalan, tekintettel arra, hogy a közös vagyonból őt megillető részesedés kielégítési alapját vonják el ezáltal, feltéve, hogy a szerző fél rosszhiszemű volt, vagy a szerzésből rá nézve ingyenes előny származott. A vagylagos feltételek közül hozzátartozók között mindkettőt vélelmezni kell. A relatív hatálytalanság jogkövetkezményeként elsősorban a jogsértő házastárs / élettárs felel a sérelmet szenvedett tulajdoni hányada értékéért. Ha így a követelés nem hajtható be, a szerző harmadik személy köteles túrni a sérelmet szenvedett házastárs / élettárs kielégítését az ingatlanból.

Hozzáam az első felfogás áll legközelebb, kiegészítve azt a harmadikkal, a törvényes feltételek fennállása esetén. A jogügylet tilos szerződéssé nyilvánításával viszont azért nem értek egyet, mert az a jóhiszemű, visszterhesen szerző fél érdekeit sérti, és az ő helyzete érintetlenül hagyásával, az egyéb megoldási módok is megfelelnek a jogosult igényeinek kielégítésére

g) Az élettársi kapcsolat és a házasság egymásba való „átnövése”

Amennyiben az **élettársak később házasságot kötnek**, akkor a – régmúltba is visszamutató – töretlen **bírói gyakorlat** szerint³⁷⁶ az élettársi viszony alatt szerzett és a házasságba bevitt vagyon a házastársi közös vagyon része lesz, melyre már a házastársi közös vagyonra irányadó Csjt. szabályokat kell alkalmazni. Ennek gyakorlati jelentősége a házastársi életközösség megszakadását követően lesz, amikor a közös vagyon megosztásánál az együttélés teljes időszakára a házastársi vagyontársaság szabályait, azaz az 50-50 %-os megosztást kell alkalmazni. Vagyonjogi vonatkozásban ezáltal az együttélés mindkét változata egységbe olvad, a házasság vagyonjogi hatásait pedig ennek megfelelően az életközösség tényleges kezdetének időpontjától kell számítani. Itt jegyezném meg, hogy az új Ptk Családjog Könyve támogatja az erre vonatkozó bírói gyakorlatot, olyannyira, hogy törvénybe is foglalná a vonatkozó szabályokat a

³⁷⁶ Id. TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977. 706.p.

házastársak vagyoni jogi rendelkezéseinek időbeli hatálya témakörében. Tehetné ezt az élettársakra vonatkozó külön részben is, viszont mivel egy másik jogintézmény visszahatásáról van szó, valóban helyesebb a házasságra, mintsem az élettársakra vonatkozó szabályok között elhelyezni. A Javaslat szerint „a törvényes vagyoni jogi rendszer az életközösség kezdetétől hatályosul akkor is, ha a házastársak a házasságkötés előtt élettársakként – a 2008-as szövegváltozat szerint pedig, akár bejegyzett élettársakként – éltek együtt.”³⁷⁷

Nizsalovszky Endre éles kritikát fogalmazott meg a fent elemzett bírói gyakorlattal szemben, egyenesen jogszabályellenesnek minősítve azt, hogy ugyanis a bíróság a házasságkötés tényéhez ilyen joghatást fűz, mert szerinte ez vagyoni jogi vonatkozásban, az életközösség házassággá konzerválását jelenti.³⁷⁸ Véleménye szerint nem kizárt ugyan, hogy a házastársak megegyezéssel közös vagyonná tegyék a meglévő vagyont, sőt ingóságok esetén elegendőnek tartaná ehhez a ráutaló magatartást is, enélkül azonban automatikusan nem fogadható el, a bíróságok által követett gyakorlat.

Rakvács József szerint csak akkor mutatkozik helyénvalónak a házastársi közös vagyon megosztási szabályainak alkalmazása az élettársi kapcsolatból kialakult házasság – teljes időtartamát egységként szemlélve – megszűnése esetére, ha rövid élettársi viszonyt tartós együttélés követ. Fordított esetben viszont ez nem indokolt, sőt hátrányos következménnyel is járhat, hiszen számos vagyontárgy kerülhet így a vagyontársaságba, ami egyébként nem kerülne oda, más lesz a vagyon megosztásánál a részesedési arány, s a különvagyoni megtérítésére vonatkozó szabály is másképpen alakul.³⁷⁹

Már **Csiky Ottó** is felhívta a figyelmet arra, hogy „az élettársak nemegyszer kötnek olyan időben házasságot, amikor az együttélésük már kezd felbomlani, hátha majd a házasságban mégis együtt maradnak,”³⁸⁰ ezért megfontolandó tehát a fenti bírói gyakorlat.

³⁷⁷ CSK. 2006. 3:35.§ (1) bekezdés.

³⁷⁸ NIZSALOVSKY i.m. 69-70.p.; RAKVÁCS József sem ért egyet az erről szóló L.B. 827.sz. polgári kollégiumi állásfoglalással és a hasonló iránymutatást tartalmazó L.B. 5.sz. Irányelvvel és az ezen alapuló egyik bírói döntéssel BH1966.évi 1.sz.p.l. Forrás: RAKVÁCS i.m. 162.p.

³⁷⁹ RAKVÁCS József sem ért egyet az erről szóló L.B. 827.sz. polgári kollégiumi állásfoglalással és a hasonló iránymutatást tartalmazó L.B. 5.sz. Irányelvvel, valamint az ezen alapuló bírói döntésekkel. Ld.pl. BH1966.évi 1.sz. p.l. Forrás: Rakvács i.m. 162.p.

³⁸⁰ CSIKY Ottó: A modern házasság problémái. Budapest KJK. 48.p.

A Legfelsőbb Bíróság **10.sz. Irányelve**³⁸¹ konkrétumokat is megfogalmaz ezzel kapcsolatban, amikor ingó és ingatlan vagyonra egyaránt a házasság vagyoni joghatásait teszi alkalmazandóvá az életközösség tényleges megkezdésétől, a felek ellenkező megállapodása hiányában, ráutaló magatartásuk alapján. Indokolásként a vagyoni viszonyok méltányos rendezését jelöli meg. Az irányelv nem foglalkozik azzal az esettel, ha közös gyermek születik az élettársi kapcsolatból, vagyis a méltányosság erre az esetre már nem terjed ki, holott ilyenkor a jognak az is feladata lenne, hogy – a család védelmének elve alapján – erősítse az összetartozás érzését, de legalábbis erősítse a család vagyoni alapjait.

Természetesen a gyakorlat mindvégig hangsúlyozza azt is, hogy ennél fogva a házasságba bevitt vagyon esetén is megtartják különvagyoni jellegüket azon vagyontárgyak, amelyek a Csjt. 28. § (1) bekezdésének analóg alkalmazásával, a házastársak vonatkozásában egyébként is különvagyonba tartozónak minősülnének.

A magam részéről a kialakult bírói gyakorlat számára megfontolás tárgyává tenném azt az esetet, amikor tartós élettársi viszonyt követ rövid házasság. Ezesetben ugyanis a fenti gyakorlat alkalmazása valóban súlyos méltánytalanságot eredményezhet.

Előfordulhat olyan eset is, amikor a volt házastársak a **házasság felbontását követően** újból életközösségre lépnek, vagyis immár „leegyszerűsített” formában **élettársi kapcsolatot** létesítenek. Az ennek fennállása alatt keletkezett vagyonszaporulat elszámolására azonban a korábbi gondolatmenettől eltérően az élettársak vagyonszerzésére irányadó Ptk. szabályt kell alkalmazni, ilyen esetben ugyanis a házastársi vagyonközösségnek időbeli továbbhatása nincs.³⁸²

A házasság és az élettársi kapcsolat vagyoni hatásainak fejtegetéseihez még egy szokatlan és az átlagostól eltérő **élethelyzetet** kell megemlíteni. Előfordult ugyanis a gyakorlatban olyan eset, amikor valaki házassági életközösségben élt feleségével, ugyanakkor barátnőjével szintén igen szoros érzelmi kapcsolatban állt, akivel közös gyermeküket egyetértésben vállalták, és számukra a férfi anyagi jólétet, lakhatást

³⁸¹ Polgári, Gazdasági és Munkaügyi elvi határozatok, A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának irányelvei, elvi döntései és állásfoglalásai, KJK. Budapest, 1976. 37-46.p.

³⁸² BH1993.502

biztosított. A férfi tehát kettős életet élt. A felek vagyoni viszonyára vonatkozó kérdés annak eldöntésével válaszolható meg, hogy megállapítható volt-e a felek között az élettársi kapcsolat a házasság egyidejű fennállása alatt, ha igen, akkor pedig élettársi közös vagyon jogcímén igény tarthat-e a barátnő bizonyos vagyontárgyakra, tulajdoni hányadrészekre. Az elsőfokú bíróság a bizonyítékok mérlegelése után arra a következtetésre jutott, hogy a felek között élettársi kapcsolat nem állott fenn, tekintettel arra, hogy a férfi életvitelszerűen a házastársával élt együtt. Mivel az élettársi kapcsolat egy állandó, véglegesség szándékával történő berendezkedést tételez fel, emellett nem képzelhető el más életközösség fennállása. A Legfelsőbb Bíróság az ügyel kapcsolatban a továbbiakban úgy foglalt állást, hogy a felek valamelyike házassági élet- és vagyonközössége fennállásának a ténye az élettársi vagyonközösség ezzel egyidejű létrejöttének, illetve fennállásának a lehetőségét kizárja, hozzátevé, hogy természetesen az egyéb jogcímen történő elszámolásnak ilyen esetben is helye lehet.³⁸³

3. Szabályozás – de lege ferenda

a) A Koncepciók

Ami az élettársi kapcsolat **vagyonjogi hatásait** illeti, azoknak a **Koncepciók** szerint a jövőben sem kell a házassági vagyonjogi hatásokkal azonosnak lenniük, a vagyonjogi hatások között az a megkülönböztetés ugyanis, amit a Ptk. ma – a szerzés arányát illetően – megtesz, főszabályként a jövőben is fenntartandó. Az viszont már mindenképpen módosítást igényel, hogy az élettársi viszonyok vagyonjogi hatásai ne maradjanak a Ptk-ban a szerződési jog körében, ezen belül „A társaság” c. XLVI.fejezet egyik alcímeként, „Az építőközösség”, és „A jogi személyiség nélküli gazdasági társaság” között elhelyezve, „A közös háztartásban élők vagyoni viszonyai”-ról szóló részhez kapcsolva, hanem figyelemmel arra, hogy a tartós élettársi viszonyok számos vonatkozásban a családi viszonyokhoz közelednek, a családjogi részben kell azokat elhelyezni. Az élettársi jogviszony kinőtte ugyanis a kötelmi jogi kereteket, tekintve, hogy az együttélésnek nem csupán gazdasági, hanem érzelmi oldala is van, amely által

³⁸³ BH2004.504., Legf.Bír.Pfv. II.25.710/2002. Az eset megtalálható még: Az élettársak vagyonszerzése a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában. Összeállította: BENCZE Lászlóné, in: Családi jog c. folyóirat 2004. II. évf. 3.sz. 25-26.p.

az élettársi kapcsolat sokkal inkább áll közelebb a házassághoz, mint a polgári jogi társasághoz, vagy pusztán egy közös tulajdoni (dologi jogi) formációhoz.³⁸⁴

Mindkét Konceptió a jogintézmény elhelyezését a Családjog Könyvben, a házassági vagyoni szabályokat követően, egy önálló fejezetben tekinti a legoptimálisabban megoldhatónak.

Az **I. Konceptió** felveti továbbá azt is, hogy ki kellene dolgozni az élettársi kapcsolatok regisztrálásának törvényi feltételeit, és ehhez képest tervezni szabályozni a vagyoni viszonyokat, egyes vagyoni jogi hatásokat csak a regisztrált élettársi kapcsolathoz hozzárendelve. A külföldi példákat szemügyre véve azonban, a regisztrált élettársi kapcsolat intézményét nem csupán az egynemű élettársak számára ismerné el, – mint ahogy az Dániában és Németországban bevezetésre került – hanem a holland mintát venné alapul, – ahol a regisztráció lehetősége általánosan áll rendelkezésre – az ilyen típusú együttélést választók bármelyike számára.

Az **I. Konceptió** a regisztrált élettársi kapcsolatokhoz fűződő vagyoni jogi hatásokat elhatárolta volna a nem regisztrált élettársak számára más jogterületeken, más jogszabályokban elismert más vagyoni, és nemvagyoni joghatásokról, továbbá a családi jogi viszonyok területén meglévő egyes, mindenki számára nyitva álló vagyoni jogi hatásokról is.

Mindkét Konceptió szól arról is, hogy az élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó szabályozás a jelenleginél nagyobb részletezést igényel, ideértve az élettársak által köthető vagyoni jogi szerződésekre vonatkozó részletszabályok kidolgozását is. A **II. Konceptió** ezzel kapcsolatban az alaki érvényesség feltételeként a közokirati forma kikötését is felveti.

A vagyoni jogi joghatások körét illetően nagy fordulat következett be akkor, amikor a **II. Konceptió** *expressis verbis* úgy foglalt állást, az előzményekkel teljesen ellentétesen, hogy „nem javasolja regisztrált élettársi kapcsolatok bevezetését.” Ebből nyilvánvalóan

³⁸⁴ A kodifikációs eljárás során felmerült egy olyan elképzelés is, hogy a regisztrált élettársi kapcsolatban élők vagyoni és tartási viszonyai kerüljenek a családjogi könyvbe, ám a házastársi viszonyok szabályaitól elkülönülten, míg a nem regisztrált élettársakra továbbra is a Ptk. vagyoni jogi szabályai legyenek alkalmazhatók. Forrás: KISFALUDI András: Részkonceptiók vitája. In: Polgári jogi Kodifikáció 2001. III.évf. 3. sz. 24.p.

az következik, hogy a tervezett egyes vagyoni jogkövetkezmények szempontjából sem tehető semmiféle különbség az élettársak között.

A folyamat ezzel korántsem zárult le, ugyanis a kodifikáció göröngyös útját járva még számos elképzelés látott napvilágot, mely a mai napig elkészült szövegváltozat szerint sem jelenti feltétlenül a véglegeset.³⁸⁵

b) A Családjog Könyv – normaszöveg tervezet

– A változások indokoltsága

A jelenlegi Ptk. egyetlen, a témának szentelt szakasza – azon belül is egyetlen bekezdése – elég szűkszavúnak tűnik a Javaslat két szakaszos, összesen 8 bekezdésben részletezett elképzeléseihez képest. A múltban tucatnyi – korábban nagyrészt vázolt – gyakorlati probléma és kérdés merült fel a jogalkalmazás során, melyre eddig csak a bizonytalan joggyakorlat, most pedig már a Tervezet próbál meg feleletet nyújtani.

Nem volt eddig egyértelmű pl. hogy hogyan kell értelmezni a közös tulajdonszerzést, lehet-e az élettársaknak különvagyonuk, és mi tartozik ebbe a körbe, felmerülhet-e az élettársak közös felelőssége a „közös tulajdon” körében harmadik személyekkel kötött visszerhes ügyleteknél, köthető-e egyáltalán élettársi vagyoni szerződés, alkalmazható-e és mennyiben analógia a házastársak vagyoni viszonyaira vonatkozó rendelkezésekkel, stb.

A helyzetet tovább bonyolította, hogy a Ptk. élettársak vagyoni viszonyait rendező szakasza³⁸⁶ nem élettársi vagyonközösségről – ellentétben a házastársak esetében, ahogy ezt a Csjt. megteszi³⁸⁷ – csupán közös tulajdonszerzésükről beszél.

³⁸⁵ A két Konceptiót követően normaszöveg tervezet (Javaslat) készült, mely már §§-okra bontva tartalmazta a készülő Kódex részletszabályait. Természetesen itt is volt már többféle elképzelés. Ebből csupán a 2005 januárjában lezárta, mint a szűkebb szakma körében nyilvánosságra hozott, még nem hivatalos szövegváltozatra utalnék, mely ugyanis, még mindig messze eltérő szabályokat tervezett megállapítani az élettársi jogviszonyt illetően, a 2006-os, vagy az azt követő változatokhoz képest, hiszen az a jogintézményt még a rokonság szabályait követően helyezte el, és azon belül is a vagyoni viszonyoknak összesen három szakaszt szentelt. A továbbiakban az ÖJK-t érintően csupán az első hivatalos (2006-os) tervezet szakasz számát jelölöm meg. A másik két későbbi tervezetben általában néhányval csúszik a sorszámozás, melynek részletezésére csak abban az esetben fogok kitérni, amennyiben az egyben tartalmi változást is jelent.

³⁸⁶ Ptk. 578/G.§ (1) bekezdése.

³⁸⁷ Csjt. 27.§ (1) bekezdése.

– A Javaslat konkrét rendelkezései – a vagyoni jogi szerződés

A Javaslatban foglalt új rendelkezések nem szélesíteni, mint inkább mélyíteni kívánják az élettársak vagyoni viszonyait, és egyértelmű eligazítást igyekeznek adni a gyakorlatban felmerülő kérdésekre.

A kodifikátorok nagy hangsúlyt fektettek az előzetes rendezésre, így az első helyen – a házastársakhoz hasonlóan – a vagyoni viszonyok rendezésének **szerződéses lehetőségét** kínálják. **Tóthné Fábián Eszter** a Családjogi kodifikációs albizottság számára elkészített szakértői tanulmányában³⁸⁸ ezzel kapcsolatban azt hangsúlyozta, hogy a vagyoni jogi szerződés kötésének lehetőségére a jogalkotónak, a konkrét szabályozással fel kell hívnia a figyelmet. Alakszerűségi előírásként a házastársakra vonatkozó alaki követelmények megtartását javasolja, egyebekben pedig – véleménye szerint – ki kell mondani azt is, hogy fennálló házastársi életközösség mellett, valamint létező élettársi közösség mellett más személlyel, ilyen szerződés érvényesen nem köthető.

Az élettársak egymás közötti szerződéseivel kapcsolatban az **Európa Tanács Miniszterek Bizottsága is ajánlást**³⁸⁹ tett a tagállamok számára, melyben kérték annak biztosítását, hogy az élettársi kapcsolatban élők vagyoni jogi szerződéseit ismerjék el, és ne tekintsék azokat érvénytelennek.

A magyar jogban eddig sem volt tiltott, ebből következően lehetséges volt, hogy az élettársak a közöttük felmerülő vitás vagyoni jogi kérdéseiket szerződéssel rendezzék, akár a kapcsolat létrejöttékor, akár annak fennállása alatt is bármikor. Mindez következett a Ptk-ban foglalt szerződéses szabadság elvéből, mely szerint a felek a szerződés tartalmát a törvény keretei között szabadon állapítják meg. Most azonban a Tervezet már kifejezetten is kimondaná a szerződés kötésének lehetőségét, és arra vonatkozóan néhány részletszabályt is megállapít. A szerződésben – akárcsak a házastársak – az élettársak is meghatározhatják, hogy az együttélésük idejére hogyan alakuljanak vagyoni viszonyaik. Szabadon tehetnek bármely olyan vagyoni jogi

³⁸⁸ TÓTHNÉ FÁBIÁN Eszter: Javaslat a házassági vagyoni jog újra szabályozására. A házastársak és élettársak vagyoni jogi szerződéseiről. Szeged 2001. Kézirat. (Vitaanyag a Ptk Családjogi kodifikációs albizottsága ülésére. Hivatkozás I. "az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója" c. közleményben, Magyar Közlöny 2002. évi 15. sz. II. kötet, 33. p.) (Továbbiakban: TÓTHNÉ FÁBIÁN 2001.).

³⁸⁹ R (88) 3. számú ajánlása. Forrás: Az Európa Tanács családjogi tárgyú ajánlásai. In.: Magyar Jog 1994/3.sz. 180-184.p.

rendelkezést (ideértve a vagyontársaságot is), amely a házastársak között akár törvény, akár szerződés alapján érvényesülhet.

A „gyengébb fél védelme” és a jogviták megelőzése érdekében a Tervezet első változataiban (2006-ig) még kizárólag a közokirati formát határozta meg az alaki érvényesség feltételeként.³⁹⁰

Ehhez kapcsolódóan a házassági vagyoni jogi szerződésekhez hasonlóan, az élettársi szerződések számára is létrehoznák továbbá az országos közhiteles nyilvántartást. Az élettársak ezen szerződése harmadik személlyel szemben annyiban lenne hatályos, amennyiben azt a nyilvántartásba bevezetnék, másrészt amennyiben annak fennállásáról és tartalmáról a harmadik személy tudna.

A 2007-es Tervezet viszont nem látja egyértelműen jó megoldásnak a közokirati formát, hanem elgondolkodásra késztet, amikor két – „A” és „B” – változatot részletez, lehetséges megoldásként. Az A változat a korábbi Tervezet szerinti elképzeléseket, vagyis a közokirati formát tekinti kizárólagos változatnak, az előbb részletezettek szerint, a „B” változat azonban emellett vagyilagosan a teljes bizonyító erejű magánokirati formát is meghagyná. Ezesetben az országos közhiteles nyilvántartástól is eltekintene, előrebocsátva azonban, hogy a szerződés harmadik személlyel szemben csak akkor hatályos, ha a harmadik személy annak fennállásáról és tartalmáról tudott.

A dilemma a 2008-as szövegváltozatban oly módon dőlt el, hogy a „B” változat került elfogadásra. A közjegyzői kamara által vezetett nyilvántartás igénybevétele pedig fakultatív jellegűvé vált, az élettársak közös kérelme alapján.³⁹¹

A kodifikátorok úgy vélték, hogy a vagyoni jogi szerződés tekintetében sem az élettársi kapcsolat jellege, sem a hitelezők védelme nem igényel eltérő szabályozást a házastársakétól.³⁹² E véleménnyel magam is egyetértek. A hitelezőnek a fenti elképzelések egyrészt védelmet nyújtanak annyiban, hogy velük szemben csak akkor lehet a szerződésre hivatkozni, ha annak fennállásáról és tartalmáról tudtak. Arról, hogy a szerződés szerepel-e a nyilvántartásban, a közjegyző köteles lesz tájékoztatást nyújtani, a tartalmáról viszont csak az érintett fél felhatalmazása alapján. Ezen kívül a

³⁹⁰ Ekkor még ugyanez a formai követelmény vonatkozott volna a közös lakás használatát az életközösség megszűnése esetén rendező szerződésre is. (ld. CSK. 2006. 3:65.§)

³⁹¹ CSK. 2008. 3:96.§

³⁹² CSK 2006. 3:95.§ 3-4. pontjához fűzött indokolás.

Kötelmi jog általános részében található, fedezetelvonásról szóló szabályok³⁹³ további védelmet jelentenek a hitelezők számára.³⁹⁴ Amennyiben ugyanis az élettársak egymás között, a hitelezőt károsító fedezetelvonó szerződést kötnek, az érvényes szerződés lesz, melynek azonban a hitelezővel szembeni relatív hatálytalansága állapítható meg akkor, ha a szerződés harmadik személy (a hitelező) igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonta, és további konjunktív feltételként teljesül, hogy az adóssal szerződő (jogszerző) másik fél rosszhiszemű volt, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott. Ha valaki a hozzátartozójával köt ilyen szerződést, – és az élettárs egyértelműen annak tekinthető – a rosszhiszeműséget, illetve ingyenességet vélelmezni kell.³⁹⁵ Rosszhiszeműségről akkor beszélünk, ha az adóssal szerződő másik fél tudott, vagy a körülmények szerint tudnia kellett a követelés fennállásáról és arról, hogy a szerződés a hitelező követelésének a kielégítési alapját részben vagy egészben elvonta. Az ügylet ingyenessége pedig nemcsak akkor állapítható meg, ha a szerződés annak típusa szerint ingyenes jellegű, hanem akkor is, ha a felek valós megállapodása visszterhes szerződéssel leplezett ingyenes szerződés megkötésére irányul és ezért a színlelt szerződésben kikötött ellenérték – a leplezett szerződés tartalmának megfelelően – ténylegesen nem kerül kiegyenlítésre. (Megjegyzendő, hogy más megítélés alá esik, ha az adós a követelés behajtásának a megghiúsítása végett azt a látszatot akarja kelteni, hogy a fedezetül szolgáló vagyontárgy nem az övé, hanem harmadik személy tulajdona. Az ilyen szerződés ugyanis színlelt szerződésnek minősül, a szerződési akarat hiánya miatt, ebből kifolyólag semmis³⁹⁶, vagyis érvénytelen. Ezen szerződés alapján, mivel valós tulajdon átruházásra nem kerül sor, a vagyontárgy lefoglalható, és a hitelezői követelés kielégítési alapjául szolgál.)

³⁹³ A hatályos szabályokban a Ptk. 203. § (1) bekezdése rendelkezik róla.

³⁹⁴ Korábban ez az elv megjelent, az azóta már hatályon kívül helyezett 1013.sz. elvi határozatban is, mely kimondta, hogy a kötelesrészhez való igény védelmére az élettársak között történt vagyonátruházásra is alkalmazni kell az átruházás ingyenességének vélelmét. Ezt a vélelmet a bírói gyakorlat kiterjesztette és alkalmazta az élettársak egyéb hitelezőinek védelmében is.

³⁹⁵ Ptk. 203. § (1) - (2) bekezdése.

³⁹⁶ Ptk. 207. § (4) bekezdése.

– Az élettársak közötti törvényes vagyoni rendszer

Az élettársak vagyoni téren jelentkező szabadabb viszonya régóta vitatéma. A Ptk. félreérthető rendelkezése ráadásul nem teszi egyértelművé, hogy a felek között teljes körű vagyonszaporulat áll fenn, avagy az csak a kapcsolat alatt létrejött vagyonszaporulatra vonatkozik.³⁹⁷ A Javaslát ennek feloldására – vagyoni jogi szerződés hiányában – egy, az értéktöbbleti elven alapuló **szerzeményi közösségi³⁹⁸ rendszerhez hasonló törvényes vagyoni rendszert** tervez bevezetni, mely szerint a felek önálló vagyonszerzők, egyikük szerzése sem hat ki a másikra, egymás tartozásaiért nem felelnek. A keletkezett vagyonszaporulathoz pedig a szerzésben való közreműködésük arányában részesülnek. Ebben a helyzetben a feleknek további biztosítékot az együttműködési- és támogatási klauzula ad.³⁹⁹

A kapcsolat megszűnése esetén bármelyik fél követelheti a másiktól az együttélés alatt keletkezett vagyonszaporulat megosztását. A vagyonszaporulat meglétét az igényt érvényesítő élettársnak kell bizonyítania. A vagyonszaporulathoz nem számít hozzá az a vagyont (az aktívákat és passzívákat is ideértve), ami házastársak esetén különvagyonnak minősülne, ennek meglétét viszont az erre hivatkozó élettársnak kell bizonyítania. E vagyonszaporulat tekintetében nincs tehát különbség a házastársak és az élettársak között.

Az élettársat a vagyonszaporulathoz való közreműködés arányában illeti meg a részesedés, ellentétben a házastársak egyenlő arányú szerzésével. Azonban a háztartásban, és a gyermeknevelésben illetve – a gyakorlatban már korábban is alkalmazva, de jogszabályi szinten először kimondva – a másik élettárs vállalkozásában „családtagként” az élettársi kapcsolatra tekintettel végzett tevékenységet is értékelni kell. Természetesen más elbírálás alá esik az az eset, amikor a családi kapcsolat keretein belül, de egyidejűleg munkaviszony vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony (pl. megbízás) is van a felek között.

Változatlanul fennmaradó szabály, hogy amennyiben a bizonyítási eljárással sem tisztázható a felek közötti szerzési arány, azt egyenlőnek kell tekinteni. Ehhez képest

³⁹⁷ Az erről szóló elméleteket ld. korábban a 2.b. pontjában kifejtve.

³⁹⁸ Hagyományos magyar elnevezésben: közszerzeményi rendszer.

³⁹⁹ CSK. (2006) 3:89.§ (1) bekezdés.

újdonságként jelentkezik azonban, hogy ettől kivételesen el lehet térni, tudniillik akkor, ha az a felek bármelyikére nézve méltánytalan vagyoni hátrányt jelentene.⁴⁰⁰

A vagyonszaporulat megosztására irányuló igény kötelmi jellegű azzal, hogy azt elsősorban természetben kell kiadni. A megosztás módja a vagyonszaporulat felállítását feltételezi. Ennek segítségével, áttekinthetővé téve a vagyonszaporulatot, kell az egy-egy élettársra jutó részt megállapítani, és az egyes vagyontárgyakat a felek kizárólagos tulajdonába adni. Pénzbeli térítésre csak másodlagosan vagy a felek közös akarata alapján kerülhet sor.

B. Az élettárs öröklési jogi helyzete

A következőkben arra keresem a választ, hogy a jogtudományban irányadó elképzelések hogyan változtak a kodifikációs folyamat során, és hogyan vezettek el a legmegfelelőbbnek tűnő jogi megoldásig, a napjainkban egyre elterjedtebb, és társadalmilag is elfogadottá vált élettársi kapcsolatok öröklési jogi vonatkozásait illetően.

1. A hatályos szabályozás, és az ezzel kapcsolatos problémák

A statisztikai adatokat szemlélve igen jelentősnek mondható az időskorban létrejött élettársi kapcsolatok száma is,⁴⁰¹ mely tény már önmagában indokolja az élettársak kérdésének öröklési jogi oldalról történő vizsgálatát.⁴⁰²

A hatályos szabályozásból kiindulva az élettárs fogalmát, bár a Polgári Törvénykönyvünk definiálja, azonban a hatályos szabályozásban a törvény **Öröklési jog**⁴⁰³ c. része a fogalmat egyáltalán nem említi, ezáltal az élettársakat, öröklési jogi

⁴⁰⁰ Példaként a CSK. (2006) 3:96.§ (3) bekezdéshez fűzött indokolás azt az esetet említi, amikor a jövedelmek összehasonlíthatósága bizonytalan, de „a körülmények mérlegelése alapján nyilvánvaló, hogy az élettársak nem egyenlő mértékben vettek részt vagyonuk gyarapításában.”

⁴⁰¹ Id. 1. sz. Melléklet.

⁴⁰² BESENYEI Lajos: Az élettársi viszonyról. In.: Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Acta Universitas Szegediensis Tomus LVIII. Fasc. 3., Szeged, 2000. (továbbiakban: BESENYEI 2000.) 35.p.

⁴⁰³ Ötödik része a Ptk-nak.

szempontból **jogon kívüliekként** kezeli. Ez azt jelenti, hogy az élettársat a jogalkotó az öröklésből, legalábbis annak „törvényes” változatából⁴⁰⁴ kizárta, azaz sem a törvényes öröklés szabályai, sem a házastársat megillető özvegyi haszonélvezeti jog, sem pedig a kötelesrészre való jogosultság az élettársra nem vonatkozik.⁴⁰⁵ Ezt támasztja alá az ítélkezési gyakorlat is.⁴⁰⁶

A törvényes öröklés lehetősége csak a leszármazók, a házastárs és a felmenők meghatározott köre számára áll nyitva⁴⁰⁷; a házastársak – mint a párkapcsolatban, érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személyek egyik lehetséges változata – fogalmának kiterjesztő alkalmazása az élettársakra nem lehetséges.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy az élettárs teljesen ki van zárva az öröklésből, ugyanis végrendelet, illetve öröklési szerződés által a hagyaték részesévé, azaz örökösé válhat.⁴⁰⁸

Ismeretes még a halál esetére szóló ajándékozás jogintézménye is, amely szintén lehetőséget nyújt az élettársaknak, hogy az őket túlélő társukat juttatásban részesítsék.

Ismerve a magyar közgondolkodást, a végintézkedés alkotásával kapcsolatban – és itt elsősorban a végrendeletre, mint annak legelterjedtebb formájára gondolok – az az alapvető probléma, – hogy a magyar ember mentalitását alapul véve, nemigen szánja rá magát a végrendelet alkotásra, hacsak valamilyen rendkívüli helyzet belátható, rövid időn belüli előfordulásától nem tart, lévén, hogy „általában nem készül halni”.⁴⁰⁹

Ez az „alaphelyzet” abban az esetben védi csak meg az élettársat, ha a tipikusan idős,

⁴⁰⁴ II. cím: Törvényes öröklés.

⁴⁰⁵ BAJORY a korábban idézett tanulmányában már egyértelműen leszögezte a Ptk. akkori tervezetével összefüggésben, hogy az élettársi viszony nem létesít öröklési kapcsolatot az élettársak között, hiszen ez ellenkeznék „népünk felfogásával”, és mivel eltörölné a különbséget a házasság és a házasságon kívüli együttélés között, ezért a házasságot „formasággá süllyesztené”, mely nem szolgálná a házasság és a család védelmét. A Legfelsőbb Bíróság is egyértelműen foglalt állást etekintetben. Ld.BH1956.VI.1337.; Forrás: BAJORY i.m. 208-213.p.

⁴⁰⁶ Ld. BH1982.374

⁴⁰⁷ A házastársak a törvény szerint a rokonok sorrendjében egy meghatározott helyen örökölhetnek. Ez a sorrend azt jelenti, hogy állagot (tulajdonjogot) csak akkor örökölhet a házastárs, amennyiben az örökhagyónak leszármazója nincs, vagy az valamely oknál fogva öröklésre nem jogosult. Mert ugyanis a házastárs a sorrendben a leszármazók után, azok hiányában kerülhet sorra (Ptk.607.§.(4) bekezdés). Ha van öröklésre jogosult leszármazó, akkor a házastárs annak a vagyonnak a haszonélvezetére lesz jogosult, amelyet a leszármazók örökölnek. Ugyanez a helyzet a speciálisan szabályozott ági vagyontárgyak léte esetén is (Ptk. 611-614-§§.).

⁴⁰⁸ Ennek lehetőségét kimondta a már hatályon kívül helyezett 290.sz. Elvi határozat is. Forrás: BAJORY i.m. 209.p.

⁴⁰⁹ BESENYEI Lajos: Az öröklési jogunk vitatható kérdései. In.: Tanulmányok Molnár Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Acta Universitas Szegediensis Tomus LXV. Fasc. 26., Szeged, 2004. (továbbiakban: BESENYEI 2004.) 494.p.

vagy súlyosan beteg partnere ezen lépésre, a végrendelet alkotására szánja el magát.

A kérdés az, hogy mi van akkor, ha az idős vagy súlyosan beteg élettárs már nincs olyan állapotban, hogy tervét megvalósítsa, vagy egyáltalán nem is gondol erre, mert – a többségi laikus jogtudatnak megfelelően, tévesen – úgy tudja, hogy élettársa enélkül is örökölni fog a jogszabályok alapján.

Előfordulhat olyan eset is, hogy valaki tisztában van azzal, hogy élettársa csak végrendelet által örökölhét, és szándékozik is ilyen formán örökösevé tenni, de a kérdést még idő előttinek ítéli meg – lévén fiatal és egészséges –, nem számolva azzal a körülménnyel, hogy a halál végzettszerűen, pl. egy közlekedési baleset kapcsán ragadja el.

A végrendeleten kívül persze öröklési szerződéssel is juttatást szerezhethet a túlélő élettárs⁴¹⁰ az elhalt élettárs vagyonából, ezen szerződés érvényességéhez azonban a bírói gyakorlat szerint elengedhetetlen, hogy a tartást vállaló élettárs legalább részben saját vagyonából, jövedelméből legyen arra képes, hogy partnerét eltartsa, valamint az így nyújtott szolgáltatások mértéke meghaladja a kapcsolat tartalmát kitevő, az együttéléssel szükségszerűen együtt járó tevékenység kereteit.⁴¹¹

A fentiek ismeretében nem nehéz belátni, hogy a törvényes öröklés lehetőségének hiányában milyen súlyosan méltánytalan helyzetek adódhatnak a túlélő élettárs számára.

2. A szabályozás hiányából eredő méltánytalan helyzetek

A szabályozás elégtelen voltából, az öröklési jogot illetően pedig a teljes hiányából fakadóan számos olyan helyzet adódhat, amely méltánytalan és sokszor erkölcsileg is kifogásolható a túlélő élettárs számára. Nézzünk néhány példát:

Abban az esetben, ha egy élettársi kapcsolatból gyermek születik, majd ezt követően valamelyik szülője elhalálozik, a gyermek örökrészét – jogi szabályozás hiányában – a túlélő élettárs haszonélvezeti joga nem terheli. Ha nem tehető különbség a gyermekek között tekintetben, hogy házasságból vagy élettársi kapcsolatból születtek-e (arra most nem térek ki, hogy esetleg alkalmi kapcsolatból származnak, mert ott hiányzik az

⁴¹⁰ BH1990.157

⁴¹¹ BH2004.280

érzelmi és gazdasági közösségben való együttélés, mely az öröklés alapja lehet), akkor miért nem terheli mindkét esetben a gyermek örökrészét a szülő haszonélvezeti joga? Az élettárs szülő vajon nem érdemli-e meg, hogy számára is biztosítva legyen a korábbi életszínvonal? Egy élettárs anyja vagy apja kevesebbet érne a gyermek szempontjából, mint a házastárs anyja vagy apja? Ha a szülők és a gyermek(ek) érzelmi és gazdasági közösségben való együttélése megállapítható volt, vajon a gyermek érzékelte a szülei együttélésének jogi háttérét? A felvetődő kérdések mindenesetre elgondolkodtatóak.

A hatályos öröklési jogi szabályokat alapul véve más, a túlélő élettársat igen hátrányosan érintő élethelyzettel is találkozhatunk. Amennyiben ugyanis a hosszú éveken át tartó élettársi kapcsolatból gyermek nem származott, az ily módon leszármazó hátrahagyása nélkül elhalt élettárs távoli oldalági rokonai vagy esetleg az állam fogja a hagyatékot örökölni, és az a személy pedig, akivel az örökhagyó éveken át érzelmi és gazdasági közösségben együtt élt, semmit nem kap.⁴¹²

A fenti helyzetek kiküszöbölésének reményét is magában hordozva, a közelmúltban elindult a kodifikációs folyamat, mely menet közben még csak óvatos elmozdulást magában rejtő, különböző megoldási lehetőségeket vázolt fel, végül pedig eljutott a minden addigi elképzelést felülmúló, európai szinten is haladónak mondható, radikális jogkövetkezmények megfogalmazásáig. A következőkben a megoldáshoz vezető út lépcsőfokait vázolom fel.

3. Megoldási lehetőségek – a haladás irányába vezető lépcsőfokok

A jogalkotó mindemellett egészen a közelmúltig nem igen vett tudomást az élettársakról, az együttélés ezen formáját „mostoha gyermekként” kezelte. Megállapítható ugyan, hogy egyre több azoknak a jogszabályoknak a száma, amelyek az élettársi kapcsolatot a házassággal azonos módon szabályozzák, vagyis az élettársi

⁴¹² BESENYEI Lajos: De lege ferenda gondolatok az öröklési jog köréből. In.: Acta Universitas Szegediensis, Tom. 53. Fasc. 3., 1998. (továbbiakban: BESENYEI 1998.) 42.p.

kapcsolat egyre inkább jogi honorálást nyer,⁴¹³ de az átfogó jogi rendezés továbbra is várat magára.

A jogalkotónak szembesülni kellett azonban azon társadalmi ténnyel is, hogy a házasságon alapuló családmoddelt egyre kevesebben választják követendő példaként, mely tendenciát már nem lehet figyelmen kívül hagyni.⁴¹⁴

A rendezést illetően az egyik legsürgetőbb kérdés az öröklési jogi viszonyokat érinti. El kell gondolkodni azon, hogy az élettársak öröklési jogi lehetőségei hogyan „közelíthetők” a házastársakhoz, a jelenleg oly méltánytalan helyzet kiküszöbölése érdekében. A jogalkotó nem hagyhatja „sorsára” az élettársi kapcsolatban élőket az öröklési viszonyait illetően. „Az utat arra kell építeni, amerre az emberek járnak.”⁴¹⁵

a) A koncepciók

Az Öröklési jogi Munkacsoportban parázs véleményütköztetések zajlottak a Besenyei–Gaál szerzőpáros által készített „indító tanulmány”⁴¹⁶ javaslatait illetően, melyek a túlélő élettárs törvényes öröklési jogának elismerése felvetéséig „merészkedtek”, azzal a korlátozással, hogy ennek csak hosszabb ideje fennálló élettársi kapcsolat esetén lenne helye, feltéve, hogy az életközösség az örökhagyó halálakor fennállt.⁴¹⁷ A család és a házasság intézményét féltve a Munkacsoport tagjainak többsége egyetértett abban, hogy az élettársak jogait, ha óvatosan is, de mindenképpen bővíteni szükséges, azonban a szerzők által felvetett igen radikálisnak mondható álláspontot, a munkacsoport tagjai akkor még sokkal kevésbé osztották.⁴¹⁸ A kodifikációs folyamat kezdeti lépésein túljutva, a jogalkotási törekvésekről elmondható, hogy nem hagyták figyelmen kívül a fenti

⁴¹³ BESENYEI szerint több mint másfélszáz ilyen jogszabály van, ahol az élettársi kapcsolathoz valamilyen jogi hatás fűződik. Ld.: BESENYEI 2004. i.m. 492.p.

⁴¹⁴ KÖRÖS András: A családjog jövője, „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 1. rész: Az élettársi jogviszony szabályozásának szakértői javaslata In.: Családi jog 2005. III. évf. 2. sz. 1-10.p.

⁴¹⁵ TÓTH 2003 a) i.m. 12.p.

⁴¹⁶ BESENYEI Lajos – GAÁL Sándor: Az élettárs öröklési jogának kérdése az új Ptk-ban. (továbbiakban: BESENYEI – GAÁL 2000);

⁴¹⁷ WEISS 2000. d)

⁴¹⁸ Az új Ptk. kodifikációja során, Besenyei és Gaál az Öröklési jogi Munkacsoport tagjaiként akkor is kiálltak elképzeléseik mellett, amikor azok – első körben – csak részbeni megértésre találtak. Ld. erről WEISS Emília: Az Öröklési jogi Munkacsoport alakuló üléséről. In.: Polgári Jogi Kodifikáció 2000/1. szám, (továbbiakban: WEISS 2000 c)), valamint WEISS Emília: Az Öröklési jogi Munkacsoport 2000. június 19-i és július 3-i üléséről (folytatás). In.: Polgári Jogi Kodifikáció 2000/3. szám. (továbbiakban: WEISS 2000 d)), A kodifikációs folyamatok előrehaladtával azonban a Bizottság egyre inkább magáévá tette az általuk javasolt elképzeléseket. (Id. erről később a Javaslatnál elmondottakat.)

elképzelést, ugyanis az új Ptk. I. Konceptiójában már konkrétan kiolvasható az élettársi kapcsolat öröklési jogi hatásainak felvetése. A fő kérdést oly módon fogalmazták meg, hogy „illesse-e valamelyes öröklési jog a haláláig élettársával együttélő élettársat, különösen hosszabb élettársi kapcsolat esetén a törvényes öröklés rendjén”⁴¹⁹.

A fenti elmozdulás indoka, hogy a Konceptiók „belátták” az élettársi kapcsolatok számának növekedését és annak társadalmi elfogadottságát, mely olyan tény, amit a jog sem hagyhat figyelmen kívül. Ma már nem azért választja két személy az együttélés ezen formáját, hogy ne fűződjön hozzá joghatás, különösen akkor nem, ha az adott kapcsolatból gyermek is származott, akikkel együtt ugyanolyan családot alkotnak, mint a házasságban élők a gyermekeikkel.

Az előzőek figyelembevételével az I. Konceptió, ha nem is teljes mértékben, de legalább „minimál programként” értékelhetően több mindent is elfogadott Besenyeiék javaslatából. Az I. Konceptió a hagyatékhöz tartozó lakás továbbhasználati jogát az élettársi kapcsolat hosszabb ideig tartó fennállása esetén, a túlélő élettársnak öröklési jogi jogcímen, dologi jogi lakáshasználati jog formájában kívánta biztosítani, ezen kívül pedig a lakás berendezési és felszerelési tárgyainak továbbhasználati jogát akkor is, ha ez elhasználódással jár. A lakáshasználati jog csak akkor lenne korlátozható, ha a túlélő élettárs rendelkezik egy megfelelően beköltözhető lakással, ugyanabban a földrajzi helységben. Ezen elképzeléseket a II. Konceptió szinte megismételte, ami arra utal, hogy az első óta eltelt jó egy év alatt a Kodifikációs Főbizottság megnyugtatónak találta az eredeti elképzeléseket, az időközben megfogalmazódott egyéb szakmai észrevételeket is figyelembe véve.⁴²⁰

Arról egyik Konceptió sem tett említést, hogy mit kell „hosszabb időn át fennállt” élettársi kapcsolatnak tekinteni, holott a Besenyei–Gaál közös tanulmányban ezt 10 – 15 évben jelölték meg a szerzők.⁴²¹ A Konceptiók a kérdés eldöntését szükség esetén a közjegyzői vagy bírói gyakorlatra bízták volna, ugyanis szerintük konkrét időtartam

⁴¹⁹ I. Konceptió, Ötödik Könyv, Öröklési jog, III. A törvényes öröklés, 9. Az élettársi kapcsolat öröklési jog hatásához. 197.p.

⁴²⁰ Az I. Konceptió Bevezetést megelőző második bekezdésében (I.p.) felhívták a jogásztársadalmat, hogy módosító és kiegészítő javaslataikkal, szakmai észrevételeikkel járuljanak hozzá az új Ptk. megalkotásának sikeréhez.

⁴²¹ Ld. WEISS 2000 d); továbbá BESENYEI – GAÁL 2000.

megállapítása, ezen belül is a kezdő időpont tisztázása komoly bizonyítási nehézségeket rejtene magában.

A kodifikátorok által megszövegezett elképzelés ekkor még nem jelentette azt, hogy a túlélő élettársat be kívánták vonni a törvényes örökösök körébe, azonban öröklési jogi eszközökkel igyekeztek számukra valamiféle juttatást biztosítani. A változások annak ismeretében értékelendők mégis pozitívan, hogy tudvalevő az élettársak törvényes örökössé tételétől az európai jogrendszerek jelentős része is elzárkózik.⁴²² Vannak azonban ellenpéldák is, pl. Németország⁴²³, Nagy Britannia⁴²⁴, és Hollandia⁴²⁵ jogi szabályozása lehetővé teszi, hogy az élettárs a hagyatékából részesüljön.

Nem kis előrelépés továbbá, hogy a Konceptió ezeket a jogokat a túlélő házastársat megillető öröklési jog „ranghelyén” tervezi biztosítani, ezáltal is közelítve a házasság és az élettársi kapcsolat jogintézményét egymáshoz.

b) Az Öröklési Jog Könyv – normaszöveg tervezet

Tekintettel arra, hogy a társadalmi, szakmai viták tovább folytak, sokak számára nagy meglepetésül szolgált a 2006 decemberére hivatalosan is hozzáférhetővé vált **új Ptk. Öröklési Jog Könyvének** normaszöveg tervezete,⁴²⁶ mely az előbb elmondott elképzeléseket radikálisan felülmúlva, az élettársaknak számos konkrét öröklési jogi jogosultságot biztosított. Persze a Konceptiók nyújtotta elképzelést mindenképpen eredményként értékelve, a szakmai közönség egy része azt eddig is „igen szerény”-nek

⁴²² A francia jogban a Pacta Civil de Solidarité („PACS”) elnevezésű törvény (1999. évi 944. sz. törvény) által szabályozott jogviszonyban nincsen az élettársaknak egymás után törvényes öröklési joga, inkább az élettársak gazdasági viszonyait rendezi a jogviszony. A dán jog sem teszi lehetővé a törvényes öröklést az élettársi viszonyban, sőt a liberálisnak tartott Svédországban sincs erre lehetőség.

⁴²³ Az azonos nemű párok jogi helyzetét rendező „LpartG” törvény 10.§ szerint a partnerek egymás törvényes örökösei lehetnek. A törvény 2001. augusztus 1-jén lépett hatályba.

⁴²⁴ Civil Partnership Act, 2004. november 17-én fogadta el a Lordok Háza, és 2005. december 5-én lépett hatályba.

⁴²⁵ 2003. január 1-jén lépett hatályba a holland Polgári Törvénykönyv (NBW) új, negyedik könyve, az Öröklési jogi Könyv. Ennek 8. cikkelye úgy rendelkezik, hogy az öröklési jog szabályainak alkalmazásakor a regisztrált partnert is házastársnak kell tekinteni, vagyis ez azt jelenti, hogy a túlélő házastárs mellett a túlélő regisztrált partner is törvényes örökösnek minősül. Ld. erről még bővebben: CSIZMAZIA Norbert: Az új holland öröklési jog. In: Polgári Jogi Kodifikáció, 2003/2. sz. 31.p.

⁴²⁶ 2006. december 31. dátummal lezártan jelent meg az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján. Letölthető: http://irm.gov.hu/download/eoroklesi_jog.pdf/eoroklesi_jog.pdf (Továbbiakban: Öröklési Jog Könyv, ÖJK. (2006), normaszöveg tervezet, Tervezet vagy Javaslat).

minősítette, és mindemellett a továbblépést sürgette.⁴²⁷ Összességében azonban mára elmondható, hogy a néhány éve még csupán kivételes felvetésnek tekintett⁴²⁸ radikálisabb elképzelések látszanak megvalósulni.

Mint ahogy ezt az öröklési jogi munkacsoport tagjai is megfogalmazták: „A Javaslat legfontosabb változtatásának a bejegyzett élettárs törvényes öröklési jogának elismerését lehet tekinteni.”⁴²⁹

Ebből az is következik, hogy a regisztrációhoz kötöttség szintén nagy kérdése pozitívan dőlt el, legalábbis a normaszöveg tervezet szintjén, vagyis ezáltal lehetővé válhatna majd az élettársi kapcsolatok regisztrálása is.

A Tervezet 2006-ban abból indult ki, hogy az élettársi kapcsolatban élők számára már maga a Családjog Könyv is vagyoni jogi, lakhatási és tartási jogot biztosít, ennél fogva aligha megkerülhető az élettárs törvényes öröklési jogának elismerése. A Javaslat azonban különbséget tesz a regisztrált és a nem regisztrált élettársi kapcsolatok között azáltal, hogy csak a bejegyzett élettársnak ad törvényes öröklési jogi státust,⁴³⁰ noha akkor még a más jogszabályokban és a Családjog Könyvben az élettársi kapcsolathoz fűzött jogkövetkezmények a bejegyzéstől függetlenek voltak.

Ennek az Öröklési Jog Könyv 2006-os normaszöveg tervezete szerint az volt a magyarázata, hogy itt mindenképpen el kell kerülni a kettős öröklést. Ezért az élettársi kapcsolat regisztrációja (és így az öröklési jogi helyzet megváltozása) ahhoz a feltételhez kötött, hogy az élettársnak házassági köteléke ne álljon fenn.⁴³¹ (Itt szeretném megjegyezni, hogy a Családjog Könyv normaszöveg tervezete az előzőekben foglaltakkal nincs teljesen összhangban, ugyanis ott a házassági kötelék fenn nem állása az élettársi jogviszony fogalmának definíciójában szereplő általános követelmény, tekintet nélkül arra, hogy később a regisztrációra sor kerül-e vagy sem.⁴³²) Fontos érv lehet még a regisztráció mellett, hogy a magyar jogban hagyományosnak tekinthető

⁴²⁷ BESENYEI 2004. 493.p.

⁴²⁸ II. Konceptió, Ötödik Könyv – Öröklési Jog IV. 9. 135.p.

⁴²⁹ ÖJK. (2006) 5.p., 3. pont.

⁴³⁰ ÖJK. (2006) 6:59.§

⁴³¹ ÖJK. (2006) 6:59.§-hoz fűzött indokolás, 38.p.

⁴³² CSK. (2006) 3:86.§-hoz fűzött indokolás, 128.p.

egyébként világviszonylatban is szinte kivétel nélküli) *ipso iure* öröklési rend érvényesülését is megkönnyíti.⁴³³

Az öröklési jog területén a fenti változásokra figyelemmel, lényegesen csökken a különbség a házastárs és az élettárs között, legalábbis annak bejegyzett változatát tekintve, ugyanis a bejegyzett élettárs törvényes öröklési jogi helyzete, mind állagöröklési és haszonélvezeti öröklési státusa, mind az öröklésből történő kiesése tekintetében a házastárséval azonos módon kerül szabályozásra. Mindemellett a bejegyzett élettárs törvényes öröklési jogának megteremtése egyidejűleg jelenti a kötelesrészre jogosultságának elfogadását is. Az előbb kifejtettek pedig nem jelentenek mást, mint hogy a törvényes öröklés rendjében a bejegyzett élettárs, a házastárs helyét foglalja el.

Nem csupán a törvényes öröklés rendje, hanem a végintézkedésen alapuló öröklés különös szabályai is érintik a bejegyzett élettárs státusát, elsősorban a közös végrendeletre vagy az utóörökös-nevezésre vonatkozó rendelkezések tekintetében.

A házastárs és a bejegyzett élettárs törvényes öröklési helyzetének változása a gyakorlatban az alábbiakat jelenti:

Az eredeti elképzelések szerint a bejegyzett élettárs állagörökös leszármazók hiányában, a szülők mellett a hagyaték felére,⁴³⁴ leszármazók és szülők hiányában pedig a hagyaték egészére tarthat igényt. A 2007-es Javaslat⁴³⁵ ehhez képest változtatott a törvényes öröklés sorrendjén. A házastársat és bejegyzett élettársat nem a szülőkkel, hanem az örökhagyó gyermekével helyezi el egysorba, fejenként egyenlő részben,⁴³⁶ kiterjesztve rájuk az osztályra bocsátás kötelezettségét is.⁴³⁷ Leszármazók hiányában pedig az örökhagyó házastársa (bejegyzett élettársa) öröklő az általa lakott lakást és az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakat, az egyéb hagyatékon pedig a házastárs (bejegyzett élettárs) az örökhagyó szüleivel osztozik kétharmad-egyharmad rész

⁴³³ ÖJK. (2006) 6:59.§-hoz fűzött magyarázat, 38.p.

⁴³⁴ A házastárs és az élettárs, szülőkkel egysorban való öröklése szintén új, a 2006-os Javaslat által bevezetendő szabály. Ezen esetben azonban az özvegy kapja az általa lakott lakást, továbbá az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakat.

⁴³⁵ Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium honlapján vált hozzáférhetővé (továbbiakban: ÖJK. (2007)). Letölthető:

http://www.irm.hu/download/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf

⁴³⁶ ÖJK. (2007) 6:48.§ (2)-(3) bekezdés.

⁴³⁷ ÖJK. (2007) 6:49.§ (1) bekezdés.

arányban. Az öröklésből kiesett szülő helyén a másik szülő és az örökhagyó házastársa (bejegyzett élettársa) örökölnék fejenként egyenlő részben.⁴³⁸ A házastárs és bejegyzett élettárs önállóan leszármazó és szülő hiányában örökölnék.⁴³⁹ A fenti újfajta elképzeléseket követően nagy meglepetést okozott a 2008-as szövegváltozat, mely az előbb részletezetteket teljesen félretéve visszakanyarodott a hatályos szabályozáshoz.⁴⁴⁰

A házastárs és a bejegyzett élettárs egymáshoz viszonyított helyzetén azonban egyik Javaslat sem változtat. A fentieken kívül a házastárs mellett a bejegyzett élettárs haszonélvezeti jogot nyer a leszármazók és az ági örökösök által örökölt vagyont.⁴⁴¹ A 2007-es Javaslat pontosít ezen az elképzelésen is, amikor a következőképpen rendelkezik: „Az örökhagyó házastársa (bejegyzett élettársa) örököli az általa lakott olyan lakás, valamint az általa használt olyan berendezési és felszerelési tárgyak holtig tartó haszonélvezetét, amelyet egyébként nem ő örököl (özvegyi jog). A haszonélvezők a haszonélvezet megváltásáról az állagörökösökkel megállapodhatnak, azonban a jog korlátozására, megváltásának elrendelésére nem kerülhet sor.”⁴⁴²

Érvényesül továbbá az a korábban csak a házastársakra fennálló szabály, mely szerint kiesik az öröklésből (esetleges egyéb általános kiesési okok mellett) akkor, ha az öröklés megnyílásakor az élettársak között már nem állt fenn az életközösség, és az eset körülményeiből nyilvánvalóan annak visszaállítására sem volt kilátás.

Azok az elképzelések, amelyeket az élettársakra vonatkoztatva a Konceptiók felvetettek,⁴⁴³ a Javaslatban csupán a be nem jegyzett élettársra szűkítve kerültek megfogalmazásra. Ők ugyanis nem kapnak törvényes öröklési jogot, viszont holtig tartó használati jog illeti meg őket az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a közösen használt szokásos berendezési és felszerelési tárgyakon, amennyiben a Javaslatban foglalt egyéb feltételeknek megfelelnek. Eszerint az életközösségnek legalább tíz évig fenn kell állnia, vagy kapcsolatukból kiskorú gyermeknek kell származni, akinek a lakáshasználati joga biztosítása érdekében ez indokolt, feltéve, hogy az életközösség

⁴³⁸ ÖJK. (2007) 6:51.§

⁴³⁹ ÖJK. (2007) 6:52.§

⁴⁴⁰ ÖJK. (2008) 3:54-58.§§

⁴⁴¹ Nem illeti meg viszont a Javaslat szerint haszonélvezeti jog a házastársat (így az élettársat sem) a vele együtt öröklő szülők örökrészen.

⁴⁴² ÖJK. (2007) 6:54.§

⁴⁴³ Akkor a regisztráció kérdése még csupán elvi szinten merült fel, majd a II. Konceptió el is vetette annak gondolatát.

legalább egy évig fennállott az élettársak között.⁴⁴⁴ A fenti feltételrendszeren a 2007-es Javaslat oly módon változtat, hogy általános jelleggel az 5 évig fennálló együttélést követeli meg.⁴⁴⁵ A változás érthetetlen módon nincs tekintettel arra a helyzetre, ha a kapcsolatból gyermek is származott, bár a közös gyermek már törvényes örökösként jelentkezik. A 2008-as szövegváltozat az 5 évet felemeli 10 évre.⁴⁴⁶

Jól látható, hogy a be nem jegyzett élettárs jóval szigorúbb szabályok szerint lesz öröklési jogi igényre jogosult, ami nem jelent törvényes öröklési jogot, csupán dologi jogilag védett személyes szolgalmat, azaz használati jogot,⁴⁴⁷ mely azonban fennáll haláláig, függetlenül attól, hogy később köt-e új házasságot, vagy létesít-e új élettársi kapcsolatot⁴⁴⁸.

A házastárs és a bejegyzett élettársra irányadó öröklési jogi következmények azonosságából adódóan, a túlélő bejegyzett élettársakra szintén irányadó szabály, hogy velük szemben a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyakra **ági öröklés** címén nem lehet igényt támasztani, az együttélés időtartamától függetlenül.⁴⁴⁹ Indokoltnak tartja ugyanis a Tervezet, hogy ezek a hagyatéki tárgyak az özvegnél (ideértve a túlélő házastársat és élettársat egyaránt) maradjanak, és ezekért értékben sem kelljen helytállnia az ági örökösökkel szemben. Magam is egyetértek azon elképzeléssel, hogy az együttélés időtartamára vonatkozó hatályos szabályt a Javaslat már nem tartalmazza.

Az **örökbefogadáshoz** szintén kapcsolódik egy olyan szabály, amely élettársat is érinthet, levezetve mindezt a házastársra megfogalmazott rendelkezésből. Eszerint „az örökbefogadott után – ha az örökbefogadás az örökbefogadott életében nem szűnt meg – leszármazó és házastárs hiányában az örökbefogadó vagy annak rokonai örökölnék a törvényes öröklés szabályai szerint.”⁴⁵⁰ Tehát az örökbefogadott személy bejegyzett

⁴⁴⁴ ÖJK. (2006) 6:60.§

⁴⁴⁵ ÖJK. (2007) 6:55.§

⁴⁴⁶ ÖJK. (2008) 6:63.§ (1) bekezdés.

⁴⁴⁷ A használat joga nem más, mint korlátozott haszonélvezet. Vagyis az adott dolog saját valamint együttélő családja szükségleteit meg nem haladó mértékben történő használatát és hasznai szedését jelenti. A jog gyakorlása másnak nem engedhető át. (Ptk. 165.§)

⁴⁴⁸ A Javaslat szerint új szabály, hogy az özvegyi jog nem fog megszűnni új házasság kötésével (élettársi kapcsolat létesítésével eddig sem szűnt meg [PK.83.]). Ennek analógiájára a használati jogot sem szünteti majd meg egyik párkapcsolati forma sem.

⁴⁴⁹ ÖJK. (2006) 6:68.§ (3) bekezdése. A hatályos szabályozásban az ági vagyon kérdése csak a házastársat érintette, azonban az igény „támasztás” lehetőségét a törvény csupán tizenöt évi házasság után zárja ki. Ld. Ptk. 613. (3) bekezdés.

⁴⁵⁰ ÖJK. (2006) 6:71.§

élettársa is lehet örökös, sőt ezt nem is csupán utalás jelleggel, de a 2007-es Javaslat már kifejezetten is tartalmazza.⁴⁵¹

A **kötelesrész** vonatkozásában a Javaslat *expressis verbis* kimondja, hogy az megilleti az örökhagyó bejegyzett élettársát is, ha az öröklés megnyíltakor az örökhagyó törvényes örököse, vagy végintézkedés hiányában az lenne.⁴⁵²

További szabály, hogy nem tartozik a kötelesrész alapjához az élettárs részére nyújtott tartás értéke sem, valamint hogy a házastársat – illetve az azonos szabályozásból következtetve a bejegyzett élettársat is – haszonélvezet alakjában megillető kötelesrész alapjául csak a hagyatékban meglevő vagyontárgyak szolgálnak.⁴⁵³

Kötelesrész címén ha a házastársat (és így a bejegyzett élettársat is) mint törvényes örököst haszonélvezeti jog illetné meg, az ő kötelesrésze a haszonélvezeti jognak olyan korlátozott mértéke, amely az általa örökölt vagyontárgyakat is figyelembe véve, szükségleteit biztosítja. Egyébként a házastársat kötelesrészként törvényes örökrészenek fele illeti meg.⁴⁵⁴

Továbbvezetve a sort, a **kitagadási okok**⁴⁵⁵ köre szintén vonatkozhat a bejegyzett élettársra is, pl. abban az esetben, ha érdemtelen az örökhagyó utáni öröklésre; az örökhagyó egyenesági rokonainak életére tör, vagy sérelmükre egyéb súlyos büntetést követ el; az örökhagyó irányában fennálló törvényes eltartási kötelezettségét súlyosan megsérti;⁴⁵⁶ erkölcstelen életmódot folytat; továbbá a házastársra megfogalmazva, de nyilvánvalóan ez a bejegyzett élettársra is értendő, kitagadható a bejegyzett élettárs akkor is, ha élettársi kötelességet durván sértő magatartást tanúsít. Az új Javaslat nem is hagy kételyt az élettárs hasonló magatartásra visszavezethető kitagadhatósága felől, sőt nevesíti is az általuk megvalósítható ilyen magatartásokat, mely szerint az együttműködési és támogatási kötelezettséget durván sértő magatartás miatt tagadható ki az élettárs,⁴⁵⁷ mégpedig függetlenül a bejegyzett vagy be nem jegyzett változattól.

⁴⁵¹ ÖJK. (2007) 6:66.§

⁴⁵² ÖJK. (2006) 6:72.§

⁴⁵³ ÖJK. (2006) 6:78.§ (3) bekezdés.

⁴⁵⁴ ÖJK. (2006) 6:79.§ (2) bekezdés.

⁴⁵⁵ Ilyen ok felmerülése esetén az örökhagyó kitagadhatja az érintett leendő örököst, aki ezáltal kötelesrésze sem lesz jogosult.

⁴⁵⁶ A Családjog Könyvben az élettársat megilleti a tartási jog és kötelezettség, függetlenül attól, hogy a kapcsolatot bejegyezték-e vagy sem.

⁴⁵⁷ ÖJK. (2007) 6:70.§ (3) bekezdés.

A bejegyzett élettársra irányadó további szabály, hogy – ugyanúgy mint bármelyik kötelesrésze jogosult – ha kitagadás miatt kiesik az öröklésből, nem kezelheti a helyébe lépő kiskorú leszármazójának örökségét.

Az öröklési jog szabályai nem csupán a törvényes öröklés szabályaihoz kapcsolódóan, hanem a **végintézkedésen alapuló öröklést** érintve is tartalmazzak a bejegyzett élettársakra vonatkozóan egyéb rendelkezéseket. Ezek szerint rájuk nézve kivételt tesz a Javaslat a közös végrendelet általános tilalma alól – visszanyúlva a jól bevált Ptk. előtti szabályozáshoz –, amikor a házastársakhoz hasonlóan, a bejegyzett élettársak által ugyanabba az okiratba foglalt végrendeletet, meghatározott feltételek bekövetkezése esetén érvényesnek tekinti.⁴⁵⁸ A szabályozás ezirányú változásait a gyakorlati életben előforduló igények⁴⁵⁹ kényszerítették ki.

Az alaki érvényességi kellékek tekintetében a Tervezet visszanyúl a jogtörténeti gyökereinkhez, és az Mtj. 1964. § rendelkezéseit veszi alapul. Eszerint akkor érvényes a közös végrendelet, ha

- a) „saját kezűleg írt végrendelet esetében az okiratot az egyik örökhagyó elejétől végig maga írja és aláírja, a másik örökhagyó pedig ugyanazon az okiraton maga írja és aláírja azt a nyilatkozatot, hogy az okirat az ő végakarátát is magában foglalja; vagy
- b) más által írt végrendelet esetében az örökhagyók egymás és a tanúk jelenlétében teszik meg végintézkedési nyilatkozatukat és írják alá az okiratot, vagy, ha az már megtörtént, mindkét örökhagyó egymás és a tanúk jelenlétében külön-külön nyilatkozik arról, hogy az okirat a végakarátát foglalja magában, és hogy az okiraton szereplő aláírás a sajátja; vagy
- c) azt közokiratba foglalják.”⁴⁶⁰

A közös végrendelet a bejegyzett élettársak vonatkozásában az életközösség megszűnésével, vagy az életközösség nyilvántartásból történő törlésére vonatkozó eljárás megindításával veszti hatályát. A normaszöveg tervezet (az Mtj. 1965. §-ához

⁴⁵⁸ ÖJK. (2006) 6:22. § Ez a szabály a házastársakra vonatkozóan is újként jelentkezik.

⁴⁵⁹ Erre vonatkozólag a munkacsoportban aktívan részt vevő gyakorlati szakemberek (bírák, közjegyzők) tapasztalatai, valamint a társadalmi-szakmai vitára bocsátott Konceptiókra érkező észrevételek és javaslatok szolgáltak alapul.

⁴⁶⁰ ÖJK. (2006) 6:22. § (2) bekezdés.

hasonlóan) csak addig tartja fenn tehát a közös végrendelet hatályát, ameddig az élettársak együtt élnek, és kapcsolatuk jogi kerete is megfelelő, a közös végrendeletkezés ugyanis elsősorban a vagyonszövetségben élő házastársak vagy bejegyzett élettársak számára nyújt életszerű végintézkedési lehetőséget.⁴⁶¹

A végintézkedések visszavonhatók akkor is, ha azokat egyazon okiratba foglalták, a másik fél életében egyoldalúan minden további feltétel (így a másik örökhagyó értesítése) nélkül is, a másik halála után azonban csak abban az esetben, ha a végintézkedését visszavonó örökhagyó egyidejűleg a viszonyos végrendeleti juttatást visszautasítja.⁴⁶²

Az alapul szolgáló párkapcsolat érvénytelensége természetesen a közös végrendelet érvénytelenségét is maga után vonja, de érvénytelenségre vezethet valamely akaratihiba, pl. a téves feltevés is, amennyiben valamelyik fél visszavonja a maga végintézkedését, ugyanakkor tudvalévő, hogy a másik fél csak rá való tekintettel végrendeletkezett.

Bár az **utóörökös-nevezés** a hatályos szabályozás szerint érvénytelen, ezt elvileg a Javaslat is fenntartja, azonban meghatározott szűk körben (jelen eset a kivételek egyike) – „a gyakorlatban felmerülő igények kielégítése érdekében és külföldi jogok példáját is követve”⁴⁶³ – elismeri azt, ha valaki a végrendeletben megnevezett házastársa vagy bejegyzett élettársa halála esetére utóörökösöt határoz meg. Ez az ún. maradék utóörökös-nevezés, mely nem jelent korlátot az előörökös rendelkezési jogát illetően, tekintettel arra, hogy az utóörökös csak az előörökös halála esetén válik jogosulttá.

Ez a jogszabályi megoldás több, gyakorlatban előforduló probléma orvoslását is kézenfekvővé teszi, egyrészt a szerzői jogdíjak, szabadalmi díjak, valamint egyéb más, járadékszerűen érvényesíthető vagyoni követeléseket illetően, elejét véve ezáltal annak, hogy az örökhagyó házastársa, illetve bejegyzett élettársa halála után, annak rokonai legyenek az ilyen hagyatéki tárgyak törvényes örökösei.

Másrészt egyértelmű megoldást jelent ez arra a gyakorlatban előforduló, szintén problémás esetre is, amikor a házastárs, illetve a bejegyzett élettárs közös eltartóval köt öröklési szerződést, egyetlen jelentős értékű vagyontárgy (rendszerint ingatlan) fejében,

⁴⁶¹ ÖJK. (2006) 6:22.§ 3. pontjába foglalt indokolás.

⁴⁶² Mtj. 1967. § (2) és (3) bekezdése, ÖJK. (2006) 6:22.§ 4. pontjába foglalt indokolás.

⁴⁶³ ÖJK. (2006) 6:32.§ 1. pontjába foglalt indokolás.

és azt akarja, hogy az eltartó csak az utóbb elhalt házastárs, illetve bejegyzett élettárs halála után örökölje meg ezt a vagyontárgyat.

Az ÖJK a bejegyzett élettársra is kiterjesztette a Ptk. 601. § (2) bekezdésében a házastársra megfogalmazott azon rendelkezéseket, amelyek különös **kiesési okot** jelentenek a végrendeleti öröklésből. Abban az esetben tehát, ha a végintézkedést az életközösség fennállása alatt tette valamelyik fél, viszont az öröklés megnyílásakor az életközösség már nem állott fenn közöttük, az a **végintézkedés hatálytalanná válását** eredményezi, „kivéve, ha a körülményekből az következik, hogy az örökhagyó végintézkedését azért nem vonta vissza, mert házastársát vagy élettársát az életközösség megszakadása ellenére is juttatásban kívánta részesíteni.”⁴⁶⁴

A Ptk. túlélő házastársat érintő azon méltánytalan szabályát, amely az özvegy haszonélvezeti jogának megszűnését eredményezte új házasságkötés esetén,⁴⁶⁵ a Javaslat nem kívánja fenntartani, ezáltal eltörölve a különbséget az új házasság és az újonnan létrejött élettársi kapcsolat jogkövetkezményei között.⁴⁶⁶ A különbség eredetileg abból adódott, hogy a jogalkotó a fennálló társadalmi rend figyelembevételével úgy ítélte meg, hogy az új házasság biztosítani volt hivatott a megfelelő tartást, ezért a szintén ugyanezen rendeltetéssel bíró özvegyi jog feleslegessé válik. Ez az indok már a Ptk. elfogadásakor sem volt túlságosan meggyőző, de jelen viszonyaink ismeretében még inkább illuzórikus. Egyébiránt a szabályozás erkölcsileg is kifogásolható, hiszen az özvegyet a haszonélvezeti jog megtartása és egy új házasságkötés közötti választásra kényszeríti. Arról nem is szólva, hogy a PK 83. sz. állásfoglalása szerint a haszonélvezeti jogot az özvegy élettársi kapcsolatban élése nem szünteti meg. Annak természetesen a Javaslat szerint sincs akadálya, hogy a leszármazók – az új házasságkötésre vagy élettársi kapcsolat kialakítására tekintettel – kérhessék az özvegyi jog korlátozását.

⁴⁶⁴ ÖJK. (2006) 6:42.§

⁴⁶⁵ Ptk. 615.§ (2) bekezdés.

⁴⁶⁶ A hatályos szabályozás szerint, kivételesen az élettársi kapcsolat következményei a kedvezőbbek, ugyanis az nem szüntette meg az özvegy házastárs haszonélvezeti jogát. (ld. PK. 83.sz.) Már a Konceptiók is felvetették az újr házasság ezen jogkövetkezményének törlését.

C. Hozzá tartozói minőség

A hozzátartozók fogalmát a Polgári Törvénykönyvünk tartalmazza,⁴⁶⁷ mely fogalom a polgári jogon kívül, a családjogi viszonyainkban is alapul szolgál. Eszerint a a törvény az élettársat „csupán” hozzátartozónak, míg a házastársat közeli hozzátartozónak tekinti.

Meg kell azonban jegyezni, hogy más jogszabály sok esetben saját hozzátartozó fogalmat határozhat meg, és az adott jogszabály tekintetében az adekvát fogalmat kell alkalmazni. Azért fontos ezt kiemelni, mert előfordulhat, hogy az élettárs, a házastársához hasonlóan, a Ptk-beli szabályozástól eltérően mégis közeli hozzátartozó, mint ahogy ez a szintén családjogi viszonyokat részletező Gyermekvédelmi törvényben is megfigyelhető.⁴⁶⁸

Célszerűnek tartanám a jövőre nézve, ha a jogszabályok az élettársat – egységesen – közeli hozzátartozóként minősítenék.

Összegző gondolatok

A kodifikációs folyamat végső lépcsőfokán úgy tűnik sikerül tisztázni azokat a vagyoni jogi kérdéseket, amelyek a bírák számára is sok esetben értelmezési nehézséget okoztak. Egyértelművé válik ezáltal, hogy automatikus vélelem nem áll fenn sem a közös szerzésre, sem a szerzési arányokra nézve, mert a kodifikátoroknak a jogviszony jellegének megfelelő megoldási módot sikerült egyértelműbbé téve kidolgozni, a törvényes vagyoni jogi rendszer megteremtésével, nem megfélelvezve ugyanakkor a méltányossági klauzula beiktatásáról sem.

A szerződéskötés lehetőségének hangsúlyozása pedig sokakat elgondolkodásra, és a vagyoni helyzetükkel kapcsolatos – esetleges tudatlanságukból fakadó – váratlan fordulatok „előre tisztázására” sarkall majd.

⁴⁶⁷ Ptk. 685.§.b) pontja

⁴⁶⁸ 1997. évi XXXI. tv. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény (továbbiakban: Gyermekvédelmi törvény) 19.§(4) bekezdés és 149/1997. (IX. 10.) Korm. Rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról 3. és a 7. számú mellékletének 3. pontja.

Az élettársakat megillető törvényes öröklés lehetőségének szükségességét számos szerző felvetette korábbi tanulmányaiban és előadásai során. Közülük a legmarkánsabb, határozott elképzeléseket is felvázoló irányvonalat Besenyei Lajos és Tóth Ádám képviselik, akik hosszú évek óta a probléma felvetésének mielőbbi megoldását szorgalmazzák. Érveléseikkel magam is egyetértek, és helyeslem, hogy azok helyet kaptak a Ptk. kodifikációs folyamata során tartott bizottsági üléseken, és konkrét eredményként értékelhetően, a Családjog Könyv és az Öröklési jog Könyv normaszöveg tervezetében egyaránt.

Végigjárva a kodifikációs folyamat göröngyös útját, és végül eljutva a Javaslatban megfogalmazott felvetésekig azt állapíthatjuk meg, hogy az élettársak öröklését érintően a radikális változásokat sürgető, kezdetben kisebbségi álláspont néhány év alatt többségivé nőtte ki magát.

Véleményem szerint a normaszöveg tervezetben megfogalmazott elképzelések alkalmasak a méltánytalanságok kiküszöbölésére, és megfelelnek a társadalmi elvárásoknak egyaránt. Mindez pedig arra is bizonyítékul szolgál, hogy a hatályos szabályozásból (szabálynélküliségből) fakadó, súlyos méltánytalanságok belátása megfelelő kodifikációs reakcióval alkalmas lehet a jelenlegi hiányosságok kiküszöbölésére.

VII. Az azonos neműek élettársi kapcsolatának társadalmi és jogi megítélése az ókortól napjainkig

A homoszexualitás témájának felvetése sokak számára még napjainkban is a kényes kérdés kategóriájába tartozik. A XXI. században nem kerülhető meg a téma, azt a látszatot színelve, mintha csupán egy „fehér holló számba menő”, és még elméleti szinten is csupán valamiféle kínos és tabunak minősül kérdésről lenne szó.

Egy „nyitott szemmel” járó ember a hétköznapi életben is egyre gyakrabban,⁴⁶⁹ egy jogász pedig az élettársi kapcsolat jogintézményének vizsgálata során⁴⁷⁰ találhatja magát szembe a homoszexualitás jelenségével.

A homoszexualitással kapcsolatos esetleges előítéleteink átgondolása és e téma világosabb átlátása érdekében ismertetem az erre vonatkozó felfogásokat, azok jogtörténeti, alkotmányjogi és büntetőjogi vetületeit, amelyek a történelem során és a jelenben is éles viták során fogalmazódtak meg.

Vitasorozatokból, tudományágak képviselőinek polémiaiból kitűnik, hogy a meleg kapcsolatok – értve ezalatt az azonos nemű férfiak, és azonos nemű nők homoszexuális kapcsolatát – megítélése problematikus. Egyes megközelítések betegségnek, bűnnek, normaszegésnek, magánügynek, vagy alapvető emberi jognak tekintik.

A hivatalos statisztikai felmérésekben ezidáig nem szerepeltek, átfogó vizsgálódás tárgyát nem képezték, a közelmúltban viszont egyre inkább nő a velük kapcsolatos felmérések, internetes honlapok száma, elsősorban az őket érintő diszkrimináció, de gyakran egyéb kérdések vizsgálatát illetően egyaránt.⁴⁷¹

⁴⁶⁹ Közéleti személyiségek, illetve ismert emberek közül is egyre többen vannak, akik nyilvánosan is vállalják másságukat. (ld.: Szetey Gábor. Forrás: <http://index.hu/politika/belfold/0705sztv/>; RADICS Péter: Tisztító tűz, most! Alexandra Kiadó, Pécs, 2001. c. könyvében vall erről. Másságát nyíltan vállalja a – főként a fiatalok körében ismert – VIVA zenei televíziós csatorna egyik műsorvezetője, Steiner Kristóf, és az SZDSZ-es Ungár Klára is. Forrás: <http://index.hu/velvet/celeb/vivag051104/?print>)

⁴⁷⁰ A Ptk. élettársaknak tekinti az érzelmi és gazdasági közösségben, házasságkötés nélkül együtt élő, azonos nemű személyeket is (685/A.§).

⁴⁷¹ Az MTA Szociológiai Kutatóintézet a Háttér Társaság a Melegekért szervezettel és a Labrisz Leszbikus Egyesülettel együttműködésben, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából 2007-ben felmérést készít a leszbikus, a meleg, a biszexuális és a transznemű (LMBT) emberek magyarországi helyzetéről és társadalmi kirekesztettségük mértékéről, különös tekintettel a társadalmi előítéletek és a diszkriminációs gyakorlatok működésére és hatásaira. Forrás: <http://pride.hu/article.php?sid=2476> , ezen kívül is egyre több nem hivatalos, internetes felmérés kezdeményezésére is sor kerül velük kapcsolatban. Ld. pl. <http://ketely.fw.hu/>, vagy a <http://flamingo.weblapja.com/szavazas.php?voteID=1> honlapokat.

Az értekezésem jelen fejezetében igyekszem megkeresni a lehetséges válaszokat azon kérdésekre, amelyek kiutat jelenthetnek a homoszexuálisok számára, a jelenleg oly kevésbé szabályozott partnerkapcsolataikat illetően.

A) A homoszexualitás fogalma, főbb jellegzetességei

Történelmi tények által alátámasztott, hogy a „homoszexuális” szót egy magyar származású író alkotta meg, aki 1869-ben **Kertbeny Mária Károly** néven nyílt levelet írt a porosz igazságügyi miniszterhez, amelyben a melegeket érintő diszkriminatív intézkedések eltörlését kérte.⁴⁷²

A fogalom meghatározása nem könnyű, annak ellenére, hogy a hétköznapi szóhasználatban annak tartalma egyértelműnek és kézenfekvőnek tűnik. Nézzünk erre néhány példát az ezzel kapcsolatos különféle elméletek, a jog és a lexikonok világából.

Egyes vélemények szerint, ha a homoszexualitás kérdését a **fajfenntartás oldaláról** közelítjük meg, akkor azt „rendellenes” nemi viszonyoknak tekinthetjük, amely a „fajfenntartási ösztön perverziói közé tartozik”.⁴⁷³ A kérdés azonban ennél jóval összetettebb. A szexualitásnak ugyanis a fajfenntartáson kívül még más szerepei is lehetnek (így testi, biológiai szükségleteken kívül lelki, érzelmi szükséglet kielégítést is szolgál,) erre utalnak az újabb vizsgálati adatok, amelyek szerint 4-5 ezer közösülésből átlagban csak egy eredményez gyermeknemzést.⁴⁷⁴

Más oldalról folytatva a vizsgálódást, azt tapasztalhatjuk, hogy a téma kapcsán igen sok, egymással is vitatkozó elmélettel találkozhatunk.⁴⁷⁵ Ilyen pl. a **degenerációs elmélet**, amely szerint a homoszexualitást egyfajta biológiai elfajulásnak, vagy éppen a központi idegrendszer strukturális elkorcsosulásának kell tekinteni. Más vélemény szerint a homoszexualitás az **alkati eredettel** függ össze, míg vannak, akik **örökletes** eredetűnek tekintik.

⁴⁷² <http://www.otkenyer.hu/kertbeny.php> és <http://www.sulinet.hu/tori/szakkor/homosz/homoszl.htm>, az íróról ld. még bővebben: <http://www.recmusic.org/lieder/k/kertbeny/>

⁴⁷³ GORZA József: A homoszexualitás kialakulása a fiataloknál. 1.r. In.: Főiskolai Figyelő Plusz. A Rendőrtiszti Főiskola tudományos folyóirata 1993/1.sz. 94.p.

⁴⁷⁴ SZILÁGYI Vilmos: Szexuális kultúránk állapotáról, Belügyi Szemle 2000/4-5. 3.p.

⁴⁷⁵ ELEK Balázs: Egy idejétmúlt tényállás? Kérdések a természet elleni fajtalanság büntette körül, Magyar Jog, 2002/1. 32.p.

Sigmund Freud (1856-1939)⁴⁷⁶ új aspektusból vizsgálta a homoszexuális magatartást. Heteroszexuális volta ellenére már nem fogyatékosnak, bűnözőnek, esetleg visszamaradottnak tartja az azonos neműek iránt vonzódókat, hanem a fejlődésben megrekedt áldozatnak. Freudnak ez az elmélete (is) jelentős hatást gyakorolt a XX. századi gondolkodásra. **Wilhelm Stekel**, múlt század elején élő pszichoanalitikus (Freud legbensőbb munkatársai közé tartozott) egy mára már vitatható álláspontot képviselt, ugyanis egyszerűen neurotikusoknak minősítette a homoszexuálisokat. Aki szerint ez a jelenség: „az ösztönök és a tilalmak közti reménytelen harc eredményeként jött létre, aminek következtében a melegek idegenek és ellenségek a kétpólusú szexualitás világában”.⁴⁷⁷

Czeizel Endre orvos-genetikus, nemzetközi kutatási eredmények alapján a férfi homoszexualitás esetén a genetikai eredetet bizonyítottanak tekinti.⁴⁷⁸ Orvosi szempontból a szexualitásnak ezt az orientációs zavarát ugyanolyan szélsőséges változatnak tartja, mint pl. a balkezességet, vagy a törpeséget.⁴⁷⁹ Összességében azonban Czeizel sem veti el a környezeti hatások szerepét.⁴⁸⁰

Szintén biológiai, pontosabban **genetikai** magyarázatot adnak a homoszexualitás jelenségére azok az amerikai kutatók, akik 1993-ban bejelentették, hogy 33 meleg testvérpár többségében azonosítani tudtak az X kromoszóma hosszú karján a q28-as régióban egy gént, amelyet a homoszexuális magatartás kialakítójának tartanak.⁴⁸¹ Szerintük a megtalált génváltozatot hordozó férfiak 80%-a a vele azonos neműek iránt érez vonzalmat. (Az eredményt alátámasztja az a tény, hogy a vizsgált személyek heteroszexuális testvéreinek szervezetében nincs meg az említett génváltozat.) Genetikai okok magyarázhatják a fenti álláspontot elfogadók szerint azt a megfigyelést is, hogy a homoszexuális férfiak agyában gyakran nem a bal féltke a domináns (ellentétben a heteroszexuális férfiakéval), a két féltékét összekötő corpus callosum 30-40 %-kal fejlettebb hetero társaikénál, és a tarkólebenyben a szexualitásért felelős négy góc közül a melegeknél hiányzik a hármas számú. A genetikai eredet bizonyítása után azonban

⁴⁷⁶ A szexuális élet pszichológiája című munkájában foglalkozik e témával.

⁴⁷⁷ <http://www.sulinet.hu/tori/szakkor/homosz/homoszl.htm>

⁴⁷⁸ CZEIZEL Endre: A pedofília korszerű orvosi értelmezése, Belügyi Szemle 2000/4-5. (továbbiakban: CZEIZEL 2000.) 104-105.p.

⁴⁷⁹ CZEIZEL Endre, Dokumentum egy beteg ember és a társadalom viszonyáról, Mozgó Világ 1995/9.

⁴⁸⁰ CZEIZEL 2000. 104-105.p.

⁴⁸¹ <http://www.sulinet.hu/tori/szakkor/homosz/homoszl.htm>

súlyos etikai problémák vetődhetnek fel, hiszen a génváltozat már magzati korban kimutatható, ami esetlegesen abortusz elvégzésére készítheti az anyákat.

A homoszexualitás **szociális eredetét** hangoztatók a fentiekkel ellentétben a társadalmi hatásokra helyezik a hangsúlyt, vagyis a korai gyerekkor társadalmi ingereiben keresik a probléma gyökereit. Ezt az álláspontot fejlesztette tovább **Buda Béla**⁴⁸² egy úgynevezett többlépcsős szocializációs elméletté, mely szerint a személyiségfejlődés során az egyén olyan helyzetek sorozatát éli át, amelyek önmagukban, egyenként nem lennének képesek a homoszexuális magatartást kialakítani, de a tendenciaszerű egymásra következők már igen.⁴⁸³

Az elméletek sora hosszasan folytatható, de nézzünk inkább egy érdekes példát a múltból, a fogalom **jogi meghatározását** illetően. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéhez fűzött indoklás⁴⁸⁴ a homoszexualitást vagy „fejlődési rendellenességben gyökerező, született nemi elferdülés”-ként vagy olyan szerzett anomáliaként írta le, „amely főként a gyermek-, serdülő-, vagy ifjúkorban átélt valamely szexuális (sic!) benyomás hatása alatt, általában gyenge idegrendszerűeknél alakul ki.” Elismerték azonban azt is, hogy az „orvosi megfigyelések kimutatták, hogy még a szerzett homoszexualitás (sic!) esetén is, és azoknál a terhelteknél is, akik meg akartak szabadulni attól, a leggondosabb terápia is csak egészen ritkán hozta meg a kívánt eredményt”.

A **jelenkor lexikonjai** már egyre inkább a realitások talaján állva – időnként azonban valamelyest értékítéletet is a fogalom elemei közé illesztve – közelítik meg a kérdést, bár a mögöttes tartalmára nézve különösebb magyarázatot nem keresnek.

Az egyik igen gyakran használt **elektronikus kislexikon**, a homoszexualitás fogalmát – egyidejűleg a kapcsolatot valamelyest minősítve – az alábbiak szerint határozza meg: „nyelv: görög < latin, természetellenes nemi vonzalom az ugyanazon neműek iránt.”⁴⁸⁵

A számos olvasott, és idézett fogalom-meghatározás közül **számomra a Magyar Katolikus Lexikon** fogalom meghatározása, elsősorban objektivitása miatt tűnt leginkább elfogadhatónak, mely tárgyilagosan és pontosan a következőképpen határozza

⁴⁸² BUDA Béla: A szexualitás modern elmélete. Tankönyvkiadó, 1972.

⁴⁸³ <http://www.sulinet.hu/tori/szakkor/homosz/homoszl.htm>

⁴⁸⁴ 1961. évi V. törvény – A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve.

⁴⁸⁵ Forrás: Lapoda Multimédia, letölthető: <http://www.kislexikon.hu/homoszexualitas.html>

meg a homoszexualitás fogalmát: „(a gör. *homo*, 'azonos' és a lat. *sexualitas* szavakból): azonos neműek közötti (kizárólagosan v. döntően saját nemük iránt érzett) szexuális vonzalom és kapcsolat. Idők folyamán a különböző kultúrákban sokféle formát öltött. Ezt a kapcsolatot férfiak között *uranizmusnak*, férfi és fiúgyermek között *pederasztianak*, a nőknél *leszbikus* szerelemnek nevezzük.⁴⁸⁶

Gorza József kutatási eredményei alapján⁴⁸⁷ a homoszexualitásnak három formáját különböztetjük meg:

- Kizárólagosan **homoszexuálisok**, akik csak az azonos neműek irányában éreznek vonzalmat,
- **Biszexuálisok**, akikből mindkét nem kivált szexuális vonzalmat, és a
- Fakultatív, vagy más néven **pszeudo-homoszexuálisok**, akikben a homoszexuális érdeklődés és viselkedés csak akkor nyilvánul meg, ha nincs lehetőség a heteroszexuális nemi életre pl. katonák, börtönlakók, tengerészek.

A homoszexualitás külső jegyei – amelyek a viselkedésben és a szubjektív vonzódásban nyilvánulnak meg elsősorban – leginkább a **transzszexuális** személyeknél figyelhetők meg, akiknek viselkedését az irányítja, hogy külsőségeiben és társadalmi létfeltételeiben ahhoz a nemhez csatlakozhassanak, amelyekhez tartozóknak érzik magukat, vagyis a nemével ellentétes nemhez.⁴⁸⁸ Az előző fogalmat el kell határolni a **transzvesztita** foglaltól. A transzvesztiták viselkedésének célja az illúziókeltés, a másik nem szerepének felvételével, ami abban nyilvánul meg, hogy a másik nem ruháiba öltözve ellenkező neműnek adják ki magukat, mint amilyenek valójában, és így létesítenek szexuális kapcsolatokat.⁴⁸⁹

Bár az elméletek és az arra épülő fogalom meghatározások színes képet mutatnak, a tudomány eredményeit egy **alkotmánybírósági határozat** foglalja össze a legfrappánsabban – átvágva ezzel a „gordiuszi csomót” – amikor a következőket mondja: „a homoszexualitás okai, kialakulása, sőt fogalma is tisztázatlan.”⁴⁹⁰

⁴⁸⁶ Letölthető: <http://lexikon.katolikus.hu/>, Az internetes változat készült a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai Karának közreműködésével.

⁴⁸⁷ GORZA i.m. 94.p.

⁴⁸⁸ GORZA i.m. 95.p.

⁴⁸⁹ GORZA i.m. 95.p.

⁴⁹⁰ 21/1996. (V.17) AB határozat.

B) A homoszexualitás megítélése az egyes történelmi korokban

A homoszexualitás megítélése koronként, sőt társadalmi csoportonként más és más. A homoszexuális viselkedés az írott források tanúsága szerint minden kultúrában megjelent valamilyen – teljesen vagy kevésbé tolerált – formában, illetve egyes korokban, egyes kultúrkörökben tiltott magatartásként. Megítélése is változatos, hiszen helyenként természetes vonzalomként kezelték, míg másutt betegségnek vagy bűnnek tartva eltérő módon léptek fel ellene, különböző szankciókat alkalmazva visszaszorításuk, „eltüntetésük” érdekében.

Az ókori zsidó társadalomban megbélyegezték és tiltották a homoszexualitást, amelyet az ördög művének tartottak, ezért gyakran a legszigorúbb büntetéssel, vagyis halállal büntettek.⁴⁹¹ E folyamatok legkorábbi példái az európai és amerikai kultúra alapjául szolgáló zsidó-keresztény tradíciókban az Ószövetségben találhatók. A bibliai szövegek nagyon egyértelműen fogalmazzák meg a homoszexualitással kapcsolatos tabukat, Mózes III. könyve pedig ennek indokait is világossá teszi:⁴⁹² „Férfiúval ne hálj úgy, a mint asszonnyal hálnak: utálatosság az. ... „⁴⁹³

A görög kultúrában például teljesen elfogadott jelenség volt a homoszexualitás, sőt fejlettebb „tevékenységnek” tekintették, mint a heteroszexualitást, ugyanis mitológiai magyarázattal szolgáltak a jelenség vonatkozásában.⁴⁹⁴ A homoszexualitáshoz való

⁴⁹¹ A Biblia szerint Szodoma és Gomora elpusztításának is ez volt az egyik lehetséges kiváltó oka. (Mózes III. Könyve 20. rész, 13. vers.)

⁴⁹² <http://www.otkenyer.hu/davies.php#zsido>

⁴⁹³ Idézet Mózes III. könyvéből 18:22-24)

⁴⁹⁴ Az ókori görög filozófus, Platón Lakoma című művében érdekes és tanulságos mitológiai magyarázattal szolgál a homoszexualitás létének vonatkozásában, amelyet később Freud is felhasznált saját hipotézise kidolgozásakor. Platón szerint az emberi nemek száma kezdetben három volt: férfi, nő és az androgünosz (férfinő). Minden emberi lény 4 kézzel és lábbal rendelkezett, egy koponyához két ellentétes oldalon ülő egyforma arc és négy fül tartozott, s mindemellett két nemi szervvel látta el őket teremtetők. A mitológiai magyarázat szerint a hím a naptól eredt, a nő a földtől, a kettős nemű a holdtól. Ezek a lények fellázadtak isteneik ellen, ezért Zeusz büntetésként kettévágta őket, evvel akarván erejüket csökkenteni. " Miután pedig az egységes természet kettéhasadt, mindegyiket a maga másik feléhez húzta a vágy, átkarolták egymást és összefonódtak arra vágyva, hogy összenőjenek." Zeusz szándéka szerint " Ha a férfi nővel talál ölelkezni, termékenyítse meg és hozzon létre utódot, ha pedig férfi másik férfival, együttlétükből származzék kielégülés, és miután abbahagyták, forduljanak munkájuk felé és foglalkozzanak az élet egyéb dolgaival. Ebben az időben vert gyökeret az emberekben az egymás iránti szerelmi vágy, vagyis az érosz, amely ősi természetüket ismét összehozza, igyekszik kettőjükből egyet alkotni és orvosolni az emberi természetet." Forrás: A homoszexualitás eredete: <http://www.sulinet.hu/tori/szakkor/homosz/homoszl.htm>

természetes hozzáállásukat bizonyítja számos korabeli irodalmi költemény is.⁴⁹⁵ Az általánosan elfogadott séma alapján az idősebb, felnőtt férfiak és a serdülő fiúk között figyelhető meg az ilyenfajta erős kötődés. A felnőtt a fiatal védelmezője és tanítója volt, aki viszont felnézett rá és tisztelte. Az ókori Görögországban általános volt a homoszexuális kapcsolat, azonban a férfiak homoerotikus érdeklődése párhuzamos volt a heteroszexuális viselkedéssel is, mert összefért a családi élettel, sőt a különböző heteroszexuális kicsapongásokkal is.⁴⁹⁶ A görögök mindaddig megtúrták a legtöbb szexuális tevékenységet, amíg az nem veszélyeztette a család fennmaradását. A klasszikus időkben egyes városokban bizonyos társadalmi csoportok elfogadható és jóváhagyott magatartásformája volt a homoszexuális interakció. Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy „Zeusz gyermekei” nem örökölték és nem is alakítottak ki olyan hitvilágot, amelyben egy isteni hatalom feltárta volna az emberek előtt a szexuális magatartás szabályozásáról szóló törvényeket, hiszen nem volt olyan vallási intézményük, amely rendelkezett volna a szexuális tiltások érvényesítéséhez szükséges tekintéllyel.

A **kereszténység** az ősi zsidó moralitásból fakadóan egyértelműen elítélte a homoszexualitást, amely abból az általános puritánságból is fakadt, amely szerint a kezdeti kereszténység tagadott minden testi örömet, és világi hívságot. A keresztény Európa szívében csak a 12. század vége táján vált markánsná a homoszexualitással szembeni ellenségesség. 1179-ben a III. lateráni zsinat, elsőként az ökumenikus zsinatok közül, hivatalosan elítélte a homoszexuális cselekményeket. A 13. század első felében még hevesebbé vált a homoszexualitással szembeni ellenségesség a legtöbb nyugat-európai társadalomban. 1250-től egyre több állam iktatott be új törvényeket, ennek kifejezésre juttatása érdekében. A középkorban, a szexuális deviancia e formáival szembeni türelmetlenségnek az erősödése elsősorban annak volt egyenes következménye, hogy egyre fontosabbá váltak a társadalmi határok.

A **polgárosodás és a városiasodás** már valamelyest enyhített az „életveszélyesen szigorú” jogkövetkezményeken, de mindemellett a megítélés változatlanul súlyos volt.

⁴⁹⁵ PLATON: Lakoma c. dialógusában Szókratész kifejti, hogy kétféle szerelem létezik, a földhözragadt szerelem, amelyet a heteroszexuális kapcsolat testesít meg, és az égi szerelem, amely egymással intenzív lelki, szellemi kapcsolatban álló férfiak között létezik.

⁴⁹⁶ Ld. GORZA i.m. 95.p.

A **XIX. században** bizonyos mértékű tolerancia volt érzékelhető, ha a homoszexualitást megfelelően titokban tudták tartani, és ekkorra már egyre nőtt a homoszexuálisok büntetését ellenzők köre is. Az 1800-as évek második felétől, amikor a homoszexualitás még egyértelműen büntetendőnek minősült, megindultak az első „melegkutatások”.⁴⁹⁷ 1897-ben **Magnus-Hirschfeld**, berlini pszichiáter alapította a világ első olyan intézményét (Institut für Sexualwissenschaft), amely homoszexuálisok vizsgálatát folytatta. Kutatásai azt támasztották alá, hogy a homoszexualitás olyan biológiai jelenség, amelyet nem lehet elfojtani, hanem jogi és társadalmi toleranciát igényel.⁴⁹⁸

A **XX. század fordulóján**, az európai fővárosokban megjelentek az első olyan bárók, amelyek a homoszexuálisok találkahelyévé váltak, majd idővel kialakult egy bizonyos fokú szabadság, amelyet azonban a fasiszmus uralomra jutása törölt el.

1920-ban létrehozták Londonban a **Brit Szexuálpeszichológiai Társaság** homoszexuális albizottságát. Ettől az évtizedtől kezdve megjelentek az első homoszexuális mozgalmak is, amelyeknek az volt az elsődleges célja, hogy a társadalom erkölcsi és jogi értékítéletét megváltoztassák.⁴⁹⁹

Nemzetközi méretekben csak a II. világháború utáni években szűnt meg a homoszexualitás jogi megtorlása, ugyanis az **50-es években** az európai társadalmak liberalizálódásának hatására fordulópontra következett be a homoszexualitás megítélésében, amely a szexuális tabuk felszabadulásában, és a szemérmesség normájának meglazulásában volt megfigyelhető. Minderről számos regény, dráma és film tanúskodik.⁵⁰⁰

További előrelépést jelentett, amikor 1957-ben felállítottak egy bizottságot Angliában a homoszexuális vétkek és a prostitúció vizsgálatára, amelynek **Sir John Wolfenden** volt az elnöke. A bizottság azt indítványozta, hogy az „egyetértő felnőttek magántermészetű homoszexuális kapcsolata ezen túl ne legyen büntethető.”⁵⁰¹ A **Wolfenden-jelentés**

⁴⁹⁷ ESZENYI Miklós: Homoszexualitással kapcsolatos bűncselekmények, homoszexuális prostitúció. Belügyi Szemle. 2000/4-5. 75.p.

⁴⁹⁸ ESZENYI i.m. 76.p.

⁴⁹⁹ A homoszexuális mozgalmakról és statisztikai felmérésekről részletesebben. ld. ESZENYI i.m. 76.p.

⁵⁰⁰ pl. A vágy villamosa c. film (1951), A kilimandzsári hava (1952), Moulin Rouge (1952), Szőkék előnyben (1963), stb.

⁵⁰¹ A Bizottság 12:1 arányban indítványozta ezt. ld. TARR Ágnes: A homoszexualitás jogelméleti megközelítésének egyes aspektusai, különös tekintettel a Devlin-Hart vitára In.: Jogelméleti Szemle 4/2/2005. 10. lábjegyzete.

lényege tehát az volt, hogy a homoszexualitást pusztán az erkölcstelenné minősítés alapján ne lehessen törvényileg büntetni. A vizsgálat rendkívül előremutató volt jelentősége abban is állt, hogy a korabeli Angliában nagy horderejű jogelméleti vitákat váltott ki.

C) A homoszexualitás a jogelméleti viták keresztműzében

A jogirodalom az imént vázoltakat nevezi a **Devlin-Hart vitának**, amely az erkölcs és a jog problematikáját, azok egymásra hatását feszegeti.⁵⁰² A vita lényege a következő volt: **Lord Patrick Devlin**, a Legfelsőbb Bíróság bírása 1959-ben a Brit Akadémián tartott előadásában sérelmezte a jelentés azon megállapítását, miszerint a köz- és magánerkölcs között tesz különbséget, közerkölcs nélkül ugyanis – szerinte – a társadalmat a szétesés veszélye fenyegeti. Alaptétele szerint: „Ha az intolerancia, a felháborodás és az undor együttese egy adott viselkedéssel szemben megjelenik, akkor ez világos jele annak, hogy a viselkedés sérti a társadalom morális kódexét, akkor a jognak kötelessége az adott viselkedést tiltani a társadalom fennmaradása érdekében.”⁵⁰³ Devlin ezen okfejtésével szemben a legnagyobb ellenvetés, a neves természetjogi filozófus és jogszociológus, **H.L.A. Hart** előadás-sorozatában fogalmazódott meg, aki minden ember szabadsághoz való jogát természetesnek tekintette, ami abban nyilvánul meg, hogy meg kell hagyni a magánélet számára az erkölcsnek és az erkölcstelenségnek azt a birodalmát, amelyhez a jognak semmi köze, vagyis a jog egyedül akkor alkalmazhat kényszer, ha az egyéneknek okozott sérelem megakadályozása érdekében szükséges.⁵⁰⁴ Hart a következőket mondja ezzel kapcsolatban: "Minden felnőtt, választani képes emberi lénynek joga van ahhoz, hogy mindenki tartózkodjon vele szemben kényszer vagy korlátozás alkalmazásától, ha az nem kényszer vagy korlátozást akadályoz meg; s bármely cselekedetet szabadságában áll megtennie (vagyis nincs azok meg nem tételére vonatkozó kötelezettsége), ha azok nem a kényszer, a korlátozás vagy a szándékos károkozás eszközei."⁵⁰⁵ „Álláspontja az egyén szabadsága iránti mély

⁵⁰² A vita részleteit ld. TARR. i.m.

⁵⁰³ BRETTTER Zoltán, Politika a határon, A Devlin-Hart vita, Kaligram Kiadó Pozsony 2004. 7.p.

⁵⁰⁴ A részlesen ld. TARR i.m.

⁵⁰⁵ H.L.A. HART, Vannak-e természetes jogok? Fundamentum 2002/2. 5.p., Fordította Krokovay Zsolt.

tiszteleten és azon alapul, hogy az egyén erkölcsi meggyőződését szabad akarata szerint alakítsa ki és kövesse, és ne a büntetéstől való félelem befolyása alatt cselekedjen.”⁵⁰⁶

A vita kirobbanása előtt mintegy száz évvel **John Stuart Mill** arra a kérdésre, hogy bűncselekménynek kell-e tekinteni az erkölcstelenséget, már nemleges választ adott akkor, amikor a következőket írta: „Egyetlen cél, amelynek érdekében jogosan lehet egy civilizált közösség bármely tagjával szemben – akarata ellenére – erőszakot alkalmazni: mások sérelmének megakadályozása.”⁵⁰⁷

Az érvek és ellenérvek tovább folytathatók. A felek közötti konfliktus állásfoglalásra készítette a kor és a jövő nemzedékeinek jogfilozófusait, többek között pl.: **Ronald Dworkint, Richard Woolheim-t, Graham Hughes-t, Basil Mithcell-t.**⁵⁰⁸

Mára azonban elmondható, hogy a Hart-i nézetek nyertek Európa-szerte társadalmi elfogadottságot, létjogosultságot.

D) A homoszexualitás katolikus egyház általi megítélése napjainkban

A homoszexualitás megítélésében egy egyház sem maradhatott közömbös. Bár a katolikus egyház „ösidőktől” fogva fennálló negatív értékítéletével tisztában volt minden érintett, azonban ez konkrét kifejezésre a közelmúltban akkor jutott, amikor a világ egyre inkább liberálissá kezdett válni e kérdés megítélésében. A Hittani Kongregáció 1986-ban Ratzinger bíboros nevével fémjelzett levelében a világ püspökeihez fordult a homoszexuálisok lelkipásztori gondozásával kapcsolatban.”⁵⁰⁹ A levél a homoszexualitást „rendetlen hajlam”-nak nevezi, amely ha nem is minden esetben bűnös, de az ésszerű cselekvési renddel minden esetben ellenkezik, ezért erkölcsileg rossznak minősítendő. A katolikus egyház tartja magát a két évezredes szilárd tanításához – mely szerint ezt a fajta nemi kapcsolatot teljes mértékben elutasítja – akkor is, ha a világi törvények, és a kor erkölcsi felfogása mást javall. Már Mózes törvényei is halállal büntették azt, ha „valaki férfival hál együtt, úgy, ahogy asszonnyal szoktak

⁵⁰⁶ . TARR i.m. 8.p.

⁵⁰⁷ J. S. MILL, A szabadságról. I. fejezet. In. John Stuart Mill, a szabadságról – Haszonelvűség. Ford. Pap Mária, Budapest, 1980. Magyar Helikon, 27.p.

⁵⁰⁸ A jogfilozófusok álláspontját ld. Részletesen BRETTER i.m. 113-206.p.

⁵⁰⁹ CSORDÁS Eörs: Képtelenség a házastársi életközösség vállalására homoszexualitás miatt. Kánonjog 2000/1-2. sz. 125.p.

együtt hálni”, ugyanis az ilyenfajta nemi kapcsolat a férfi és a nő Istentől akart szent és áldott kapcsolatának lényegével, és természetes rendeltetésével ellenkezik.⁵¹⁰

A házasság és a homoszexualitás viszonyát az egyházi bíróság, egy konkrét, 1980-ban hozott ítéletében a következőképpen jellemzi. A házasságkötés tárgya, a másik testéhez való jog, amely önmagában a gyermekáldásra alkalmas házastársi cselekedet. A homoszexuális kapcsolatnak pedig, mivel gyermekáldásra természeténél fogva alkalmatlan, nem lehet köze a házassághoz. Ha egyik vagy másik fél súlyos mértékben, és gyógyíthatatlanul homoszexuális, úgy képtelen a házasság lényegére, vagyis arra, hogy önmagát átadja, és a másikat elfogadja. Többféle percímen lehetőség volt azonban az olyan házasságok érvénytelenítésére, ahol utólag kiderült valamelyik fél homoszexuális volta. Ilyen okok a Római Rota (Rota Romana) ítéletében is kifejezésre jutottak, pl. képtelenség a házastársi életközösség vállalására és viselésére, képtelenség a felek javát szolgáló életközösségre, képtelenség a hűség megtartására, képtelenség a felbonthatatlanság megtartására.⁵¹¹

Az utóbbi két évtizedben némi elmozdulás figyelhető meg a homoszexualitás megítélésében, ugyanis az egyház képviselői egyre inkább egyetértenek abban, hogy maga a homoszexuális hajlam erkölcsileg nem értékelhető kategória. A homoszexuális testi kapcsolatot azonban még mindig többnyire súlyos bűnnek tekintik, és alternatívaként a megváltozást vagy az önmegtartóztató életmódot javasolják.⁵¹²

E) Elmozdulás a jogi megítélésben a hazai szabályok tükrében.

1. Büntetőjogi megközelítés

Annak jogi megítélése, hogy vajon a homoszexualitás a nemi erkölcs elleni bűncselekmények kategóriájába tartozik-e vagy sem, az idők során a társadalom és a nemi szerepek megítélésének együttes fejlődése eredményeként alakult.

⁵¹⁰ CSORDÁS i.m. 125.p.

⁵¹¹ ERDŐ Péter: Egyházjog. Szent István Társulat. Budapest, 1991.

⁵¹² Öt kenyér, Keresztény Közösség a Homoszexuálisokért honlapja: <http://www.otkenyer.hu/kiskate.php>

A Csemegi Kódex még pönalizálta a férfiak közötti homoszexuális kapcsolatot, sőt az embernek állattal elkövetett fajtalanságát is vétségnek tekintette.⁵¹³

A következő állomás az 1961. évi törvény volt, mely megszüntette a különbséget a férfiak és nők között tekintetben, hogy az egyenjogúság jegyében most már mindkét esetben bünteti a 20 év alattiak homoszexuális viszonyát.⁵¹⁴ A tényállások köréből ugyanakkor kikerült az embernek állattal való fajtalansága.

Az ún. „beleegyezési korhatárt” 1978-ban 18 évre csökkentették, ami azt jelentette, hogy a természet elleni fajtalanságot csak akkor bünteti a törvény, amennyiben nagykorú személy azt 18 év alattival követi el.⁵¹⁵ A legutolsó állomás a büntetőjog terén akkor következett be, amikor 2002-ben dekriminalizálták a homoszexualitás önkéntes változatát.⁵¹⁶ A jogalkotó felismerve, hogy a szexuális szabadság az emberi méltóság tartalmi körébe tartozik, amely azt jelenti, hogy az egyén szabadon kialakíthatja, és szabadon gyakorolhatja saját szexuális identitását, eltörölte a fajtalanság önkéntes változatát a tényállások köréből.

Itt szeretném megjegyezni, hogy a 20/1999. (VI.25.) AB határozat és a 37/2002. (IX.4.) AB határozat további büntetőjogi kategóriába tartozó felvetéseket is tárgyal, melyek részletesebb kifejtésére az alkotmányjogi résznél fogok kitérni.

2. A kérdés alkotmányjogi megközelítése az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján

Ha a homoszexualitás önmagában már nem is tartozik a büntetőjogilag értékelhető tényállások körébe, azt azért leszögezhetjük, hogy a kérdéshez kapcsolódóan, ezen túlmenően felmerülő problémák száma így is igen számottevő.

⁵¹³ 1878. évi V. tc. – A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (továbbiakban: Csemegi Kódex) A szemérem elleni büntettek és vétségek címet viselő XIV. fejezet, 241. §: „Férfiak között véghezvitt fajtalanság, ugyszintén embernek állattal elkövetett fajtalansága: a természet elleni fajtalanság vétségét képezi, és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.”

⁵¹⁴ 1961. évi V. törvény – A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről. 279.§. b, pontja szerint azonban büntetendő maradt a 20 év fölötti azonos nemű partnerek közötti szexuális kapcsolat is, amennyiben azt „másokat megbotránkoztató módon” követték el.

⁵¹⁵ Btk. 199.§.

⁵¹⁶ A Btk. 199.§-t, az Alkotmánybíróság a 37/2002 (IX.14.) AB sz. határozatával megsemmisítette. Természetesen az erőszakos fajtalanságot a dekriminalizáció nem érintette azáltal, hogy megsemmisítették a Btk. 200.§-t is, azonban az adott erőszakos magatartás a szemérem elleni erőszak bűncselekmény körében nyert jogi értékelést. Ld. 198.§

A magyar Alkotmány explicit módon nem határozza meg a nemi irányultságon alapuló megkülönböztetés tilalmát,⁵¹⁷ azonban az Alkotmánybíróság a **20/1999. (VI. 25.) AB határozatában** iránymutatást ad, hogy az egyéb helyzet alapján nyújtott védelem vonatkozik a szexuális irányultság miatti különbségtételre. Az általános diszkrimináció-ellenes rendelkezés hatása más jogterületeken is érződik. Így az megfigyelhető különösen a munkajog,⁵¹⁸ az egészségügy,⁵¹⁹ a közoktatás,⁵²⁰ a kereskedelem⁵²¹ és a szolgálati viszony⁵²² területén is. Nagy előrelépést jelentett, amikor a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának ajánlása nyomán módosították a polgári perrendtartás szabályait, lehetővé téve a perindítást olyan esetekben is, amikor a munkaviszony jogellenes különbségtétel miatt nem jött létre.⁵²³ Azoknak, akiket nemi hovatartozásuk miatt diszkrimináció ér, rendelkezésre áll még a Polgári Törvénykönyv, személyhez fűződő jogok megsértéséhez kapcsolódó szankció-rendszere.⁵²⁴ Itt nem expressis verbis szerepel a szexuális irányultság, mint konkrétan megsérthető jog, hanem a hátrányos megkülönböztetés általános tilalmából vezethető az le. 1996 májusában heves vitát követően 283 igen szavazattal, 22 ellenszavazat és egy tartózkodás mellett,

⁵¹⁷ Alkotmány (1949. évi XX. tv.) 70/A. § (1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül. (2) Az embereknek az (1) bekezdés szerinti bármilyen hátrányos megkülönböztetését a törvény szigorúan bünteti. (3) A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti.; A fenti rendelkezés 1989-ben került be a jogszabály szövegébe, mely jelenleg is hatályos.

⁵¹⁸ A munka törvénykönyve (1992. évi XXII. tv.) eredeti szövegváltozata szerint: 5. § (1) A munkaviszonnyal kapcsolatosan tilos hátrányos megkülönböztetést alkalmazni a munkavállalók között nemük, koruk, nemzetiségük, fajuk, származásuk, vallásuk, politikai meggyőződésük, munkavállalói érdekképviselési szervezethez való tartozásuk, vagy ezzel összefüggő tevékenységük, továbbá minden egyéb, a munkaviszonnyal össze nem függő körülmény miatt. Nem minősül hátrányos megkülönböztetésnek a munka jellegéből vagy természetéből egyértelműen következő megkülönböztetés.

A jelenleg hatályos szöveg a következőképpen rendelkezik: 5. § (1) A munkaviszonnyal kapcsolatban az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani. (2) Az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének következményeit megfelelően orvosolni kell, amely nem járhat más munkavállaló jogainak megsértésével, illetve csorbításával.

⁵¹⁹ Eü.tv. 7.§ (1) bekezdése.

⁵²⁰ 1993. évi LXXIX. törvény – A közoktatásról. 4/A.§ Érdeklődésként említeném meg azt a közelmúltbeli esetet, mely szerint a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Főiskolai Karáról kizártak egy diákot, aki nyíltan vállalta homoszexualitását. A Fővárosi Bíróság azonban a jogellenesség megállapítása után hatályon kívül helyezte az Egyetem határozatát. Az egyetem szerint a kérdés teológiai, azonban az ombudsman is másként látja az ügy értékelését.

Forrás: <http://index.hu/politika/belfold/egyetem7347/>

⁵²¹ 2005. évi CLXIV. törvény – A kereskedelemről, melynek 5.§ (3) bekezdése szintén tartalmaz idevonatkozó szabályokat.

⁵²² 1996. évi XLIII. törvény – A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról. 6.§

⁵²³ 1952. évi III. törvény – A polgári perrendtartásról. 349.§ (2) bek. a) pontja, a vonatkozó rész hatályba lépésének napja 1999. január 1.

⁵²⁴ Ptk. 84.§

az Országgyűlés módosította a Ptk. élettársak fogalmára vonatkozó rendelkezéseit, amikor is az élettársi kapcsolatot kiterjesztette az azonos nemű párokra is.⁵²⁵

Az Alkotmánybíróság több ízben is állást foglalt a témában, és a nemi irányultságot érintő alkotmányjogi kérdésekkel négy esetben határozatot is hozott, melyek lényegi tartalma az alábbiakban foglalható össze:

A 14/1995. (III.13) AB határozat. 1995-ben az Alkotmánybíróság a házasság és az élettársi kapcsolatok jogi szabályozásával összefüggésben beadott alkotmányjogi panasz nyomán hozott döntést. A fő kérdés az volt, hogy miért nem köthetnek az azonos neműek is házasságot, azt a törvény csupán egy férfi és egy nő számára teszi elérhetővé, az indítvány szerint diszkriminatív módon.

Az alkotmánybíróság az esettel összefüggésben meghozott határozatában kimondta, hogy a házasság intézménye kultúránkban és jogunkban is hagyományosan férfi és nő életközössége. Ez az életközösség tipikusan közös gyermekek születését és a családban való felnevelését célozza. A gyermekek nemzésére és születésére való képesség nem fogalmi eleme és nem feltétele a házasságnak, de a házasság eredeti és tipikus rendeltetéséből folyóan a házastársak különmeműsége igen. A házasság intézményét az állam arra tekintettel is részesíti alkotmányos védelemben, hogy elősegítse a házastársak számára a közös gyermekkel is rendelkező család alapítását. Habár a Bíróság elismerte, hogy az “utóbbi évtizedekben kultúrkörünkben általában bekövetkezett a homoszexualitás dekriminalizációja”, hangsúlyozta, hogy ez “azonban nem ok arra, hogy a jog eltérjen a házasságnak attól a jogi fogalmától, amely a mai állapothoz vezető hagyományban mindig is élt”. Az állam e körben fennálló kötelezettségeivel kapcsolatban megállapította, hogy az “fenntarthat és támogathat hagyományos intézményeket, mint ahogy az új jelenségek elismerésére létrehozhat új jogi formákat is, s ezzel egyszersmind a közfelfogás számára a ‘normalitás’ határait tágíthatja”. E tekintetben azonban “az érintetteknek nem arra van joguk, hogy ugyanazon intézményt vehesse mindenki igénybe, hanem az az alkotmányos követelmény, hogy az érintetteket egyenlőként, azonos méltóságú személyként kezeljék, azaz mindegyikük szempontjait hasonló körültekintéssel, figyelemmel, elfogulatlansággal és méltányossággal

⁵²⁵ Ptk. 578/G. § és 685/A. §

értékeljék”. Ebből következik, hogy “az Alkotmány csak a különeműek közötti házasságkötés egyenlő szabályozásának követelményét támasztja a jogalkotóval szemben, ami nem foglalja magában az azonos neműek házasodásának jogi lehetőségét”. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a házasság jelenlegi szabályozása nem sérti az Alkotmány diszkrimináció tilalmáról szóló 70/A. §-át.

Megállapítást nyert továbbá az is, hogy a magyar alkotmányos rendelkezésekkel (15, 67, 70/J. §-ok) összhangban a releváns nemzetközi egyezmények⁵²⁶ “a házasságot férfi és nő életközösségeként fogják fel: a házasságkötés szabadságát a férfi és a nő jogaként határozzák meg, míg más jogok vonatkozásában ilyen különbségtétel nélkül a személyek a jogalanyok”.

Az alkotmánybíróság tehát nemleges választ adott a kérdésre, meghagyva az azonos neműek kapcsolatát az újjá alkotott élettársi kapcsolat keretei között.

A határozat által tehát bebizonyosodott az is, hogy a házasságok számának statisztikai növelése – az bármennyire is kívánatos jogpolitikai elvárás – nem lehet mindenáron elérendő cél.

A határozat tehát egyrészt elhatárolta egymástól a házasságot és az élettársi viszonyt, megvizsgálva a két jogintézmény funkcióját és alkotmányjogi helyzetét, melynek során arra a következtetésre jutott, hogy mivel a két intézmény tekintetében más személyi kör képez homogén csoportot, ezért a jogintézmények határai nem moshatók egybe. Másrészt elfogadta az azonos neműek élettársi kapcsolatát, azzal az indokolással, hogy „két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján az együtt élő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre”, vagyis nincs annak jelentősége, hogy az élettársi kapcsolat különböző nemű személyek között áll-e fenn. Megjegyzendő, hogy az Alkotmánybíróság itt nem a nemi irányultság miatti diszkriminációra tekintettel ismerte el az élettársi kapcsolat azonos neműekre vonatkozó kiterjesztését, hanem az élettársi viszony tartalma alapján jutott erre a döntésre.⁵²⁷

⁵²⁶ Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikk; A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 23. cikk; Európai Emberi Jogi Egyezmény 12. cikk; és az Európai Emberi Jogi Bíróság is megerősítette ezt az értelmezést, Rees Judgement of 17 October 1986, Series A (1978) 19.p.

⁵²⁷ Magától értetődő, hogy az azonos neműek a rájuk vonatkozó szabályozás hatályba lépése előtt, tiltó szabályozás hiányában is nyilvánvalóan együtt élhettek, de jogilag még nem minősültek élettársaknak. Ezt csupán az 1996. évi XLII. törvénnyel bevezetett Ptk. módosítás tette lehetővé, 1996. június 19-i hatállyal.

A 21/1996. (V. 17.) AB határozat két alkotmányos alapjog ütközésében foglalt állást akkor, amikor azon kérdésben kellett döntenie, hogy a „Szivárvány Társulás a Melegek Jogaiért” elnevezésű érdekképviselői szervezet bírósági nyilvántartásba vétele megtagadható-e azon az alapon, hogy abban 18 éven aluli kiskorúak is részt vehetnek. A határozat 1. pontjában foglaltak szerint az Alkotmánybíróság a következők szerint foglalt állást: „A gyermeknek az a joga, hogy az állam részéről a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemben és gondoskodásban részesüljön [Alkotmány 67. § (1) bekezdés] az állam alkotmányos kötelességét alapozza meg a gyermek fejlődésének védelmére. Az államnak ez a kötelessége alkotmányos alapot nyújt arra, hogy a törvényhozó vagy a bíróság – elsősorban a nyilvánosság szférájában – a gyermek alapjog gyakorlását, ezen belül a gyermek egyesülési joga [Alkotmány 63. §] gyakorlását korlátozza.”

A gyermeket ugyanis a fejlődésére káros hatásokon kívül az államnak az olyan kockázatvállalásoktól is meg kell óvnia, „amelyekkel kapcsolatban életkoránál (az ettől függően feltételezett testi, szellemi, erkölcsi és társadalmi érettségénél) fogva nem képes megismerni és értékelni sem a választható lehetőségeket, sem pedig választása következményeit saját személyiségére, illetve későbbi életére és társadalmi beilleszkedésére nézve.”⁵²⁸

Mindebből az következik, hogy a gyermek tagságát homoszexualitással kapcsolatos egyesületben törvény vagy bírósági határozat kizárhatja, vagy korlátozhatja akkor, ha a gyermek fejlődése az egyesülési jog gyakorlása során konkrét kockázatnak van kitéve. Ennek eldöntéséhez értékelni kell a gyermek életkorát és az egyesület jellegét egymásra vonatkoztatva. Egy gyermek számára ugyanis még beláthatatlanok azok a következmények, amelyek az adott egyesületben való tagságból és a homoszexualitás ott vallott felfogásának nyilvános vállalásából adódhatnak. Az Alkotmánybíróság igyekezett jelen döntése során, az általa korábban is képviselt ún. "értéksemleges" álláspontot kialakítani, vagyis a "semleges másság" elvének alapján állva meghozni döntését.⁵²⁹

Az említett határozat egyszerűen levezethető azonban onnan is, hogy a természet elleni

⁵²⁸ A 21/1996. (V. 17.) AB határozat 1. pont

⁵²⁹ KOVÁCS Virág: A szexuális irányultság, mint a diszkrimináció egyik fajtája és annak jogi értékelése a magyar és az uniós gyakorlatban, Magyar Jog 2003/8. 486.p.

fajtalanság, mint Btk-beli tényállás jogi tárgya az ifjúság egészséges irányú szexuális és erkölcsi fejlődése,⁵³⁰ mely védelem alatt áll. A "serdülő-ifjúkor ugyanis a nemi ösztönök kialakulásának, rögzülésének időszaka. Az ilyen korban lévő személyeket érő szexuális atrocitások a nemi ösztönök elferdülésének, a homoszexualitás kialakulásának veszélyével járnak."⁵³¹ **Halmai Gábor** éles kritikát fogalmazott meg a fenti döntéssel szemben, ugyanis véleménye szerint a magyar alkotmánybírák ebben a döntésükben tulajdonképpen erkölcstelennek minősítették a homoszexualitást.⁵³²

Az Alkotmánybíróság döntését követően az egyesület bejegyzési kérelmét elutasították,⁵³³ az egyesület azonban az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult,⁵³⁴ mely hasonló tartalmú indokolás alapján, 2000-ben kérelmüket ismételten elutasította.⁵³⁵

A 20/1999. (VI.25.) AB határozat a Btk. 203.§-ában foglalt vérfertőzés tényállásával foglalkozik. A (3) bekezdés rendelkezéseinek azon részét, amely arra vonatkozott, hogy az azonos nemű testvérek közötti „természet elleni fajtalanságot” eltérően értékelte a törvény a különmemű testvérek hasonló magatartásától (azt ugyanis nem is rendelte büntetni), az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánítva azt megsemmisítette. Nem indokolható ugyanis ésszerűen a különmemű testvérek közötti fajtalanság és az azonos nemű testvérek közötti fajtalanság eltérő büntetőjogi megítélése, továbbá nem igazolható az sem, hogy eltérő lenne ezek társadalomra veszélyessége.

A 37/2002. (IX.4.) AB határozat szintén büntetőjogi megítélés alá eső kérdéseket tisztázott, amikor megsemmisítette a természet elleni fajtalanság⁵³⁶ és a természet elleni erőszakos fajtalanság⁵³⁷ teljes tényállásait. Ezáltal a természet elleni erőszakos fajtalanság egységesen kerül elbírálásra mindkét nem vonatkozásában a szemérem elleni erőszak⁵³⁸ tényállásába „olvadva.” Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a természet elleni fajtalanság – amelyet az eddigi törvényi szabályok szerint

⁵³⁰ A magyar büntetőjog különös része. Szerk. NAGY Ferenc. Korona Kiadó, Budapest. 2005.

⁵³¹ Complex CD Jogtár Büntető Törvénykönyv magyarázata 199.§.

⁵³² A kritikai elemzés részleteit ld. HALMAI Gábor: Egy alkotmánybíróági (elő)ítélet nyomában. Világosság 1996/7. 41.p.

⁵³³ A Fővárosi Bíróság Pk.60.498/1994/2. sz. határozatával.

⁵³⁴ Kérelem száma: 35419/97.

⁵³⁵ ld. a strasburgi Emberi Jogok Európai Bírósága határozatát. Letölthető:

<http://www.habeascorpus.hu/szivarvany/strassburgi.elutasitas.txt>

⁵³⁶ Btk. 199.§

⁵³⁷ Btk. 200.§

⁵³⁸ Btk. 198.§

azonos neműek követhettek el – sérti az Alkotmány diszkrimináció tilalmáról szóló rendelkezését, ugyanis objektív ismérvek nélkül tesznek különbséget a szexuális irányultság szerint az olyan 18 éven felüli személyek között, akik 14 – 18 év közötti azonos nemű személyekkel létesítenek beleegyezésen alapuló kapcsolatot. Megjegyzendő azonban, hogy az alkotmánybírák véleménye nem volt egységes a kérdés megítélésében.⁵³⁹

3. Polgári jogi vonatkozások és azok családi jogi vetületei

Az élettársak fogalmába beletartoznak az azonos neműek is.⁵⁴⁰ A szabályozás tehát mind az azonos nemű, mind a különnemű élettársak számára valamennyi vonatkozásban azonos, azzal a kivétellel, hogy a reprodukciós eljárásban való részvétel lehetősége, az azonos nemű élettársak számára kizárt.⁵⁴¹

A téma részletes kifejtését ld. korábban az élettársi kapcsolat polgári jogi és családi jogi hatásaival foglalkozó V. és VI. fejezetekben.

⁵³⁹ STRAUSZ János és TERSZTYÁNSZKINÉ DR. VASADI Éva alkotmánybírók különvéleményt csatoltak az AB határozathoz, melyben hangsúlyozták, hogy nem értenek egyet, az előbbi a Btk. 199.§, az utóbbi pedig a 199.§ és a 200.§ alkotmányellenessé nyilvánításával. Indokolásuk lényege, hogy Magyarországot nem köti nemzetközi kötelezettség a védett korhatárban tett különbség megszüntetésére. A Btk. 199. §-a ugyanis a védett korhatárban tesz különbséget. Eszerint a felnőtt (18. életévét betöltött) személy (akár férfi, akár nő) büntetendő, ha 14. életévét betöltött, vele azonos nemű kiskorúval fajtalanodik, de nem büntetendő, ha 14. életévét betöltött, tőle különnemű kiskorúval fajtalanodik. A magyar jogban nem bűncselekmény továbbá a nagykorú személyek egymás közötti és a kiskorú személyek egymás közötti homoszexuális magatartása, legyen szó akár férfiakról, akár nőkről.

A Btk. 199. §-a szándéka szerint a fiatalkorút védi a felnőttek részéről érkező homoszexuális ráhatás bizonyos formái ellen. Ebből következik az a lényeges körülmény, hogy a Btk. 199. §-a nem csupán egyedül a szexuális irányultság szerint különböztet (ebben az esetben büntetnie kellene a 18 év alattiak egymás közötti homoszexuális aktusát is), hanem egy életkorbeli eltérést és egy ezen alapuló helyzetet is. A többségi határozattól eltérően Tersztyánszkiné Dr. Vasadi Éva úgy gondolja, hogy „a fiatalkorú és a felnőtt közötti, a Btk. 199. §-ában megjelenített élethelyzet a büntetőjogi általánosításhoz megkívánt gyakorisággal jellemzően tartalmaz bizonyos függőséget, alárendeltséget. Az indítványokra okot adó konkrét ügyekben is tetten érhető ez a függő, alárendelt helyzet az azonos nemű személyek között, tehát ezekre az esetekre nem az egyenrangú partnerkapcsolat a jellemző.” Idézet a különvéleményből.

⁵⁴⁰ Ptk. 685/A.§

⁵⁴¹ Eü.tv. 167.§ (1) bekezdés.

F. Az Európai Unió szervezeteinek állásfoglalásai

A homoszexualitás szabályozásának mikéntjére a modern democráciákban nagy hatással voltak a nemzetközi szervezetek általi állásfoglalások. Ezek röviden az alábbiakban foglalhatók össze:

Az **Európai Parlament 1984-ben** fogadott el először olyan **határozatot**, amelyben felszólította a tagállamokat, hogy szüntessék meg azon homoszexuális kapcsolatok büntethetőségét, amelyek kölcsönös beleegyezésen alapulnak, és felnőttek között jönnek létre. Ezen túlmenően pedig a felszólítás arra is irányult, hogy azonosan határozzák meg a homoszexuális és a heteroszexuális kapcsolatok beleegyezési korhatárát.⁵⁴² (2000-es adatok szerint ez világszerte eltérő: Japánban 13 év, Olaszországban, Montenegróban 14 év, Csehországban, Svédországban 15 év, Spanyolországban 16 év, Angliában 18 év.)⁵⁴³ Ezt követően az emberi jogok helyzetét értékelő éves jelentésekben, valamint **1994-ben és 1998-ban, külön határozatban** is állást foglalt a homoszexuálisok és leszbikusok egyenlő jogainak tárgyában, és ismételten sürgette a szexuális orientáción alapuló büntetőjogi rendelkezéseknek, ezen belül az eltérően megállapított beleegyezési korhatárnak megszüntetését. A Parlament 1998-as határozatba foglalt állásfoglalása⁵⁴⁴ hazánkat – számos más országgal együtt – úgy emlegeti, ahol "vannak olyan jogszabályok, amelyek súlyosan diszkriminatívak a homoszexuálisokkal szemben."⁵⁴⁵ A határozat megerősítette azt a korábbi elhatározását, hogy az Unió ne engedje be tagjai közé azon csatlakozni vágyó országokat, ahol a melegek jogai sérelmet szenvednek a jogszabályi rendelkezések által. Később felhívták a csatlakozni kívánó Magyarországot is, hogy módosítsák, illetve semmisítsék meg a beleegyezési korhatárral kapcsolatban megkülönböztetést tartalmazó jogszabályaikat.⁵⁴⁶

⁵⁴² Ld. 37/2002. (IX. 4.) AB határozat II. részének részletezését.

⁵⁴³ Ld. erről még: ESZENYI i.m. 78.p.

⁵⁴⁴ Resolution on equal rights for gays and lesbians in the EC, [1998] OJ 313/186., kelt: 1998. szeptember 17-én.

⁵⁴⁵ ESZENYI i.m. 78.p.

⁵⁴⁶ Ld. European Parliament' s Resolution of 5 September 2001 (Resolution on Hungary' s application for membership of the European Union and the state of negotiations [COM (2000) 705-C5-0605/2000-1997/2175 (COS)] para 14., valamint az European Parliament' s Resolution of 17 September 1998 on equal rights for gays and lesbians in the EC [B4-0824 and 0852/98], para D. és 2.

Az Európai Parlament Külügyi Bizottsága 2002. júniusában közzétett 72. számú ajánlásában ismételten felhívta a magyar kormány figyelmét arra, hogy szüntesse meg a Btk. homoszexuális férfiakra és leszbikus nőkre vonatkozó diszkriminatív rendelkezéseit.⁵⁴⁷

A témával kapcsolatban a legutóbb készült dokumentum, a Parlament „**A homofóbia Európában**” elnevezésű, 2006. január 16-án hozott ajánlása,⁵⁴⁸ amely minden szexuális irányultságon alapuló hátrányos megkülönböztetést elutasít, felszólította továbbá a tagállamokat, hogy tegyék meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy emberi jogként ismerjék el a szexuális orientáció megválasztásához való jogot. Ennek keretében például, tartsanak oktató felvilágosítást az iskolákban, az egyetemeken, valamint próbálják megváltoztatni az előítéleteiket, és konzervatív nézeteiket a médiában, a bírósági ítélkezés és a jogalkotás területén is. Az állásfoglalás felülvizsgálandónak tartja továbbá a jog területén az örökléssel, vagyoni joggal, nyugdíjrendszerrel, az adózással és a társadalombiztosítással stb. összefüggő, az azonos nemű partnereket hátrányosan érintő jogszabályokat.

Az „**Amszterdami szerződés és a 2000/78/EK irányelv** az Európai Unióban is kifejezetten üldözendővé tette a szexuális orientáción alapuló hátrányos megkülönböztetést.”⁵⁴⁹

Az **Emberi Jogok Európai Bírósága** álláspontja szerint az önkéntes beleegyezésen alapuló homoszexuális cselekmények büntetendővé nyilvánítása az állam durva beavatkozása a magánéletbe. Ez ugyanis a magánélet legintimebb aspektusát, és az emberi méltóságot sérti. Csak különösen komoly indok alapján lehet ettől eltérni.⁵⁵⁰

A Bíróság más esetekben is állást foglalt a homoszexualitás kérdéséről. Az ítéletei többnyire a velük szembeni foglalkoztatási diszkrimináció témáját érintették, amelyek azt jelezték, hogy bár a melegek párkapcsolatának szabályozása nem tartozik

⁵⁴⁷ TAKÁCS Judit: Az intézményesített diszkrimináció vége? Fundamentum 2002/3-4.sz. 95.p.

⁵⁴⁸ P6_TA(2006)0018. sz. ajánlás. Letölthető: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-2006-0018+0+DOC+XML+V0//HU>

⁵⁴⁹ KISS Barnabás: A jog egyenlősége – az egyenlőség joga SZEK – JGYF Kiadó, Szeged, 2006. 212.p.

⁵⁵⁰ Ld a Bíróság erről szóló határozatait [Eur. Court. H.R., Dudgeon v. United Kingdom judgment of 22 October 1981, Series A no. 45; Eur. Court. H.R., Norris v. Ireland judgment of 26 October 1988, Series A no. 142; Eur. Court. H.R., Modinos v. Cyprus judgment of 22 April 1993, Series A, no. 259; Eur. Court. H.R., A.D.T. v. United Kingdom judgment of 31 July 2000].

közvetlenül az EU hatáskörébe, a munkaügyi jogviták egy részében mégis kihatással van az ilyenként együtt élő párok tagállami státusza a munkapiaci helyzetükre.⁵⁵¹

Az **Európai Tanács** Nizzában, 2000. december 7-én elfogadott "Alapvető Jogok Chartája az Európai Unióban" c. dokumentum 21. cikke, amely a diszkrimináció tilalmáról szól, többek között kifejezetten tilalmazza a "szexuális irányultság" alapján történő diszkriminációt, egyéb rendelkezései ugyanakkor különös hangsúlyt fektetnek a nemek közötti egyenlőségre (23.cikk) és a házasság és a család védelmére (9. és 33. cikk).

Az **Emberi Jogok Európai Bizottsága** pedig nem fogadta el az eltérő jogi megítélést azon az alapon, hogy a társadalom többsége nem támogatja a homoszexualitást, hanem csak a heteroszexuális életformát tekinti normálisnak.⁵⁵²

⁵⁵¹ Grant kontra South-West Trains ügy, Case C-2498/96, judgment of 17 February 1998.
D kontra Svédország ügy, Cases C-122/99, P and C-125/99 P., judgment of 31 May 2001.
K.B. kontra NHS Pensions Agency, Case C-117/01.

⁵⁵² Ld. 37/2002. (IX. 4.) AB határozat II. részének részletezését.

G. Nemzetközi példák az elfogadásra és a szabályozásra

Napjainkban még mindig számos olyan ország van, ahol valamilyen állami diszkrimináció zajlik. Legkevesebb 80 országban a homoszexualitást ma is – olykor életfogytig tartó – börtönnel büntetik, olykor akár halálbüntetést is alkalmaznak a melegekkel szemben.⁵⁵³ A fentiek alapján nem állítható tehát, hogy a megértés immár világszerte teret nyert. A fejlett nyugati társadalmakban bizonyos fokú tolerancia már megfigyelhető a megítélést illetően, a teljes elfogadás azonban még itt sem következett be.

Svájcban 2004-ben, a regisztrált élettársi kapcsolat törvénybe iktatását megelőzően népszavazást tartottak tekintetben, hogy a homoszexuálisok élettársi kapcsolatához, bizonyos esetekben a házassághoz hasonló joghatásokat kapcsoljanak-e? A svájciak többsége igennel válaszolt a feltett kérdésre. A megítélés azonban korántsem ilyen egységes minden, fejlettnak mondható országban sem. Spanyolországban éppen amiatt szerveztek tüntetést, hogy a parlament meghozta a homoszexuálisok házasságát lehetővé tevő törvényt. A demonstrációt a katolikus egyház is támogatta.

Az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága 1986-ban a *Bowers v. Hardwick* ügyben hozott ítéletében megengedte az államok törvényhozásának, hogy büntetőjogilag szankcionálja felnőttek beleegyezésen alapuló homoszexuális kapcsolatát. Egy másik döntésében ugyanakkor ellentétes álláspontra helyezkedett, amikor alkotmányellenesnek minősítette, és hatályon kívül helyezte Colorado állam alkotmányának azt az 1992-ben népszavazással elfogadott rendelkezését, amely megtiltotta a homoszexuálisok diszkriminációját tiltó törvények elfogadását.⁵⁵⁴

⁵⁵³ <http://www.icsszem.hu/main.php?folderID=1286>

⁵⁵⁴ HALMAI Gábor: Egy alkotmánybíróági (elő)ítélet nyomában, *Világosság* 1996/7. 41.p.

H. A „meleg” kérdés megítélése napjainkban

A homoszexualitással kapcsolatos kérdések és viták mindig aktuálisak, az ezzel kapcsolatos problémák pedig kimeríthetetlenek.

A „másság” kérdését zászlajukra tűzik egyes politikai pártok⁵⁵⁵, ettől hangosak a televíziós tudósítások, és általában a média. Általános jelleggel azonban elmondható, hogy a mai magyar társadalomban kisebbségben vannak a szexuális másságot elfogadók. A fentieket tovább fokozva megdöbbentő, hogy egy egészen a közelmúltig hatályban lévő rendelkezés kapcsán jogszabályi szinten is megfogalmazódott az ezzel kapcsolatos esetleges „értékítélet”⁵⁵⁶.

A demokratizálódási folyamatokkal Magyarországon is elkezdődött egy lassú változás, a tolerancia irányába, amely azonban ellentmondásosnak tekinthető. Lehetőség van ugyanis szervezetek, intézmények, klubok létrehozására, azonban ezek többnyire belterjes szerveződések, az abba tartozók a másságukat és a szexualitásukat még ma sem vállalják nyíltan, ugyanis az emberek nagyon nagy többségéből ez a „jelenség” közmegebotránkozást és undort vált ki. A homoszexualitás bár legalizált, de a társadalom nem tudja elfogadni és tolerálni azt. Talán majd generációk múlva juthatunk el arra a szintre, hogy az elfogadás – megtűrés nagyjából általánossá váljon.

Magyarországon a 90-es években végzett felmérések szerint a megkérdezettek majdnem kétharmada utasította el az azonos neműek párkapcsolatát, egynegyedük betegségnek tartotta, csupán minden hetedik megkérdezett volt elfogadó. Egy 2000-ben végzett, nem reprezentatív felmérés alapján a megkérdezett leszbikusok és melegek több mint fele számolt be arról, hogy életében kapott már valamilyen homofób megjegyzést, és minden tizedik megkérdezettet fizikailag is bántalmaztak irányultsága miatt.⁵⁵⁷

⁵⁵⁵ Az azonos nemű párok házassága engedélyezésének bevezetéséhez a Csjt. módosítását tervezi kezdeményezni az SZDSZ. A „nagykorú férfi és nő” helyébe „két nagykorú személy” megfogalmazás lépne, elképzeléseik szerint már 2008. január 1-jétől.

http://hvg.hu/itthon/20070920_szdsz_melegok_hazassag.aspx

⁵⁵⁶ A 7/1996. (VII. 30.) HM-NM együttes rendelet – A katonai szolgálatra való egészségi alkalmasság elbírálásáról, II. számú melléklete értelmében a homoszexualitást a személyiségzavaron belül, az infanilizmussal és a súlyos személyiségzavarral azonos módon ítélték meg a sorozáskor. A jogszabályt a 9/2002 (II.28.) HM-EüM együttes rendelet helyezte hatályon kívül 2002. március 1. napjával.

⁵⁵⁷ <http://www.icsszem.hu/main.php?folderID=1286>

Azt, hogy a homoszexualitás ne legyen bűncselekmény, a társadalom nagy része mondhatni elfogadja. Minthogy sok esetben ennek biológiai okai lehetnek, ezért megértőbbek vagyunk a „probléma” felmerülésekor. Fontos azonban, hogy a másságot külsőleg ne vigyük a nyilvánosság elé, mert az már elutasítást és közfelháborodást vonhat maga után. Korábban már Hart is arra a megállapításra jutott, hogy nagyon komoly szenvedésnek vannak kitéve azok, akiket csak a büntetéstől való félelem tart vissza bizonyos cselekedetektől, ugyanis a szexuális vágyak elfojtása, illetve az elfojtás következményeinek elviselése sokkal nagyobb gyötrelmet jelent, mint más bűncselekményektől való tartózkodás. Ez ugyanis kihat az egyén érzelmi életére, befolyásolja egyéniségét, fejlődését, kiegyensúlyozottságát. A kérdést tovább vezetve Hart szerint a homoszexualitás csak akkor lehet büntetendő, mint bármilyen más heteroszexuális kapcsolat, vagyis ha az sérti a közszemérmét.⁵⁵⁸

A jog és az erkölcs kapcsolata a mai magyar jogalkotás számára is fontos kérdés, amely nem merül ki abban, hogy hatályon kívül helyezték a Btk. azonos neműekre vonatkozó diszkriminatív rendelkezéseit. Mivel az új Btk. kodifikációja is folyamatban van, ennek kapcsán is egyre több szakember foglalkozott a nemi erkölcs elleni bűncselekmények idejét múlt tényállásai megváltoztatásának kérdésével és egyben a modern korunknak megfelelő megoldási lehetőségekkel.⁵⁵⁹

Hol kell meghúzni azt a határt, ahol a jognak a társadalom védelme érdekében be kell avatkoznia, vagyis az államnak helyet kell-e kapnia az állampolgára hálósobájában?

⁵⁵⁸ HART, H.L.A.: Vannak-e természetes jogok? Fundamentum 2002/2. 5.p., Fordította Krokovay Zsolt. Hivatkozás még: KROKOVAY Zsolt, Erkölcs-jog-szabadság, Világosság 2002/10-12. 87.p.

⁵⁵⁹ NAGY Ferenc – SZOMORA Zsolt: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. IV. fejezet) de lege ferenda. In.: Büntetőjogi Kodifikáció 2004/2.sz. 17-25.p.; GÁL István László: Szempontok a nemi erkölcs elleni bűncselekmények újraszabályozásához. In.: Büntetőjogi Kodifikáció 2002/4.sz. 29-33.p.

HÁMORI Antal, Az ifjúság egészséges erkölcsi fejlődésének, mint társadalmi értéknek a jogi védelme (jogszociológiai aspektusok), Büntetőjogi Kodifikáció 2003/8.sz. 474-483.p.

2005. május 17-én volt az első **Homofóbia**⁵⁶⁰ **Ellenes Világnap**⁵⁶¹, amikor a világ számos pontján arra emlékeztek, hogy 15 évvel ezelőtt, ezen a napon törölte az Egészségügyi Világszervezet (WHO) a mentális betegségek jegyzékéből a homoszexualitást. Ennek ellenére még ma is sokakat ér hátrányos megkülönböztetés pl. a munkahelyen, vagy az egészségügyben azért, mert a saját nemükhöz vonzódnak.⁵⁶² A diszkrimináció és a nyílt erőszak felszámolásában nagy szerepet játszanak a civil szervezetek.⁵⁶³ Többen attól tartanak, hogy a meleg élettársi kapcsolatok jogi rendezésével a melegek, és leszbikusok együttélése társadalmi normává nőné ki magát, egyfajta példává válna. Ez az álláspont önmagában nyilvánvalóan téves, ugyanis az állampolgárokra elsősorban nem az a jellemző, hogy a törvényi szabályozás alapján választanak szexuális orientációt, és nem is ez alapján választanak maguknak partnert.

Az Európai Unió tagállamainak, így Magyarországnak is kötelessége foglalkoznia a legsúlyosabb diszkriminációs és emberi jogi kérdésekkel, és örködni kell az alapvető emberi jogok sértetlensége fölött.

A kép árnyaltabbá tétele végett látni kell ugyanakkor a következőket is: A homoszexualitás különböző formái **ma is** megfigyelhetők az egyes **természeti népek** körében is. A kutatások szerint nem csak elismerik, hanem gyakran intézményesítik is azt. Számos törzsben a serdülő fiúk beavatásának egyik állomása az idősebb férfiakkal létesített homoerotikus kontaktus, míg másutt a fiúgyermek szabad szexuális partnerei az idősebbeknek.⁵⁶⁴ Egyes populációkban ez mind a mai napig elterjedt, legitim társadalmi jelenség (rítus), például Melanézia bizonyos szubkultúráiban, vagy a dél-afrikai Mpondo törzseknél.⁵⁶⁵

⁵⁶⁰ A homofóbia nem más, mint alaptalan félelem és idegenkedés a homoszexualitástól és a leszbikus, homoszexuális, biszexuális és transznemű személyektől.

⁵⁶¹ A részleteket ld. A Homofóbia Ellenes Világnap alkalmából kiadott miniszteri közleményben (dr. Göncz Kinga – Ifjúsági, családügyi, szociális és esélyegyenlőségi miniszter), 2005.

Letölthető: <http://www.icsszem.hu/main.php?folderID=1286>.

⁵⁶² ld. előző lábjegyzet.

⁵⁶³ pl. Habeas Corpus Munkacsoport – Közhasznú Jogvédő Egyesület, Háttér Társaság a Melegekért Egyesület, Labrisz Leszbikus Egyesület, a Dél-Alföld Meleg Kör, a Vándormások, az Öt Kenyér Keresztény Közösség a Homoszexuálisokért, a Lambda Budapest Meleg Baráti Társaság stb.

⁵⁶⁴ Ld. GORZA i.m. 95.p.

⁵⁶⁵ <http://vocs.zool.klte.hu/sex/homosexfiles/homosex.htm>

Általánosságban megfigyelhető, hogy azoknál a primitív törzseknél, ahol az emberek a teljes szexuális szabadság jegyében élnek, ritka a homoszexualitás, a tilalmak szaporodásával azonban arányosan nő a homoszexuálisok száma. Leszögezhető továbbá az is, hogy az azonos neműek iránti erotikus vonzódás nemcsak az emberek között, hanem bizonyos **állatfajoknál** is jelentkezik.⁵⁶⁶

Összegző gondolatok

Ebben a fejezetben a homoszexualitás társadalmi és jogi megítélésének problémájával, a „jelenség” önmagában való elfogadásával foglalkoztam. A kérdés megítélésénél és a véleményalkotásnál figyelmen kívül maradt azonban számos, korántsem elhanyagolható kérdés avonatközásban, hogy milyen hatással van az azonos neműek párkapcsolata a gyermekekre, ezen belül is elsősorban azokra, akik valamelyik fél korábbi, vagy egy biszexuális fél különnemű párkapcsolatából származnak, továbbá az azonos neműek által esetlegesen örökbefogadott gyermekekre. A téma mélyreható további tanulmányozására jelen értekezésemben azért nem tértem ki, mert ennek háttere nem elsősorban jogi, mint inkább pszichológiai, szociológiai vagy egyéb jogi határtudomány területéhez kapcsolódó, bár tagadhatatlanul rendkívül fontos kérdés, amely jelen dolgozat kereteit messze meghaladja, másrészt pedig ezzel kapcsolatos kutatások és vizsgálati eredmények sem állnak rendelkezésre.

Összegzésként megállapítható, hogy a közelmúltbeli változások jelentősek, azonban még mindig messze van az érintettek azon elképzeléseinek megvalósulása, amelyek szerint 5 év múlva a kézen fogva együtt járást, 10 év múlva a házasságot, 15 év múlva pedig a gyermek közös örökbefogadását tervezik.⁵⁶⁷

⁵⁶⁶ Luiz Sérgio Solimeo: Az állati homoszexualitás mítosza. Fordította: Kozma György M.A., Ph.D. hallgató. Forrás: <http://www.narth.com/docs/animal-hun.html>

⁵⁶⁷ <http://www.habeascorpus.hu/magunkrol/100/index.htm>

VIII. Nemzetközi kitekintés, avagy a szabályozás lehetséges mintái

A. Egyes országok élettársakra vonatkozó szabályozása

Az elmúlt 10 évben a házasságon kívüli együttélések száma egész Európában folyamatos növekedést mutatott. Az egyes országok különböző módon kezelik az élettársi viszony kérdéskörét.

Az alábbiakban országok szerint ismertetem az élettársi kapcsolatok alakulására vonatkozó szabályozás főbb jellemzőit.

1.) Dánia

A kizárólag az azonos neműek párkapcsolatára vonatkozó első regisztrációs lehetőséget, vagyis az alapváltozatot Dánia hozta létre az 1989. október 1-én hatályba lépett 1989. évi 372. sz. törvény alapján.⁵⁶⁸ Ez a törvény kimondta, hogy minden egyéb jogszabályban szereplő házasság és házastárs kifejezések alatt a továbbiakban a bejegyzett élettársi kapcsolatban élőket és kapcsolatukat is érteni kell.⁵⁶⁹ Kivételnek tekintendők a dán Örökbefogadási törvény azon rendelkezései, melyek a házastársakra vonatkoznak, ezek ugyanis nem alkalmazandóak a bejegyzett párkapcsolatokra. Arra van csupán lehetőség, hogy az egyik bejegyzett fél örökbe fogadja a másik fél gyermekét, kivéve, ha a gyermeket másik országból fogadták örökbe.⁵⁷⁰

A regisztrált partnerkapcsolatról szóló törvény kimondja, hogy a felek között nem jön létre közös tulajdon, így a bíróság a felek vagyoni viszonyait a jogalap nélküli gazdagodás alapján rendezi. Családjogi viszony tekintetében a feleket sem öröklési, sem tartási jogosultság nem illeti meg.⁵⁷¹

⁵⁶⁸ The Registered Partnership Act. Angol szövege letölthető:
<http://www.france.qrd.org/texts/partnership/dk/denmark-act.html> 1.§

⁵⁶⁹ 3.§ (1)-(2) bekezdés.

⁵⁷⁰ 4.§ (1) bekezdés.

⁵⁷¹ SZEIBERT 2004. 19.p.

2.) Norvégia⁵⁷²

Norvégia volt a második ország, ahol az azonos nemű élettársak regisztrálása lehetővé vált a bejegyzett társkapcsolatról szóló 1993. évi 40. törvény megjelenésével. A fenti jogszabály lényegi tartalmát tekintve megegyezik a dán szabályozással. Az örökbefogadás terén utal a törvény az Örökbefogadási Törvényre, mely szerint a házastársakra vonatkozó szabályozás a bejegyzett partnerekre nem vonatkozik, kivéve azt az esetet, ha a bejegyzett párkapcsolat tagja örökbe fogadja társa gyermekét, az Örökbefogadási Törvény 5/A részének 2. szakasza alapján.⁵⁷³

3.) Svédország⁵⁷⁴

Előzményként megemlítendő, hogy már 1987-ben rendelkeztek az együttélő azonos neműek lakáshasználatáról. Az 1994. évi 1117. törvény vezette be az azonos nemű személyek regisztrálásának lehetőségét, mely a házassággal azonos lehetőséget ad a pároknak, sőt 2003 februárjától már azt is lehetővé teszi számukra, hogy közösen fogadjanak örökbe gyermeket akár külföldről is. Korábban csak a másik féltől született gyermek lehetett ennek alanya.

4.) Izland⁵⁷⁵

Az 1996-ban megjelent törvény az egynemű pároknak szinte minden jogot biztosít, ami a házasságban élőknek jár. A felek a gyermek felett szülői felügyeleti jogot gyakorolhatnak. Örökbe fogadni közösen nem jogosultak, de az egyik fél örökbe fogadhatja a másik gyermekét, kivéve ha a gyermeket külföldről fogadták örökbe.

⁵⁷² Registered Partnership. Letölthető:

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2001/Registered-partnership---word.html?id=419368

⁵⁷³ 4.§

⁵⁷⁴ Ld. SZEIBERT 2005 d) 31-32.p.; Registered Partnership Act: A törvény angol nyelvű szövege letölthető: <http://www.france.qrd.org/texts/partnership/se/sweden-act.html>

⁵⁷⁵ 564th Bill On the recognized partnership. Letölthető: <http://www.france.qrd.org/texts/partnership/is/iceland-bill.html>

5.) Finnország⁵⁷⁶

A 950/2001-es sz. törvény bevezeti a regisztráció lehetőségét két azonos nemű személy számára. A bejegyzett párkapcsolat jogi hatásai ugyanazok, mint a házasságé, meghatározott kivételekkel. A gyermek felett közös szülői felügyeleti jog gyakorlása engedélyezett, ugyanakkor kizárt a közös örökbefogadás, sőt – az eddig felsoroltakkal ellentétben – egymás gyermekének örökbefogadása is. Érdekesség, hogy tiltó szabály hiányában a felek reprodukciós eljárásban részt vehetnek.

A fenti skandináv országokat alapul véve fontos megjegyezni, hogy regisztrált partnerkapcsolat csak az azonos nemű párok között jöhet létre.

Az északi államok, így Dánia, Svédország, Norvégia, és Izland (Finnország nem tartozik ide) között olyan megállapodás is létrejött, mely a bejegyzett élettársi kapcsolatok kölcsönös elismerését valósította meg, míg ez a kölcsönösség más államok között nem valósul meg.⁵⁷⁷

Fontos tény továbbá az is, hogy mindegyik országban, ahol az élettársi jogviszony jogkövetkezményei a regisztráláshoz kapcsolódnak, súlyos problémát okoz a regisztrálatlan, ún. informális együttélések (de facto élettársi kapcsolatok) jogkövetkezményeinek rendezése.

6.) Franciaország⁵⁷⁸

A francia törvényhozás 1999. novemberében – heves vitákat követően – elfogadta a Code Civil azon módosítását, nevezetesen a Pacte Civil de Solidarité-t (továbbiakban: PACS), amely a homoszexuális és heteroszexuális párok együttélésének kereteit teremti meg.⁵⁷⁹ A „PACS”-t egy olyan szerződést jelent, amelyet csak két nagykorú természetes személy köthet meg, akik között nincs rokoni kapcsolat és nem élnek sem egymással, sem mással házasságban. A feleknek együttesen írásbeli nyilatkozatot kell tenniük az

⁵⁷⁶ Act on Registered Partnerships.

Letölthető <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2001/en20010950.pdf>

⁵⁷⁷ A témával kapcsolatos részletes elemzést ld. SZEIBERT 2006 b) 10-27.p.

⁵⁷⁸ Pacte Civil de Solidarité. Letölthető a törvénytöveg:

<http://www.france.qrd.org/texts/partnership/fr/pacs.html> ld. még SZEIBERT 2004. 17-18.p. (A 2004. április 2-3-én Hamburgban a Max Planck Intézet által „Rechtsstellung nichtehelicher Lebensgemeinschaft” címmel rendezett konferencia összefoglalása) alapján.

⁵⁷⁹ A Code Civile első könyvének új XII. címe lett.

illetékes elsőfokú bíróság előtt (tribunal d' instance), ahol nyilvántartásba veszik őket. A „PACS” jogviszonyban nincsen az élettársaknak egymás után törvényes öröklési joga, inkább az élettársak gazdasági viszonyait rendezi a törvény. A megoldás joghatását és létrejöttét tekintve óvatos egyensúlyozás: a házasságot mintázza, de precízen vigyáz a két intézmény éles elhatárolására. A jogok közül van amelyik érinti az élettárs öröklési jogosultságát, ilyen például a bérleti jog öröklése az egyik élettárs halála esetén, míg más rendelkezés gazdasági viszonyokat érint, mint például amilyen a harmadik személy felé meglévő adósság visszafizetésének közös kötelezettségét elrendelő szabály. Néhány szociális joghoz kapcsolódó rendelkezés is vonatkozik rájuk, így például a gyászszabadságra való jogosultság az egyik élettárs halála esetén, vagy a közsférában dolgozók számára az a lehetőség, hogy az élettársukhoz közelebbi elhelyezésüket kérjék. A szabályozás főleg az anyagi kérdések rendezését szolgálja, amennyiben diszpozitív vagyonközösségi rendszert alapít és kiváltságot biztosít az adójog, a társadalombiztosítási jog és a munkajog területén. Továbbra sem adja meg azonban a tartás, a közös örökbefogadás és a törvényes öröklés jogát a párnak.⁵⁸⁰

7.) Németország⁵⁸¹

Németországban 2001. augusztus 1. óta rendezi a törvény a homoszexuális párok élettársi kapcsolatát, ugyanakkor a heteroszexuálisok élettársi viszonya nincs rendezve. Ez meglehetősen elgondolkodtató, hiszen az országban nem kevesebb, mint 2 millióra tehető a számuk.⁵⁸²

A törvény az ún. „regisztrált partnerkapcsolat” fogalmát rögzíti, melynek létrejötte hatósági bejegyzéshez kötött. A feleknek egymással szemben meghatározott tartási kötelezettségük van, melyről lemondani nem lehet. A jogalkotó az ún. kiegyenlítési kötelezettséget nevesíti, de a felek megállapodhatnak vagyonuk megosztott kezeléséről is. A partnerek egymás után törvényes örökösnek minősülnek, valamint a közös családi név viselésének joga is megilleti őket. Az együttélésre vonatkozó szabályok azonosak a házasságra vonatkozó szabályokkal, néhány kivételtől eltekintve. Lehetővé teszi a szabályozás a bármely fél gyermeke feletti közös szülői felügyeletet, figyelembe véve a

⁵⁸⁰ SZEIBERT 2004. 17-18.p.

⁵⁸¹ Lebenspartnerschaftsgesetz – LpartG. Letölthető:

<http://www.france.qrd.org/texts/partnership/de/bmj.html>

⁵⁸² SZEIBERT 2004. 19.p.

különélő szülő jogait is. A közös örökbefogadásra nincs ugyan lehetőség, arra viszont van mód, hogy az egyik fél természetes (nem örökbefogadott), gyermekét a másik örökbefogadja, a különélő másik szülő hozzájárulása esetén.⁵⁸³

8.) Hollandia⁵⁸⁴

Az együttélési formák többlépcsős szabályozása igen rövid idő alatt és komolyabb válságok nélkül alakult ki az országban. A legalsóbb szinten a tényleges élettársi kapcsolat (*nichteheliche Lebensgemeinschaft*) áll, melyre az 1979. évi 330. törvény tartalmazott rendelkezéseket az azonos nemű, nem-bejegyzett élettársak vonatkozásában, melyek a lakásbérleti jogviszony, az állami nyugdíj, az egészségügyi ellátások, a szociális biztonság, a személyi jövedelemadó és a bevándorlás területéhez kapcsolódtak. E törvény alapján a holland Ptk-t úgy módosították, hogy kétévi együttélés után, függetlenül a partner nemétől a bérlő társa megszerezte a lakásbérlet továbbfolytatásának jogát.

A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 1997. évi 324. sz. törvényt 1997-ben fogadták el, mely 1998. január 1-én lépett hatályba. A szabályozás szerint a bejegyzett partnerkapcsolat (*eingetragene Partnerschaft*) szabályai szinte megegyeztek a házassági viszonyokkal, a jogalkotó széles körben határozta meg az e kapcsolatba élők jogait és kötelezettségeit, valamint létrejöttének és megszűnésének eseteit. Érdekesség, hogy a regisztráció, nem csak az azonos, hanem a külön nemű párok számára is rendelkezésre áll. Korlátozások csupán a szülői jogok, a közös örökbefogadás, és az öröklési jog területén jelentkeztek.

Hollandiában 2001. április 1-jétől valósítható meg a homoszexuális párok házasságkötése, sőt az is, hogy gyermeket fogadhatnak közösen örökbe.

Hollandiában tehát három együttélési forma alakult ki: a házasság, a bejegyzett partnerkapcsolat, valamint a házasság nélküli tényleges élettársi kapcsolat. E három együttélési formát megvizsgálva azt lehet megállapítani, hogy a jogalkotó inkább a formátlan élettársi kapcsolat és a bejegyzett partnerkapcsolat között húz határozott választóvonalat és nem a házasság és az élettársi kapcsolat között.

⁵⁸³ GYÖNGYÖSI i.m. 7-8.p.

⁵⁸⁴ SZEIBERT 2004. 17-18.p. és GYÖNGYÖSI i.m. 8.p.

A holland jog nem teszi lehetővé a törvényes öröklést az élettársi viszonyban, és nem hozhatnak létre ilyen kapcsolatot egymással közeli rokonok. Az élettársi viszony egyoldalú kérelemmel szűnik meg, amit a bírósághoz kell benyújtani, de elegendő az is, ha a felek kijelentik, hogy megszűntnek tekintik kapcsolatukat. Ettől kezdve a kapcsolatukhoz joghatások nem fűződnek.

Hollandiában az azonos neműek házasságkötésének lehetővé tételével a házasság *teljes liberalizációja* megtörtént.

9.) Belgium⁵⁸⁵

A jelenleg hatályos belga szabályozás háromlépcsős. Alsó szintjén a tényleges együttélésen alapuló élettársi kapcsolat helyezkedik el, melynek sem létrejötte sem megszűnése nem kapcsolódik formális aktushoz, sőt joghatások sem fűződnek hozzá.

A második szinten a regisztrált élettársi kapcsolat áll, melyről szóló törvény 2000. január 1-én lépett hatályba. Ez a jogszabály nemi hovatartozás nélkül tette lehetővé a pároknak a regisztrálás vagyis a „törvényes együttélés” lehetőségét. Szabályozását tekintve pedig elsősorban vagyoni, és lakáshasználati joggal kapcsolatos kérdéseket rendezett. A vagyoni jogi viszonyaikra a vagyonekülönítő rendszert rendeli alkalmazni, míg azonban a kapcsolat megszűnése esetén nem terheli őket tartási kötelezettség.

2003. június 1-én lépett hatályba az azonos nemű személyek házasságáról szóló törvény, mely a legfelső lépcsőfokot jelenti. Ez a törvény akkor még nem tette lehetővé az azonos neműek általi közös örökbefogadást, melyre csupán 2006. június 1-től van lehetősége a feleknek. Érdekes statisztikai adat, hogy évente 100 alatti a meglegházasságok száma.⁵⁸⁶

10.) Luxemburg⁵⁸⁷

Az azonos és külön neműek számára egyaránt lehetővé teszi az együttélni szándékozók partnerkapcsolatának rögzítését a 2004. évi 4946. sz. törvény hatályba lépése óta. A szociális ellátások és az adózás terén jelent kedvezményeket a feleknek, de pl. szülői felügyeleti jogokat nem ad a partnernek a másik fél gyermeke felett, és a közös

⁵⁸⁵ SZEIBERT 2004. 18.p. és GYÖNGYÖSI i.m. alapján.

⁵⁸⁶ GYÖNGYÖSI i.m. 10.p.

⁵⁸⁷ Effets Legaux de Certains Partenariats. Letölthető:

http://www.gouvernement.lu/dossiers/justice/partenariat/loi_partenariat.pdf

örökbefogadást sem teszi lehetővé.

11.) Nagy-Britannia⁵⁸⁸

A bejegyzett partnerkapcsolatról szóló „Civil Partnership Act” törvény 2005. december 5-én lépett hatályba. Kizárólag egynemű párok részére teszi lehetővé a regisztrálást, mely joghatásait tekintve nagyon hasonlít a házassághoz. Még a felek együttélését sem tekintik feltételnek. Két tanú jelenlétében kell nyilatkozni. Joghatásai: Özvegyi nyugdíj, adókedvezmények, bevándorlási lehetőség, öröklési jog, lakásbérleti jog öröklése. Felelősséggel tartoznak egymás gyermekei iránt, és tartási joguk és kötelezettségük is van. A kapcsolat felbontása bírósági útra tartozik.

Közös örökbefogadás külön törvény (Children and Adoption Act 2002., hatályba lép: 2005. december 30.) szabályai alapján lehetséges.

12.) Spanyolország

Spanyolországban az élettársi kapcsolat tekintetében tartományi szintű szabályozás volt érvényben, mely meglehetősen vegyes képet mutatott. A tartományi törvények hatálya kiterjedt mind az azonos, mind a különmemű élettársakra. A kapcsolat keletkezéséhez egyes tartományban elegendő volt a felek kifejezett és formához kötött nyilatkozata, míg máshol bizonyos időtartamú – egy vagy három éves – együttélés. Vagyoni jogi téren is meglehetősen eltérő volt a szabályozás, ugyanis még diszpozitív jelleggel sem szabályozták az élettársak közötti vagyoni jogi rendszert. A kapcsolat felbontását követő tartást illetve a megtérítési igények érvényesítését ugyanakkor lehetővé teszik.⁵⁸⁹

Jelentős előrelépés volt, amikor a 13/2005-ös törvénnyel megvalósult a Polgári Törvénykönyv, azaz a Código Civil módosítása. Ez a törvény megnyitotta a házasság intézményét az azonos nemű személyek előtt, ugyanazon feltételekkel és jogkövetkezményekkel, mint ahogy korábban az csupán a különmeműekre érvényesült. A Ptk-ban szereplő „férj” – „feleség” kifejezéseket felváltotta a „házastárs”, az „apa” – „anya” kifejezéseket pedig a „szülő” szóval cserélték fel.

⁵⁸⁸ Civil Partnership Act. Letölthető: <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/20040033.htm>

⁵⁸⁹ SZEIBERT 2004. 18.p.

2005. július 4-én lépett hatályba a módosítás. A novella megállapította, hogy a spanyol alkotmányból nem következik, hogy az kizárná a házasság megszokott formája mellett új párkapcsolati formák létrehozását. Mindamellett, hogy sem a társadalom, sem a politika számára nem egyhangúan támogatott intézményről van szó, a törvényjavaslat meglehetősen gyorsan elfogadásra került, és egy 2006-ban közzétett jelentés szerint a hatálybalépés óta 1000-nél több ilyen házasság megkötésére került sor.⁵⁹⁰

13. Csehország

A regisztrált partnerkapcsolatról szóló 115/2006. törvény 2006. július 1-én lépett hatályba.⁵⁹¹ A törvény jellegzetessége, hogy csak azonos neműek számára tartja fenn a regisztrálás lehetőségét. A regisztrált partnerkapcsolat jogkövetkezményeit pedig részben a házassággal, részben pedig a házasságon kívüli partnerkapcsolattal tekinti azonosnak. Ennek megfelelően közös név viselésére ezen törvény szerint nem jogosultak, ugyanakkor tartási joguk és kötelezettségük keletkezik, sőt a kapcsolat megszűnését követően is, kizárt viszont a közös örökbefogadás lehetősége, ugyanakkor - bár közös szülői felelősség fogalmi kizártságából adódóan – arra is lehetőség van, hogy a felek egyikének gyermeke felett a másik fél a gyermek gondozásának-nevelésének jogát gyakorolja. A cseh jogi szabályozás szerint a regisztrált partner közeli hozzátartozóvá válik, megilleti továbbá a házastársat is megillető törvényes öröklés lehetősége, meghatározott feltételekkel a bérlakások használatának joga, illetve szociális juttatások. A regisztrálásra az anyakönyvi hivatalok rendelkeznek illetékességgel, míg megszűnése bírósági hatáskörbe utalt.

⁵⁹⁰ Ld. SZEIBERT-ERDŐS 2006.

⁵⁹¹ Ld. Nemzeti jelentések – Milana HRUSÁKOVA (Csehország), Zeitschrift für das gesamte Familienrecht 2006. évi 18. sz. Feldolgozta: SZEIBERT – ERDŐS 2006. 32-34.p.

14.) Horvátország⁵⁹²

Az 1998. évi Családjogi törvény kimondta, hogy egy házasságban nem élő férfi és egy házasságban nem élő nő hosszabb ideje fennálló életközössége, bizonyos joghatások kiváltására alkalmas. A 2003-ban hatályba lépett új családjogi törvény pedig, mely a jelenleg hatályos szabályozást jelenti, módosította az élettárs fogalmát, mely szerint az élettársaknak azok tekinthetők, akik legalább 3 éve, vagy amennyiben közös gyermekük született, kivételesen ennél rövidebb ideje életközösségben élnek. A fogalom lényegi változását az jelenti, hogy a "hosszabb ideje" kifejezést konkretizálja a törvény, azt 3 évben illetve kivételesen, amennyiben a kapcsolatból gyermek származik, ennél rövidebb időben rögzíti. A módosítás kritikájaként említhető, hogy a korábbi megoldás mozgásteret adott a bíróságoknak az eset egyedi körülményeinek értékelésében, másrészt pedig a hosszú évek alatt kialakult ítélkezési gyakorlat már megszilárdította azokat a kritériumokat, amelyek megléte esetén egy adott kapcsolat élettársi viszonynak volt minősíthető. A bíróságok feladata a módosítás által ténylegesen egyszerűsödött, viszont bizonyos konkrét esetekben a hatályos szabályozás méltánytalan eredményhez vezethet.

Az élettársi kapcsolatot illetően egyébként regisztrációra nincs lehetőség.

Érdekesség, hogy az élettársi kapcsolat Csjt-ben meghatározott új definíciója nincs összhangban az öröklésről szóló törvény vonatkozó rendelkezéseivel, az utóbbiban ugyanis "élettársi kapcsolatnak minősül egy házasságban nem élő nő és egy házasságban nem élő férfi életközössége, amennyiben az hosszabb ideje fennállt, és az egyik fél halálával ért véget, feltéve, hogy mindkét fél oldalán teljesülnek azok a feltételek amelyek hiányában egyébként a házasság érvénytelenségére lehetne hivatkozni."

Horvátországban egyébként külön szabályok vonatkoznak a heteroszexuálisok illetve a homoszexuálisok kapcsolataira. A 2003-as Csjt-vel egyidejűleg ugyanis három további családjogi szempontból is figyelemreméltó törvény született, melyek közül az egyik az

⁵⁹² A részleteket ld. SZEIBERT 2004. 17-18p.;

Ivana KUNDA: Neuheiten in kroatischen Familienrecht. In.: Familienrecht in Europa, 2005. évi 19. sz. Feldolgozta: SZEIBERT 2006. a) 33-34.p.;

DÓCZI Márta: Beszámoló a Nemzetközi Családjogi Társaság Salt Lake Cityben megtartott XII. Világkonferenciájáról. Családi jog c. folyóirat 2005, III. évfolyam 4. szám, 34.p.

azonos neműek partnerkapcsolatáról szól.⁵⁹³ Az egynemű pároknak elsősorban pénzügyi és öröklési jogi téren vannak bizonyos jogaik, de csak akkor, ha közöttük a kapcsolat már legalább 3 éve fennáll.

15.) Szlovénia

Szlovéniában a férfi és nő közötti életközösségeként szabályozza az élettársi kapcsolatot a házasságról és a családi kapcsolatokról szóló törvény.⁵⁹⁴ Az élettársi kapcsolat feltétele, hogy a kapcsolat tartós legyen, és a felek ne legyenek házasok. Családjogi vonatkozását tekintve közös gyermek születése esetén az élettársi kapcsolat nem alapítja meg az apai jogállás betöltését, elismerő nyilatkozatra van szükség. Szlovéniában az élettársi kapcsolat létrejötte és megszűnése nincs formához kötve, valamint az imént említett feltételek csupán a különmemű együttélésre vonatkoznak. A jog ebben az országban nem ismeri el az azonos neműek élettársi kapcsolatát, habár törvényjavaslat erre vonatkozóan már létezik.⁵⁹⁵

16.) Írország, Görögország, Olaszország, Lengyelország, Lichtenstein, Oroszország, Románia, Szerbia-Montenegro, Szlovákia, Ukrajna⁵⁹⁶

A fenti országokban a házasságon kívül együtt élők esetében a családi jogi szabályozás semmiféle elismerést és jogokat nem ad, vagy csak egyes területeken merülnek fel véletlenszerű és *töredékes jogi* biztosítékok. Az azonos neműek élettársi kapcsolatát azonban egyik állam sem ismeri el.

⁵⁹³ 01-081-03-2597/2.sz. törvény. Forrás: GYÖNGYÖSI i.m. 16.p.

⁵⁹⁴ 2004.05.01-jén lépett hatályba.

⁵⁹⁵ SZEIBERT 2004. 18-19.p.

⁵⁹⁶ Az erről szóló összefoglaló letölthető: <http://www.hatter.hu/jog/2/parkapcseuropa.htm>

B. Élettársi kapcsolatok a nemzetközi egyezmények és az Európai Unió megítélésében

Az utóbbi évtizedekben több nemzetközi szervezet programjában is megjelent a „családjogi minimumprogram” kidolgozása. Ebben élenjáró volt az Európa Tanács, melynek ebbéli munkájához, a kilencvenes években az Európai Unió is csatlakozott.

Az Európa Tanács⁵⁹⁷ megalakulása óta igen komplex családjogi tevékenységet folytat, ám ezen belül az élettársi kapcsolatok kérdése természetesen csak melléktémaként létezett és létezik. Az azonban tény, hogy a jelenség elterjedésével jelentősége egyre nő. A szervezet eleinte a jogintézmény kifejezett elismerése nélkül kívánt beavatkozni a gyermekeket és a vagyoni viszonyokat érintő helyi szabályozásba. Ennek ellenére napjainkig számos ajánlás látott napvilágot az élettársak jogi pozícióit érintően. A közelmúltból az egyik legjelentősebb, mely kifejezetten az élettársakkal foglalkozik, a következő: **„A házasságkötés nélküli élettársi kapcsolatban együtt élők szerződéseinek és végintézkedéseinek érvényességéről”** című ajánlás, mely az élettársi kapcsolatban élők státuszának megerősítést szolgálja antidiszkriminációs elveivel, és humanizmusával.⁵⁹⁸ A tagállamok kormányaihoz szólva ajánlja a Miniszterek Bizottsága, hogy „az élettársi kapcsolatban élők vagyoni jogi szerződéseit, illetve az olyan szerződéseket, amelyek a kapcsolatuk fennállása alatti vagy annak megszűnését követő időszakra vonatkozóan rendelkeznek vagyoni jogi kérdésekről, ne tekintsék érvénytelennek, kizárólag azért, mert azokat ilyen körülmények között kötötték; ugyanez az alapelv vonatkozik a végrendeleti intézkedésekre.”⁵⁹⁹

⁵⁹⁷ Az Európa Tanács Londonban alakult 1949. május 5-én. Magyarország 1990. november 6-én lett a teljes jogú tagja. Az E.T. európai államokat tömörítő, politikai, nemzetközi szervezet. Fő célkitűzései többek között a demokrácia, valamint az emberi jogok védelme és erősítése, megoldás keresése az európai társadalmat érintő lényeges kérdésekre. (Emellett az európai kulturális identitás fejlesztése, az európai béke, és az európai nemzetek közötti együttműködés megteremtése szintén a célkitűzései közé tartozik.) Forrás: BENEDEK Katalin: Az Európa Tanács családjogi tárgyú ajánlásai. In.: Magyar Jog 1993/10.sz. 627.p.

⁵⁹⁸ Az Európa Tanács Miniszterek Bizottságának R (88) 3.sz. ajánlása. Ld. még erről. Az Európa Tanács tevékenysége a családjog területén. Emberi Jogi Füzetek, 1999/3.sz. 7.p.

⁵⁹⁹ A szöveget ld. Az Európa Tanács családjogi tárgyú ajánlásai. 4. r. A nemek alapján tehető megkülönböztetés elleni jogi védelmről szóló R (85) 2. sz. ajánlás. 5. r. A házasságkötés nélküli élettársi kapcsolatban együtt élők között létrejött szerződések és végrendeleti intézkedések érvényességéről szóló R (88) 3. számú ajánlás. 6. r. A házasság felbontását követő juttatásról szóló R (89) 1. számú ajánlás. 7. r. A családjogi ügyekre vonatkozó szükségintézkedésekről szóló R (91) 9. sz. ajánlás. In.: Magyar Jog 1994/3.sz.180-184.p.

A családjogi témájú **nemzetközi egyezmények** sem tartalmazzak közvetlenül az élettársi kapcsolatban élőkre rendelkezéseket, hatásuk rájuk nézve inkább közvetve érvényesül. Érdekes tény, hogy szemben a házasság pontosan kifejtett és szigorúan védett intézményével az élettársi kapcsolat jellemzően, nem konkrét jogintézményként merül fel, hanem a kapcsolatot követő hátrányos jogkövetkezmények kiküszöbölésének igényeként. Ilyen „védelmi-diszpozíciókat” tartalmaz az **Európai Szociális Charta**,⁶⁰⁰ vagy az **1975-ös egyezmény a házasságon kívül született gyermekek jogállásáról**.⁶⁰¹ Magyarország 1990-ben csatlakozott az Európa Tanács által 1950-ben elfogadott „**Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről**” szóló Római Egyezményhez, melyben két közvetlenül családi jogi vonatkozású cikk található. Az Egyezmény 8. cikke a következőket deklarálja: „mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét tiszteletben tartsák.”

A 12. Cikkben pedig a következőket olvashatjuk: „a házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a házasságkötésre és a családalapításra az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint.” Az előző szabály – az egyes államok alkotmányával összhangban – a házasság kiemelt jelentőségét hangsúlyozza, bár nem zárja ki az élettársi kapcsolatban élők családként való megítélését sem.

Az Egyezményben és a később hozzáfűzött jegyzőkönyvekben szereplő emberi jogoknak a betartásán az Emberi Jogok Európai Bizottsága és Bírósága őrködik.⁶⁰²

Az **Európai Unió** céljait tekintve gazdasági közösség, így a családi jog egyes kérdéseit hagyományosan a nemzeti jog hatókörébe tartozónak tekinti. Az idők során azonban az egyes tagállamok érintett szervezetei részéről egyre erősödő aktivitás figyelhető meg azokon a területeken, melyek közvetlenül érintik az élettársakra is kihatással lévő személyi státus kérdését. Mindezek ellenére leszögezhető, hogy az élettársi kapcsolatok jogának az Unión belüli egységes rendezése egyelőre csak javaslatok, tervezetek és leginkább parlamenti határozatok szintjén jelenik meg, s ezek is elsősorban a szabad mozgás jogára vannak kiélezve.

⁶⁰⁰ ETS 35-Torino 18.10.1961., nálunk az 1999.évi C. tv. hirdette ki.

⁶⁰¹ ETS 85-Strasbourg 15.10.1975.

⁶⁰² Ld. még részletesen: GRÁD András: A hazai családi jog és a strasbourgi emberi jogi követelmények. In.: Társadalmi Szemle 1997/7.sz. 45-55.p.

Az Unió egyes országairól is elmondható, hogy rendkívül eltérően kezelik az élettársi kapcsolat kérdését. A jogviszony szabályozottságának, liberalizálásának foka – mint ahogy azt a III/C. fejezetben is kifejtésre került – ötös skálán mozog:

- a) töredékes jogok;
- b) a de facto együttéléshez kapcsolódó jogok;
- c) törvény által elismert élettársi viszony;
- d) bejegyzett élettársi kapcsolat;
- e) az azonos neműek házassága.

Nem lenne az élettársi viszonyokból uniós probléma, ha a regisztrált vagy nem regisztrált élettársi kapcsolatokat az egyes tagállamok azonos módon szabályoznák. Ez azonban nincs így, mert ami az egyik országban megengedett, az a másikban tiltott: ez pedig a jogszabályok uniós szintű konfrontációjához vezet. Így pl. ha egy uniós polgár regisztrált kapcsolatban él és másik tagállamba akar költözni, helyválttatásának akadályát képezheti az, hogy a célország nem ismeri a regisztrált élettársi jogviszonyt, vagy az egyneműek által kötött házasságot. Ez alól a skandináv államok a kivételek, mivel ott kölcsönösen elfogadják ezt – ők viszont hidegen viszonyulnak az egyneműek házasságához, de még a Franciaországban érvényes PaCS-ot sem fogadják el, tekintve, hogy ez a különmű felek részére is nyitva áll. Hasonló a helyzet Németországban is, ahol a skandináv párkapcsolatot még el lehetne ismerni, de a PaCS-ot már nem.

A regisztrált partnerkapcsolatot újonnan bevezető országokban figyelemmel kell tehát lenni az EU alapvető jogokról és szabadságjogokról szóló Chartájának követelményeire, és más országok eltérő jogi szabályozására. Megoldásként az jöhet szóba, hogy ki kell zárni két külföldi személy partnerkapcsolatának regisztrálását egy ezt lehetővé tevő államban, főként akkor, ha az érintettek személyes joga szerinti államban – szabályozás hiányában – erre nincs lehetőség. Jogi szempontból pedig további feltételként kell elvárni, hogy legalább a felek egyike az adott ország állampolgára legyen. Így szabályoz pl. a cseh stb. törvény is.

A legfontosabb kérdés nem más, a személyek szabad mozgásának joga és a szerzett jogok elismerésének a kérdésköre.

A jogalkalmazás uniós szinten ellenáll a házasságon kívüli párkapcsolatok teljes körű elismerése iránti igénynek. Így van ez még a regisztrált élettársi kapcsolatok esetén is. Svédország volt az első alany, egy ilyen jellegű pert illetően, melyet Luxembourgban

tárgyalt az **Európai Bíróság**. A **D. and Kingdom of Sweden v Council of the European Union** perben (2001)⁶⁰³ egy Svédországban regisztrált élettársi viszonyban élő EU-hivatalnok olyan juttatásokat kívánt igényelni magának, amelyet csak házasságban élő hivatalnokok vehettek volna igénybe. A Bíróság kimondta: „önmagában az a tény, hogy néhány tagállamban a bejegyzett élettársi kapcsolatot részben beolvasztják a házasságba, nem elég ahhoz, hogy azok az emberek, akiknek a jogállása különbözik a házassokétól, házasságban élő hivatalnokoknak számítsanak”.

Az EU ennek ellenére nyitott is valamelyest a kérdés irányába, de közelmúltbeli álláspontja még mindig távol áll attól, hogy regisztrált élettársi kapcsolatokat teljes hatállyal elismerje.

Ez jelenik meg a menedékkérők befogadásának minimumszabályairól szóló **2003/9/EK tanácsi irányelvben** is, amely 2. Cikkének d/i. pontja szintén kimondja: családtag „a menedékkérő házastársa vagy vele tartós, nem házastársi kapcsolatban élő élettársa, amennyiben az érintett tagállam idegenrendészeti jogszabályai vagy gyakorlata az össze nem házasodott párokat a házaspárokéhoz hasonló elbírálásban részesíti”.

Az uniós állampolgárokon kívüli személyekkel kapcsolatos családdegysítési jogról szóló 2003/86/EK tanácsi rendelet több helyen is leszögezi, hogy a családdegysítés vonatkozásában a tagállamoknak jogában áll eldönteni, hogy családtagnak tekinti-e a regisztrált vagy nem regisztrált élettársakat. Erről a 4. Cikk 3. bekezdése így rendelkezik: „A törvény vagy rendelet útján engedélyezhetik azon élettárs beutazását vagy tartózkodását, aki egy harmadik ország állampolgára, és akivel a családdegysítő megfelelően igazolt, állandó, hosszan tartó kapcsolatban él, illetve egy harmadik ország olyan állampolgárának beutazását és tartózkodását, akit ... a családdegysítőhöz élettársi kapcsolat fűz, továbbá e személyek nem házasságban élő gyermekeinek – beleértve az örökbefogadott gyerekeket is -, valamint az olyan felnőtt nem házasságban élő gyermekeinek beutazását és tartózkodását, akik egészségi állapotuk miatt képtelenek magukról gondoskodni”. És ami a lényeg: „A tagállamok dönthetik el, hogy az élettársakat a családdegysítés tekintetében a házastársakkal egyenlő elbánásban részesítik-e”.

⁶⁰³ C-122/99 P., C-125/99 P. (2001) E.C.R. I-4319

Az **Európai Parlament és a Tanács** „Az uniós polgárok és családtagjaik tagállamok területén való szabad mozgásáról” szóló **2004/58/EK sz. irányelve** személyi hatályát illetően jelentős előrelépésnek kell tekinteni, hogy a családtag fogalmi körébe a nyilvántartott élettársak is beletartoznak, ha a fogadó tagállam joga elismeri az élettársi viszonyt, mint a házassággal egyenértékű jogviszonyt.⁶⁰⁴ Ez a szemlélet azóta több, a bevándorlással kapcsolatos jogi iránymutatásban is megjelent.

Folytatva a sort, a következő állomás ún. **átmeneti védelemről**, vagyis a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetkezményeiről, valamint a tagállamok e személyek befogadása és a befogadás következményeinek viselése tekintetében tett erőfeszítései közötti egyensúly előmozdítására irányuló intézkedésekről szóló **2005/55/EK sz. tanácsi irányelv**. Ez arra az esetre keletkezett, amikor a bevándorlás esetén a szokásos menekültügyi eljárást nehéz alkalmazni, pl. tömeges bevándorlás esetén. A 15. Cikk (1) bekezdése kimondja: „E cikk alkalmazásában a már a származási országban meglévő, de a tömeges beáramlással járó körülmények következtében szétszakadt családok esetén a következő személyeket kell családtagnak tekinteni: a, a családegyesítő házastársa, vagy a vele tartós kapcsolatban élő élettársa abban az esetben, ha a tagállam törvényei, illetve joggyakorlata idegenrendészeti jogszabályaiban az élettársi kapcsolatot a házastársi kapcsolathoz hasonlóan kezeli; a családegyesítő, illetve a családegyesítő házastársa nőtlen/hajadon kiskorú gyermekei, tekintet nélkül arra, hogy azok házasságban, házasságon kívül született vagy fogadott gyermekek”.

Az irányelvekkel kapcsolatban az a fő probléma, hogy amennyiben a bevándorlás célállama az élettársaknak nem nyújt az idegenrendészet vonatkozásában a házasfeleket megillető jogokhoz hasonló jogokat, úgy ezek az irányelvek hatástalanok.

A kérdés magyarországi aktualitását vizsgálva megállapítható, hogy a magyar idegenrendészeti szabályok⁶⁰⁵ sem tekintik az élettársat olyan személynek, akire a

⁶⁰⁴ Ld. erről még: ASZTALOS Zsófia: Új irányelv az uniós polgárok és családtagjaik szabad mozgásáról. In.: Európai Tükör 2004/7.sz. 99-106.p.

⁶⁰⁵ A külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2001. évi XXIX. tv. 2. § e, pontja, illetve 18. § (3) bekezdésének a, pontja rendelkezett erről, annak közelmúltbeli hatályon kívül helyezéséig. Az új, 2007. évi II. törvény - a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról. (Hatályba lépett: 2007.07.01.) a családtag fogalmát az élettársak vonatkozásában lényegesen nem változtatta meg. Azok továbbra is – többnyire – kívül rekednek a fogalmon.

családegyesítés automatikusan vonatkozna, mivel az élettárs nem tartozik a családtag fogalmi körébe. Meg kell azonban jegyezni, hogy amennyiben az élettársnak szülői felügyeleti joga van valamely gyermek felett, akkor a gyermekkel, és így közvetve annak másik szülőjével családegyesítés tekintetében – 2007. július 1-je óta – már a jogszabály hatálya alá tartozik.⁶⁰⁶

Az **Európai Unió Alapjogi Chartája**⁶⁰⁷ a kérdés megítélését a nemzeti törvényekre utalja. A II./7. Cikk, amely a magán-, és családi élet tiszteletben tartásáról szól, az alábbiak szerint rendelkezik: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán-, és családi életét, otthonát és kapcsolattartását tiszteletben tartsák”. A II./9. Cikk szerint pedig: „A házasságkötéshez és a családalapításhoz való jogot az e jogok gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint biztosítani kell”. Meg kell jegyezni, hogy egyik cikkből sem következik az, hogy az élettársi kapcsolatok jogát az EU szövetségi szinten szabályozná, másrészt pedig, hogy a nem regisztrált élettársi jogviszonyokat akár uniós, akár tagállami szinten védelemben kellene részesíteni. A megkülönböztetés tilalmáról szóló III/21. Cikk pedig általánosságokat sorol fel, s az eddigi joggyakorlat és esetjog alapján, nem következik belőle a házasságon kívüli együttélési módok házassággal azonos szinten történő kezelhetősége.

Volt néhány próbálkozás uniós parlamenti szinten az élettársi kapcsolatok kölcsönös elismerése kikényszerítése érdekében. Eszerint az egyes tagállamok szabadon állapíthatnák meg, hogy kik köthetnek egymással házasságot, illetve kik léphetnek egymással bejegyezhető élettársi kapcsolatba, továbbá hogy ezek az együttélési formák

⁶⁰⁶ Az egynemű párok „családegyesítési” kérdését illetően. Pálfi Balázs 2004. év folyamán indítványozta az Alkotmánybíróságnál, mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítását, mivel a magyar jogszabályok nem tették (és teszik) lehetővé, hogy az élettárs a „családtag” fogalma alá essen. Ebből kifolyólag nincs lehetőség arra, hogy lengyel állampolgárságú barátja, mint élettárs számára kérelmezzék az egyszerűsített letelepedést. Az indítványt az Alkotmánybíróság 68/E/2004 sz. alatt vette nyilvántartásba, döntés azonban azóta sem keletkezett az ügyben. Az indítvány szövegét ld.

<http://www.habeascorpus.hu/jogok/lgb/letelepedes.ab.inditvany.htm>

⁶⁰⁷ Az Európai Alkotmányos Szerződés II. részeként készült el, mely eredetileg 2009. november 1-jén lépett volna hatályba, ám miután Franciaország és Hollandia lakossága népszavazáson elutasította a szöveget, az Alkotmányos Szerződés ratifikációs folyamatát az EU állam- és kormányfői 2005. júniusi csúcstalálkozójukon felfüggesztették. Az Európai Parlament 2007. november 29-én határozatot hozott az Európai Unió alapjogi chartájának jóváhagyásáról (2007/2218(ACI)), majd az Európai Alkotmányos Szerződés helyébe lépő Lisszaboni Szerződés aláírásával egyidejűleg 2007. december 12-én sor került az eredeti alapjogi charta kiigazított változatának aláírására is.

A tervezett szöveg letölthető: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?Type=TA&Reference=P6-TA-2007-0573&language=HU#BKMD-35>

milyen joghatásokkal járnak, azonban mindettől függetlenül – és a lényeg tulajdonképpen ebben rejlik – kötelesek lennének elismerni egy másik tagállamban kötött házassági és élettársi kapcsolatot olyannak, amilyennek azt a „kibocsátó” állam elismeri. Ezek a próbálkozások azonban egyelőre tervezetek, parlamenti határozatok, és határozati javaslatok szintjén léteznek. Tehát jelenleg általánosan még nincs lehetőség arra, hogy az Unió polgárai az élettársi vagy regisztrált élettársi jogviszonyuk alapján gyakorolhassák jogaikat egy másik államban.

Záró gondolatok

A társadalom alapegysége évezredek óta a család. Erre a központi magra azonban minden történelmi korban más és más forma épült rá, alkalmazkodva a kor kihívásaihoz és funkciójának tökéletes betöltéséhez. Az élettársi köteléket nem kell tehát demonizálni: a társadalmi útkeresés egyik lehetősége, mely rengeteg előnyt és – mint az élet maga is – számtalan buktatót hordoz magában. A társadalom tagjai mindig másként fognak gondolkodni erről az együttélési formáról.

A keresztény emberek fülében még II. János Pál pápa szavai csengenek a *Familiis consortio* kezdetű enciklikából, és életüket a házasság szentségének ajánlják, míg mások a formátlan köteléket tekintik ideálisnak. Nem tisztzem dönten, sőt ki kell jelentenem: az élet eme intim és meghitt kérdése nem lehet a politika vagy a jogalkotás játékszere.

Amint láthattuk, a magyar szabályozás is óvatosan közelíti meg a kérdést. A korábbiakban megfigyelhettük azt a fejlődési vonalat, amely mentén a szabályozás a mai szintjére érkezett. Csatlakozva az európai trendekhez, megtörtént az élettársi viszony jogi szabályozásának részleges liberalizációja.

Nem tudhatjuk, legfeljebb sejtethetjük, mit tartogat a jövő az élettársi kapcsolatok, illetve a családi viszonyok terén. Ami biztos, hogy jogrendszerünk legdinamikusabban változó területéről van szó, melynek formálása rendkívüli felelősséget jelent.

A jogalkotó előtt álló feladat nem kevesebb, minthogy elismerje az élettársi együttélést családjogi jogviszonyként, másrészt pedig ezáltal az ezen életformát választó felek számára olyan jogokat biztosítson, amelyek a kapcsolat jellegét tekintve az abban élők számára elengedhetetlenül rendezésre szorulnak. Az élettársi kapcsolatok számának elszaporodásában megnyilvánuló társadalmi változások szükségessé tették annak a jog- és köztudatba való beépülését, miszerint az élettársi kapcsolati formában élők és azok gyermekei, ténylegesen – szociológiai értelemben – éppen úgy családi közösséget alkotnak, mint az együtt élő házastársak a gyermekeikkel.⁶⁰⁸ Éppen ezért a társadalomnak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy az új családi közösségek a jog által

⁶⁰⁸ TÓTHNÉ DR. FÁBIÁN 1977. i.m. 703.p.

biztosított előnyökhöz jussanak, és ezáltal tartósabbak legyenek. A statisztikai adatokból levezethetően is tudjuk, hogy nagyon sok esetben a családalapítási cél vezérli az ilyen típusú kapcsolatban élőket is, vagy legalábbis a kapcsolat sok esetben végülis erre az eredményre vezet.⁶⁰⁹

Mára sokat változott a helyzet, és egyre többen vélik úgy, hogy igenis családjogi jogintézményként kell az élettársi kapcsolatot kezelni.

Egyre többen megfontolandónak tartják a hagyományos családmodell átértékelését is. Besenyei Lajos egyik tanulmányában akként vélekedik, hogy a családban „az összetartó erő elsősorban az egymás iránt érzett szeretet és megbecsülés, és a házasság ennek egy a külvilág számára is érzékelhető megnyilvánulási formája. Ugyanez az összetartó erő az élettársi kapcsolatokban is fellelhető, főleg akkor, ha ez huzamosabb ideig fennáll.”⁶¹⁰

Helyes-e az – teszi fel a kérdést Tóth Ádám is – ha ezeknek az élettársi kapcsolaton alapuló családoknak, kevesebb védelmet adunk, pusztán azon az alapon, mert alapjukat nem egy házasság teremti meg?⁶¹¹ A nemleges válasz indokát Tóthné Fábián Eszter egy korábbi tanulmányában az alábbiak szerint fogalmazta meg, miszerint az élettársi kapcsolat „tartóssága esetén a felek és a társadalom szempontjából ugyanazt a funkciót töltik be, mint a házasság.”⁶¹²

Mivel az élettársi kapcsolatok számának növekedése immár „tömegjelenséggé” vált, a jog sem hagyhatja mindezt figyelmen kívül, annál is inkább nem, mivel olyan jelenségről van szó, amely túlhaladta a jogi szabályozás kereteit, és „megunta” a jog hallgatását.

A „nyitás”, mely az élettársak jogainak esetleges bővítésében nyilvánul meg, nem jelentené feltétlenül a család társadalomban betöltendő funkciójának aláásását.⁶¹³ Hozzá

⁶⁰⁹ A mikrocenzus 2005-ös felmérése szerint összesen 221.926 fő 18. év alatti gyermek él élettársi kapcsolatban. Arra nincsenek pontos adatok, hogy közülük hányan születtek kifejezetten az élettársi kapcsolatba, és hányan származnak valamelyik fél korábbi kapcsolatából. Az összehasonlíthatóság kedvéért, a házasságra vonatkozó hasonló számadat: 1.577.599 fő.

Forrás: http://www.mikrocenzus.hu/mc2005_hun/kotetek/05/tables/load2_2_3-0.html

⁶¹⁰ BESENYEI 2000. i.m. 27-37.p.

⁶¹¹ TÓTH 2003. a) 12.p.

⁶¹² TÓTHNÉ DR. FÁBIÁN 1977. i.m. 703.p.

⁶¹³ BESENYEI 2000. i.m. 36.p.

kell mindemellett tenni, hogy a jogi szabályozásnak nem szabad a házasságra vonatkozó szabályozással azonosnak lenni, hiszen „nyilvánvalóan alkotmányellenes az a szabályozás, amely szerint az életközösség elnevezésében ugyan különbözik a házasságtól, de joghatásait (tartalmát) tekintve egyező azzal, noha az életközösség alanyai azonos neműek,”⁶¹⁴ azonban a fentieket is figyelembe véve, „az utat arra kell építeni, amerre az emberek járnak.”⁶¹⁵

§

Disszertációm témájának – „Az élettársi kapcsolat szabályozásának áttekintése, különös tekintettel a polgári jogi kodifikációs folyamatra” – aktualitását mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az alapul szolgáló jogintézményt érintően a jogalkotó, illetve a kodifikációs munkacsoportok igen aktív tevékenységét folytatnak napjainkban is.

A közelmúltban, a dolgozat első lezárását követő alig egy hét elteltével elkészült a Polgári Törvénykönyv normaszöveg tervezetének (hivatalosan a második, munkapéldány jelleggel pedig már a többedik) 2007. október 29-re dátumozott változata, mely még mindig nem a végleges, további észrevételezésre szánt.

Időközben a politika oldaláról is egyre sürgetőbbé vált az élettársakat érintő viszonyok tisztázása, túl lassúnak ítéltetvén a kodifikációs folyamat, ezért a normaszöveg tervezetben megfogalmazott elképzeléseket részben megkerülve, az Országgyűlés a 2007. december 17-i ülésnapján – az évben utolsó törvényként – elfogadta a regisztrált élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvényt. Az új jogszabály hatályba lépését érintően bő egy év áll rendelkezésre, a változásokra való felkészülésre, ugyanis a törvényi előírásokat 2009. január 1-jétől kell majd alkalmazni.

Az új törvény és a kodifikációs folyamat eredményeként elkészült normaszöveg tervezet rendelkezései nincsenek teljesen összhangban, melyen a 2008.03.25. napjára dátumozott Javaslat próbál valamelyest enyhíteni azon, hogy a közel egy évtized alatt kimunkált szakmai érvek ne „áldozódhassanak fel” a politikai csatározások oltárán. Az összhang szakmai alapú megteremtése a közeljövő jogalkotási folyamatának legfontosabb célkitűzése kell, hogy legyen.

⁶¹⁴ HÁMORI Antal: Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében. In.: Családi jog 2008. VI. évf. 1. sz. 30.p.

⁶¹⁵ TÓTH 2003 a) 12.p.

Bibliográfia

- A családjog kézikönyve. Szerk. KÖRÖS András. Bp. Hvg-Orac Lap- és Könyvk. 1995.
- A családjog kézikönyve. 1-2. köt. Szerk. KÖRÖS András. Bp. Hvg-Orac Lap- és Könyvk. 2000.
- A családjogi törvény magyarázata. I-II. kötet. Szerk.: PETRIK Ferenc, KJK. Budapest, 1988.
- A családjogi törvény magyarázata. KJK-Kerszöv Kiadó Kft., Budapest 2002.
- ÁCS Alexandra: Az élettársi kapcsolatról a hatályos bírói gyakorlat és a Ptk. koncepció alapján. Debreceni Jogi Műhely 2/2006:[12 lev.].
- ADAMIK Mária: Sein és Sollen a családpolitikában. In.: Fundamentum. Az emberi jogok folyóirata 1999/4.sz. 105-108.p.
- A gyermekes családok támogatásának egyes formái. 1900-2000. Összeáll. Kovács Ferencné. Központi Statisztikai Hivatal. Bp. ny. 2002.
- Ami a múltból elkísér. A családjogi törvény ötven éve. Tanulmányok. [Konferencia. Debrecen, 2004. ápr. 23.] Szerk. Gyekiczky Tamás. Bp. Book in Print K. 2005. /Gondolat - Debreceni Egyetem Állam- és jogtudományi karának kiadványai/
- A magyar büntetőjog különös része. Szerk. NAGY Ferenc. Korona Kiadó, Budapest. 2005.
- ANDORKA Rudolf: Érvek a családbarát szociálpolitika mellett. In.: Társadalmi Szemle 1990/8-9.sz. 61-71.p.
- ASZTALOS Zsófia: Új irányelv az uniós polgárok és családtagjaik szabad mozgásáról. In.: Európai Tükör 2004/7.sz. 99-106.p.
- A társadalom bölcsője a család. A 4. Családkongresszus előadásai. Gödöllő, 1998. júl. 17-19. Szerk. Márki László. Gödöllő, Gödi Print Kft. 1998.
- Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikke: a magán- és családi élethez való jog. Szerk. Szabó Győző - Nagy Gábor. In.: Emberi Jogi Füzetek. A Bíróági Határozatok Melléklete 1997/4. p.1-77., ezen belül: Az Emberi Jogok Európai Bírósága elé terjesztett ügyekben a 8. cikket illető alapvető kérdések 1959-1991, 1992, 1993. 21.p.
- Az ENSZ-család és Magyarország. ENSZ-akadémia. 1997. Szerk. Gömbös Ervin. Kiad. a Magyar ENSZ Társaság. Bp. Partner Print ny. 1997.
- Az Európa Tanács családjogi tárgyú ajánlásai. 2. [r. A házasságban született gyermekek állampolgárságáról szóló (77) 13. számú határozat. Szöveg.] In.: Magyar Jog 1993/11.sz. 696-698.p.
- Az Európa Tanács családjogi tárgyú ajánlásai. 3. [r. A házastársaknak a lakás birtokbavételére és a háztartási eszközök használatára vonatkozó jogáról szóló R (81) 15. számú ajánlása. Szöveg.] In.: Magyar Jog 1993/12.sz. 755-757.p.
- Az Európa Tanács családjogi tárgyú ajánlásai. 4. r. A nemek alapján tehető megkülönböztetés elleni jogi védelmről szóló R (85) 2. sz. ajánlás. 5. r. A házasságkötés nélküli élettársi kapcsolatban együtt élők között létrejött

szerződések és végrendeleti intézkedések érvényességéről szóló R (88) 3. számú ajánlás. 6. r. A házasság felbontását követő juttatásról szóló R (89) 1. számú ajánlás. 7. r. A családjogi ügyekre vonatkozó szükségintézkedésekről szóló R (91) 9. sz. ajánlás. In.: Magyar Jog 1994/3.sz.180-184.p.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a nevelőszülőkről (-családokról) szóló R (87) 6. számú ajánlása a tagországoknak. [Szöveg.] In.: Magyar Jog 1994/2.sz. 111-112.p.

Az Európa Tanács tevékenysége a családjog területén. Emberjogi Füzetek, a Bírósági Határozatok melléklete. 1999/3. szám

Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója (I. Koncepció) megjelent a Magyar Közlöny 2002/15 szám, II. kötetében.

Az új Polgári Törvénykönyv Koncepciója, (II. Koncepció) a Kormány 1003/2003. (I.25) korm. Határozatával elfogadott szöveg, amely e határozat mellékleteként megjelent a Magyar Közlöny 2003. évi 8. számában. A/I/1.

Az új Polgári Törvénykönyv Családjog Könyve. Normaszöveg tervezet, Budapest, 2005. január (munkapéldány)

Az új Polgári Törvénykönyv Családjog Könyve. Normaszöveg tervezet, Budapest, 2006. március 31. Javaslat – normaszöveg és indokolás, Budapest, 2006. március 31. (továbbiakban: Családjog Könyv, normaszöveg tervezet, Javaslat, vagy CSK-ként hivatkozva.)

Letölthető:

http://irm.gov.hu/download/harmadikkonyv_csaladjog.pdf/harmadikkonyv_csaladjog.pdf

Az új Polgári Törvénykönyv Családjog Könyve. Normaszöveg tervezet, Budapest, 2007. október 29.

BAJORY Pál: Az élettárs és az élettársi viszony a polgári ítélkezésben. In.: Magyar Jog 1959.VI.évf. 7.sz.. 208-213.p.

BARTHA Judit - FAZEKAS Judit – HARSÁNYI Gyöngyi – MISKOLCI BODNÁR Péter – ÚJVÁRINÉ ANTAL Edit: Speciális társaságok. A társaságok különös formái. Bp. KJK-Kerszöv, 2003.

BARZÓ 2000 = BARZÓ Tímea: A családjog és a polgári jogi kodifikáció. In.: Magyar Jog 2000/5.sz. 288-292.p.

BARZÓ 2005 = BARZÓ Tímea: A gyermek alapvető jogainak védelme a magyar jogban. In.: Családi Jog 2005/3.sz.1-6.p.

BARZÓ 2006 = BARZÓ Tímea: A magyar családjog múltja, jelene és jövője. 2 r. A gyermekvédelem fejlődésének rövid történeti bemutatása és az európai családjog jövője. In.: Családi Jog 2006/2.sz.1-10.p.

BELL, Marc: The family, the concubinage and the children in the European Union. ILGA – political monography, 2003. Fordítása: A család, az élettárs és a gyermek az Európai Unióban. Az ILGA-EUROPE politikai tanulmánya, 2003 április. <http://www.hatter.hu/pdf/ILGAcsaladjogi2003.pdf>

BELL, Mark: Santini - jelentés <http://www.hatter.hu/ilgae2003033.htm>

- BENEDEK Ferenc: A manus-szerzés és a házasságkötés alakiságai a római jogban, Pécs, 1979.
- BENCZE Lászlóné: Gyermekelhelyezés, gyermektartás. Hvg-Orac, Budapest, 1998.
- BENCZE Lászlóné: Az élettársak vagyonszerzése a Legfelsőbb Bíróság gyakorlatában In.: Családi jog 2004. II. évf. 3. sz. 25-28.p.
- BENEDEK Katalin: Az Európa Tanács családjogi tárgyú ajánlásai. [1. r. Az állandó lakhely és a tartózkodási hely jogi fogalmak egységes szabályozásáról szóló (72) 1. számú határozat - A teljes cselekvőképesség eléréséhez szükséges életkor leszállításáról szóló (72) 29. számú határozat - A különböző állampolgárságú házastársak állampolgárságáról szóló (77) 12. sz. határozat. Szöveg.] In.: Magyar Jog 1993/10. 627-629.p.
- BENKŐ Csilla: A házastársi és az élettársi lakáshasználat családjogi és polgári jogi kérdései (Az I. Koncepcióhoz készül tanulmány)
- BESENYEI 1998 = BESENYEI Lajos: De lege ferenda gondolatok az öröklési jog köréből. In.: Tanulmányok a Szabó András Emlékkönyvből, Acta Universitas Szegediensis, Tom. LIII. Fasc. 3., 1998.
- BESENYEI 2000 = BESENYEI Lajos: Az élettársi viszonyról. In.: Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Acta Universitas Szegediensis Tomus LVIII. Fasc. 3., Szeged, 2000. 27-37.p.
- BESENYEI 2001 = BESENYEI Lajos: Az élettársak öröklési jogi helyzete. In.: Köjegyzők Közlönye 2001/1. 9-13.p.
- BESENYEI 2004 = BESENYEI Lajos: Az öröklési jogunk vitatható kérdései In.: Tanulmányok Molnár Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Acta Universitas Szegediensis Tomus LXV. Fasc. 26., Szeged, 2004. 491-508.p.
- BESENYEI 2005 = BESENYEI Lajos: Öröklési jogunk reformja. In.: Acta Conventus de Jure Civili, Tomus III. SZTE-ÁJTK. Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék, Lectum Kiadó, Szeged, 2005.
- BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1999.
- BÖLCSKEI János: A rászorultakról való gondoskodás a családjogi törvény és a polgári törvénykönyv rendelkezései tükrében. In.: Magyar Jog 1999/3. 162-168.p.
- BUDA Béla: A szexualitás modern elmélete. Tankönyvkiadó, 1972.
- BUKODI Erzsébet: Házasság vagy élettársi kapcsolat: ki mikor mit (nem) választ. In.: Statisztikai Szemle 2002. 80.évf. 3.sz. 227-251.p.
- CZENNER Zsuzsa – HAJNAL Ágnes: A gyermek-elhelyezések – pszichológus szakértői szemmel. Családi jog 2004. II.évf.1.sz. 23-26.p.
- Család a mai magyar társadalomban. Szerk. Csernák Józsefné. [Közzéteszi a] Nemzetközi Családév Titkárság. Bp. Agroinform K. 1994. [1995.] 171 p. /Családpolitikai füz./
- CSÁNYINÉ HAJNAL Erzsébet: Néhány gondolat a családjogi perekről. In.: Magyar Jog 2000/10. 623-624.p.

- CSERNÁK Józsefné - PONGRÁCZ Tiborné - S. MOLNÁR Edit: Élettársi kapcsolatok Magyarországon, KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest, 1992/5.
- CSIKY Ottó: A modern házasság problémái. Budapest KJK. 48.p.
- CSIKY Ottó: A rokonság és a családi jogállás kérdései. In.: Pap Tibor-émlékkönyv. 2002. 33-53.p.
- CSIKY Ottó – FILÓ Erika: Családjog I. JPTE-ÁJK, Pécs, 1995.
- CSIKY Ottó – FILÓ Erika: Magyar családjog. HVG-ORAC Kiadó Kft., Budapest, 2004.
- CSIKY Ottó – M. BUJDOSÓ Györgyi – H. VÁCZY Zsuzsa: Apasági perek, apaságvizsgálat. Hvg-Orac, Budapest, 1997.
- CSIZMAZIA Norbert: Az új holland öröklési jog. In.: Polgári Jogi kodifikáció. 2003. V.évf. 2.sz.
- CSORDÁS Eörs: Képtelenség a házastársi életközösség vállalására homoszexualitás miatt. In.: Kánonjog 2000/1-2.sz.125-129.p.
- CSÚRI Éva Katalin: A házassági vagyoni jog gyakorlati kérdései. KJK-Kerszöv Kiadó Kft., Budapest, 2002.
- DIÓSZEGI Győző: A törvénytelen gyermek jogviszonyai, tekintettel a vadházasságokra. Adalékok a Ptk. tervezetéhez, 343-360.§ In.: Ügyvédek lapja 1904.évi 19.sz.
- DÓCZI Márta: Az orosz családjogi törvény öt éve. In.: Családi Jog 2003/2.sz. 24-26.p.
- DÓCZI Márta: Az angol családjog. In.: Bírák Lapja. A Magyar Bírói Egyesület folyóirata 1993/3-4.sz. 92-100.p.
- DÓCZI Márta: Beszámoló a Nemzetközi Családjogi Társaság Salt Lake Cityben megtartott XII. Világkonferenciájáról. In.: Családi jog 2005/4. sz.34-36.p.
- DRINÓCZI Tímea - ZELLER Judit: A házasság és a család - alkotmányjogi értelemben. In.: Acta Humana. Emberi jogi közlemények 2005/4.sz. 71-93.p.
- Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948)
- ERDŐ Péter: Egyházjog. Szent István Társulat. Budapest, 1991. 549-550.p.
- Esélyegyenlőség a joghoz való hozzáférésben, a jogérvényesítésben. Szakmai fórum. Budapest, 2005. [máj. 26.] Szerk. Iványi Klára. [Közzéteszi az] Igazságügyi Minisztérium - Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium - Másság Alapítvány. Bp. Mondat Kft. ny. 2005. 86.p.
- FARKAS Lilla: A családi élethez való jog és a személyek szabad mozgása. EU-tanulm. 3. köt. 2004. 579-615.p.
- FARKAS Lilla: Szép szavak: a melegek jogai és a III. Köztársaság (2000. június) <http://www.helsinki.hu/docs/Sz%E9p%20szavak.pdf>
- FICZERÉNÉ SÍRKÓ Alexandra: A házassági-családi viszonyokból eredő jogok és köteleességek alkotmányos szabályozása. In.: Magyar Jog 1995/8.sz. 474-479.p.
- FILÓ Erika: Gyermeki jogok és a szülői felügyelet. = Pap Tibor-émlékkönyv. 2002. 55-75.p.
- FILÓ Erika – KATONÁNÉ PEHR Erika: Gyermekvédelem, gyámügy. Hvg-Orac, Budapest, 1998.

- FILÓ Erika – KATONÁNÉ PEHR Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem. HvgOrac Lap- és Könyvk. 2006.
- FILÓ Erika: Gondolatok a szülő gyermek jogviszonyról és a gyermek jogairól. A Ptk. kodifikáció, családjogi munkacsoportja számára készült tanulmány. 2000.
- FORGÓ Györgyné: Családtámogatási ellátások és gyermekek után járó ellátások, kedvezmények. Bp. Kompkonzult, 2006.
- FÖLDI András: A római személyi és családi jog hatása a Tripartitumra. In.: Jogtudományi Közlöny 1993/10.sz.389-393.p.
- FUTÓ Gábor: Társadalombiztosítás. 2004. Biztosítás - járulékfizetés - nyilvántartás - Uniós szabályok. Bp. Kompkonzult, 2004.
- FUTÓ Gábor: Társadalombiztosítás. 2004. Biztosítás - járulékfizetés - nyilvántartás, társadalombiztosítási és családtámogatási ellátásra jogosultság, nemzetközi társadalombiztosítási szabályok. Bp. Kompkonzult, 2005. 326 p.
- GÁCS Györgyné – MAJLÁTHNÉ LIPPAI Éva: Család- és gyermekbarát szociális irodák kialakítása. Megoldások közigazgatásban. 2005. 69-76.p.
- GAÁL Sándor – TÓTHNÉ FÁBIÁN Eszter: Családi jog I., JATE Kiadó Szeged, 1991.
- GELLÉRNÉ LUKÁCS Éva: Családi ellátások az Európai Unióban. In.: Családi Jog 2004/1.sz.1-9.p.
- GORZA József: A homoszexualitás kialakulása a fiatalkorúaknál. 1. r., In.: Főiskolai Figyelő Plusz. A Rendőrtiszti Főiskola tudományos folyóirata 1993/1.sz. 94-106.p.
- GORZA József: A homoszexualitás kialakulása. 2. r. In.: Főiskolai Figyelő Plusz. A Rendőrtiszti Főiskola tudományos folyóirata 1993/2.sz. 259-266.p.
- GRÁD András: A hazai családi jog és a strasbourgi emberi jogi követelmények. In.: Társadalmi Szemle 1997/7.sz. 45-55.p.
- GRÁD András: A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve. Strasbourg Bt. 2005.
- GRÁD András: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga. Család, tulajdon. 1999. 71-80.p.
- GYEKICZKY Tamás: Családjogi perek és a politikai jogalkotás. Levéltári iratok az [19]50-es évek elejéről. Családjog 50 éve. 2005. 75-92.p.
- GYENGÉNÉ NAGY Márta: Mediáció és/vagy kapcsolatügylet családjogi kérdésekben. In.: Családi Jog 2005.III.évf.1.sz.26-30.p.
- GYENGÉNÉ NAGY Márta: Arany középút? – a váltott elhelyezés első tapasztalatai Franciaországban. In.: Családi Jog 2006.IV.évf.2.sz.33-37.p.
- GYÖNGYÖSI Zoltán: Változások az élettársi jogviszony szabályozásában. Jogi Fórum Publikáció, 2006. márc. 6. Letölthető: [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-valtozasok_elettarsi_jogviszony\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-valtozasok_elettarsi_jogviszony[jogi_forum].pdf) 1-29.p.
- HAMZA Gábor: Az európai magánjog fejlődése Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 2002)

- HARSÁGI Viktória: A házassági ügyekben, valamint a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban hozott határozatok elismerése az Európai Unióban. In.: Magyar Jog 2006/3.sz. 169-176.p.
- Házasság - válás. A család jogi problémái. Összeállította: Dóczi Márta - Tőzsér Péter. Kiad. a Novorg Kft. Bp. Aqua K. [1995.] 255 p. /Önügyvéd./
- HEGEDŰS Andrea: Élettársi kapcsolat kontra házasság. Hasonlóságok és különbségek a hatályos magánjogban. *Acta Jur. et Pol. Szeged*, Tom. LXVIII. Fasc. 9. 2006. 1-24.p.
- HEGEDŰS Andrea: Az élettárs fogalma és a kifejezés tartalmi vonatkozásai, Családi jog c. folyóirat 2006. évi 4. sz.
- HEGEDŰS Andrea: Az élettárs öröklési jogi helyzete. *Acta Jur. et Pol. Szeged*, Tom. LXIX. (Besenyei Emlékkönyv), Fasc. 16. 2007. 247-261.p.
- HEGEDŰS Andrea: Az élettársi kapcsolat várható szabályozása a kodifikációs folyamat tükrében. *Acta Conventus de Iure Civili*, Tomus VII. Konferencia-kötet. Lectum Kiadó, Szeged, 2007.
- HEGEDŰS Andrea: Az élettársi kapcsolatok regisztrálása és annak hatása az élettársak öröklési jogi viszonyaira (Az új Ptk. kodifikációs folyamatának áttekintése) Miskolc. Konferencia-kötet. 2007. Megjelenés alatt.
- HEGEDŰS Andrea: Családi jog. Egyetemi jegyzet. Kis-Ker Bt. Szeged, 2008.
- HEGEDŰS Andrea: Az élettársi kapcsolat vagyoni jogi vonatkozásai. Családi jog c. folyóirat. 2008. VI.évf. 1.szám.
- HEINERNÉ BARZÓ 1999 = HEINERNÉ BARZÓ Tímea: A Ptk. kodifikáció és a családjog kapcsolódási pontjai. In.: Polgári Jogi kodifikáció. 1999. 107-120.p.
- HEINERNÉ BARZÓ 2000 a) = HEINERNÉ BARZÓ Tímea: Összefoglaló a Miskolci Egyetemen rendezett magánjogi kodifikációs és jogharmonizációs konferencián elhangzott előadásokról. In.: Polgári Jogi kodifikáció. 2000.II.évf. 1.sz. 17-20.p.
- HEINERNÉ BARZÓ 2000 b) = HEINERNÉ BARZÓ Tímea: Családi jog. Egyetemi jegyzet, Novotni Alapítvány a magánjog fejlesztéséért" Miskolc. 2000.
- HERNÁDI 2001 = HERNÁDI Miklós: Családi jogok az angolszász országokban. In.: Jogtudományi Közlöny 6/2001:265-274.p.
- HERNÁDI 2002 = HERNÁDI Miklós: Reflexiók Bukodi Erzsébet "Házasság vagy élettársi kapcsolat: ki mikor mit (nem) választ" c. tanulmányára. [StatSZ 3/2002.] In.: Statisztikai Szemle 2002. 80.évf. 5-6.sz. 601-602.p.
- HERPAI Annamária – GONDOSNÉ PUSZTAHELYI Réka: Összefoglaló a Miskolcon 2002. május 21-én megrendezett Polgári Jogi Kodifikációs Konferenciáról. In.: Polgári Jogi kodifikáció. 2002/5-6.sz. 38-43.p.
- Homofóbia ellenes Világnap alkalmából kiadott miniszteri közlemény – ICSSZEM letölthető: <http://www.icsszem.hu/main.php?folderID=1286>
- HOMOKI – NAGY Mária: A magyar magánjog történetének vázlata 1848-ig. Jate – Pressz, Szeged, 2001.

- HOVÁNSZKI Arnold: A segítő családi jogviszony a munkajogban. In.: Gazdaság és Jog 2001/11.sz. 21-24.p.
- HÁMORI Antal: Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében. In.: Családi jog 2008. VI. évf. 1. sz. 20-31.p.
- IZSÓNÉ ÁCS Alexandra: Házastárs vagy élettárs? - a két kapcsolati forma magánjogi jogkövetkezményeinek összehasonlítása. In.: Családi Jog 2005/4.sz.22-29.p.
- IZSÓNÉ ÁCS Alexandra: Az élettársi kapcsolat magánjogi jogkövetkezményeinek összehasonlítása a jelen és a jövő tükrében. Doktoranduszok fóruma. 2006. 7-15.p.
- Jogi lexikon. KJK Kerszöv, Budapest, 2000.
- JOBÁGYI Gábor: A magyar kormánypolitika és jogrendszer gyermek- és családellegenességéről. Nemzetstratégia. 1996. 116-122.p.
- JOBÁGYI: Családi jog. Novotni Kiadó. Miskolc, 1997.
- JOBÁGYI Gábor: Polgári és családi jog. Szent István Társulat. Budapest, 2000.
- JOBÁGYI Gábor: Személyi és Családi jog. Szent István Társulat. Budapest, 2005.
- JÓJÁRT Eszter: Javaslat a tartási és életjáradéki szerződés jogi szabályozásának változtatására. In: Polgári jogi Kodifikáció 2007. IX.évf. 3.szám.
- KAMARÁS Éva Kornélia: Families based on homosexual partnerships and a different approach to the same-sex marriage debate. In.: Jura. A Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és jogtudományi karának tudományos lapja 2003/1.sz.157-162.p.
- KATONÁNÉ Soltész Márta: Házasság, Család, Válás – és a jog. Gondolat Könyvkiadó, Budapest,1982.
- KARDOS Klára: A gyermek-elhelyezési per gyermekellenességéről. In.: Családi jog 2004.II.évf.1.sz.
- KÁRPÁTI József: A regisztrált élettársi kapcsolat az új Ptk. koncepciójában. In.: Fundamentum. Az emberi jogok folyóirata 2005/2.sz. 84-87.p.
- KÁVÁSSY Sándor: Rokonság, család, tulajdon Szent István törvényeiben. In.: Turul. A Magyar Történelmi Társulat, a Magyar Országos Levéltár és a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság közlönye 2005/1-2.sz. 42-51.p.
- Kelet-Európa új alkotmányai. JATE Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi Tanszék, Szeged, 1997.
- KEREZSI Klára: Gyermek, család, társadalom. Gyermek - család - társad. 1996. 25-55.
- KIRÁLY Miklós: A személyek szabad mozgásától a transzszexuálisok "házasságáig" és a nemzetközi magánjogig. A család és az európai belső piac joga. ELTE Acta. 41. köt. 2005. 183-205.p.
- KISFALUDI 2001 = KISFALUDI András: Részkonceptiók vitája. In: Polgári jogi Kodifikáció 2001. III.évf. 3. sz.

- KISFALUDI 2002 = KISFALUDI András: A Ptk. koncepciójának vitája a Legfelsőbb Bíróságon. In: Polgári jogi Kodifikáció 2002. IV.évf.5-6.szám.
- KISS Éva: A nemzetközi családjog. A két- és többoldalú nemzetközi szerződések családjogi tárgyú rendelkezései. Bp. HvgOrac Lap- és Könyvk. 1996. 192 p.
- KISS Éva: Az új polgári törvénykönyv koncepciója, különös tekintettel a családjogi törvényre. In.: Magyar Jog 2002/10.sz. 598-603.p.
- KOVÁCH Imre: A mezőgazdasági privatizáció és a családi farmok jövője Közép- és Kelet-Európában. In.: Társadalomkutatás 1994/1-4.sz.105-121.p.
- KOVÁCS Tibor: Élettársi kapcsolat. In.: Élet és Tudomány 1998. évi 31. szám. Letölthető: http://64.233.183.104/search?q=cache:6jaMbQnTHVwJ:www.sulinet.hu/cgi-bin/db2www/ma/et_tart/1st%3Fkat%3DAdb%26url%3D/eletstudomany/archiv/1998/9831/tenyek/tenyek.html+%C3%A9lett%C3%A9rsi+kapcsolat&hl=hu&ct=clnk&cd=6
- KOVÁCS Virág: A szexuális irányultság, mint a diszkrimináció egyik fajtája és annak jogi értékelése a magyar és uniós joggyakorlatban. In.: Magyar Jog 2003.évi 8.sz.
- KOVÁCS Virág: A szexuális szabadság jogi megközelítésének problémái. Jogtudományi közlöny. 2003. július-augusztus, 322-330.p.
- KÖRÖS 1991 = KÖRÖS András: Nemzetközi családjogi "műhely" Budapesten. [Nemzetközi konferencia. 1991. okt. 7-10.] In.: Magyar Jog 1991/12.sz. 705-708.p.
- KÖRÖS 1996 = KÖRÖS András: Változások a családjogban. [A Csjt. és a Pp. módosítása.] In.: Ügyvédek Lapja 1996/1.sz.1-7.p.
- KÖRÖS 1999 = KÖRÖS András: A Ptk. és a családjog kapcsolata - a gyakorló jogász szemével. In.: Polgári Jogi Kodifikáció 1999. I. évf. 1. sz. 3-9.p.
- KÖRÖS 2001 a) = KÖRÖS András: A házassági vagyonjog korszerűsítésének elvi kérdései. In: Polgári jogi Kodifikáció 2001. III.évf. 2.szám.
- KÖRÖS 2001 b) = KÖRÖS András: A családjogi munkacsoport 2000. december 7-i üléséről. In.: Polgári Jogi Kodifikáció. 2001. III.évf. 1.sz.
- KÖRÖS 2002 a) = KÖRÖS András: A családi jog és öröklési jog koncepciójának vitája. In: Polgári jogi Kodifikáció 2002. IV.évf. 3.szám.
- KÖRÖS 2002 b) = KÖRÖS András: Az élettársak vagyoni viszonyai. In.: Közjegyzők Közlönye 2002/4.sz.18-21.p.
- KÖRÖS 2002 c) = KÖRÖS András: A ptk. és a családjog kapcsolata a bírói gyakorlat tükrében. Pap Tibor- emlékkönyv. 2002. 97-110.p.
- KÖRÖS 2005 a) = KÖRÖS András: A családjog jövője, „Fontolva haladás” – az új Ptk. Családjogi Könyve 1. rész: Az élettársi jogviszony szabályozásának szakértői javaslata In.: Családi jog 2005. III. évf. 2. sz.1-10.p.
- KÖRÖS 2005 b) = KÖRÖS András: "Múlt s jövő tán együtt van" - megőrzendő és új elemek a családjogban az új Ptk. kodifikációja során. Családjog 50 éve. 2005. 11-19.p.

- KÖNIG Endre: Házasságon kívüli jogviszonyok. Az élettárs (barátnői, maitresse) és a törvénytelen gyermek joga. Budapest, 1932. 5.p.
- LÁBADY Tamás: A magánélet alkotmányos védelme. (A házasság és a család védelme, a magánszférához való jog.) In.: Acta Humana. Emberi jogi közlemények 1995/18-19.sz. 74-86.p.
- LÁBADY Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része. (Dialóg Campus Kiadó. Budapest-Pécs, 1997.
- LÁBADY Tamás: Keresztény értékek a családra vonatkozó jogalkotásban. In.: Zlinszky- emlékkönyv. 1998. 204-214.p.
- LÖVEINÉ NAGY Anita: Családjogi perek az Európa Tanács ajánlásaiban. Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol. Tomus 14. 1997. 91-105.p.
- Magyar Jogtörténet. Szerk.: MEZEI Barna, Osiris Kiadó, Budapest. 1996.
- Magyar magánjog II. kötet. Családi jog: Főszerk.: SZLADITS Károly. Grill K. Könyvkiadó, Budapest, 1940.
- MAVI Viktor: A magán- és családi élet, a lakás és levelezés tisztelgésben tartása a strasbourgi szervek gyakorlatának szemszögéből. In.: Acta Humana. Emberi jogi közlemények 5. sz. 1991. 55-76.p.
- M. DR. BUJDOSÓ Györgyi: A családdal kapcsolatos tények és elképzelések néhány szociológiai paraméter alapján. In.: Családi jog 2007. V.évf. 2.sz.
- MÉSZÁROS József: Családi típusú jövedelemadózás. Valóság 2005/11.sz. 87-94.p.
- MISI László: Tanulmány a magán- és családi élet uniós védelmének normarendszeréről és esetjogáról, különös tekintettel a család- és gyermekjogokra. In.: Ügyészek Lapja. Szakmai érdekképviseleti folyóirat 2006/1.sz. 49-62.p.
- MOLNÁR Imre: A házasságtörés, mint a római család alapját, tekintélyét sértő bűncselekmény. In.: Jura antiqua. 2001. 187-206.p.
- MOLNÁR Imre – JAKAB Éva: Római jog. Diligens Bt. Szeged, 2001.
- MOLNÁR Marianna: A német családjog. 1. r. In.: Bírák Lapja. A Magyar Bírói Egyesület folyóirata 1992/4.sz. 77-83.p.
- MOLNÁR Mariann: A német családjog. 2. r. In.: Bírák Lapja. A Magyar Bírói Egyesület folyóirata 1993/1.sz. 113-122.p.
- MORVAI Krisztina: Család, állam, előítélet. In.: Fundamentum. Az emberi jogok folyóirata 1999/4.sz. 109-112.p.
- NAGY Ferenc: A Magyar Büntetőjog Általános Része. Korona Kiadó, Budapest, 2004.
- NAGY Ferenc – SZOMORA Zsolt: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet) de lege ferenda. 1-2. [r.] In.: Büntetőjogi Kodifikáció 2004/1.sz. 22-28.p., és 2/2004/2.sz. 17-25.p.
- NAGY Gábor: Méltányosság és az eljárás ésszerű időtartama a strasbourgi esetjogban. Család, tulajdon. 1999. 163-180.p.
- Népszámlálás 2001., 18. szám - Demográfiai adatok, KSH, 2004.
- Népszámlálás 2001., 19. szám - Családtípusok, családformák, KSH, 2004

- Nyugdíj-, egészségbiztosítási és családtámogatási szabályok. 2004. Lezárva: 2004. jan. 1. [Bp.] Unió K. [2004.] 713, [2] p.
- NIZSALOVSKY Endre: A család jogi rendjének alapjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963. 62-75.p.
- ÖRSI Julianna: Családi és vérségi kapcsolatok érvényesítésének jogi eszközei a Jászkunságban a 18-19. században. In.: Jogszabályok - jogszokások. 2005. 337-348.p.
- PAP Tibor: Magyar családi jog. Tankönyvkiadó Budapest, 1982. Átdolgozta SOMFAINÉ DR. FILÓ Erika.
- PÉTER Orsolya Márta: "Alimenta" . A családpolitika és a gyermekes családoknak nyújtott állami támogatás előképei a klasszikus Rómában. In.: Publ. Univ. Miskolc. Sect. jur. et pol. Tomus 23/1. 2005. 91-110.p.
- Polgári Jogi Döntvénytár, Bírósági Határozatok 1953-1963. KJK. Budapest, 1964.
- Polgári, Gazdasági és Munkaügyi Elvi Határozatok. KJK. Budapest 1976.
- PONGRÁCZ-SPÉDER 2004 = PONGRÁCZ Tiborné – SPÉDER Zsolt: Élettársi kapcsolat és házasság- hasonlóságok és különbségek az ezredfordulón (BKÁE WebOpac) Egyetemi Oktatók Publikációi 2004. I. negyedév, 55-75.p. (Megjelent: In. Szociológiai Szemle 2003/4. sz. is.)
- RADICS Péter: Tisztítótűz, most! Alexandra Kiadó, Pécs, 2001.
- RAKVÁCS József: Az élettársi viszony és az ebből eredő vagyoni jogi viták rendezése. In.: Magyar Jog 1969/3.sz.160-163.p.
- REIDERNÉ BÁNKI Erika: A kapcsolattartás néhány problematikus kérdése a magyar Családjogban. Fiatal oktatók. 2. köt. 2004. 149-174.p.
- SÁRINÉ SIMKÓ Ágnes: Beszámoló az „Igazságügyi reform – múlt, jelen, jövő” című konferenciáról. In: Polgári jogi Kodifikáció 2005. VII.évf. 6.szám.
- SÁRI Péter: Családjogi iratmintatár. KJK-KERSZÖV Kft. Budapest 2001.
- S. MOLNÁR Edit: Élettársi együttélések – tények és vélemények. Letölthető: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a504.pdf>
- SEBESTYÉN Tamás: A méltányosság a családjogban. In.: Családi Jog 2003/3-4.sz. 25-31.p.
- SOMFAI Balázs: A családból kiemelt gyermek kapcsolatai. 1. r. In.: Családi Jog 2005/4.sz.16-21.p.
- SOMFAI Balázs: A nemek egyenjogúsága a családi kapcsolatokban. In.: Magyar Jog 2001/3.sz.165-171.p.
- SOMFAI Balázs: A nemek egyenjogúsága a családi kapcsolatokban. In.: Pap Tibor- emlékkönyv. 2002. 135-152.p.
- SOMFAI Balázs: Családjog. Bp. - Pécs, Dialóg Campus K. 2003. /Jogi szakvizsga segédkönyvek./
- SOPOVNE BACHMANN Katalin: Gondolatok az új Ptk. koncepciójához, a házassági jog és az élettársi kapcsolat viszonyrendszerében. In.: Bírák Lapja. A Magyar Bírói Egyesület folyóirata 2002/2.sz. 46-49.p.

- SOPOVNÉ BACHMANN Katalin: Gondolatok a Ptk. módosítása koncepciójához, a házassági jog és az élettársi kapcsolat viszonyrendszerében. In.: Magyar Jog 2003/1.sz. 30-32.p.
- SOPOVNÉ BACHMANN Katalin: Néhány gondolat a módosított családjogi törvény nyomán kialakult ítélkezési gyakorlathoz. In.: Magyar Jog 1991/12.sz. 739-740.p.
- SÓTH Lászlóné: Öröklés a családban. A törvényes öröklés és a köteles rész. HvgOrac Lap- és Könyvk. Budapest, 2005.
- SPÉDER 2005 a) = SPÉDER Zsolt: Az élettársi kapcsolat térhódítása Magyarországon, és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez. Egyetemi Oktatók Publikációi 2005. IV. negyedév.
- Forrás: http://www.lib.uni-corvinus.hu/up/up200504hun/auth_1427.html
- SPÉDER 2005 b) = SPÉDER Zsolt: Az európai családformák változatossága: Párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón. In: Századvég. 2005/3. sz. 3-47.p.
- Statisztikai táblázatok: „Ifjúság 2000” vizsgálata. 2000. évi adat az 1999/2000. évi életmód időmérés felvételéből. Magyar Család- és Nővédelmi Tudományos Társaság On-line
- SZEIBERT-ERDŐS 2004 = SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: Az önrendelkezés a családi jogban. Beszámoló a Nemzetközi Családjogi Társaság konferenciájáról. In.: Családi jog 2004. II.évf. 2.szám. 19-24.p.
- SZEIBERT-ERDŐS 2006 = SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: Azonos neműek házasságát, regisztrált partnerkapcsolatát érintő változások Európában. In.: Családi jog 2006. IV.évf. 4.szám.
- SZEIBERT-ERDŐS 2007 a) = SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: Harmadik személyek – elsősorban mostoha- és nagyszülők – gyermekkel kapcsolatos jogai és kötelezettségei az USA-ban. In.: Családi jog 2007. V.évf. 1.szám. 26-32.p.
- SZEIBERT-ERDŐS 2007 b) = SZEIBERT-ERDŐS Orsolya: A szülő-gyermek kapcsolat szabályozása Kelet- és Közép-Kelet-Európa néhány országában – a szülői felelősség egyes kérdései Bulgáriában, Csehországban, Lengyelországban, Litvániában és Oroszországban. In.: Családi jog 2007. V.évf. 1.szám. 28-34.p.
- SZEIBERT 2002 = SZEIBERT Orsolya: A család és a családi élet. Weiss Emilia-jubileum. 2002. 271-288.p.
- SZEIBERT 2003 a) = SZEIBERT Orsolya: A Gyermekjogi Egyezmény szerepe a családjogban. Doktori képzés. 2003. 139-148.
- SZEIBERT 2003 b) = SZEIBERT Orsolya: Családjog az Európai Unióban - diszkrimináció, harmonizáció az Európai Bíróság három ítéletének tükrében. Harmathy Attila-jubileum. 2003. 289-300.p.
- SZEIBERT 2003 c) = SZEIBERT Orsolya: Úton az európai családjog felé. Összehasonlító jogi kitekintés az európai bontójogi rendszerekre és a volt házastárs tartásának szabályaira az Európai Családjogi Bizottság "European family law in action" c. könyve [Utrecht, 2003.] alapján. In.: Családi Jog 3-4/2003:1-8.

- SZEIBERT 2004 = SZEIBERT Orsolya: Az élettársak jogállása. Konferencia referátum. Polgári Jogi Kodifikáció, 2004.VI.évf. 3.sz.
- SZEIBERT 2005 a) = SZEIBERT Orsolya: Az Európai Unió jogalkotása a családjog területén. A Brüsszel II. rendelet személyi és tárgyi hatálya. A házasság felbontására vonatkozó ügyekben irányadó jogról és joghatóságról szóló Zöld Könyv (Róma II.). In.: Európai Jog 2005/6.sz. 32-40.p.
- SZEIBERT 2005 b) = SZEIBERT Orsolya: A házastársak vagyoni jogi megállapodásai - különös tekintettel a családvédelmi érdek érvényesülésére. In.: JogOk. Jogász Oktatás 2005/2.sz. 28-37.p.
- SZEIBERT 2005 c) = SZEIBERT Orsolya: A francia és a holland partnerkapcsolatok. = Lontai Endre-émlékkönyv. 2005. 143-165.p.
- SZEIBERT 2005 d) = SZEIBERT Orsolya: Európai családjog - nemzeti referátumok. Külföldi szemle. Családi jog 2005. III. évfolyam 2. szám.
- SZEIBERT 2006 a) = SZEIBERT Orsolya: Déli szomszédaink új családjogi rendelkezései. In.: Családi jog 2006. IV.évf. 1.sz. 33-38.p.
- SZEIBERT 2006 b) = SZEIBERT Orsolya: Élettársi kapcsolat és regisztrált partnerkapcsolat Svédországban és Norvégiában. Együttműködés az északi jogkör országai között. In.: Polgári Jogi Kodifikáció. 2006. VIII.évf. 2.sz.
- SZEIBERT 2006 c) = SZEIBERT Orsolya: A szülő-gyermek jogviszony szabályozása Kínában, Indiában és Iránban, különös tekintettel a gyermekelhelyezés kérdésére. In.: Családi Jog 2006/2.sz. 27-32.p.
- SZENTISTVÁNI Réka: Azonos neműek párkapcsolatai. In.: Közjegyzők Közlönye 2000/12.sz. 3-11.p. Letölthető: <http://www.otkenyer.hu/parkapcs.php>
- SZENTMIKLÓSI Péter: Ügyvéd a családban. Raabe Klett Könyvkiadó, Budapest, 1999. 22-26.p.
- Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről. 2001. Szerk. NAGY Ildikó - PONGRÁCZ Tiborné - TÓTH István György. [Közvéstesi a] TÁRKI - Szociális és Családügyi Minisztérium Nőképviseleti Titkársága. Bp. Agro-Print ny. 2002.
- SZILÁGYI Gyula: A szinglik magánya. Élet és Irodalom 2005. 49.évf. 24.sz. <http://www.es.hu/pd/display.asp?channel=RIPORT0524>
- SZILÁGYINÉ KARSAI Andrea: Az egyéni vállalkozás megítélése a családjog tükrében. Családjog 50 éve. 2005. 111-117.p.
- SZÜCS Zoltán: Az élettársi kapcsolatban élő családok társadalmi – demográfiai jellemzői KSH Népeségtudományi Kutató Intézet, Budapest, 1996/1.sz.
- SZÜCS Zoltán: Családformák, családtípusok az ezredforduló Magyarországon „Erőszak és nemek” Konferencia (2003. október 27 – 29. előadás)
- TARR Ágnes: A homoszexualitás jogelméleti megközelítésének egyes aspektusai, különös tekintettel a Devlin-Hart vitára. In.: Jogelméleti Szemle 2005/4.sz.
- TAUSZ Katalin: A gyermekek és a családok szociális jogai. In.: Család, Gyermekek, Ifjúság 2002/1.sz.14-15.p.

- TOLDI Judit: Az élettársi kapcsolat alkotmányjogi szempontból a magyar és német jogban. In.: Jogi tanulm. 2005. 298-320.p.
- TOLDI Judit: Az élettársi kapcsolat értékelése a német alkotmányban. In.: Jogelméleti Szemle 2005/3.sz.
- TOLDI Judit: Élettársak szülői státusa a német jogban. In.: Közjegyzők Közlönye 2005/11.sz.16-24.p.
- TÓTH 2003 a) = TÓTH Ádám: Az élettársak jogainak bővítéséről. In.: Családi Jog 2003. I.évf.2.szám 12-18.p.
- TÓTH 2003 b) = TÓTH Ádám: Élettársi Nyilvántartás. In.: Közjegyzők Közlönye 2003/4.sz. 12-14.p.
- TÓTHNÉ FÁBIÁN 1977 = TÓTHNÉ FÁBIÁN Eszter: Az élettársi kapcsolat jellegéről és szabályozása mikéntjéről. In.: Magyar jog, 1977. 24. évf. 8. sz., p.701-708.
- TÓTHNÉ FÁBIÁN 2002 a) = TÓTHNÉ FÁBIÁN Eszter: Javaslat a házassági vagyoni jog újra szabályozására. A házastársak és élettársak vagyoni jogi szerződésai. Szeged 2001. Kézirat, 45 p. Vitaanyag a Ptk Családjogi kodifikációs albizottsága ülésére. Hivatkozás l. "az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója" c. közleményben, Magyar Közlöny 2002.évi 15. sz. II. köt. 33.old.
- TÓTHNÉ FÁBIÁN 2002 b) = TÓTHNÉ FÁBIÁN Eszter: A házastársak és az élettársak vagyoni jogi szerződésai Emlékkönyv Pap Tibor professzor halálának 25. évfordulójára. Szerk: FILÓ Erika. PTE-ÁJK, Pécs, 2002.
- TÓTHNÉ FÁBIÁN 2005 = TÓTHNÉ FÁBIÁN Eszter: Családi jog és az új Polgári Törvénykönyv koncepciója. In.: Acta Conventus de Jure Civili Tomus III. A Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kara Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszékének kiadványa LECTUM Szeged, 2005. 29-41. p.
- TÓTH Gabriella: Élettársak. Együttélés – papírok nélkül. Infoexpressz Kiadó Kft., Budaörs, 2006.
- TÓTH Olga: Családformák és együttélési minták a mai magyar társadalomban. Letölthető: <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/szerepvalt/totholga97-2.html>
- UITZ Renáta: Melegházasságon innen és túl. In.: Fundamentum. 2005/2.sz. 73-83.p.
- UTASI Ágnes: A válás és együttélés rétegtkülönbségei. Társadalmi Szemle 1997.LII.évf. 7.sz. 56-66.p.
- VEZÉR Ágnes: Második európai családjogi konferencia. Budapest, 1992. okt. 15-16. In.: Bírák Lapja. A Magyar Bírói Egyesület folyóirata 1992/4.sz. 75-76.p.
- VÉKÁS Lajos: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK. Budapest, 1992.
- VÉKÁS Lajos: Az új polgári törvénykönyv kodifikációja és az európai jog. Korrefens: Kemenes István, Kisfaludi András, Körös András. Jogászgyűlés. 2004. 235-264.p.
- VUKOVICS István: Az élettársi viszony joghatásai. In.:Ügyvédi Közlöny 1963.II.évf.
- WEISS 1998 = WEISS Emília: Változások a magyar családjogban - különös tekintettel a gyermek jogairól szóló 1989. évi New-York-i Egyezményre. In.: Közjegyzők Közlönye 1998/9.sz. 2-5.p.

- WEISS 1999 a) = WEISS Emília: Családjogi alapismeretek. ELTE Jogi Továbbképző Intézet kiadása, Budapest, 1999.
- WEISS 1999 b) = WEISS Emília: Grosschmid [Béni] családjogi és öröklési jogi munkásságáról - amennyi egy megemlékező ülés kereteibe belefér. In.: Jogtudományi Közlöny 1999/11.sz. 475-479.p.
- WEISS 2000 a) = WEISS Emília: Az öröklési jogi munkacsoport alakuló üléséről. In.: Polgári Jogi kodifikáció. 2000. II.évf. 1.sz.
- WEISS 2000 b) = WEISS Emília: Az új polgári törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása. In.: Polgári Jogi Kodifikáció 2000. II. évf. 2. sz. 4-13.p.
- WEISS 2000 c) = WEISS Emília: Az Öröklési Jogi Munkacsoport 2000.június 19-i és július 3-i üléséről. In.: Polgári Jogi kodifikáció. 2000. II.évf. 2.sz.
- WEISS 2000 d) = WEISS Emília: Az Öröklési Jogi Munkacsoport 2000.június 19-i és július 3-i üléséről. (folytatás) In.: Polgári Jogi kodifikáció. 2000. II.évf. 3.sz.
- WEISS 2001 a) = WEISS Emília: A családjogi munkacsoport 2000. november 9-i, november 16-i, és december 12-i üléséről. In.: Polgári Jogi Kodifikáció. 2001. III.évf. 1.sz.
- WEISS 2001 b) = WEISS Emília: A készülő polgári törvénykönyv családjogi könyvének a kodifikációs szerkesztőbizottság által elfogadott koncepciója. In.: Polgári Jogi Kodifikáció 2001/4-5.sz. 21-40.p.
- WEISS 2002 a) = WEISS Emília: Az új polgári törvénykönyv és a családjogi viszonyok szabályozása. Pap Tibor Emlékkönyv. 2002. 171-199.p.
- WEISS 2002 b) = WEISS Emília: Családjog és öröklési jog. Korreferens Katonáné Pehr Erika - Kőrös András – Tóth Ádám. Jogászgyűlés. 2002. 129-159.p.
- WEISS 2002 c) = WEISS Emília: A családi jog és öröklési jog koncepciójának vitája. In.: Polgári Jogi Kodifikáció 2002. IV.évf. 3.sz.
- WEISS 2002 d) = WEISS Emília: Néhány gondolat a családjog kodifikációjához a készülő polgári törvénykönyvben. Eörsi Gyula Emlékkönyv. 2002. 239-276.p.
- WEISS 2003 = WEISS Emília: A családjog jövője. Néhány gondolat a családjog folyamatban levő kodifikációs munkálataihoz. In.: Családi Jog 2003/1.sz. 2-11.p.
- WEISS 2005 = WEISS Emília: Néhány kérdés a készülő polgári törvénykönyv családjogi könyve koncepciója köréből. Családjog 50 éve. 2005. 20-42.p.
- WOPERA Zsuzsa: A családi ügyekben való igazságszügyi együttműködés tendenciái az Európai Unióban. In.: Családi Jog 2004/3.sz. 7-11.p.
- WOPERA Zsuzsa: A családjog egységesítése Európában - az eljárásjogász szemszögéből. Ami a múltból elkísér. A Családjogi törvény ötven éve. Szerkesztette: GYEKICZKY Tamás. 2005. 43-57.p.

Külföldi szakirodalom:

COESTER Michael: Entwicklungen im europäischen Nichteheleichenrecht. In: Zeitschrift für Europäisches Privatrecht, Band 1.1993.

HAUSMANN-HOHLOCH: Das Recht der nichtehelichen Lebensgemeinschaft E.S.V. Berlin, 1999.

KOZIOL, Helmut - WELSER, Rudolf: Bürgerliches Recht. Band I. Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht. Manzsche Verlag, Wien 2002.

KUNDA, Ivana: Neuheiten in kroatischen Familienrecht. In.: Familienrecht in Europa, 2005. évi októberi, 19. szám.

MUSCHELER, Karlheinz: Das Recht der Eingetragenen Lebenspartnerschaft. Eric Schmidt Verlag GmbH & Co., Berlin 2001

ROTH, Marianne: Impulse für ein europäisches Familienrecht. In.: ZIRV 2004/3.

WEBER, Albrecht: Die Entwicklung des Familienrechts seit Mitte 2004- Ehe- und Lebenspartnerschaftsrecht, Kindschaftsrecht, Ehewohnung, Hausrat, Gewaltschutz und Vermögensrechtliche Beziehungen. NJW 2005. Heft 42

WINDE, Barbara: Regelungsbedarf und Regelungsmöglichkeiten bei nichtehelichen Lebensgemeinschaften unterschiedlichen Typs. Inaugural-Dissertation, Freien Universität Berlin, 2002

WÖLFL, Thomas: Gleichgeschlechtliche Lebenspartnerschaft – Das Recht in Deutschland und dem europäischen Ausland. Verlag Dr. Kovac, Hamburg 2005

Internetes források:

http://www.mikrocenzus.hu/mc2005_hun/kotetek/05/tables/load2_2_3-0.html
http://irm.gov.hu/download/harmadikonyv_csaladjog.pdf/harmadikonyv_csaladjog.pdf
http://www.irm.hu/download/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf
<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1093.html>
<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-752.html>
http://demografia.hu/Demografia/2005_2-3/Speder%20Zoltan.pdf
http://www.nepszamlalas.hu/mc2005/mc2005_hun/kotetek/02/tart1_3.html
http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/tabl1_01ic.html
http://www.lib.uni-corvinus.hu/up/up200504hun/auth_1427.html
<http://www.magyarhirnap.hu/cikk.php?cikk=99804>
[http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-valtozasok_elettarsi_jogviszony\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/dr_gyongyosi_zoltan-valtozasok_elettarsi_jogviszony[jogi_forum].pdf)
<http://www.hatter.hu/pdf/ILGAcsaladjogi2003.pdf>
http://irm.gov.hu/download/eoroklesi_jog.pdf/eoroklesi_jog.pdf
http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/family_law_and_children%27s_rights/Documents/white%20paper.pdf

<http://index.hu/politika/belfold/0705szty/>
<http://index.hu/velvet/celeb/vivag051104/?print>
<http://pride.hu/article.php?sid=2476>
<http://ketely.fw.hu/>
<http://flamingo.weblapja.com/szavazas.php?voteID=1>
<http://www.otkenyer.hu/kertbeny.php>
<http://www.sulinet.hu/tori/szakkor/homoszl/homoszl.htm>
<http://www.recmusic.org/lieder/k/kertbeny/>
<http://www.kislexikon.hu/homoszeexualitas.html>
<http://lexikon.katolikus.hu/>
<http://www.otkenyer.hu/davies.php#zsido>
<http://index.hu/politika/belfold/egyetem7347/>
<http://www.habeascorpus.hu/szivarvany/strassburgi.elutasitas.txt>
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0018+0+DOC+XML+V0//HU>
<http://www.icsszem.hu/main.php?folderID=1286>
http://hvg.hu/itthon/20070920_szdsz_melegek_hazassag.aspx
<http://vocs.zool.klte.hu/sex/homosexfiles/homosex.htm>
<http://www.narth.com/docs/animal-hun.html>
<http://www.habeascorpus.hu/magunkrol/100/index.htm>
<http://www.france.qrd.org/texts/partnership/dk/denmark-act.html> 1.§
http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2001/Registered-partnership---word.html?id=419368
<http://www.france.qrd.org/texts/partnership/se/sweden-act.html>
<http://www.france.qrd.org/texts/partnership/is/iceland-bill.html>
<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2001/en20010950.pdf>
<http://www.france.qrd.org/texts/partnership/fr/pacs.html>
<http://www.france.qrd.org/texts/partnership/de/bmj.html>
http://www.gouvernement.lu/dossiers/justice/partenariat/loi_partenariat.pdf
<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2004/20040033.htm>
<http://www.hatter.hu/jog/2/parkapcseuropa.htm>
<http://www.habeascorpus.hu/jogok/lgb/letelepedes.ab.inditvany.htm>
 (2007/2218(ACI)),
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?Type=TA&Reference=P6-TA-2007-0573&language=HU#BKMD-35>
http://www.irm.hu/download/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf
http://www.mikrocenzus.hu/mc2005_hun/kotetek/05/tables/load2_2_3-0.html
<http://www.magyarorszag.hu/ugyintezo/ugyleirasok/csalad/elettars>
<http://www.napigazdasag.hu/articleprint.asp?nID=293392>
<http://marriage.about.com/od/commonlaw/>
<http://www.coe.int/>
<http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/10/tablak02.html>
http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/10/tables/load2_2_6_2.html
<http://flamingo.weblapja.com/szavazas.php?voteID=1>
<http://www.sulinet.hu/tori/szakkor/homoszl/homoszl.htm>
<http://www.otkenyer.hu/davies.php#zsido>
http://www.szexinfo.hu/upload/novedelem/document/ledzenyi_matyasne_palyazat.htm
u/

<http://www.mkogy.hu/irom37/16349/16349.pdf>
<http://www.stop.hu/articles/article.php?id=166265>
<http://vocs.zool.klte.hu/sex/homosexfiles/homosex.htm>
<http://index.hu/politika/belfold/0705szty/>
<http://www.otkenyer.hu/kiskate.php>
<http://www.nol.hu/cikk/23124/>

Bírói gyakorlat, jogesetek

Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 1. Pf. 20 543/2000/5.,
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 1. Pf. 21 769/1999/3.
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 1. Pf. 20 474/2000/6.
Zala Megyei Bíróság 2. Pf. 20 078/2000/27.
P. törv. V. 21 241/1978
Fővárosi Bíróság 54. Pf. 28 036/1998/2
L.B.Pfv.II.22.499/2001.
L.B.Pf. II. 25 137/2000/5.
L.B.Pfv.II.23.997/1998.
L.B.Pfv.II.22986/2001.
L.B.Pfv.II.25.710/2002.
L.B.Pf.II.20 035/1990/4.
L.B.Pfv.II.20.104/2000.

BH1956 évi 4.szám, 1237. sz. jogeset
BH1958. évi 11.sz. 2108.sz. jogeset
BH1966.évi 1.sz.
BH 1977.283
BH1980.245
BH 1981.189
BH 1982.374
BH 1983.195
BH 1984.449
BH 1984.498
BH 1985.225
BH 1988.184
BH 1990.157
BH 1993.502
BH 1994.33
BH 1994.252
BH1995.158
BH 1996.258
BH 1997.24
BH 1998.403
BH1998.588
BH 1999.111
BH 1999.113

BH 1999.498
BH 2000.301
BH2001. 221
BH 2001.280
BH 2001.596
BH 2002.229
BH 2002.268
BH 2002.310
BH 2003.323
BH 2004.280
BH2004.504
BH2005.141

BDT.2000.19
BDT2001/485
BDT2002/559.
BDT2002/560.

EBH 2000.366
EBH 2001.531

FPK1996/57

Kollégiumi állásfoglalások

PK. 83, 94, 103,

AB határozatok:

14/1995. (III.13.) AB határozat
21/1996. (V.17.) AB határozat
20/1999. (VI.25.) AB határozat
559/B/2000. AB határozat
37/2002 (IX.4.) AB határozat
43/2005 (XI.14.) AB határozat

F ü g g e l é k

KAÁLI INTÉZET

Kérelem emberi reprodukcióra irányuló eljárás végzésére

Alulírottak név
..... lakcím
..... szig.szám
és
..... név
..... lakcím
..... szig.szám

tudomással bírunk arról, hogy- nál fennálló egészségügyi ok (meddőség) következtében kapcsolatunkból természetes úton nagy valószínűséggel egészséges gyermek nem származhat.

Kijelentjük, hogy - egymással házastársi kapcsolatban állunk,
- egymással élettársi kapcsolatban állunk, és
egyikünk sem áll mással házastársi kapcsolatban.

Amennyiben a megtermékenyítés testen kívül történik, és az embrió-beültetése előtt bármelyikünk meghalna, erre az esetre az eljárás folytatását

- kifejezetten kizárjuk,
- nem zárjuk ki.

Alulírottak kijelentjük, hogy a beavatkozást végző orvostól az 1997:CLJV.tv.(Et.) 168 §-ban foglalt tájékoztatást megkaptuk. Az Et 168 § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően együttesen kérjük, hogy a reprodukciós eljárást a „KAÁLI” Intézetben végezzék el.

Kelt:

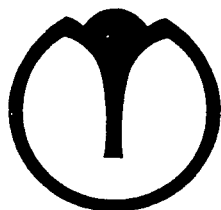
.....
aláírás

.....
aláírás

Előttünk, mint tanuk előtt:

1., Név: 2., Név:

Lakcím: Lakcím:.....

KAÁLI INTÉZET

SZTE, Asszisztált Reprodukciós Központja
6725 Szeged, Semmelweis u. 1.

Telefon/Telefax:
06/62-423-623

E-mail: kaaliszeged@mail.tiszaznet.hu

NYILATKOZAT

Alulírott..... házastársammal egyetértésben kérem, hogy a KAÁLI Intézetben in vitro fertilizációs "lombikbébi" kezelésben részesülhessek. Kérésem indoka, hogy korábbi meddőség miatti kivizsgálások eredményei alapján tudatában vagyunk annak, hogy természetes úton nem lehet gyermekünk, illetve az esély erre igen kevés. Korábbi ismereteim és az Intézet szakszemélyzete által nyújtott előzetes tájékoztatás alapján tudomásom van arról, és megértem, hogy a kezelési eljárás lényege a következő:

Az in vitro fertilizáció és embrió transzferre - továbbiakban IVF-ET - való alkalmasságot eldöntő vizsgálat(ok) után hormonstimulációs kezelésben részesülök, amelynek célja, hogy egyidejűleg több petesejt termelődjön. A hormonkezelést megfelelő időben a petesejtek leszívása, a follikulus punkció követi. Ez a hüvelyen keresztül egy ultrahang vizsgáló fej és egy erre a célra kialakított felszerelés segítségével érzéstelenítésben, vagy altatásban történik. A leszívott petesejteket szövettenyésztő edényekben mesterséges táptalajon és környezetben a házastársamtól nyert és előkezelt hímvarsejtekkel megtermékenyítik. A megtermékenyült petesejtek (préembriók) közül hármat a petesejtek leszívását követően 48, vagy 72 órával a méhembe visszahelyezik a hüvelyen, ill. a méh nyakcsatornáján keresztül.

Az IVF-ET eljárás a következő lépésekből áll:

1. Stimulációs kezelés:

A stimulációs kezelés célja, hogy egyidejűleg ne csak egy, hanem több petesejt érjen és kerülhessen leszívásra, ill. megtermékenyítésre. Eszközei: hormontartalmú tabletták, illetve injekciók. Az alkalmazott injekciók milyenségét, és az adagolt ampullák mennyiségét többek között a páciens életkora, testsúlya, az esetleges korábban az intézetben, vagy más kórházakban már elvégzett stimulációs kezelés(ek)re való reagálása, valamint hormonvizsgálati eredmények befolyásolják. A stimulációs kezelés során - egy bizonyos kezelési naptól - szükséges a tüszőnövekedés naponta végzett hüvelyi ultrahangos vizsgálattal történő ellenőrzése. Ez esetenként vérből történő hormonmeghatározásokkal egészül ki.

2. Ultrahanggal vezérelt tüszőpunkció:

A tüszőpunkció során a hüvelybe vezetett ultrahangfej és punkciós tű segítségével a hüvelyboltozaton keresztül a tüszőkben lévő tüszőfolyadékot leszívják. A tüszőfolyadékban a petesejteket mikroszkóp alatt megkeresik és megfelelő tápoldatba ill. szövettenyésztő edénybe helyezve inkubátorban tárolják. A punkciót követően 4-5 órával a petesejteket a férj 4-5 napos megtartoztatási idő utáni, maszturbáció útján nyert megfelelően előkészített spermájával megtermékenyítik.

3. A megtermékenyített petesejtek (préembriók) méhbe történő visszahelyezése - Embriótranszfer (ET)

A megtermékenyült és szabályosan osztódó préembriókat - maximálisan hármat - a petesejtek leszívását követően 48, bizonyos esetekben 72 órával egy speciális katéter segítségével a méhnyakon keresztül a méh üregébe juttatják.

Tudomásul veszem, hogy a IVF-ET kezeléssel még a legkedvezőbb esetben sem haladható meg a természetes úton fogant terhességek gyakorisága, amely megközelítőleg 20-25%. A kezelési ciklus befejezése után sem garantálható tehát biztonsággal a terhesség bekövetkezése. Arra vonatkozólag, hogy a tüszőkből leszívott folyadékban petesejt is található, valamint hogy ezen petesejtek megtermékenyíthetők-e, semmiféle garancia nem adható.

A kezelés sikerességét nagymértékben befolyásolhatja a páciens életkora. 40 év felett - szakirodalmi adatok és saját tapasztalataink alapján is - a terhességi gyakoriság befejezett terhességi ciklusra azaz embriótranszferre számítva 10% körüli. 43 év felett ez az arány 5% alá esik. 40 év felett csökken a petefészkek válaszkészsége a hormonkezelésre. Kevesebb petesejt termelődik, a leszívott petesejtek rosszabb arányban termékenyülnek meg és nagymértékben csökken a méhnyálkahártyának a már megtermékenyített petesejteket (préembriókat) befogadó képessége is. Létrejött terhesség esetén számolni kell a fejlődő magzat genetikai károsodásának fokozott lehetőségével, valamint a terhességi, szülési szövődmények gyakoribb előfordulásával is. 40 év felett a terhességnek az első 12 hétben történő elhalása, ill. a spontán vetélések gyakorisága is nő. Mindezek alapján minden 40 év feletti páciens IVF kezelése egyéni mérlegelést és alapos megfontolást igényel mind a házaspár, mind az intézet személyzete részéről.

Tudomásul veszem, hogy a kezelést a kezelési ciklus bizonyos lépéseinél az alábbi okok miatt le kell állítani:

1. A petesejtek termelődését célzó hormonkezelésre a szervezet elégtelenül reagál. Elégtelen számú tüsző keletkezik, ill. ezek növekedése, valamint a méhnyálkahártya vastagodása nem megfelelő. Ilyen esetben petesejt nyerésére (punkcióra) nem kerülhet sor.
2. A hormonkezelés következtében a petefészkek - a későbbiekben részletezett - ún. túlműködésének fenyegető tünetei lépnek fel. Ezek ultrahang-, illetve hormonvizsgálatokkal állapíthatók meg. A kezelést a hyperstimuláció kialakulásának megelőzése céljából ilyen esetekben is le kell állítani.
3. Előfordulhat, hogy a punkció tervezett időpontjára a tüszők megrepednek, azaz az ovuláció a petesejtek leszívása előtt bekövetkezik. Punkcióra ez esetben sem kerülhet sor.
4. A petefészkek elhelyezkedése (pl. előzetes hasműtétek miatt összenövések következményeként) egyik, vagy mindkét petefészkekben lévő tüszők punkcióját technikailag nehezebbé, vagy kivitelezhetetlenné teszi.
5. Amennyiben a punkció során a leszívott tüszőfolyadékban petesejt(ek) nem találhatók, a kezelés a tüszőpunkció után értelemszerűen abbamarad.
6. Ugyanúgy nem kerül sor a kezelés harmadik lépésére az embriótranszferre akkor sem, ha a punkció során nyert és a hímivarsejtekkel összehozott petesejtek nem termékenyülnek meg. A megtermékenyülés hiánya ismeretlen okokból optimális számú és normális (élettani) értékeket mutató spermioqram esetén is elmaradhat.

7. Az embriótranszfer abban az esetben is elmarad, ha a megtermékenyült petesejt(ek) nem fejlődnek (osztódnak) megfelelően tovább, ill. ha egy petesejtet azonos időben 2 spermium termékenyít meg.

Tudomásul veszem, hogy az embriótranszfer során kizárólag szabályosan megtermékenyített, normális fejlődési képet mutató préembriók ültethetők vissza a méhbe, amely azonban nem zárja ki későbbi vetélés, szövődményes (patológias) terhesség, méhen kívüli terhesség, valamint fejlődési rendellenesség lehetőségét.

Tudomásom van arról, hogy IVF-ET kezelés során a fejlődési rendellenességek gyakorisága nem nagyobb, mint a természetes úton létrejött terhességek során. Az IVF-ET-hez felhasznált eszközök, anyagok, módszerek, szakirodalmi adatok alapján nem károsítják sem az abban résztvevőket, sem az embriót, genetikai, vagy egyéb szempontból. Felvilágosítottak arról, hogy a terhesség első harmadában egyes várható fejlődési rendellenességek kizárására genetikai vizsgálat végezhető.

Tudomásul veszem, hogy az IVF-ET kezelés az alábbi kockázati tényezőkkel jár együtt:

A stimulációs kezelés lehetséges szövődményei:

A hormon stimulációs azaz a petesejtek termelődését elősegítő kezelés egyik lehetséges szövődménye a petefészek „túlműködése” az ún. hyperstimuláció. Szakirodalmi adatok alapján a stimulációs kezelések 1–10%-ában enyhe vagy közép fokú, míg 0,5–2,0%-ában súlyos formában jelentkezik a szövődmény. Tünetei: haspuffadás, hastér fogat növekedés, alhasi fájdalom, hányinger, hányás. Súlyos esetben a petefészek nagymértékben megnagyobbodnak, folyadék lép ki az érrendszerből ami elsősorban a hasüregben, ill. a mellkasban gyűlik meg.

Következményei: gyengeség-érzés, ájulásszerű rosszullét, vérnyomásesés, légszomj. A hyperstimuláció ezen súlyos megjelenési formája az *életet közvetlenül veszélyeztethető* további szövődmények- a vér besűrűsödése, trombózis, embólia, kialakulásának megelőzése végett *feltétlenül* kórházi kezelést tesz szükségessé.

A tűszőpunctió kockázata és lehetséges szövődményei:

A punctió során ritka esetben - szakirodalmi adatok alapján 0,4–1,0%-ban - a szomszédos szervek, belek, húgyhólyag és kismedencei erek is megsérülhetnek. Ezen komplikációk- elsősorban az *érsérülés* a has műtéti megnyitását tehetik szükségessé. Ellátatlan ill. fel nem ismert sérülés ugyanis *súlyos életveszélyes állapot kialakulásához* vezethet.

A has műtéti megnyitása esetén a műtétet követően több napos, esetleg több hetes kórházi kezelés válhat szükségessé.

A tűszőpunctiót követően ritka esetben 0,5–1,0%-ban kismedencei és hasüregi gyulladásos szövődmény is felléphet. Tünetei: a punctiót követő néhány napon belül fellépő láz, alhasi fájdalom. Ezen szövődmény is több napos kórházi kezelést tehet szükségessé.

Az altatás feltételeiről, kockázatáról, mellékhatásairól szövődményeiről szóban és írásban (ld. narkosis-lap) is felvilágosítást nyertem, abba beleegyezem.

Az embriótranszfer lehetséges szövődményei:

A megtermékenyített petesejtek méhbe történő visszahelyezése az embriótranszfer, érzéstelenítést vagy altatást nem igénylő fájdalomtalan beavatkozás. A páciens veszélyeztető kockázata gyakorlatilag nincsen.

A KAÁLI Intézet páciensei részére a SZTE Szegedi Tudományegyetem Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika (6725 Szeged, Semmelweis u. 1.) biztosítja az esetleges komplikációk, szövődmények miatt szükségessé váló fekvőbeteg ellátást. A páciensnek természetesen jogában áll, hogy ezen lehetőséggel ne éljen és más fekvőbeteg ellátást biztosító intézetet vegyen igénybe. A SZTE Szegedi Tudományegyetem Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika ill. más intézetben végzett kezelés költségeit a KAÁLI Intézet részére fizetett díj nem tartalmazza, az ott végzett tevékenységért sem anyagi, sem egyéb felelősség a KAÁLI Intézetet nem terheli.

Tudomásul veszem, hogy a fent részletezett kellemetlenségek, mellékhatások, szövődmények, az IVF-ET kockázataihoz tartoznak, így bekövetkeztükért azok szakszerű ellátása esetén a KAÁLI Intézetet semmiféle felelősség nem terheli.

Kérem, hogy az embriótranszfer során méhembe darab (legfeljebb három) préembrió ültessenek vissza, annak érdekében, hogy a terhesség bekövetkeztének valószínűsége növekedjék. Tudomásul veszem, hogy ez együttjárhat iker-(többes-) terhességgel, illetőleg az ennek megfelelő emelkedett terhességi kockázattal. Az esetleges számfeletti (fenti számon felüli) préembriók sorsáról házas-(élet-) társammal egyetértésben a jelen nyilatkozat mellékletében leírt módon rendelkezem. A terhesség bekövetkezése esetén elismerem mindazon eljárások jogosultságát, amelyek a természetes úton létrejött terhesség megtartására irányulnak.

Tudomásul vesszük és elfogadjuk, hogy az IVF-ET-ből születendő gyermek jogállása a hatályos törvények értelmében a természetes módon fogant *vérszerinti* gyermekével azonos, annak minden erkölcsi, anyagi és jogi következményével.

Tudomásul veszem és kérem, hogy az IVF-ET eljárás során a KAÁLI Intézet tudomására jutott valamennyi adatot bizalmasan kezeljék, személyiségi jogaimnál fogva az adatok kiadásához, publikációkban nevem és személyi adataim közzétételéhez nem járulok hozzá.

Alulírott..... mint a fent nyilatkozó házas- (élet) társa a jelen nyilatkozatban leírtakat megértettem, a tájékoztatást a magam részéről is megkaptam, kérdéseimet maradéktalanul megválaszolták, a kezelés személyemet érintő részéhez beleegyezésemet adom, a kezelés elvégzésére a KAÁLI Intézet orvosait és egészségügyi személyzetét felkérem.

Kijelentjük, hogy házastársak és teljesen cselekvőképesek vagyunk és állandó jelleggel Magyarországon tartózkodunk (élünk).

Jelen nyilatkozatot elolvasás és értelmezés után cselekvőképességünk és tudatunk teljes birtokában a fennálló kockázatot mérlegelve és tudomásul véve, néhány napos gondolkodási időt követően, azt megfontolva írjuk alá.

Szeged,.....

Aláírás:.....

Aláírás:.....

Előttünk, mint tanuk előtt:

Név:.....

Lakcím:.....

Név:.....

Lakcím:.....

A feleség és a férj személyazonosságát megfelelően igazolta, a beavatkozás jellegéről és az ezzel járó kockázatról szóló tájékoztatást tudomásul vették.

Orvos:.....